

Почитувани,

Најсрдечно ве информираме дека и покрај финансиските тешкотии, списанието „Библиотекарство“ континуирано излегува од печат.

Пред вас е најновиот број исполнет со разновидни содржини од библиотекарската теорија и практика со надеж дека ќе ги исполни вашите очекувања, желби и потреби за нови сознанија од областа на библиотекарството.

Редакцискиот одбор на списанието „Библиотекарство“ ги разгледа пристигнатите текстови и го оформи истото содржински и тематски.

Редакцискиот одбор ги поканува и понатаму сите заинтересирани автори и колеги од областа на библиотекарството активно да придонесуваат за збогатување на содржините на списанието „Библиотекарство“.

Од Редакцијата

СОДРЖИНА

15 ГОДИНИ COBISS ВО НУ БИБЛИОТЕКА „КОЧО РАЦИН“ – ТЕТОВО - ПРЕДИЗВИЦИ И ИСКУСТВА -	8
BIBLIOTEŠKO-INFORMACIONI SISTEM COBISS CRNE GORE - REZULTATI I PERSPEKTIVE	14
ПЕТНАЕСЕТ ГОДИНИ COBISS ВО ЈУ ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА „БРАЌА МИЛАДИНОВЦИ“ – СКОПЈЕ	20
PRENOS MULTIMEDIJALNE GRAĐE	25
PROFESIONALNI RAD U REFERALNOJ SLUŽBI I ZADOVOLJSTVO KORISNIKA – PRIMJER NACIONALNE BIBLIOTEKE „ĐURĐE CRNOJEVIĆ“, CETINJE	31
МОДЕРНИЗАЦИЈА И ЗАШТИТА НА БИБЛИОТЕКАРСКАТА ПРОФЕСИЈА	36
ЗАЧЕТОЦИТЕ НА БИБЛИОТЕКАРСТВОТО ВО ШТИП	43
БИБЛИОТЕРАПЕВТСКИ РАБОТИЛНИЦИ ВО БИБЛИОТЕКИТЕ	45
СОДРЖИНСКА ОБРАБОТКА НА ЗНАЧАЈНИ МОНОГРАФСКИ ПУБЛИКАЦИИ ОД ОБЛАСТА НА ЕТНОЛОГИЈАТА И АНТРОПОЛОГИЈАТА НА МАКЕДОНЦИТЕ ВО НУ НУБ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ – СКОПЈЕ	55
ПРОМЕНИТЕ ВО ПУБЛИКАЦИЈАТА И ПОТРЕБАТА ЗА НОВ ОПИС (ПРИЛОГ КОН КАТАЛОГИЗАЦИЈАТА НА КОНТИНУИРАНИТЕ ИЗВОРИ)	62
МУЗИКАТА, ЗБОРОТ И ШУМОТ ВО БИБЛИОТЕКИТЕ	66
КРИТЕРИУМИ ЗА СЕЛЕКЦИЈА ВО МЕЃУНАРОДНАТА РАЗМЕНА НА ПУБЛИКАЦИИ (ПРИЛОГ КОН ГРАДЕЊЕТО ОДРЖЛИВИ КОЛЕКЦИИ)	72
НА КОЈОЈ АДРЕСИ ЈЕ БИБЛИОТЕКА?	77
ОДГЛАСОТ НА МАКЕДОНСКАТА ЖЕНА ВО РЕТКАТА ПЕРИОДИКА	90
ПРОФЕСИЈА БИБЛИОТЕКАР – ДА СЕ БИДЕ ИЛИ НЕ!?	96
РАЗВОЈ НА БИБЛИОТЕКАРСТВОТО И БИБЛИОТЕКАТА ВО ШТИП СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА РОДНОКРАЈНОТО ОДДЕЛЕНИЕ	99

ПРИДОБИВКИ И ЗНАЧЕЊЕ НА COBISS ЗА РАЗВОЈОТ НА БИБЛИОТЕКИТЕ НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ – СКОПЈЕ И НИВНАТА БИБЛИОТЕЧНАТА ДЕЈНОСТ.....	104
СЛИКАТА НА СВЕТОТ ЗА НАС - АНОТИРАЊЕ ВО „МАКЕДОНИКА“	112
БИБЛИОТЕКАР ФУТУРИСТ: НОВИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ И ПРОФЕСИОНАЛИЗАЦИЈА НА СТРУКАТА.....	116
ЗНАЧЕЊЕ И ЕФЕКТИ НА COBISS ЗА БИБЛИОТЕКАТА ВО ГОСТИВАР (ПРЕДНОСТИ, ПРОБЛЕМИ И ПРИДОБИВКИ).....	122
ИНФОРМАЦИСКА ПИСМЕНОСТ – ЗНАЧАЈНА КОМПОНЕНТА ВО СОВРЕМЕНОТО БИБЛИОТЕЧНО РАБОТЕЊЕ.....	127
МЕНАЏМЕНТ (УПРАВУВАЊЕ) СО ЗНАЕЊЕТО ВО БИБЛИОТЕКИТЕ.....	134
ПРОФЕСИОНАЛИЗАЦИЈА И ЗАШТИТА НА БИБЛИОТЕКАРСКАТА ПРОФЕСИЈА	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
КОНТИНУИРАНОТО ОБРАЗОВАНИЕ КАКО ОСНОВА ЗА КВАЛИТЕТ НА СИСТЕМОТ COBISS.MK.....	146
ОДРЖАН 20. РЕПУБЛИЧКИ НАТПРЕВАР МЛАДИ БИБЛИОТЕКАРИ.....	157

**Прва Меѓународна стручно-научна
конференција
46. Годишно собрание на БЗМ во Штип**

Јана Михајловска-Иванов, библиотекар
НУ НУБ „Свети Клименти Охридски“ - Скопје

Почитувани членови на БЗМ,

Со одлука на Извршниот одбор на БЗМ е утврдена потребата од организирање на Меѓународна стручно-научна конференција во чии рамки се одржа и 46-годишно собрание, при што беа формирани Програмски и Организациски одбор.

Библиотекарското здружение на Македонија на 17 и 18 октомври во Мултимедијалниот центар „Киро Глигоров“ во Штип организираше дводневни настани од областа на библиотекарската дејност.

На 17 октомври се одржа Меѓународна стручно-научна конференција на библиотекарите на којашто со стручни трудови, предавања и презентации зедоа учество над 160 учесници од Македонија, Србија, Турција, Словенија и Црна Гора.

Модератор на конференцијата беше д-р Марина Мијаковска.

Теми на меѓународната конференција беа:

- 1. „Јубилеј 70 години Библиотекарско здружение на Македонија“;**
- 2. „30 години COBISS во Македонија – придобивки и значење за развојот на библиотеките и библиотечната дејност“**
- 3. „Професионализација и заштита на библиотекарската професија“**

На свеченото обраќање говореа: г. Афет Јашари од Кабинетот на министерот за култура на Република Северна Македонија; г-ѓа Билјана Казанциска, претставник од Општина Штип; г-ѓа Блага Спиридонова од НУ-УБ „Гоце Делчев“ во Штип; и д-р Јана Михајловска-Иванов, претседател на Библиотекарското здружение на Македонија. Исто така свое обраќање имаше и претседателот на БЗМ во периодот од 2012 до 2016 година, г. Благој Николов.

Пред почетокот на конференцијата на гостите и останатите присутни им беше претставена PowerPoint презентација, со краток осврт на историскиот развој на

Здружението и информации за контакт, изработена од м-р Милка Котевска - НУУБ „Св. Климент Охридски“ – Битола, како дел од трудот **„Издавачката дејност на Библиотекарското здружение на Македонија“**.

Во рамките на пленарната сесија со наслов „Јубилеј 70 години Библиотекарско здружение на Македонија“ свои излагања имаа: **„Улогата на библиотекарските здруженија во насока на глобалните промени“** - д-р Билјана Кочишка (библиотекар-советник), Гордана Андреева (библиотекар-советник), Андријана Апостоловска (виш библиотекар), Ивона Џамтовска Јанкуловска (библиотекар) – ЈУ Градска Библиотека „Браќа Миладиновци“ - Скопје; **„Библиотекарите и нивната видливост во општеството“** - Елена Никодиновска (виш библиотекар) – НУБ „Св. Климент Охридски“ - Скопје; **„Зачетоците на библиотекарството во Штип“** - Блага Спиридонова (библиотекар-советник) - НУ-Универзитетска Библиотека „Гоце Делчев“ - Штип ; **„Развој на библиотекарството и библиотеката во Штип со посебен осврт на Роднокрајното одделение“** - Соња Манева (библиотекар) - НУ Библиотека „Гоце Делчев“ - Штип ; **„Шест децении библиотечна дејност во Радовиш“** - Станој Петров (библиотекар) - ОНБ „Браќа Миладиновци“ - Радовиш ; **„Библиотекарско друштво Србије: изазови данашњице и промене“** - Богдан Трифуновиќ - претседател на БДС Србија; и **„Одгласот на македонската жена во ретката периодика“** - д-р Марина Мијаковска - НУБ „Св. Климент Охридски“ - Скопје.

По првата пленарна сесија во холот на меморијалниот центар имаше *Изложба на иновативни ракотворби инспирирани од културното наследство*“.

Втората сесија беше посветена на „30 години COBISS во Македонија – придобивки и значење за развојот на библиотеките и библиотечната дејност“ којашто, на наша голема чест ја отворија и еден час ја водеа: Поздравен говор од д-р Алеш Бошњак - директор на Институт информациски науки – Марибор, Словенија; **„Презентација на новините кои ги донесува COBISS+ во споредба со COBISS/OPAC“** - м-р Сергеј Лах - Институт информациски науки - Марибор, Словенија; и **„Презентација на демо верзијата на мобилната апликација mCOBISS“** - Наташа Мурковиќ - Институт информациски науки – Марибор, Словенија. Потоа во оваа сесија свои излагања имаа: **„Континуираното образование како основа за квалитет на системот COBISS mk“** - м-р Жаклина Ѓалевска (библиотекар-советник) - НУБ „Св. Климент Охридски“ - Скопје; **„Каталогизација на магистерски трудови и докторски дисертации и поврзување на библиографските записи со податоците за набавка“** - Гордана Кроткова (библиотекар) - НУБ „Св. Климент Охридски“ - Скопје; **„Придобивки и значење од COBISS за развојот на библиотеките на Филозофскиот факултет – Скопје и нивната библиотечна дејност“** - Илина Смоковска (библиотекар соработник) - Филозофски факултет – Скопје; **„15 години COBISS во НУ Библиотека „Кочо Рацин“ - Тетово – предизвици и искуства“** - м-р Елизабета Трпческа Петрушева (виш библиотекар) - НУ Библиотека „Кочо Рацин“ - Тетово; **„Значење и ефекти на системот COBISS за библиотеката во Гостивар: предности проблеми и придобивки“** - м-р Теута Османи (виш библиотекар) – НУЦК „АСНОМ“ - Гостивар; **„Библиотечко-информациони систем COBISS на Црна Гора – резултати и перспективе“** - м-р Вјенцеслава Шеваљевиќ (библиотекар-советник) – Национална библиотека Црне Горе „Гурѓе Црнојевиќ“ - Цетиње, Црна Гора; **„Изготвување на СІР запис: една од придобивките на системот COBISS“** - Габриела Крстевска (библиотекар) - НУБ „Св. Климент

Охридски“ - Скопје; **„Пренос мултимедијалне граде у COBISS“** - Мирољуб Стојановиќ – раководител на ИТ Одделението во Народна Библиотека Србије, Србија.

По овие излагања кратки презентации имаа и претставници од **Телесмарт и Инфокод**.

Последната, трета сесија што се одржа на 17 октомври беше посветена на „Професионализација и заштита на библиотекарската професија“ и овде зедоа учество 15 излагачи: **„Професионализација и заштита на библиотекарската професија“** - Васка Кирова (библиотекар) – ЛУ Библиотека „Благој Јанков-Мучето“ - Струмица; **„Современото библиотекарство како професија“** - Гордана Пешевска (библиотекар-советник) - НУУБ „Св. Климент Охридски“ - Битола; **„На којој адреси је библиотека?“** - Славица Младеновиќ и Гордана Ивковиќ – Народна Библиотека „Стеван Стремац“ - Ниш, Србија; **„Професија библиотекар – да се биде или не!?“** - м-р Мариче Боздоганова (библиотекар-советник) – НУ-Библиотека „Григор Прличев“ - Охрид; **„Етичкиот кодекс на библиотекарите“** - Тања Гошева (библиотекар-советник) – ЛУ Библиотека „Благој Јанков-Мучето“ - Струмица; **„Професионални рад у референсној служби и задоволство корисника у Националној Библиотеци Црне Горе „Ѓурѓе Црнојевиќ“** - м-р Анџелка Мартиновиќ (библиотекар-советник)- Национална Библиотека Црне Горе „Ѓурѓе Црнојевиќ“ - Цетиње, Црна Гора ; **„Професионализација на библиотекарската професија“** - Лидија Мирчевска (виш библиотекар) - НУУБ „Св. Климент Охридски“ - Битола; **„За професијата, стереотипите и професионализмот во библиотекарството“** - Ивона Џамтовска Јанкуловска (библиотекар) ЈУ Градска Библиотека „Браќа Миладиновци“ - Скопје; **„Модернизација и заштита на библиотекарската професија“** - м-р Жаклина Угриновска (библиотекар) - ЈУ Градска Библиотека „Браќа Миладиновци“ - Скопје; **„Професионализација и заштита на библиотекарската професија“** - м-р Аница Глигорова (библиотекар-советник) - ЛУ Библиотека „Благој Јанков-Мучето“ - Струмица; **„Библиотерапевтски работилници во библиотеките“** - Елена Џимревска-Борисова (библиотекар) - НУБ „Св. Климент Охридски“ - Скопје; **„Во чекор со времето - Библиотеката Макс ван дер Стоел“** - м-р Елмедина Абдулаи - Библиотека „Макс ван дер Стоел“ при Универзитет на Југоисточна Европа – Скопје; **„Библиотекар-футурист: новите компетенции и професионализација на структурата“** - Јелена Петровска (библиотекар-советник) – НУУБ „Св. Климент Охридски“ - Битола; **„Информациска писменост: значајна компонента во современото библиотечно работење“** - Магдалена Кочоска-Салтирова (виш библиотекар) – ЈОУ Библиотека „Искра“ - Кочани; **„Читко во битолската детска библиотека“** - м-р Филиз Мехмедоглу - Универзитет „Истанбул“ - Истанбул, Турција.

На 18 октомври имаше предавања за „Матичната улога на НУБ „Св. Климент Охридски“ - Скопје: предизвици, проблеми и решенија“ од секторот: Комплетирање и обработка на библиотечен материјал, Библиографски центар и Реферален центар при НУБ „Св. Климент Охридски“ - Скопје во кој беа вклучени излагања од: **„Како постапуваме со подарокот во книги како начин на комплетирање на фондовите?“** - Магдица Шамбевска (виш библиотекар и раководител на секторот); **„Книжевност за деца, книжевност за возрасни, книжевност за деца и возрасни - код за намена и УДК?“** - Снежана Рогановиќ (библиотекар); **„Кога се отвара нов запис за сервиска публикација?“** - м-р Владимир Илиевски (виш библиотекар); **„Кој и како определува типологија на составни делови?“** - Валентина Дојчиновска – Илиоска, (библиотекар-советник); и **„Како најлесно до целосен текст на статија на интернет?“** - м-р

Миодраг Дадасовиќ (библиотекар-советник). Во рамките на овој дел со свои презентации зедао учество и од секторот Библиотечни фондови и услуги, заштита при НУБ „Св. Климент Охридски“ - Скопје и тоа со усни презентации **„Музиката, зборот и шумот во библиотеките“** - м-р Елени Новаковска (библиотекар-советник); **„Библиотеките и дигитализацијата“** - Драган Кумев, Елена Манеска, Милица Ивановска; и **„Заштита: внатрешноста на библиотечните колекции“** - м-р Зорица Јаковлеска Спировска (виш конзерватор и раководител на секторот), а со постерски презентации беа **„Научно - книжевни блесоци“** - д-р Марина Мијаковска; **„Мис Стоп и Божиќните приказни“** - м-р Иво Митев; **„Кабикац – заштитник на ракописи“** - м-р Маријана Кавчиќ; и **„Словенски ракописи од Македонија на микрофилм“** - Гордана Кроткова. По последната презентација Конференцијата се заокружи со доделувањето на благодарници за сите учесници, а на крајот се одржа и

46. годишното Собрание на Библиотекарското здружение на Македонија.

Конференцијата отвори бројни значајни прашања во врска со библиотекарството и предизвиците пред коишто е тоа исправено.

Од работата на конференцијата, пред сè како резултат на излагањата на учесниците, а понатаму и од произлезените активни дискусии, како и интензивната меѓусебна комуникација, произлегоа и заклучоци коишто Здружението секако ќе ги земе предвид.

м-р Елизабета Трпческа Петрушевска,
виш библиотекар

15 ГОДИНИ COBISS ВО НУ БИБЛИОТЕКА „КОЧО РАЦИН“ – ТЕТОВО - предизвици и искуства -

(стручен труд)

НУ Библиотека „Кочо Рацин“ – Тетово
(elizabetha_petrusevska@yahoo.com)

Апстракт

Автоматизацијата на библиотеките овозможува нивна успешна трансформација од традиционални во современи културни, образовни и информативни центри. НУ библиотека „Кочо Рацин“ од Тетово ја започна својата трансформација во 2004 година, како дел од проектот „Автоматизација на библиотеките од југозападниот дел на Македонија“, којшто беше финансиран од страна на Министерството за култура на РМ. Националниот библиотечно-информациски систем во Македонија функционира врз платформата COBISS (Кооперативен онлајн библиографски систем и сервис), а COBISS 3 е трета генерација на програмската поддршка за автоматизација на библиотечното работење и пристап до други бази на податоци во која денес работи НУ библиотека „Кочо Рацин“ – Тетово.

Клучни зборови: автоматизација, библиотечно-информативен систем, библиографски запис, НУ Библиотека „Кочо Рацин“ – Тетово, зајмување.

Вовед

Поврзувањето на библиотеките во библиотечно-информациски системи им овозможува на корисниците брз и лесен пристап до бараната информација. Библиотечно-информацискиот систем којшто ги поврзува библиотеките во Македонија функционира врз платформата COBISS (Кооперативен онлајн библиографски систем и сервис). COBISS овозможува поврзување на библиотеките со заемна каталогизација, заемна библиографско-каталошка база на податоци COBIV и локални бази на податоци на библиотеките членки, база на податоци за библиотеките COLIB, како и многу други функции. Заемната библиографска база на податоци COBIV.MK, денес брои повеќе од 630.000 записи, а локалната база на НУ библиотека „Кочо Рацин“ – Тетово учествува со 31.700 записи. Вкупниот прилив на нови записи од локалната база КРТЕ во заемната база изнесува повеќе од 6.800 записи. Програмската поддршка COBISS 3 содржи девет сегменти од кои во НУ библиотека „Кочо Рацин“ – Тетово се спроведени COBISS 3/каталогизација, фонд, зајмување, управување со апликации и исписи.

Процесот на автоматизација на Библиотеката започнува во 2004 година, кога тројца вработени од НУ библиотека „Кочо Рацин“ – Тетово, присуствуваа на обуката „*Користење на програмска опрема COBISS2/Каталогизација – почетен*“ организирана во НУУБ „Св. Климент Охридски“ – Битола, и водена од предавач од Институтот ИЗУМ Марибор. Со оваа обука Библиотеката и официјално го започна процесот на автоматизација којшто се одвиваше постепено, наидувајќи на проблеми и предизвици. Денес, Библиотеката работи во автоматизирана постапка на каталогизација и автоматизирано зајмување библиотечен материјал.

Локалната база на библиотеката во септември 2019 година броеше 31.771 библиографски запис, а базата на членови за 2018 година броеше 5057 активни членови, годишно и 170 зајмувања, просечно, дневно.

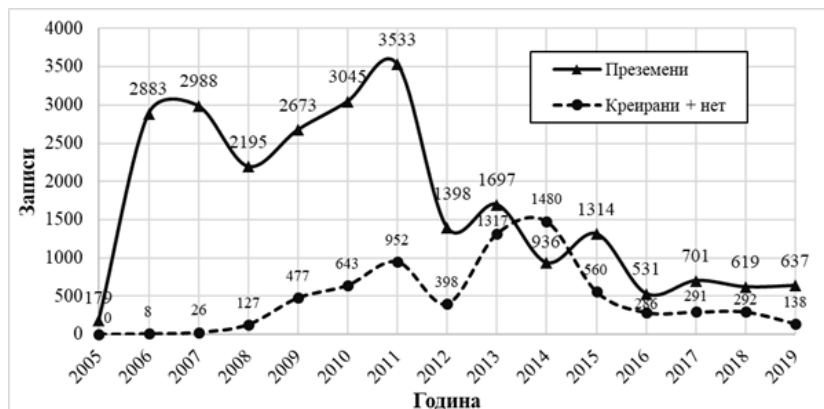
Формирање на локалната библиографска база на податоци во НУ библиотека „Кочо Рацин“ – Тетово

Во почетокот на 2005 година, на серверот во НУУБ „Св. Климент Охридски“ – Битола, беа отворени кориснички имиња за работа на тројца библиотекарски во реалната база на НУ библиотека „Кочо Рацин“ – Тетово (КРТЕ). Тие имаа привилегии да пребаруваат во заемната база на податоци СОБИВ.МК, да копираат записи од заемната во локалната база на податоци и да вршат дополнување на збирните и деталните податоци за состојбата на фондот во локалната база на податоци. Со тоа всушност беше започната постапката на формирање на локалната библиографска база на податоци во НУ библиотека „Кочо Рацин“ Тетово.

Поради несоодветна техничка опременост на Библиотеката, постапката на формирање на базата одеше бавно. Во Библиотеката имаше само еден дониран компјутер и можност за поврзување на интернет со избирање (Dial up), така што и покрај можноста за истовремена работа на три работни станици во Библиотеката, работеше само една работна станица, и тоа со многу слаба интернет-врска. Ова доведе до катастрофално мал број записи преземени од заемната база, односно на крајот на 2005 година вкупниот број записи во локалната база изнесуваше само 179.

Со цел да се подобрат условите на работа и да се забрза формирањето на локалната база, во 2006 година беше купен нов компјутер со далеку подобри карактеристики, беше обезбедена интернет-врска АДСЛ, а во ноември истата година еден библиотекар од локалната база КРТЕ се здоби со лиценца за креирање нови записи во заемната база. Подобрените услови за работа дадоа позитивни резултати, односно бројот на преземени записи во текот на 2006 година изнесуваше 2883, како и 8 креирани записи.

Како дел од проектот „Автоматизација на библиотеките од југозападниот дел на Македонија“, во август 2007 година, библиотеката доби дел од предвидената опрема потребна за функционирање на библиотеката во СОBISS.МК (компјутер, ласерски печатач, печатач ZEBRA TLP 2844 и еден баркод-читач), а во 2008 година Библиотеката го доби и преостанатиот дел од опремата предвидена со Проектот (компјутер, печатач „зебра ТЛП 2844“, два печатачи „фуцитсу ТЛ 3750“, еден баркод-читач). Со тоа се заврши проектот за автоматизација на библиотеката одобрен и финансиран од Министерството за култура. Во текот на 2007 година, тројца библиотекарски го посетуваа курсот „Користење на програмска опрема СОBISS2 / Каталогизација – почетен“ и во ноември за нив беа отворени нови кориснички имиња, со што конечно се создадоа услови за непречена и активна работа на сите три работни станици. Со добивањето дополнителна и соодветна информатичка опрема, добра интернет-врска, како и со активната работа на три работни станици се забрза постапката за формирање на локалната база на податоци. Во периодот којшто следи бројот на преземени, како и креирани записи во локалната база е во пораст, што може да се види од следнава Слика 1.

Слика 1 Преземени и креирани записи во одреден период

Основна цел беше формирање на локалната база на Библиотеката, за да може да се премине во наредната фаза, односно во Библиотеката да се воведат сегментот COBISS2/зајмување.

Воведување на сегментот зајмување

Во текот на 2009 година, НУ библиотека „Кочо Рацин“ се опреми со три нови компјутери, од кои два беа наменети за корисниците за пребарување на јавно достапниот електронски каталог (OPAC). Со тоа продолжи постапката на набавка на информатичка опрема соодветна за задоволување на условите за работа во автоматизирано зајмување, како и потребите на нашите читатели за пристап до информација.

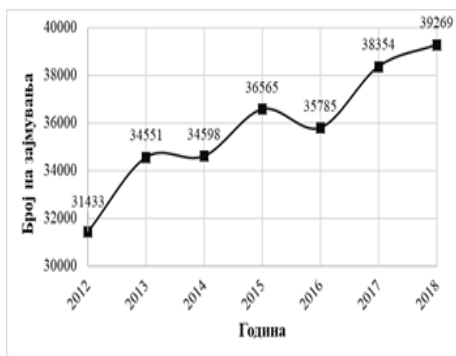
Воведувањето на сегментот зајмување наметна потреба од обука на библиотекарите за работа во сегментот COBISS2/зајмување, како и потпишување записник со дефинирани услови за работа. Тројца библиотекарите од Библиотеката присуствуваа на обука за работа во сегментот COBISS2/зајмување, а потоа Библиотеката го подготви записникот за воведување на овој сегмент. Инсталацијата на тестната база беше направена на крајот на 2009 година. Во текот на наредната, 2010 година сите библиотекарите кои работат во постапката на зајмување, интерно се обучуваа за работа во сегментот зајмување. На почетокот на наредната 2011 година Библиотеката премина во реална околина на зајмувањето. Самиот премин во реална околина не значеше дека Библиотеката во целост го вовела сегментот зајмување. Имено, во периодот на 2011 година во сегментот зајмување се работеше само на евидентирањето на членовите и формирање на локалната база на членови. Постапките на зајмување, продолжување, враќање позајмен библиотечен материјал, како и евидентирање и намирување на побарувањата не беа применувани. Од друга страна, пак, во локалната база на библиографски записи веќе беше евидентиран целиот фонд којшто им се зајмуваше на читателите од Одделот за деца, како и повеќе од 90 % од фондот на Одделот за возрасни. На крајот на 2011 година, локалната база на Библиотеката броеше 19.769 записи, односно 58.389 единици. Со тоа, Библиотеката беше во целост подготвена за реална работа во сегментот зајмување. Одделот за деца започна со целосното воведување на автоматизираното зајмување кон крајот на 2011 година, а Одделот за возрасни на почетокот на 2012 година.

На крајот на ноември е направена прва инсталација на програмската поддршка COBISS3 во COBISS.MK, а со тоа започна и преминот на библиотеките од Македонија од COBISS2 во COBISS3 – трета генерација на програмската поддршка за автоматизација на библиотечното работење и пристап до различни бази на податоци. НУ библиотека „Кочо Рацин“ – Тетово започна со овој премин во мај 2013 година, кога Библиотеката премина на водење на податоците за фондот во програмската поддршка COBISS3/фонд. Со оглед на тоа дека Библиотеката веќе одреден период работеше во реална околина на зајмувањето, потребно беше да се подготви и

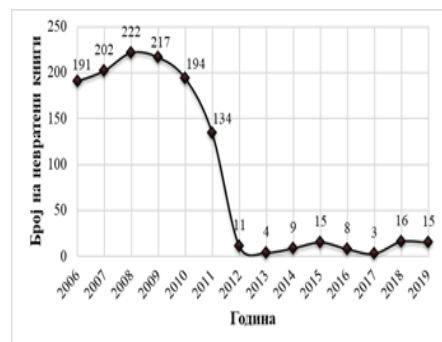
премин на сегментот зајмување од COBISS2 во COBISS3. Во текот на септември 2013 година, вработените го посетуваа курсот за работа во сегментот COBISS3/зајмување, а по потпишувањето на записникот за воведување на сегментот COBISS3/зајмување во октомври 2013 година е инсталирана тестната база за зајмувањето. По завршените тестирања за функционирањето на базата во овој сегмент, во април 2014 година е направен премин и Библиотеката започна да работи во реална околина на сегментот COBISS3/зајмување, во кој и денес работи. Преминот од COBISS2/каталогизација во COBISS3/каталогизација е направен по изведувањето на обуката за премин во COBISS3/каталогизација во 2016 и подготовка на тестните записи, со што беа овозможени условите за тој премин, така што во почетокот на април 2017 година, Библиотеката направи премин од COBISS2/каталогизација во COBISS 3/каталогизација.

Искуства – автоматизирано зајмување

Воведувањето автоматизирано зајмување доведе до извесни промени во начинот на работа на Библиотеката, како и до повеќе позитивни ефекти. Имено во периодот пред започнувањето на постапката на автоматизирано зајмување, постапката на зајмување се евидентира рачно, со помош на картони. Во такви услови на зајмување, водењето на статистики како за бројот на активни членови, така и за позајмениот библиотечен материјал беше рачно, со секојдневно евидентирање на статистичките податоци и нивно месечно, односно полугодишно/годишно сумирање. Исто така, подготовката и испраќањето опомени на читатели на кои им истекол рокот на зајмување беше посложена постапка којашто бараше многу повеќе време. Овие тешкотии беа надминати со воведувањето на сегментот зајмување, бидејќи со тоа се овозможи истовремена активност и на сегментот исписи за сите постапки коишто се однесуваат на зајмувањето. Преку сегментот исписи во зајмувањето во Библиотеката се создадоа услови за подготовка на редовни годишни, месечни, неделни, а по потреба и секојдневни статистики за бројот на посети, бројот на позајмен библиотечен материјал, којшто може да се види на Слика 2, бројот на продолжувања, резервации и сите други потребни статистички податоци. Исто така, воведувањето на сегментот зајмување овозможи секојдневна програмска подготовка и испраќање електронски известувања (предупредувања) до членовите со зајмен библиотечен материјал чиј рок на изминување се приближува, како и подготовка и испраќање опомени до сите членови кои имаат зајмено библиотечен материјал чиј рок на зајмување го надминува дозволеният период. Секојдневното испраќање на е-известувањата и опомените доведе до позитивни резултати, односно до намалување на бројот на невратени книги, односно автоматизираното зајмување всушност доведе до намалување на одливот на библиотечен материјал, што е видливо од графичкиот приказ на Слика 3.

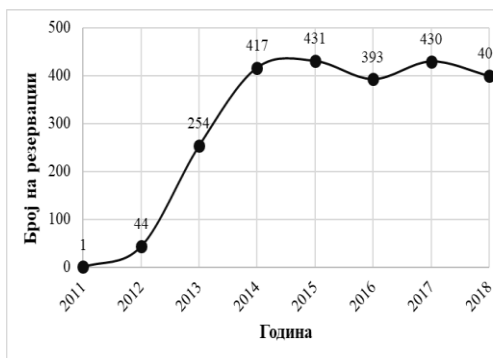
Слика 2 Зајмувања – година

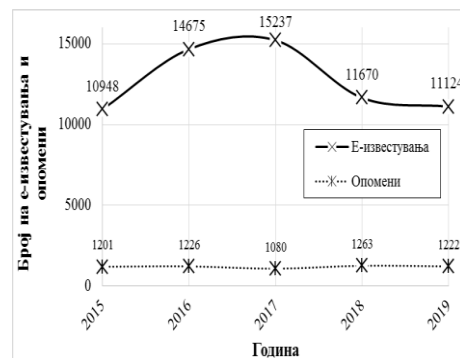
Слика 3 Невратени книги – година

Позитивно искуство од автоматизираното зајмување претставува и можноста за резервација на позајмен или слободен библиотечен материјал. Иако во почетокот постапката на

резервација не наиде на голем интерес, сепак како што одминуваше времето оваа постапка наидувааше на сè поголемо одобрување и интерес кај читателите, што е видливо графичкиот приказ на Слика 4 каде што е прикажана промената на бројот на резервации во текот на неколку години. Ако вкупниот број на резервации во Библиотеката во 2013 година изнесуваше 254, од наредната 2013 година тоа е број којшто надминува или се движи околу 400. Ова се должи и на фактот што Библиотеката во 2014 година ја вклучи можноста за резервација на граѓа и продолжување на рокот за зајмување преку COBISS/OPAC. Активирањето на сервисите на COBISS/OPAC им овозможува на членовите на Библиотеката да направат е-резервација или продолжување на позајмениот библиотечен материјал, додека, пак, е-известувањата им овозможуваат на читателите веднаш по пристигнувањето на позајмената граѓа во Библиотеката, односно по обработката на нивната слободна резервирана граѓа, да добијат информација дека граѓата којашто ја резервирале во Библиотеката се наоѓа на полица и чека за преземање. На Слика 5 може да се забележи промената на бројот на е-известувања и опомени во период од неколку години.

Слика 4 Резервации – година

Слика 5 Е-известувања и опомени – година

Автоматизираното зајмување овозможува пристап до сервисот **Мојот COBISS (Мојата библиотека)**. Пристапот до овој сервис е позитивно прифатен од страна на читателите. Овој сервис всушност им овозможува на читателите од својот компјутер да пристапат кон „својот картон“ или „своето досие“ во Библиотеката. **Мојот COBISS** овозможува:

- преглед на зајмената граѓа,
- продолжување на рокот за зајмување,
- резервација на граѓа, откажување резервации, Мојата полица,
- историја на зајмувања,
- е-известувања – можност самите читатели да направат измени за видот на е-известувањата коишто сакаат електронски да ги добиваат.

Пристапот кон сервисот **Мојот COBISS (Мојата библиотека)** (Слика б) најмногу се користи за да се направи преглед на историјата на зајмена граѓа, како и за резервации и продолжување на рокот за зајмување.

The screenshot shows the COBISS3 web interface for the library 'KRTE Elizabeta'. The user is logged in as 'Елизабета'. The interface displays a navigation menu on the left with options like 'Историја на зајмувања', 'Меѓубиблицотечно зајмување', 'Долгови, ограничувања', 'Е-известувања', 'Промена на лозинка', and 'Членство'. The main content area shows a summary of library status: 'Зајмена 14', 'Резервирана 1', 'Друга граѓа 0', and 'Е-книги 0'. Below this is a table of borrowed items with columns for 'Да се врати до', 'Наслов', 'Други податоци', 'Одделение', and 'Зајмена'.

Да се врати до	Наслов	Други податоци	Одделение	Зајмена
18.12.2019	Практичен македонско-италијански разговорник	Иванова, Ана; Цветковска, Грациела IN: 000067861	Возрасни	01.12.2017
18.12.2019	Панонски легенди	Поленакоски, Харалампие IN: 000019798	Возрасни	19.04.2019
18.12.2019	Сидарта; Siddhartha	Хесе, Херман; Поповска, Слободанка IN: 000057316	Возрасни	13.05.2019
18.12.2019	Големиот Гејтзи	Фивцералд, Ф.С. IN: 000004339	Возрасни	05.06.2019

Слика 6 Мојата библиотека

Заклучок

COBISS претставува организациски модел на поврзување на библиотеките во национален библицотечно-информациски систем, а НУ библиотека „Кочо Рацин“ – Тетово е дел од овој систем и е полноправна членка на COBISS. Автоматизацијата, како и воведувањето сè поголем број сегменти од платформата COBISS, ја претвора класичната библиотека во еден современ културен, образовен и информативен центар. Автоматизацијата во НУ библиотека „Кочо Рацин“ – Тетово започна со формирање на локалната база на библиографски записи во Библиотеката и продолжи со воведување на сегментот зајмување, односно формирање на базата на читатели. Со воведувањето на сегментот зајмување, како и големиот дел придобивки од неговото воведување, Библиотеката се доближи до своите читатели, настојувајќи да ги задоволи нивните потреби и интереси, трудејќи се да го фати чекорот со времето и да стане вистински информативен центар којшто ќе може да одговори на потребите на едно современо општество.

Користени извори

COBISS, <http://www.mk.cobiss.net>

Статистички податоци од локалната база KRTE добиени преку сегментот COBISS3/исписи

Abstract

The automation of the libraries allows their successful transformation from traditional into contemporary cultural, educational and informative centers. The National Institution Library „Koco Racin” in Tetovo began its transformation in 2004, as a part of the project for Automation of the libraries in the southwest part in Macedonia financed by the Ministry of Culture of Republic of Macedonia. The National library-informative system in Macedonia works on the platform COBISS (Cooperative online bibliographic system and service) while COBISS 3 is a third generation of the software support which serves for the automation of the library operations and access to other databases with which the National Institution Library „Koco Racin” works with.

Key words: automation, library-informative system, bibliographic record, National Institution Library “Koco Racin” - Tetovo, loans, reservations, My library

Vjenceslava Ševaljević,
bibliotekar savjetnik

BIBLIOTEČKO-INFORMACIONI SISTEM COBISS CRNE GORE - REZULTATI I PERSPEKTIVE

Odjeljenje za razvoj bibliotečke djelatnosti
COBISS centar Crne Gore
(vjenceslava.sevaljevic@nb-cg.me)

Sažetak

U ovom radu je dat kratak pregled rezultata koji su ostvareni u okviru bibliotečko-informacionog sistema COBISS u Crnoj Gori, kao i perspektive daljeg razvoja ovog sistema.. U proteklih 16 godina koliko je proteklo od potpisivanja Sporazuma o uspostavljanju mreže COBISS.net i o slobodnom protoku bibliografskih zapisa koji se kreiraju u autonomnim bibliotečko-informacionim sistemima država učesnica, . sistem COBISS.CG funkcioniše i razvija se prema razvojnim planovima mreže COBISS.Net a u skladu sa Projektom Virtuelna biblioteka Crne Gore, koji se realizuje po fazama. Do kraja 2019. godine broj punopravnih članica je porastao na preko 40 (nacionalna, javne, univerzitetske / visokoškolske i specijalne). Poseban akcenat je stavljen na segment koji se odnosi na uspostavljanje noramativne kontrole ličnih imena u sistemu COBISS.CG. proces stvaranja crnogorske normativne datoteke ličnih imena CONOR.CG, njenog značaja za katalogizaciju i razvoj univerzalne bibliografske kontrole i crnogorske bibliotečke zajednice.

Ključne riječi: COBISS.CG, Virtuelna biblioteka Crne Gore, COBISS.Net, normativna kontrola, CONOR.CG

Uvod

Zajednica jugoslovenskih nacionalnih biblioteka nekadašnje Jugoslavije je 1987. godine prihvatila sistem uzajamne katalogizacije kao zajedničku osnovu bibliotečko-informacionog sistema i sistema naučnih i tehnoloških informacija Jugoslavije, a ulogu informacijskog i bibliografskog servisa, ujedno i nosioca razvoja organizacionih rešenja i programske opreme preuzeo je Institut informacijskih znanosti (IZUM) iz Maribora (Slovenija). Do raspada Jugoslavije, 1991. godine, u ovom sistemu je učestvovalo 55 biblioteka iz svih njenih nekadašnjih republika.

COBISS predstavlja organizacioni model povezivanja biblioteka u bibliotečko-informacioni sistem sa uzajamnom katalogizacijom, uzajamnom bibliografsko-kataloškom bazom podataka COBIB i lokalnim bazama podataka biblioteka učesnica, bazom podataka o bibliotekama COLIB, normativnom bazom podataka CONOR, i sa brojnim drugim funkcijama.

COBISS.Net je naziv mreže koja međusobno povezuje autonomne bibliotečko-informacione sisteme COBISS različitih država i njihove informacione sisteme o istraživačkoj delatnosti. Programska oprema COBISS tehnički omogućuje preuzimanje zapisa iz bilo koje uzajamne baze podataka COBIB, kataloga OCLC (WorldCat) i iz drugih baza podataka. Danas ova mreža broji 1377 članica.

Virtuelna biblioteka Crne Gore

Projekat VIRTUELNA BIBLIOTEKA CRNE GORE (VBCG) predstavlja povezivanje biblioteka u Crnoj Gori u jedinstven informacioni sistem, koji omogućuje korisnicima biblioteke nesmetan pristup do informacija i dokumenata u elektronskom obliku.

Realizacija Projekta odvija se po fazama.

I FAZA 2001-2006

Uključene su sljedeće biblioteke:

1. Centralna narodna biblioteka "Đurđe Crnojević", Cetinje (2001.)
2. Univerzitetska biblioteka, Podgorica (2001.)
3. Biblioteka prirodno-matematičkih i tehničkih nauka, Podgorica (2004.)
4. Biblioteka Pravnog fakulteta, Podgorica (2004.)
5. Biblioteka Fakulteta za pomorstvo, Kotor (2004.)
6. Biblioteka Ekonomskog fakulteta, Podgorica (2004.)
7. Narodna biblioteka "Radosav Ljumović", Podgorica (2004.)
8. Biblioteka Crnogorske akademije nauka i umjetnosti, Podgorica (2004.)
9. Biblioteka Filozofskog fakulteta, Nikšić (2005.)
10. Biblioteka Fakulteta političkih nauka, Podgorica (2006.)

II FAZA 2007-2009

Visokoškolske biblioteke :

1. Biblioteka Medicinskog fakulteta, Podgorica
2. Biblioteka Univerziteta Donja Gorica, Podgorica

Specijalne biblioteke :

1. Biblioteka Istorijskog instituta, Podgorica
2. Biblioteka Kliničkog centra Crne Gore, Podgorica
3. Biblioteka Skupštine Crne Gore, Podgorica

Narodne biblioteke:

1. Narodna biblioteka i čitaonica "Ivo Vučković", Bar
2. Narodna biblioteka "Dr Radovan Lalić", Berane
3. Narodna biblioteka "Vojislav Bulatović - Strunjo", Bijelo Polje
4. JU "Muzeji, Galerija i Biblioteka" - Biblioteka grada Budve, Budva
5. JU Gradska biblioteka i čitaonica "Njegoš", Cetinje

6. Gradska biblioteka i čitaonica, Herceg Novi
7. Gradska biblioteka, Kotor
8. Narodna biblioteka "Njegoš", Nikšić
9. Narodna biblioteka "Stevan Samardžić", Pljevlja
10. Gradska biblioteka "Ljubo Anđelić", Kolašin

Školske biblioteke :

Srednja stručna škola "Ivan Uskoković", Podgorica

U skladu sa Zakonom o bibliotečkoj djelatnosti (čl. 38, stav 2) predviđeno uključivanje svih narodnih, univerzitetskih i visokoškolskih biblioteka u Crnoj Gori u bibliotečko-informacioni sistem.

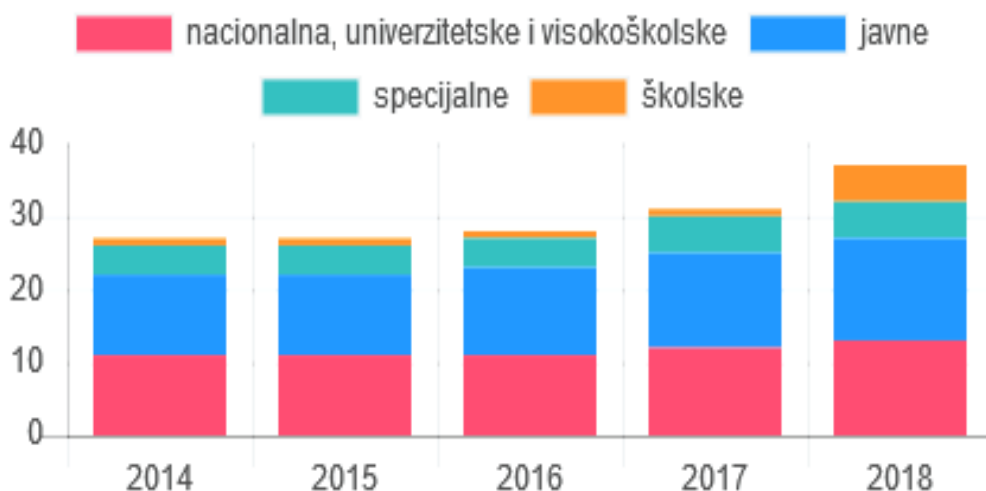
Dugi niz godina broj članica se nije mijenjao (26)

U zadnje dvije godine, prevashodno zahvaljujući akciji IZUM-a koji je u toku 2018. i 2019. godine omogućio besplatnu implementaciju programse i opreme COBISS kao i druge pogodnosti za nove članice, ovaj broj je uvećan za 20, što je za Crnu Goru respektabilna brojka. Do kraja 2019. ugovor je potpisan sa 46 članica sistema, s tim da je instalacija baza završena u 43 biblioteke.

Broj bibliografskih zapisa:

	2014	2015	2016	2017	2018
- u uzajamnoj bazi podataka COBIB.CG	363.499	502.112	393.108	427.924	463.188
- u lokalnim bazama podataka biblioteka	510.628	743.847	560.263	614.869	675.882

Punopravne članice sistema COBISS.CG

Pokazatelji rasta u sistemu COBISS.CG

Broj biblioteka sa automatizovanom pozajmicom:				
2014	2015	2016	2017	2018
6	6	6	9	10

Upotreba programske opreme COBISS3					
2014	2015	2016	2017	2018	
Broj kreiranih zapisa			10.308	20.474	21.365
		21.953			
Podaci o fondu - prirast		29.515	28.774	35.881	30.411
		47.439			

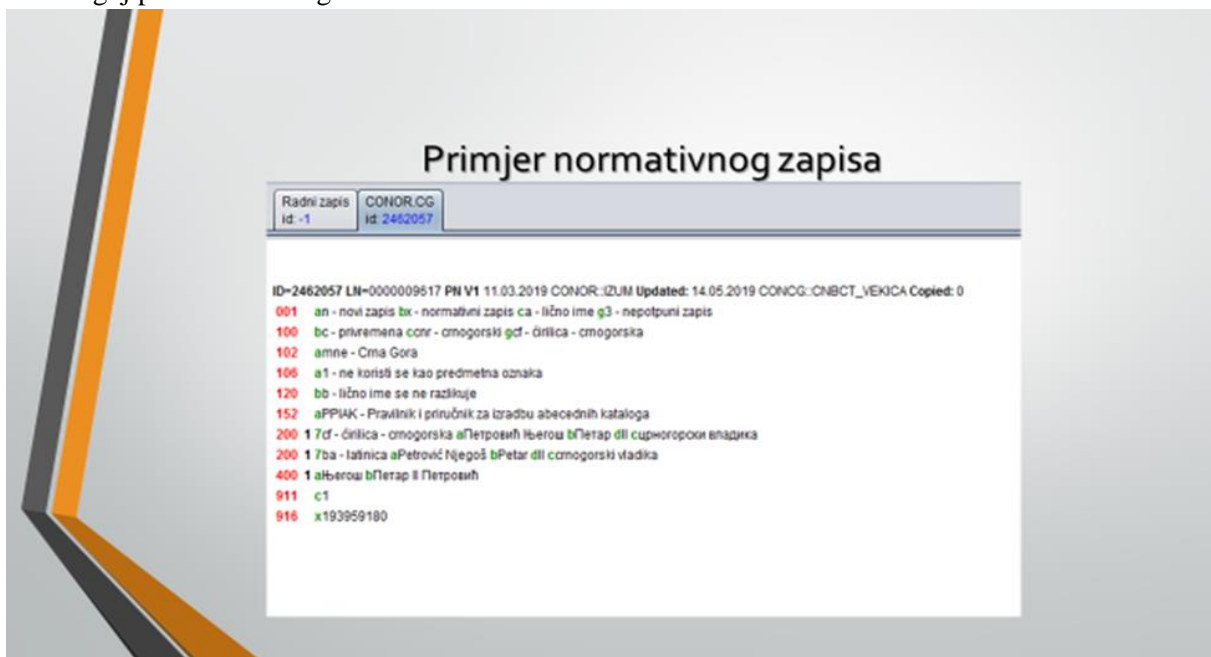
Uspostavljanje normativne kontrole ličnih imena u sistemu COBISS.CG

U okviru Programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2019. godinu koji je krajem decembra 2018. usvojila Vlada Crne Gore, odobrena je i realizacija projekta koji se odnosio na izvođenje kursa „Upotreba programske opreme COBISS3- redakcija inicijalna baze CONOR.CG“ Organizacija ovog kursa je predstavljala prvi preduslov za formiranje baze ličnih imena autora i korporacija CONOR.CG. Postojanje ovakve baze podataka je već odavno standard u svim svjetskim bibliografskim bazama podataka i ona će omogućiti povezivanje crnogorskih podataka sa svim relevantnim svjetskim normativnim datotekama (pored baza u COBISS.Netu i sa bazom VIAF - The Virtual International Authority File <http://viaf.org/>). U saradnji sa Institutom informacijskih znanosti (IZUM) iz Maribora najprije je definisan opseg inicijalne baze CONOR.CG, koji obuhvata 16583 zapisa. Vršeni su intenzivni kontakti sa Gordanom Mazić, instruktorom iz IZUM-a za kurseve COBISS. Takođe je formiran budući petnaestočlani redaktorski tim, koji je najprije trebalo da odsluša pomenuti kurs. Tim sačinjavaju renomirani bibliotekari iz raznih tipova biblioteka koje su članice sistema COBISS.CG, a koji posjeduju potrebna znanja i veliko iskustvo da iznesu sve buduće aktivnosti na uvođenju normativne kontrole ličnih imena u crnogorski bibliotečko-informacioni sistem. Članovi redaktorskog tima su:

1. Vjenceslava Ševaljević – Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje
2. Đurđa Martinović - Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje
3. Natalija Bokan - Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje
4. Vera Đukanović - Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje
5. Boris Kaluđerović - Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje
6. Mirko Martinović - Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje
7. Maja Vuksanović - Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje
8. Dubravka Odalović – Biblioteka Medicinskog fakulteta, Podgorica
9. Radmila Rašović – Biblioteka prirodno-matematičkih i tehničkih nauka, Podgorica

10. Nikoleta Kovačević – Univerzitetска библиотека, Podgorica
11. Nataša Gobović – Библиотека Pomorskog fakulteta, Kotor
12. Jasmina Bajo – Gradska библиотека Kotor
13. Sonja Lalević – Narodna библиотека i čitaonica „Ivo Vučković“, Bar
14. Marija Knežević - Narodna библиотека „Stevan Samardžić“, Pljevlja
15. Slobodanka Kandić – Srednja stručna škola „Ivan Uskoković“ Podgorica

Kurs „Redakcija inicijalne baze CONOR.CG“ uspješno je realizovan 26.03.2019. u računarskoj učionici COBISS centra Crne Gore. Kurs je vodila mr Gordana Mazić iz IZUM-a. Polaznici su osposobljeni za rad na redakciji novoformirane baze CONOR.CG. Izvještaj o kursu se nalazi na linku: <https://www.nb-cg.me/me/dogadjaji/657-ot pocela- implementacija-normativne-kontrole-licnih-imena-u-sistemu-cobisscg>. Nakon kursa su otvorena korisnička imena u bazi CONOR.CG za sve polaznike. Planirano je da se redakcija inicijalne baze završi do kraja 2020. Nakon toga slijedi edukacija svih katalogizatora u sistemu COBISS.CG, a prelazak na katalogizaciju sa normativnom kontrolom očekuje se u drugoj polovini 2021. godine.

Zapis iz baze CONOR.CG

LITERATURA

- COBISS.CG. Pokazatelji rasta. URL: <https://cg.cobiss.net/pokazatelji/> (2020-01-14)
- Đurović, Jelena.(2005.) „Stanje automatizacij knjižnic v Črni Gori“. *Organizacija znanja*, 10(4): 230-235 - ISSN 1580-9803. https://www.cobiss.si/oz/HTML/OZ_2005_4_final/42 (2020-01-14)
- Verona, Eva. (1986). *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga*. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo.
- New World Encyclopedia. URL: http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Authority_control (2020-01-14)

Abstract

This work contains a brief overview of the results obtained within COBISS library and information system in Montenegro, together with perspectives of further development of this system. During 16 years since signing the Agreement on establishment of COBISS.net and free flow of bibliographic records created in autonomous library and information systems of participating countries, COBISS.CG system has been operating and developing in accordance with the development plans of COBISS.Net network and up to the Virtual Library of Montenegro project, that has been realized in stages. By the end of 2019, number of full-fledged members has increased and it's above 40 (national, public, university/highly-educational and special). The accent has been put on establishing authority control of personal names in COBISS.CG system, process of creating Montenegrin authority database of personal names CONOR.CG, its importance for cataloging and developing of universal bibliographic control and Montenegrin library community.

Key words: COBISS.CG, Virtual Library of Montenegro, COBISS.Net, authority control, CONOR.CG

Силвана Јаќимова,

библиотекар-советник

Радослав Љубиќ,

библиотекар-советник

ПЕТНАЕСЕТ ГОДИНИ COBISS ВО ЈУ ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА „БРАЌА МИЛАДИНОВЦИ“ – СКОПЈЕ

(стручен труд)

ЈУ Градска библиотека „Браќа Миладиновци“ - Скопје

(rade_ljubik@yahoo.com)

Апстракт

Во едно современо општество, библиотеките се воспитно-образовни центри за младата популација, но пред сè и над сè нивна задача е евидентирање, чување и заштита на резултатите од „интелектуалната продукција“ на човековиот ум. Меѓутоа, својата улога не можат да ја извршуваат доколку нивното функционирање не е поддржано со современата информациска и комуникациска технологија. Притоа, тие не можат успешно да функционираат како осамени острови, туку мораат да се поврзуваат помеѓу себе и на тој начин да обезбедуваат услови за дијалог и соработка, како најдобра основа за развој на секоја држава и на меѓународната заедница во целост. Денес, кога компјутерско-информациската технологија владее со просторот и времето, кога дигитализацијата како „надвременска“ рамка ги опфаќа и најзакоравените делови од општествените процеси, Градската библиотека „Браќа Миладиновци“ – Скопје се обидува да ги следи овие процеси коишто се неопходност во библиотечното работење.

COBISS, библиотечно-информацискиот систем за осумнаесетте библиотеки коишто ја сочинуваат Градската библиотека „Браќа Миладиновци“ е скапоцена „алатка“ којашто петнаесет години придонесува за давање современи библиотечно-информациски услуги на нашите консументи. Почнувајќи од набавката на книжната граѓа, преку формирање на влезната документација, техничката обработка, стручната обработка според стандардите IFLA (класификација и каталогизација), подготовката на излезната документација и на крајот, процесот на евидентирање на позајмената граѓа, апликацијата COBISS е клучен фактор во сето она што значи давање брза, стручна и ефикасна услуга за своите корисници.

Клучни зборови: интелектуална продукција, дигитализација, COBISS, стандарди IFLA, каталогизација, класификација, граѓа, апликација, корисници.

Краток приказ на развојот на програмската поддршка COBISS

Дејноста којашто се занимава со структурата и работењето на сите видови библиотеки и нејзината главна цел е да се овозможи најсоодветно користење на културното и научното

наследство на човештвото, отпечатени, снимени на различни видови документи поради разновидниот развој на поединецот и на општеството во целина, се нарекува библиотекарство. Како важна културна гранка, библиотекарството вклучува: изградба на мрежа од библиотеки, изградба на библиотечни фондови, нивно средување во просторна и информациска смисла, чување и заштита, давање информациско-реферални услуги и услуги за библиотечно снабдување, како и разни активности коишто ги развиваат навиките за читање, научно-истражувачка дејност, информациска писменост, како и користење разни други библиотечни услуги, а сè со една цел, да се задоволат потребите на своите корисници.

Кон крајот на осумдесеттите години од минатиот век, поточно 1987 година, т.н. Заедница на југословенските национални библиотеки го воведува системот на заемна каталогизација како заедничка основа на библиотечно-информацискиот систем и системот на научни и технолошки информации на Југославија, при што како основач и носител на развојот на организациските решенија и на програмската поддршка се јавува Институтот за информациски науки (ИЗУМ) од Марибор.

Во 1991 година, ИЗУМ го промовира системот COBISS (Кооперативен онлајн библиографски систем и сервис), како надградба на системот за заемна каталогизација. Тогаш започнува да се користи истиот акроним и за соодветната програмска поддршка. По распадот на Југославија, библиотеките надвор од Словенија излегуваат од заедничкиот систем на заемна каталогизација, но постепено речиси сите ја обновуваат соработката со ИЗУМ и денес, во своите држави, градат автономни библиотечно-информациски системи врз платформата COBISS со заемна каталогизација во мрежата COBISS.net. Подоцна, кон овој систем се приклучуваат и Бугарија и Албанија, со што Балканот (со исклучок на Хрватска) воспоставува целосен библиотечно-информациски систем на заемна каталогизација и меѓусебно мрежно поврзување.

COBISS.SI, COBISS.SR, COBISS.MK, COBISS.BH+COBISS.RS, COBISS.CG, COBISS.BG и COBISS.AL се ознаки за автономните библиотечно-информациски системи што се градат во одделни држави (Словенија, Србија, Македонија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Бугарија и Албанија). Во Босна и Херцеговина постојат два система, бидејќи една од нејзините конститутивни единици (Република Српска) во 2013 година се одлучи за воспоставување автономен систем COBISS.RS. Во Албанија, во моментот, системот COBISS.AL се воспоставува без соработка со националната библиотека.

Организациски модел на системот COBISS

COBISS претставува организациски модел на поврзување на библиотеките во национален библиотечно-информациски систем со заемна каталогизација, заемна библиографско-каталожка база на податоци COBIB и локални бази на податоци на библиотеките учеснички, база на податоци за библиотеките COLIB, нормативна база на податоци CONOR, како и бројни други функции. Стручните основи и технолошките претпоставки за функционирање на системот се:

- стандардизирана и заемна обработка на библиотечната граѓа и уедначено водење на каталозите и библиографиите,
- соодветна оспособеност на стручните работници за заемна каталогизација,
- компјутерска и комуникациска поврзаност на библиотеките.

Заемната каталогизација овозможува рационална поделба на работата и заштеда при покомплексна постапка на обработка на библиотечната граѓа и водењето каталози. Секоја единица е доволно само еднаш да се обработи, по што записот, преку заемната библиографско-каталожка база на податоци COBIB, е достапен за сите учесници во системот и во мрежата COBISS.net. За заемната каталогизација е карактеристична тесната поврзаност на локалните бази на податоци (каталози) на поодделните библиотеки со заемната база на податоци (заемниот каталог).

Во процесот на заемната каталогизација, податоците се внесуваат во локалните бази на податоци со истовремено ажурирање на заемната база на податоци COBIB. Каталогизаторот, кој сака да додаде запис во локалната база на податоци, најнапред проверува дали библиографскиот запис веќе постои во заемната база на податоци COBIB. Ако записот постои, го пренесува во својата локална база на податоци и ги додава деталните податоци за фондот. Ако записот не постои во заемната база на податоци, каталогизаторот може да го преземе од мрежата COBISS.net или од некоја од странските бази на податоци што се на располагање или го креира во локалната база на податоци, по што тој запис програмски се пренесува и во заемната база на податоци.

Заемната каталогизација е многу сложена и одговорна работа којашто можат да ја извршуваат само оспособени и специјализирани библиотекарски каталогизатори. Имено, нивната работа влијае и врз работата на другите библиотеки и каталогизатори во системот.

Автоматизираното зајмување на граѓата со програмската поддршка COBISS оди во корелација со можноста за упис на нови членови на брз и едноставен начин, евиденција на вратената граѓа итн. COBISS/OPAC, од своја страна, обезбедува информација за достапноста на поединечен примерок (дали е граѓата слободна или зајмена, рокот на враќање). Корисниците можат да ја погледнат историјата на зајмувањето, можат да го продолжат рокот за зајмување, да резервираат граѓа, да нарачаат граѓа во рамките на меѓубиблиотечното зајмување, да ја проверат тековната состојба на долговите и побарувањата итн.

Развој на системот COBISS во ЈУ Градска библиотека „Браќа Миладиновци“

COBISS во ЈУ Градска библиотека „Браќа Миладиновци“ – Скопје почнува да складира и да генерира податоци во 2004 година, кога во библиотеката „Другарче“ со поставување на алфа-серверот (подарок од ИЗУМ Марибор), четири компјутери и два печатачи „зедра“. Библиотекарите каталогизатори кои работеле на оваа проблематика се здобија со лиценци за работа во каталогизацијата COBISS и започнаа да креираат нови записи, како и да преземаат готови записи за одредени книжни наслови. Притоа, наидуваа на тешкотии и нејаснотии во своето работење, но водени од стручноста, теоретската наобразба од областа на каталогизација и класификација, примената на стандардите IFLA и пред сè желбата да завладеат со апликацијата COBISS, успеаја за мошне кратко време да ја преземат во свое владение. Тука, мораме да ја нагласиме одличната соработка со националната библиотека „Св. Климент Охридски“, пред сè со библиотекарите кои беа одговорни за поврзувањето и комуникацијата преку COBISS и кои во секој момент беа спремни да ни помогнат во остварувањето на нашите активности.

Во 2009 година, информацискиот сервис COBISS влегува на голема „врата“ и во Матичната библиотека „Браќа Миладиновци“ којашто го поседува најголемиот книжен фонд во нашиот интегриран систем од 18 библиотеки. И тука, библиотекарите кои требаше да работат во системот COBISS мораа да се здобијат со привилегии – лиценци, за да можат да креираат и да преземаат записи. Добивањето лиценца бараше од библиотекарите каталогизатори компјутерски да обработат по 30 нови записи, како и да полагаат пред соодветна комисија од Националниот COBISS-центар при НУБ „Св. Климент Охридски“, Скопје. А, зад сето тоа стоеше одличното теоретско, стручно познавање од областа на каталогизација и класификација на монографските публикации.

Истата, 2009 година, во библиотеката „Другарче“ се воведува евиденција COBISS на позајмени и вратени книги („автоматизирано зајмување“), уписи на нови членови, пребарување граѓа, изработка на опомени и сл., со што се поедноставуваат и се забрзуваат библиотечните процеси, како и ефикасноста на услугите. Компјутерската евиденција во голема мера му ја олеснува работата на библиотекарот, кој, пак, добива повеќе време да им се посвети на корисничките барања и интереси, што значи дека односот библиотекар–корисник ја има добитната комбинација со ваквиот систем на функционирање.

Во 2011 година, и Матичната библиотека „Браќа Миладиновци“ воведува автоматизирано зајмување со програмската поддршка COBISS, со што дефинитивно се напушта класичниот начин на „рачно“ евидентирање на позајмени и вратени книги, уписи на нови членови итн. Со ваквиот начин на работа корисниците на библиотечните услуги можат да добијат каква било информација од доменот на нивниот интерес, со што Библиотеката станува и информациски центар. Библиотечно-информацискиот систем COBISS им овозможува на корисниците на нашите услуги и од дома во секое време да проверат дали одредена библиотека ја поседува бараната публикација (белетристика, стручна или научна), дали е позајмена или не, да резервираат одреден наслов, стручна или научна публикација итн.

Библиотеката „Страшо Пинџур“ којашто е важен дел од ЈУ Градска библиотека „Браќа Миладиновци“ – Скопје ја вовеле каталогизацијата COBISS во своето работење во 2015 година. За многу кратко време, библиотекарите од оваа библиотека успеаја преку апликацијата COBISS да „складираат“ во локалната и заемната база голем дел од својот книжен фонд, со што таа стана атрактивна локација за пребарување и користење најразлични информации. Во октомври 2019 година, започна и автоматското зајмување книги преку COBISS, уписите на нови членови и останатите функции коишто ги поседува оваа апликација, а коишто се поврзани и со можноста за пребарување податоци од страна на нејзините корисници. На тој начин, и библиотеката „Страшо Пинџур“ ќе ги комплетира своите библиотечни процеси преку програмската поддршка COBISS.

Библиотеката „Цветан Димов“ започна со внесување на дел од својот книжен фонд во локалната и заемна база на податоци COBISS кон крајот на 2016 година. Поради специфичноста на книжниот фонд со кој таа располага, а којшто се состои од публикации печатени на повеќе јазици (македонски, албански, турски, бошњачки), но и фактот дека само еден библиотекар има привилегија за работа во COBISS, тука овие процеси се одвиваат побавно. Се надеваме дека многу брзо сите тешкотии ќе бидат надминати и дека книжниот фонд со кој располага библиотеката „Цветан Димов“ во целост ќе биде евидентиран во базите на COBISS, а со тоа корисниците на нејзините услуги ќе бидат во можност во секое време на брз и едноставен начин да дојдат до посакуваната информација.

Abstract

In a modern society, libraries are educational centers for the young population, but above all their task is to record, preserve and protect the results of the "intellectual production" of the human mind. However, their role cannot be fulfilled if their functioning is not supported by modern informative and communicative technology. They can't successfully function as lonely islands, but must connect with each other and thus provide conditions for dialogue and cooperation as the best basis for the development of each state and the international community as one.

Today, when informatik technology governs space and time, when digitalisation as a "timely" framework limits even the most neglected parts of social processes, the City library „Brakja Miladinovci“ – Skopje is attempting to follow these processes of necessity in the library working.

Cobiss, the library informatik system for the 18 libraries which make the City library „Braka Miladinovci“ - Skopje is a precious "tool" that has been contributing for the last fifteen years to provide modern library information services to our users. Starting with the procurement of library's books, through the formation of entry documentation, technical processing, expert processing according to IFLA standards (classification and cataloging), preparation of outgoing documentation and finally the process of recording the borrowed material, the Cobiss application is a key factor in the implementation of everything what that means providing fast, professional and efficient service to its customers.

Користена литература

<https://www.cobiss.net/mk/>

Prenos multimedijalne građe.**Priprema :**

Uz svaki zapis u COBISS-u može se povezati konkretan multimedijalni fajl.

Neophodno je da ga pripremite, svedete na određenu veličinu (u bajtovima) i smestite u neki folder na vašem PC-u odakle ćete ga prenositi u bazu COBISS-a.

VAŽNE NAPOMENE:

Veličine fajlova koje povezujete sa zapisima (u bajtovima) moraju biti manje od 2 Mega bajta.

To znači, da slike treba pripremiti u niskoj rezoluciji 72 pixela, tj. podesite skener da Vam za ove potrebe skenira u rezoluciji 72 pixela ili ako imate već skenirane materijale onda izvršite smanjivanje rezolucije slike (za ovo postoje besplatni programi na internetu). Ova rezolucija slike je ekranska rezolucija, tako da sama slika nije upotrebljiva za neku drugu vrstu reprodukcija.

"Može biti više fajlova uz jedan zapis, za sada je limit za broj fajlova 999, ali treba uzeti u obzir da ovo nije digitalna biblioteka tj. digitalizacija fonda."

Takođe napominjemo da ovo povezivanje multimedijalnih fajlova ne predstavlja digitalizaciju fondova, Digitalizacija fondova podrazumeva drugačije principe, standarde i način prezentovanja digitalizovane građe.

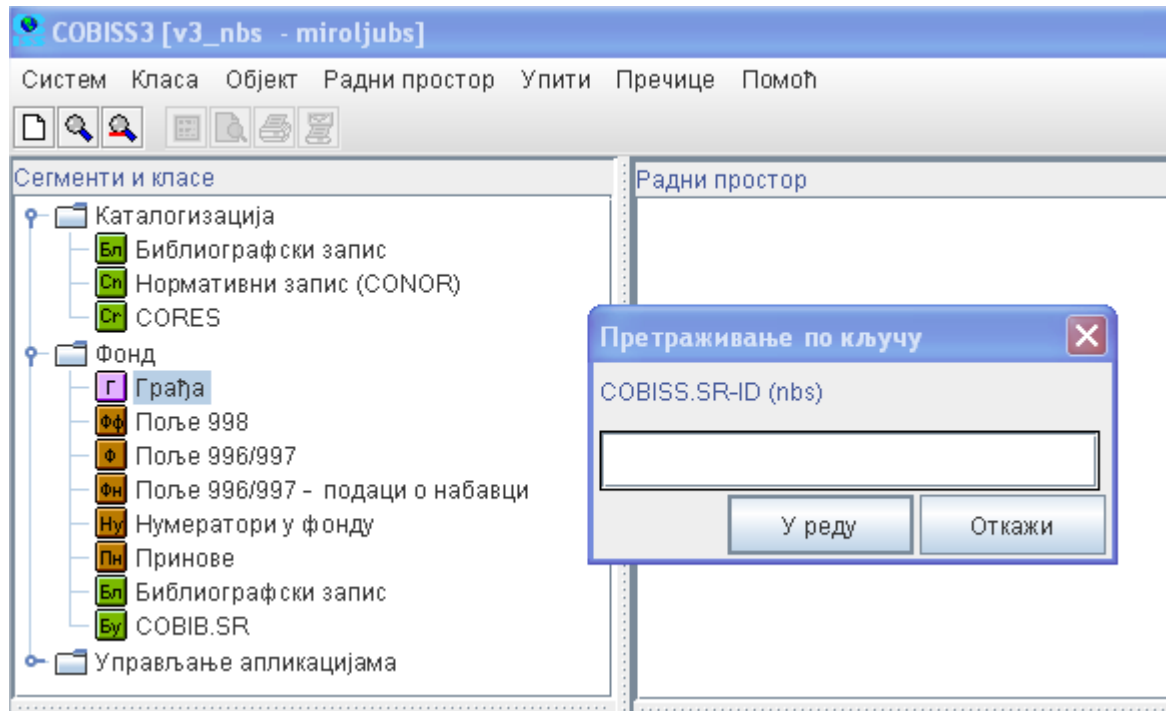
Preporuka je da skenirani materijal arhivirate u odgovarajućoj rezoluciji (300 dpi) i sačuvate ga za buduću digitalnu biblioteku.

Vodite računa o autorskim pravima vezanim za materijal koji postavljate.

Postupak:

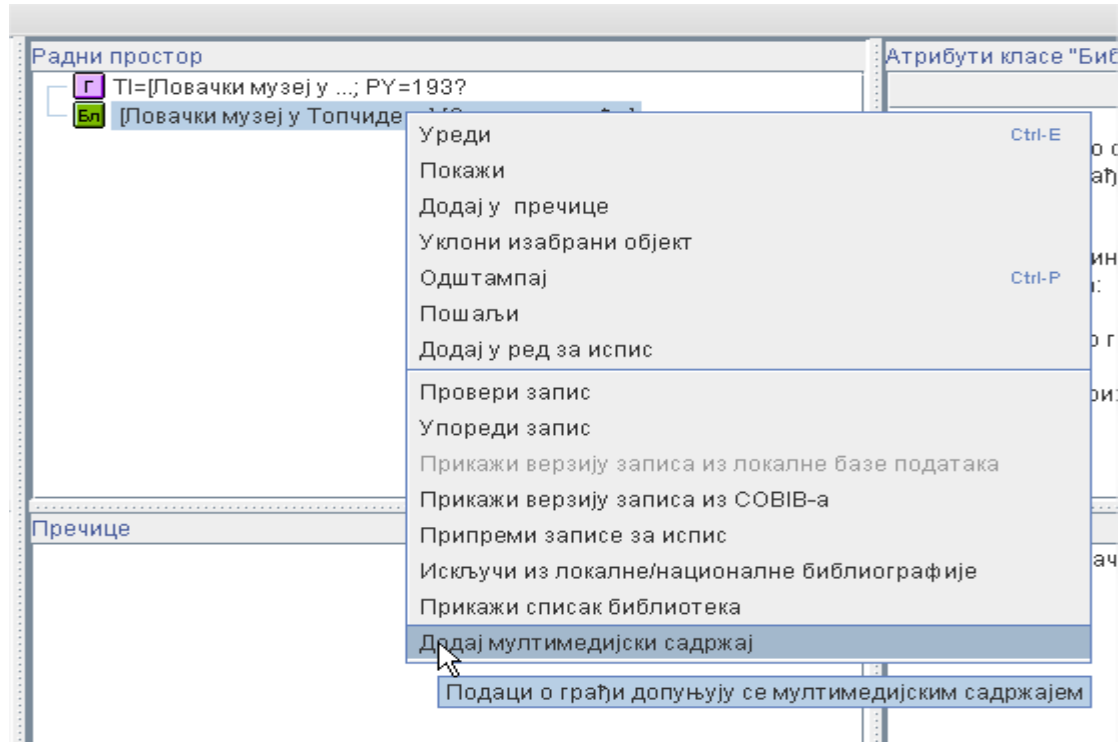
Startovati Cobiss 3 aplikaciju

Startovati Pretraživanje po ključu – uneti ID zapisa za koji hoćemo da vežemo multimedijalni fajl.

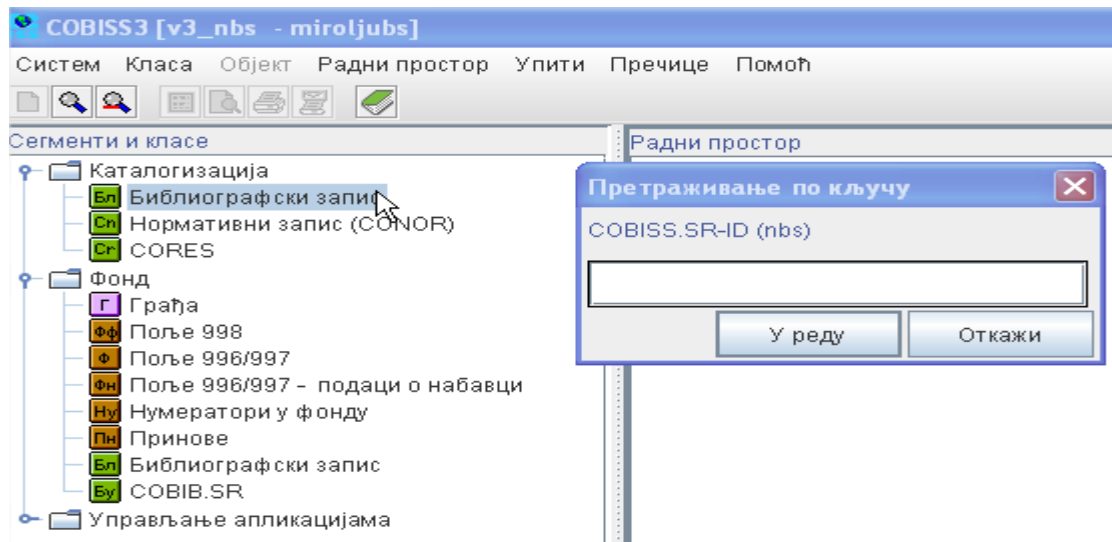

Posle pretraživanja u Relacijama se nalazi Bibliografski zapis – dva puta klik na zapis da bi ga prebacili na Radni prostor.

Desnim klikom na Bibliografski zapis izabrati iz menija poslednju opciju “Dodaj multimedijски sadržaj”.

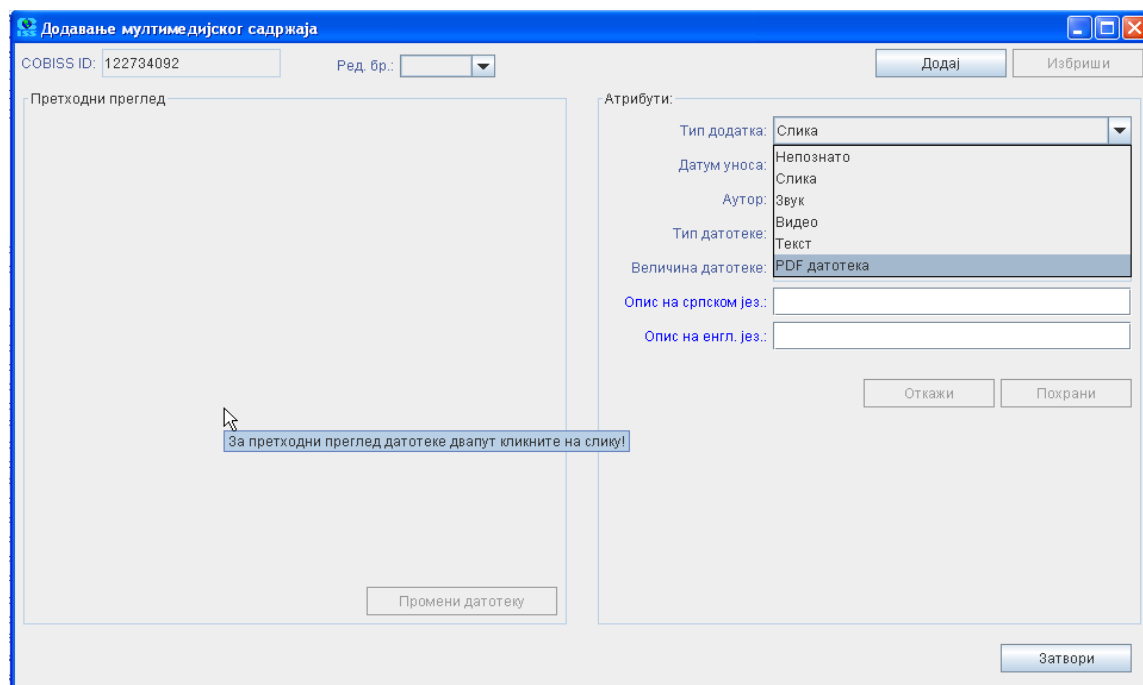

Isto to možete dobiti preko Segmenta Katalogozacije, klasa Bibliografski zapis (desnim klikom izabrati iz menija poslednju opciju “Dodaj multimedijски sadržaj”).

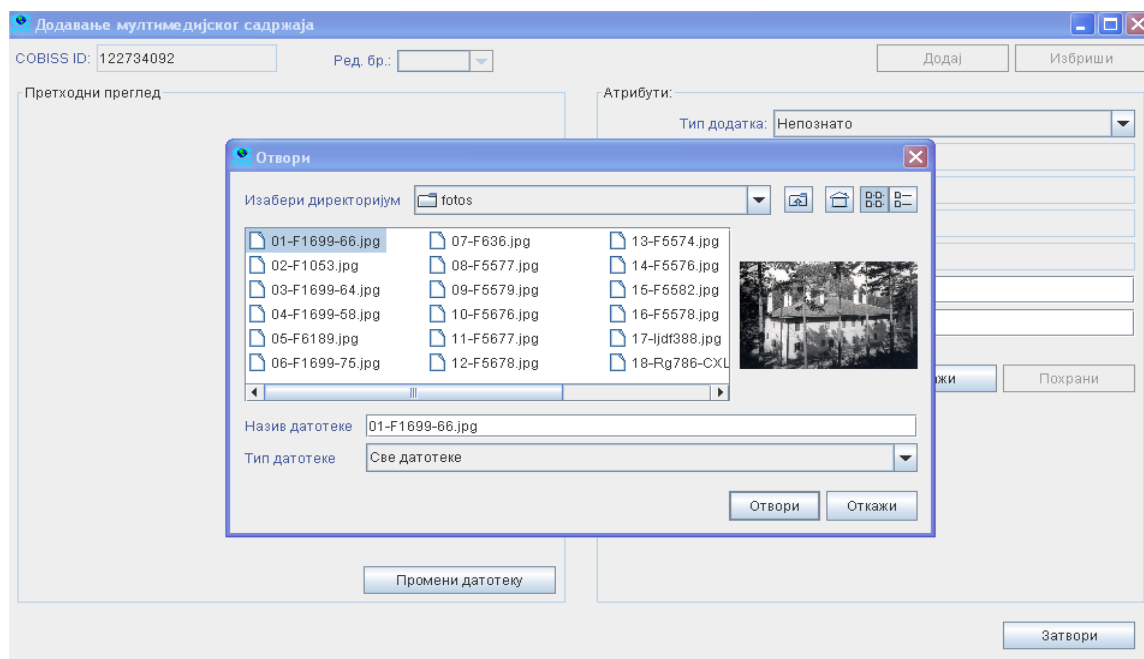

Izborom opcije “Dodaj multimedijски sadržaj” dobija se novi prozor sa već unešenim ID-jem.

Obavezni podaci su opisi na maternjem jeziku i engleskom jeziku.

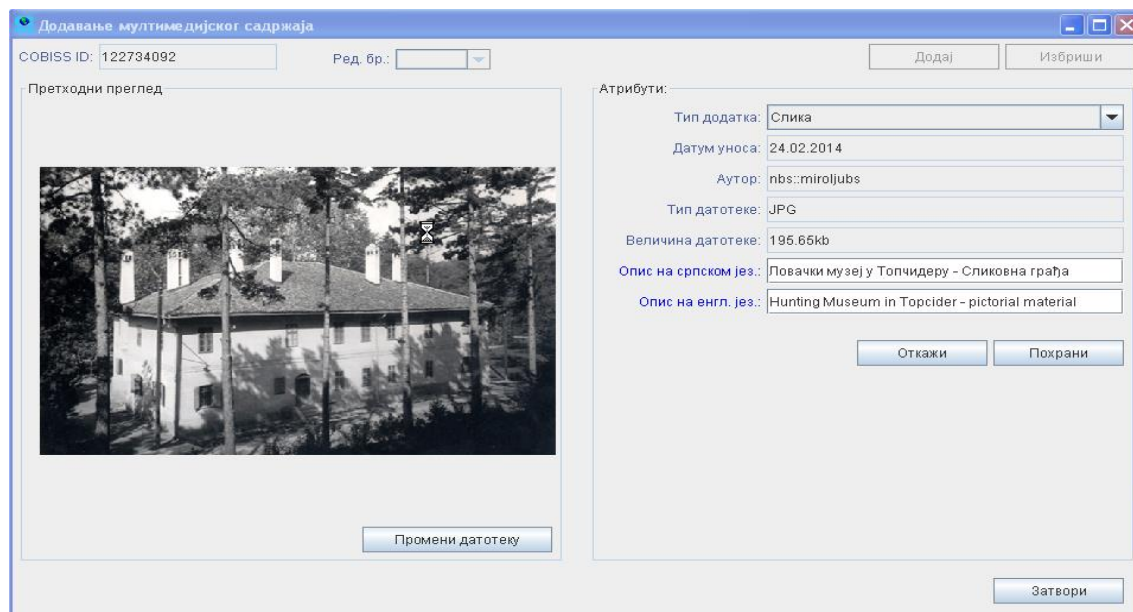

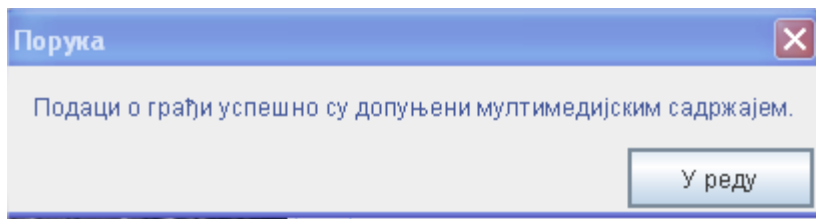
Klikom na dugme Dodaj dobijate mogućnost izbora fajla sa Vašeg računara.

Klikom na dugme Otvori dobijate sledeći prozor. Neki od podataka za opis se automatski popunjavaju: Autor – korisničko ime u COBISS-u, Tip, Veličina i Datum unosa.

Zatim izaberete u opciji Tip dodatka vrstu multimedijalnog fajla.

Posle klika na dugme Pohrani dobijate poruku:**Što znači da je multimedijalni fajl zapamćen i povezan sa odgovarajućim ID-jem.**

Ukoliko imate još neki fajl uz ovaj zapis (može ih biti i više) dodajte ga odmah po prethodno opisanoj proceduri dodavanja, klikom na dugme Dodaj – tada se povećava i Redni broj.

Dodatne fajlove uz ovaj ID možete povezati i kasnije po opisanoj proceduri

NAPOMENA: Ako želite da nastavite dodavanje fajlova i na druge zapise, potrebno je samo da unesete novi ID i ponovite gornju proceduru dodavanja.

Ukoliko ste povezali pogrešan multimedijalni fajl ili želite da ga promenite, iskoristite dugme **Izbriši** i ponovite proceduru dodavanja.

Posle svih dodavanja fajlova klikom na dugme **Zatvori**.

Multimedijalni fajl/ovi će biti vidljivi iz OPACa u browser-u koji vi koristite pod opcijom **Prilozi**.

PRIMER 1 – monografske publikacije - knjiga

Основни подаци   [Детаљни подаци](#)

Песме. Књ. 1, (1920-1936). Књ. 2, (1936-1951)
Максимовић, Десанка, 1898-1993

Врста грађе - поезија
 Издавање и производња - Београд : Задужбина Десанка Максимовић :
 Службени гласник : Завод за уџбенике, 2012
 Језик - scc
 ISBN - 978-86-519-0749-7
 COBISS.SR-ID - 188913164
http://www.digitalna.nb.rs/wb/NBS/Knjige/Desanka_Maksimovic/Tom_1
 ДОСТУПНОСТ ▾

Претражи даље

Аутор
 Максимовић, Десанка, 1898-1993

Остали аутори
 Ђорђевић, Љубица | Вучковић, Радован

PRIMER 2 – fotograđa - razglednica

Основни подаци
Детаљни подаци

**[Ловачки музеј у Топчидеру]
[Сликовна грађа]**

Врста грађе - фотографија
Издавање и производња - [Београд : б. и., 193-?]
Језик - scc
COBISS.SR-ID - 122734092

Претражи даље

Теме
Београд | Топчидер | Конак кнеза Милоша |
Фотографије

PRIMER 3 – audio zapis

Основни подаци
Детаљни подаци

Низамски растанак [Звучни снимак] ; Душково коло

Врста грађе - грамофонска плоча
Издавање и производња - London : Columbia, [19--?]
Језик - scc
COBISS.SR-ID - 114893580

Претражи даље

Остали аутори
Циганска Капела Душан Попаз

Теме
Народна музика | Кола | Грамофонске плоче

Miroljub Stojanović

mag. bibl. Anđelka Martinović,

bibliotekar savjetnik

PROFESIONALNI RAD U REFERALNOJ SLUŽBI I ZADOVOLJSTVO KORISNIKA – PRIMJER NACIONALNE BIBLIOTEKE „ĐURĐE CRNOJEVIĆ“, CETINJE

Nacionalna biblioteka „Đurđe Crnojević“, Cetinje

(andjelka.martinovic@nb-cg.me)

Сажетак:

Profesionalni rad u referalnoj službi podrazumijeva da se kontinuirano prate potrebe korisnika, da se proučavaju problemi sa kojima se susriječemo i, analogno tome, pronalaze najbolja rješenja u cilju povećanja efikasnosti ukupnog bibliotečko-informacionog poslovanja. Kontakt bibliotekara sa korisnikom predstavlja temeljni funkcionalni odnos u radu bibliotekara koji je podređen rezultanti zahtjeva i potreba korisnika – radi njihovog uspješnog zadovoljavanja. Da bi dobili povratnu informaciju od korisnika pristupili smo sprovođenju istraživačke metode – anketiranje korisnika i na taj način saznali koliko i kako su zadovoljene njihove bibliotečko-informacione potrebe.

Ključne riječi: referalna služba, profesionalizam, zadovoljstvo korisnika.

Profesionalizam podrazumijeva izgrađenog stručnjaka i odgovornog učesnika u nekom radnom procesu – koji je, između ostalog, zadovoljan društvenom pozicijom djelatnosti kojoj pripada, a naročito svojim materijalnim statusom.

No, biti dobar „zanatlija“ u struci za izgrađenog profesionalca – nije dovoljno. Dobar „majstor svog zanata“ egzistira na „poznavanju i praktikovanju određenog skupa vještina, saznanja, iskustvene umještosti – koji su pretežno zasnovani na iskustvu.

Profesionalac mora biti cjelovitije, sistemski i teorijski utemeljen – i inovativan: kritički i stvaralački usmjeren.¹

Pred bibliotekarstvom je mnogo pozitivnih izazova, ali je i mnogo prepreka, rizika, pa i nepoznanica. Recimo, kad su u pitanju kadrovi – da se naši postojeći, dominantni (tradicionalni kadrovi sa humanističkim obrazovanjem) često i dosta brzo prezasite novim tehnologijama, i imaju više averziju nego spontanu prijemčivost za nove informacijske oblike i sadržaje rada – pravdajući to generacijskim jazom.

Naravno, bibliotekari i bibliotečka profesija – u novim tehnološkim uslovima (dijeleći sudbinu knjige, i drugih štampanih materijala), ne samo da treba da traje i mora da opstane, nego su pred njom brojne obaveze i veliki zadaci. Dakle, ne bibliotekara radi – nego korisnika radi, biblioteke su u ovom

---

¹Izvod iz magistarskog rada „Kvaliteta službi i usluga i zadovoljstvo korisnika kao kriterij bibliotečkog menadžmenta“ (Sveučilište u Zadru, Odjel za knjižničarstvo /2009).

trenutku možda potrebnije nego ikada: da budu taktičan i predusretljiv domaćin i neophodan katalog vodič – kroz more informacija i informacionih sistema; u novoj biblioteci budućnosti: virtuelnoj biblioteci.

1. Kontakt bibliotekara sa korisnicima

Prvo bibliotečko načelo poznatog bibliotečkog teoretičara i stručnjaka Donalda J. Urquharta glasi: *Biblioteke su za korisnike.*²

Jedna od tradicionalnih usluga bibliotekara je pomoć korisnicima u izgradnji kriterijuma za vrednovanje informacija. Bibliotekari koji rade na pružanju usluga korisnicima su ključni ljudi u svakoj biblioteci. Najvažnije je da se na čelu biblioteke nalaze ljudi sposobni, da prate i spoznaju, da bi bile iskorištene sve buduće mogućnosti. Da bi informacioni menadžment i marketing – kao i prateća metoda ekonomske evaluacije djelatnosti – postali preduslov razvoja!

Najnoviji trendovi u poslovanju i vođenju ovih bibliotečkih organizacija, ukazuju na to da tradicionalna organizaciona šema (piramida od rukovodstva do prve linije dodira sa korisnikom), biva izokrenuta, okrenuta „naopačke“, za 180 stepeni – pa se u savremenim uslovima na vrhu piramide nalaze korisnik i osoblje koje je u direktnom kontaktu sa njim, a na „dnu“, tj. u osnovi piramide biva situiran menadžment ustanove.

KORISNICI

S obzirom na to da je korisnik centar „posmatranja“, jer biblioteke postoje zbog korisnika, javlja se potreba da se kontinuirano prate njihove potrebe, da se proučavaju problemi sa kojima se susriječemo i, analogno tome pronalaze najbolja rješenja, u cilju povećanja efikasnosti ukupnog bibliotečko-informacionog poslovanja. Cilj svake biblioteke je da sačuva postojeće i privuče nove korisnike. Da bi ostvarile ovaj cilj, biblioteke moraju podići uslužni proces na visoki stručni i profesionalni nivo.

Kontakt bibliotekara sa korisnikom predstavlja temeljni funkcionalni odnos u radu biblioteka, koji je podređen zahtjevima i potrebama korisnika radi njihovog uspješnog zadovoljavanja.

Na taj način se jedino uspostavlja kvalitet usluge u biblioteci, odnosno postiže uspješan rejting za bibliotečku ustanovu.

---

² Urquhart, Donald J. Načela bibliotekarstva. 2. izd. Rijeka: Izdavački centar, 1986. Str. 20.

2. *Uticaj osoblja na unapređivanju kvaliteta usluga*

Kontinuirano osposobljavanje zaposlenih važno je za ukupni razvoj biblioteke. Zaposleni koji nijesu navikli na promjene, često pružaju otpor prema uvođenju inovacija.

Osposobljavanje osoblja sastavni je dio kvalitetnog poslovanja svake radne organizacije, pa tako i biblioteke.

Kada govorimo o uticaju osoblja na unapređivanju kvaliteta usluga unutar posebnih organizacionih jedinica (posebno u referalnoj službi), onda mislimo na permanentnu edukaciju i primarno značajno stručno i drugo osposobljavanje zaposlenih u biblioteci, gdje se razložno potrošeno vrijeme i novac na njihovu obuku višestruko isplati, u cilju krajnjeg rezultata – zadovoljstva korisnika!

3. *Satisfakcija korisnika*

Glavni zadatak bibliotečkog menadžmenta je upravljanje kvalitetom, tj. upravljanje promjenama – i vremenom, gdje se mora voditi računa da zaposleni u biblioteci korisniku pružaju visok nivo satisfakcije.

Međutim, i pored svih želja i napora bibliotečkog osoblja, puna satisfakcija korisnika nije moguća, ako:

- biblioteka ima finansijskih problema, odnosno ako ne raspolaže sa makar optimalnim minimumom prostornih, materijalno-tehničkih i kadrovskih uslova za rad;
- se konstantno dešavaju propusti u nabavnoj politici biblioteke;
- biblioteka korisniku ne uspijeva da omogući korišćenje primarnog bibliotečkog prava – o univerzalnoj i trajnoj dostupnosti svih vidova bibliotečkih informacija;
- u magacinskom višespratnom prostoru nema grijanja, ili ne radi lift, i sl., što, naravno, dovodi do čekanja korisnika na očekivanu bibliotečku građu (ili sličnu uslugu);
- nema računara za korisnik.

Satisfakcija korisnika nastaje kada biblioteka svojom ponudom i svojim „ponašanjem“ zadovolji ili prevaziđe njegova očekivanja.³

Tako će pozitivno motivisan korisnik, koji je konstantno zadovoljan pruženom uslugom u biblioteci, preporučiti ovu ustanovu drugom korisniku. Analogno tome, sve ostvarene satisfakcije korisnika – progresivno će doprinosti širenju kruga novih bibliotečkih korisnika, i sve će to presudno uticati na stvaranje ukupnog imidža i poslovnog prestiža biblioteke o kojoj je riječ.

Satisfakcija korisnika nastaje kada biblioteka svojom ponudom i svojim „ponašanjem“ zadovolji ili prevaziđe njegova očekivanja.

---

³ Motivacioni proces potrošača.

URL:<http://search.incredimail.com/?q=satisfakcija+potro%C5%A1a%C4%8Da&lang=english&source=051999016>
(2009-11-01)

4. *Edukacija korisnika*

Edukacija je vjerovatno većini korisnika prvi susret s ovim načinom bibliotečkog rada, te je zbog toga jako važan – dobar prvi utisak. Stručno osposobljeno osoblje, kroz proces obuke može motivisati i posebno zainteresovati razne strukture korisnika.

Edukacija je izuzetno važan segment rada s korisnicima – u težnji ka savremenom bibliotekarstvu i edukacijom korisnika stvara se preduslov s ciljem uspješnijeg zadovoljenja njihovih potreba.⁴ Korisnik mora biti upoznat s mogućnostima koje mu stoje na raspolaganju, ali istovremeno kod njega se mora razviti - „proklijati“ potreba za informacijom. Nužno mu je skrenuti pažnju na izvore koji mu mogu pomoći u profesionalnom ili privatnom životu i uputiti ga u metode pravilne procjene pojedinog izvora informacija. Na taj način, korisnik se usmjerava na fundamentalno značajno - informacijsko opismenjavanje.

5. *Uslužni ambijent*

Fizički prostor i uslužni ambijent biblioteke može imati veoma značajan uticaj – prvim utiskom o postignutom zavidnom kulturnom nivou, pa shodno tome i o ukupnoj strukturi radne organizacije, što kod korisnika posredno stvara pozitivne impresije o njenoj dobroj organizovanosti i izglednim mogućnostima za dobijanje kvalitetnih usluga.⁵ Ova komponenta u bibliotekarstvu naročito dolazi do izražaja, jer je prostor važan preduslov i okvir u kome se korisniku pruža informacijska usluga, što se posebno odnosi na značaj glavne uslužne prostorije - čitaonice.

Ali, prijatnu i radnu atmosferu u biblioteci će ostvariti samo – kvalitetno osoblje. To znači da je selekcija i odabir takvog osoblja – koje je na prvoj uslužnoj liniji sa korisnikom – prvi zadatak menadžmenta ustanove.

Istraživanje koje smo uradili u našoj Nacionalnoj biblioteci Crne Gore „Đurđe Crnojević“ imalo je za cilj da ocijeni zadovoljstvo korisnika.

Istraživanjem smo željeli utvrditi koliki je stepen zadovoljstva korisničkih potreba bibliotečkim uslugama, koliko je poznavanje i vrednovanje bibliotečke struke, kao i da se uspiju dobiti prijedlozi korisnika za poboljšanje rada biblioteke.

Anketom se najbolje može otkriti koliko su i uopšte – da li su korisnici zadovoljni pružanjem bibliotečkih usluga (anketa je rađena po uzoru na Narodnu biblioteku u Kruševcu).⁶ Na taj način, korisnici treba da iznesu svoje mišljenje, jer se posljednje pitanje ostavlja kao pitanje otvorenog tipa.

U našoj anketi, na pitanje - Napišite Vaše mišljenje i prijedloge za poboljšanje rada biblioteke – u cilju pružanja boljih usluga korisnicima – mali je broj ispitanika naveo brzinu usluživanja kao

---

4 Usp. Mesić, Đurđa. Edukacijska i kulturna djelatnost narodne knjižnice. //Bibliotekar: časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva 42, 1-2(1990-1991), str. 21.

5 Usp. Ljubojević, Čedomir. Uticaj uslužnog ambijenta na potrošače. // Marketing usluga / Čedomir Ljubojević. Novi Sad: STYLOS, 2002. Str. 229.

6 Pavlinić, Silva; Horvat, Jasna. (1997). „Koncipiranje anketnog upitnika za istraživanje korisnika Gradske i Sveučilišne knjižnice Osijek“. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 40, 3-4, str. 72-77.

problem, što je u praksi konkretan i čest propust. Iako korisnikovo čekanje, u stvari – veoma (treba) da utiče na stepen njegove satisfakcije.

Istraživanja potreba korisnika, jedan je od neophodnih instrumenata – kako u održavanju postojećih, tako i u planiranju novih bibliotečkih usluga.

Zaključak

I pored svega navedenog, naše bibliotekarstvo se veoma sporo pomjera iz bivših tradicionalnih kulturnih voda. Da nije COBISS projekta – koji je solidno programski i računarski uvezao dobar dio našeg bibliotečkog potencijala – dominirale bi ocjene o brojnim bibliotekama koje tek što egzistiraju. Ipak, bibliotekari i bibliotečka profesija u novim tehnološkim uslovima ne samo da treba da traje i mora da opstane, nego su pred njom brojne obaveze i veliki zadaci.

Literatura:

Ljubojević, Čedomir. (2002). „Uticaj uslužnog ambijenta na potrošače“. *Marketing usluga*. Novi Sad: STYLOS,., str. 229.

Mesić, Đurđa. (1990-1991). „Edukacijska i kulturna djelatnost narodne knjižnice“. *Bibliotekar: časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva* 42, 1-2. str. 21.

Motivacioni proces potrošača.

[URL:http://search.incredimail.com/?q=satisfakcija+potro%C5%A1a%C4%8Da&lang=english&source=051999016\(2009-11-01\)](http://search.incredimail.com/?q=satisfakcija+potro%C5%A1a%C4%8Da&lang=english&source=051999016(2009-11-01))

Pavlinić, Silva; Horvat, Jasna. (1997). „Koncipiranje anketnog upitnika za istraživanje korisnika Gradske i Sveučilišne knjižnice Osijek“. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 40, 3-4, str. 72-77.

Urquhart, Donald J. (1986). *Načela bibliotekarstva*. 2. Rijeka: Izdavački centar, str. 20.

Abstract

The professional work in the referral service implies that the needs of users are continuously monitored, that the problems we encounter are studied and, analogously, the best solutions are found in order to increase the efficiency of the overall library and information services. The librarian's contact with the user is a fundamental functional relationship in the work of librarians that is subordinated to the results of the requirements and needs of users – for their successful satisfaction. In order to receive feedback from users, we started carrying out a research method – surveying users and thus finding out how much and how their library and information needs are met.

Keywords: referral service, professionalism, customer satisfaction.

м-р Жаклина Угриноска,
библиотекар

МОДЕРНИЗАЦИЈА И ЗАШТИТА НА БИБЛИОТЕКАРСКАТА ПРОФЕСИЈА

(стручен труд)

Градска библиотека „Браќа Миладиновци“ – Скопје
(zaki.aroma@yahoo.com)

Апстракт

Библиотекарите се оние кои во согласност со мисијата на својата професија, од традиционален концепт, па до современа и променета парадигма, имаат обврска да им овозможат еднократен пристап на информации на сите корисници, без разлика на евентуалните разлики. Еден од првите чекори што треба да се направи, во таа смисла, е истражување на патот кон отворањето простор за слободен и рамноправен пристап до информации во библиотеката како јавна установа и во дигиталното опкружување, како и залагање на библиотекарите во упатувањето и информирањето на своите корисници за тоа како, на кој начин и каде може да се пронајдат релевантни, веродостојни и употребливи информации.

Информационската технологија предизвика радикални промени во сценариото за библиотеките. Во сегашен контекст, техниките за управување, користење интернет или дигитализација значи дека сите овие техники овозможуваат библиотеката и нејзините компоненти да ги следат трендовите во корист на библиотеките и корисниците. Во процесот на професионализација и модернизација на библиотекарството посебно значење има приближувањето на меѓународните нормативи и стандарди за квалитет. Тие претставуваат основа за интеграција на нашата култура и наука во светските текови.

Клучни зборови: библиотекарство, библиотекарска професија, модернизација.

Вовед

Не може а да не се забележи како непрекинатиот и забрзан развој ги менува тековите на работа на библиотеките. На прв поглед промените изгледаат исклучително крупно, иако суштинската улога останува иста. Покрај традицијата којашто се почитува, библиотекарите внесуваат современи текови и нов начин на работа, останувајќи доследни на својот повик и крајната цел – да им помогнат на другите. Од моментот на појавата на интернетот, промените во библиотеките се повидливи, не само кога станува збор за посети, бројни корисници и начин на комуникација, туку и можностите коишто ги нуди. Професијата библиотекар станува сè посериозна и побарана и овозможува прилика за креативност и изразување на личноста на нов начин. Секако дека креативноста на библиотекарот е невозможно да се оствари без вистинска основа, а тоа се образование и постојано усовршување. За да се разберат потребите и за да се одговори на предизвиците на структурата, библиотекарите се насочени кон стекнување научно и стручно знаење коешто ќе им овозможи квалитетна и конструктивна работа.

Сепак, треба да напоменам дека некои од темелните вредности на современото библиотекарство не се подложни на влијанието на различните временски епохи и технологија. Поради тоа, во современото библиотекарство имаме вртоглави технолошки иновации од една, но и непоминати, универзални вредности од друга страна. Со оглед на тоа дека и двата сегмента се многу важни за афирмативен и плоден развој на библиотекарството, ниеден од нив не може и не треба да биде општ.

Библиотечарската професија во дигитално опкружување

Насловот на овој труд може веднаш кај читателот да предизвика или да го насочи на заклучок за мојата претенциозност, но веднаш треба да кажам дека библиотечарската професија не е лесно да се одреди. Историјата на библиотеката е историја на служење. Традиционалната мисија на библиотеката може да се објасни како овозможување услуги неопходни за корисниците⁷. Денес, за исполнување на мисијата и улогата на една современа библиотека се очекува – соработка, интерактивност, интердисциплинарност, мултифункционалност, мултимедијалност, динамичност, брзина, достапност, па така современите теоретичари ја нарекуваат таквата библиотека постмодерна, зашто добива епитети на ориентирана кон решавање на проблемите, технолошки напредна, ефикасна и професионална институција.

За библиотечарите секогаш се карактеристични дилемите помеѓу ентузијазмот и професионализмот, помеѓу прагматизмот и идеализмот. Дали постојат всушност суштински разлики помеѓу старите и новите вредности во библиотечарството, или станува збор за јадро на професионална мисија којашто не се менува и покрај промените во технологијата? За иднината на библиотеките најважно е да им останат верни на своите изворни цели, задачи и вредности. Мајкл Горман ги има нагласено следниве четири идеи коишто не смее да ги заборава ни една библиотека:

- Прва причина за постоењето на библиотеката е хумано пружање услуги;
- Знаењето и разбирањето, а не податоците или информациите мора да останат централна грижа на библиотечарската заедница;
- Основните етички принципи на библиотечарството како професија е соработка, еднаков пристап на збирките и услугите и интелектуална слобода;
- Библиотечарите треба да се горди на својата мисија којашто со векови ја исполнуваат и да се свесни за нејзината тежина и одговорност.

Врз основа на ова, Мајкл Горман⁸ го има изведено следниов заклучок: „Дека идните библиотечари мора да бидат отворени за сите нови идеи за тоа како да се работи подобро и како да се прифатат новите технологии“. Од една страна, мора да биде увидена потребата за промена на своите методи, а од друга страна – да се зачува континуитетот на своите цели и мисија, „Библиотечарите мора одлучно да ја бранат вечната намена на библиотеката – собирање, чување, организација и дисемнација на записите со информации и пружање услуги врз основа на овие записи. Покрај тоа, библиотечарите треба да ја бранат и со свој пример ги покажат клучните вредности на кои е градена културата на библиотеката – заедница, писменост, учење, услуги, разум, демократија и интелектуална слобода“.

Статусот и модернизацијата на библиотечарството се всушност две страни на една иста медалја⁹. Основни претпоставки за професионализација и модернизација на современото библиотечарство се висока професионална самосвест, самопочитување и одговорност втемелени на разбирање и уважување на заедничките општочовечки, стручни и лични вредности и идеали¹⁰. Само со почитувањето на овие вредности и идеали е можно остварувањето на визијата којашто пред точно дваесет години ја има изнесено Ли Финкс во еден од највлијателните трудови во доменот на библиотечарската аксиологија: „Библиотечарите да бидат среќни во среќни библиотеки, тоа не е невозможен сон“. Во денешниот свет, библиотеките се натпреваруваат со различни институции за слободното време на луѓето.

7 Maksimović, *Tradicija i promjene u bibliotekarstvo*, 26.

8 Gorman, *Postojana knjižnica*, 45-47.

9 Katanović, *Knjižnice u digitalnom okruženju*, 39.

10 Податоци преземени од списание достапно на адресата: <https://novinar.me/2015/03/08/sta-bibliotekari-rade-u-digitalnom-okruzenju/>

Со што може луѓето да се занимаваат во попладневните часови? Да гледаат филм? Да одат во театар? Или да одат во библиотека?! Библиотеката не е само место кое само го посетувате, туку библиотеката е место каде што може да се чита, да се слуша музика, да се пребарува на интернет, да се запознаете со нови луѓе, да разговарате и а се дружите. Библиотеката е место за социјална интеракција. Со оглед на тоа дека живееме во период на големи предизвици и постојани промени во сите аспекти на животот – „Што мора ние како библиотекарски да направиме?“, „Што се очекува од нас?“. Потребно е предизвиците да ги претвориме во можности!

Традиционалната улога на библиотеката при селекција, собирање, синтеза, дисеменирање, интерпретација и архивирање на информациите ќе се промени, меѓутоа, ние како библиотекарски нема да го изгубиме својот идентитет. Ние и понатаму ќе бидеме библиотекарски, информациски научник, именувајте го тоа како сакате, но секогаш, како што камелеонот ја менува бојата, ќе бидеме библиотекарски.

По аналогија на „Десетте божји заповеди за меѓучовечка комуникација“, „Десетте божји заповеди за добар лидер“, „Десетте божји заповеди за добар бизнисмен“ – ми падна на ум да ги претставам во мојот труд „Десетте божји заповеди за библиотекарската професија или за добар библиотекар“:

- Сакај ги своите читатели!
- Размисли пред да кажеш „не“ на читателот!
- Секогаш труди се да се ставиш на местото на читателот!
- Искрено покажи интерес за неговите проблеми, а врз основа на информациите коишто ги бараат!
- Пружи му навистина корисни информации и почитувај ја приватноста на неговото читање!
- Штеди го времето на читателот!
- Биди љубезен и благонаклонет кон читателот, насмевни се!
- Однесувај се со него како цел живот да си мечтаел токму нему да му бидеш на услуга!
- Постојано усовршувај се за да бидеш корисен за читателот!
- Пружи го својот придонес во создавањето и подигањето на авторитетот на библиотеката и својата професија!

Убедена сум, дека ако се почитуваат тие правила, дека ние како библиотекарски ќе бидеме корисни за нашите читатели, поради кои и всушност постоиме, но и на самите себе како професионална заедница. Ајде заедно да креираме нов лик на библиотеката – лик на отворен, дружељубив и човекољубив систем.

Модернизација на библиотекарството

Модернизација значи адаптирање на модерните методи, алатки, техники во обезбедувањето библиотекарски услуги. За жал, денес, користењето на компјутерот во библиотеката е речиси синоним за модернизација на библиотекарската професија и услуги¹¹. Според ИФЛА¹² (International Federation of Library Associations and Institutions), модернизацијата на библиотеката подразбира: меѓународна стандардизација на каталошкиот и библиографскиот опис, меѓународно единствено нумерирање на сериските и монографските публикации, воведување на каталогизацијата во публикација, универзална библиографска контрола, универзална достапност на публикацијата, заштита од конверзија на библиотекарскиот

¹¹ Податоци преземени од зборник достапен на адресата: https://bib.irb.hr/datoteka/818867.Vizija_i_stvarnost_31.pdf

¹² Податоци преземени од веб-страница достапна на адресата:

http://nub.rs/fileadmin/dokumenti/ostali_dokumenti/Medjunarodni-bibliotecki-manifesti.pdf

материјал, заемна каталогизација, почитување на авторските права, универзален проток на податоци.

Во последните години исклучително се актуелни дискусиите за иднината на библиотеката, но секако, со оглед на брзиот развој на дигиталните библиотеки, се поставува прашањето и за опстанокот на традиционалните библиотеки. Некои теоретичари веруваат дека денешните библиотеки целосно ќе исчезнат како физички простор и ќе бидат заменети со виртуелни дигитални библиотеки на кои ќе биде овозможен 24-часовен пристап по пат на електронска мрежа.

Втората група теоретичари сметаат дека библиотеките какви што се денес ќе опстанат и дека влијанието на сите нови технологии се само една скала во развојот која после ќе биде заменета со некоја друга нова технологија.

Третата група теоретичари сметаат дека библиотеките како физички простор ќе опстанат, но е неминовно да се вклучат во процесот на трансформација којшто е предизвикан од брзиот развој на новите технологии.

Според авторите Крафорд и Горман (Walt Crawford, Michael Gorman¹³), тоа би значело: „Ние веруваме во библиотеките. Веруваме во трајната мисија на библиотеката. Веруваме дека библиотеките и библиотекарската професија имаат иднина. Таа иднина треба да биде прифатена со реалноста, но и со смелоста. Овие верувања произлегуваат од практичната работа, но и од разгледување на идеите за напредок“. Факт е дека библиотеките во целост ја менуваат својата форма, од тврдина на знаење постепено прераснуваат во океани на информации¹⁴.

Библиотеките и библиотекарската професија се соочуваат со многу проблеми поврзани со новите технологии. Секако, сите тие проблеми имаат решенија, но не постои едно конечно и целокупно решение за нив. Пак ќе се навратам на првата група теоретичари кои според истражувањата што ги направив размислуваат на следниов начин: „Сите информации и факти ќе бидат достапни во секое време и на сите локации. Пристапот ќе биде овозможен преку универзални работни станици, мрежни персонални компјутери, па секој човек ќе биде способен ефективно да ги користи сите податоци и информации. Библиотеките ќе престанат да постојат како физички ентитет и во исто време и печатените материјали нема веќе да постојат како медиум за публикација и дистрибуција“.

Дали навистина оваа визија може да се смета за нелогична и претерана? Да, речиси личи на сарказам бидејќи ја наметнува идејата за иднината којашто е многу поедноставна од тоа што е сегашноста – иднина во која сите проблеми ќе бидат решени како некоја магија.

К. Прајс (Kathleen Price), пак, во една статија вели: „Библиотеките ќе станат архиви за книги коишто не се доволно значајни за да бидат вклучени во базата на податоци“. И библиотекарската професија трпи многу промени.

Никогаш не биле толку организирани стручни собири и конференции на кои се дискутира за овие актуелни теми. Конференциите на библиотекарите и библиотекарските списанија се исполнети со разговори за парадигмите, промените, библиотеки без сидови, библиотеките како електронски преносни центри, па и како да се заштити библиотекарската професија. Во меѓувреме, повеќе библиотекарите се занимаваат со обврските и задачите со тенденција во постоечките услуги да ги вклучат новите технологии, да ги одржат и да ги изградат постоечките збирки и на тој начин библиотекарите се на пат да остварат еден вид реален, но не и револуционерен прогрес¹⁵.

13 Crawford and Gorman, *Future libraries: dreams, madness and reality*, 125-127.

14 Податоци преземени од веб-страница достапна на адресата: <https://core.ac.uk/download/pdf/11883273.pdf>

15 Податоци преземени од веб-страница достапна на адресата:

https://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/5439/9/09_chapter%204.pdf

Некои визионери се убедени дека корисниците на библиотеката ги сакаат само најновите електронски информации, па некои библиотеки во целост се менуваат и се модернизираат и одат кон задоволување на тие потреби, бидејќи сметаат дека библиотеките, ако не го направат тоа, ќе застарат и ќе бидат надминати. Таквата претпоставка не зборува многу за самиот корисник на библиотеката и претставува длабок елитистички поглед. „Некои футуристи велат дека библиотеките мора да го напуштат светот на печатењето бидејќи денешните млади луѓе веќе го напуштаат печатениот свет. Тие тврдат дека писменоста за печатен материјал е веќе мртва и идните генерации нема да го поседуваат тој распон на внимание којшто е неопходен за да се читаат книги и списанија. Од овој став произлегува дека библиотеките ќе се темелат на видеоматеријали или виртуелна реалност“. И покрај сите дискусии, коишто само во основа ги наведов во овој дел од текстот за да го доловам модернизирањето, мора да се признае дека развојот на технологијата нема да чека на решенија од ваквите дискусии¹⁶. Модернизирањето на библиотеките или изградбата на дигитални библиотеки се одвива паралелно со дискусиите и речиси да нема веќе национални библиотеки во развиениот свет коишто веќе не изградиле проект за изградба на своја дигитална библиотека¹⁷.

Заклучок

Библиотеката мора да биде компонента на секоја долгорочна стратегија од областа на културата и образованието. Библиотекарот е активен посредник помеѓу корисникот и материјата, па тоа треба да остане така и во современи услови на складирање на материјата на дигитални медиуми. Колку имаат можност библиотеките да одат во чекор со дигиталното време, одговорот би бил: „Може да се каже дека библиотеките ги следат современите дигитални трендови и всушност се еден прозорец кон светот. Новите технологии го воведуваат човекот во свет на чуда, тоа е буквално магичен простор во кој еден момент патувате во непозната земја и предели. Во дел од секундата, во удобната фотелја на библиотеката отворате стари списи во некоја дигитализирана библиотека, така што чувањето стари документи, книги и списанија е една од многуте предности на дигитализацијата. Ракописите се автентични документи, момент на создавање преточен во мастило и хартија, а со дигитализацијата може да бидат спасени од умирање. Сепак, обичната хартиена книга никогаш не може да ја изгуби вредноста“. Зошто?

Слабости на традиционалните библиотеки се:

- Информациските извори се достапни само во печатена форма;
- Пристапот до информации е преку секундарни извори и има ограничени точки на пристап за пребарување информации;
- Потребни се повеќе библиотекари и финансии за давање услуги.

За отстранување на овие бариери, модернизацијата или апликациите на новите технологии се многу ефикасни и соодветни.

Од друга страна, библиотеките постојано се соочуваат со предизвици што се долажат на прифаќањето на технологијата и се присилени да се приспособат за да обезбедат подобри услуги. За да се приспособат библиотеките на најновиот развој на технологијата, потребна е модернизација на библиотеките и користење електронски информациски алатки и техники со цел да се обезбедат услуги во дигитална форма коишто секако се од голема важност. Дигитализацијата на библиотеките е првиот чекор во модернизацијата на библиотеките, што, пак, од друга страна се должи на многу предности.

¹⁶ Податоци преземени од списание достапно на адресата: <http://kdr.hr/wp-content/uploads/2017/01/Casopis-KDR-2012.pdf>

¹⁷ Брофи, *Библиотеке у двадесет првом веку: нове услуге за информационо доба*, 101.

Зголемувањето на информацискиот фонд, промените во потребите на корисниците, употреба на технологијата, брзиот пренос на информации, се основните фактори коишто се рационални за модернизација на библиотекарската професија. Човечкиот елемент е многу важен аспект во воведувањето на новите концепти како што се дигитални системи и реорганизација на библиотеките. За време на проектот за дигитализација, клучно за секоја библиотека е да обезбеди координативна улога и да биде сигурна што се случува цело време.

Свесноста и учеството на библиотекарите пред инсталирањето е суштинско за успешно воведување на новите системи или услуги. Постоечките библиотекарите треба да поседуваат познавање на работа со персонални компјутери и професионално искуство и мотивација за вклученост на сите нивоа за развој на новите услуги. Ова се предуслови за успешно воведување модерни системи во секоја библиотека. Фактори коишто влијаат врз потребата за модернизација на библиотеката се:

- Глобалниот пораст на информациите за публикацијата;
- Зголемени трошоци за печатени публикации;
- Ограничен и недоволен библиотекарски буџет;
- Зголемување на едукациските и истражувачките активности;
- Сè поголема побарувачка од корисниците за точни информации коишто се предмет на интерес;
- Достапност на инфраструктурни апликации за поддршка на информациските технологии;
- Глобализација на информациите и информациските ресурси, развој на база на податоци.

Овие фактори за библиотеката и библиотекарите значи прифаќање на новите технологии за присвојување, складирање и пренос на информациите, со што се обезбедуваат подобри услуги за корисниците. Без модернизација на библиотеките не е можно управување со библиотеките, управување со потребите на корисниците, како и решавање на проблемите како што е генерирање информациски производи и слично.

За крај, општо земено, библиотеките се сведоштва на односот кон книгата, но и кон луѓето. Дobar библиотекар би требало да ја познава својата струка, постојано да чита, да биде детектив и истражувач, добар педагог и психолог, а над сè ерудита. Важно е да открие што ги привлекува корисниците, какви се нивните потреби и културни вредности и врз основа на тоа да им понуди нови содржини.

Дали образованите и посветени библиотекарите придонесле библиотеките да бидат значајни места од минатото, сегашноста и иднината? Секако да. Низ минатото во секој момент патуваме низ старите книги и списанија, а во сегашниот момент го откриваме богатството на информации коишто некој ќе ги преобликува во книга. Книги кои ќе се користат во иднината. И така во круг!

Користена литература

Crawford, W. and Gorman, M. (1995). *Future libraries: dreams, madness and reality*. Chicago: American Library Association.

Gorman, M. (2006). *Postojana knjižnica*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.

Katanović, A. (2015). *Knjižnice u digitalnom okruženju*. Rijeka: Filozofski Fakultet.

Maksimović, M. (2016). *Tradicija i promjene u bibliotekarstvo*. Istočno Sarajevo: Matična biblioteka.

Брофи, П. (2005). *Библиотеке у двадесет првом веку: нове услуге за информационо доба*. Београд: Клио.

Core.ac.uk. *Modernization of library services using information technology: Gap between possibilities and practices 2017*. United Kingdom: Core.ac.uk.

<https://core.ac.uk/download/pdf/11883273.pdf> [Пристапено на 4 септември 2019].

Hrvatska sveučilišna naklada. *Vizija i stvarnost 2016*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

[https://bib.irb.hr/datoteka/818867.Vizija i stvarnost 31.pdf](https://bib.irb.hr/datoteka/818867.Vizija_i_stvarnost_31.pdf) [Пристапено на 2 септември 2019].

Knjižničarsko Društvo Rijeka. *Knjižničar-ka: Časopis Knjižničarskog društvo Rijeka 2012*. Rijeka: Knjižničarsko Društvo Rijeka.

<http://kdr.hr/wp-content/uploads/2017/01/Casopis-KDR-2012.pdf> [Пристапено на 1 септември 2019].

Novinar.me. *Šta bibliotekari rade u digitalnom okruženju 2015*. Sarajevo: Novinar.me.

<https://novinar.me/2015/03/08/sta-bibliotekari-rade-u-digitalnom-okruzenju/>

[Пристапено на 29 Август 2019].

Shodhganga.inflibnet.ac.in. *Modernization of Libraries 2016*. India: Shodhganga.inflibnet.ac.in.

https://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/5439/9/09_chapter%204.pdf

[Пристапено на 4 септември 2019].

Библиотекарско друштво Србије. *Међународни библиотечки манифести IFLA/UNESKO 2014*. Београд: Библиотекарско друштво Србије.

http://nub.rs/fileadmin/dokumenti/ostali_dokumenti/Medjunarodni-bibliotecki-manifesti.pdf

[Пристапено на 31 август 2019].

Abstract

Librarians are those who, in accordance with the mission of their profession, from the traditional concept to the contemporary and changing paradigm, are obliged to provide one-time access to information for all users, regardless of differences. One of the first steps to be taken in this regard is to break through how to open up space for free and equal access to information in the library as a public institution and digital environment, and to encourage librarians to refer and inform their users about how, on which way and where they can find relevant, reliable and useful information.

Information technology has caused radical changes to the script for libraries. In the current context, techniques for managing, using the Internet or digitizing mean that all these techniques allow the library and its components to follow trends for the benefit of libraries and users. Approaching international and quality standards is of particular importance in the process of professionalizing and modernizing librarianship. They are the basis for integrating our culture and science into the world of integration trends

Key words: librarianship, library profession, modernization

Блага Спиридонова,
библиотекар-советник

ЗАЧЕТОЦИТЕ НА БИБЛИОТЕКАРСТВОТО ВО ШТИП

Национална установа
Универзитетска библиотека
„Гоце Делчев“ – Штип
(blagica.spiridonova@gmail.com)

Членовите на организацијата СКОЈ и учениците ги повикале граѓаните на Штип доколку имаат книги да ѝ ги подарат на новоотворената библиотека.

Во весникот „Народен глас“ биле објавени два наменски текста: „Народните универзитети и читалишта – цели и задачи“ и „Зошто уште не е отворено читалиштето во Штип“. И покрај тоа што била определена салата за негово сместување и веднаш се пристапило кон нејзино реновирање, таа уште не била готова. И наместо да се започне со правењето на потребниот инвентар за читалната – маси и столови и сл., ништо не било направено, а читалишната сала си стоела сè уште празна. Многу олеснувачка околност било и тоа што имало готова библиотека, но немало кој да се погрижи читалиштето да биде отворено. Тоа требало во најскоро време да се направи, за народот да не го убива времето од досада по кафеаните.

Биле печатени и статии. Поради немање техника, тие биле пишувани на рака со печатни букви, а уредници и размножувачи биле Ацо Шопов и Славко Јовев. Излегувале по 14 примероци од секој број, затоа што двајцата го пишувале под индиго, по 6 – 7 примероци, а се предавал од рака в рака.

Во 1945 година била изготвена и Програма со упатства и испратена до сите органи на народната власт за почнување со работа на *народните библиотеки со читални*. Со тоа се удрени и темелите на слободното македонско библиотекарско дело, коешто, како што ќе покаже времето, заедно со издавачката дејност на македонски јазик, ќе оствари навистина високи и благородни дострели.

Условите за работа во Библиотеката во Штип никогаш не биле задоволувачки, па затоа од почетокот на своето формирање и дејствување дури седумпати е селена од едни во други простории.

На почетокот од својата работа, во 1945 година, Библиотеката во Штип била сместена во една просторија во куќата на Чешларови, што се наоѓала на просторот на сегашниот НУЦК Дом на културата „Ацо Шопов“ и Универзитетот „Гоце Делчев“ и зградата на Работничкиот универзитет. Книгите што не биле уништени и подарени, биле собрани околу 700 до 900, а во 1946 година располагала со над 1.000 книги и заедно со читалната биле сместени во една просторија. Ги добивала и весниците „Нова Македонија“, „Борба“, „Политика“ и „Народен глас“ – орган на Народниот фронт на Штипскиот округ. Било вработено само едно лице, а бројот на читателите бил задоволувачки.

Во почетокот на 1947 година постојат и работат читални и во селата: Таринци, Горни Балван, Радање, Долани, Карбинци, Никоман, Долни Балван, Лесковица, Аргулица и во Долно Трогерци.

Во 1949 година во Општина Штип веќе имало 22 библиотеки, од кои во 15 имало и читални, и тоа во селата: Крупиште, Карбинци,

Лесковица, Врсаково, Радање, Пиперово, Долани, Драгоево и Срчиево. Во

селските библиотеки немало платено библиотекарски, туку со нив раководеле и ги

опслужувале читателите повеќе истакнати младинци. Селските библиотеки имале свои управи составени од по 5 члена, кои на еден или на друг начин се обидувале да ги решат отворените проблеми, просторниот проблем, обновата на книжниот фонд, претплатата на дневни весници и др.

До 1950 година, Библиотеката со читална била самостојна и била претплатена на 18 весници и 14 списанија. Во текот на годината постојано добивала 32 дневни, месечни, периодични и други изданија. Меѓутоа, немало картотека, ниту, пак, детско одделение, а во неа работел само еден нестручен вработен.

Во 1950 година, продолжува барањето од Народниот фронт на општина Штип за поставување одговорни лица во оние реони во кои има библиотеки, со дадена финансиска помош за завршување на читалната во

реонот на „Свети Илија“. Во оваа година во Општина Штип имало 33 библиотеки со расположлив книжен фонд од 15.677 книги.

Проблемите за простор и инвентар наследени од 1950 година се решавале и во 1951 година. Библиотеката не била уредена како културно-просветна установа, од инвентар имала само 5 обични рачно изработени маси, 20 стола и 6 ормари во кои биле сместени книгите, списанијата и весниците. Од друга страна, хигиената и редот биле на потребното ниво, во границите на можностите и според постојните услови.

Располагала со 3.056 книги. Со миграцијата село – град, бројот на читателите значително брзо растел. Со Библиотеката раководел управникот Стојан Киров, како библиотекар работел Спиро Прилепчански, а имало и управа којашто се грижела за севкупните активности на оваа културно-просветна установа.

До 1952 година, Библиотеката располагала со книжен фонд од 6 илјади книги, бројка којашто не била во состојба да ги задоволи потребите на читачката публика и на членовите.

Додека, од 1953 година, буџетот на оваа установа осетно бил зголемен, така што во текот на последните три години само за книжниот фонд била одделена сума од 1.650.000 динари. А бројот на книгите бил во постојан пораст, Библиотеката била претплатена и на околу 70 весници и списанија од различен вид коишто излегувале во нашата земја. Но, имало и недостатоци зашто набавката на научната и стручната литература се запоставувала за сметка на белетристиката, бидејќи немало картотека во Библиотеката. Овој пропуст е и поради тоа што до 1953 година било вработено само едно лице и за надминување на оваа положба е побарано да се формира одбор чија задача би била да ја следи издавачката дејност и, според потребите, да определува и купување научно-стручна литература.

Податоците за 1953 година покажуваат дека Библиотеката располагала со 2.462 наслови, со вкупно 9.000 примероци и работела во составот на Културниот дом.

Со одобрение на Републичкиот совет за просвета и култура, во јануари 1954 година, се формира Библиотечниот центар на Македонија којшто работи во Националната установа Универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“ во Скопје, а потоа се формирани околиски библиотечни центри во Битола, Велес, Куманово, Тетово, Охрид и Штип. Потребата се јавила заради постојано проширување на библиотечното работење во населените места од трите околии во Република Македонија. Исто така, и заради водење организирана политика за надминување на проблемите во секојдневното работење на библиотеките во градовите и помалите населени места на кои наидуваат библиотечните работници, организирано снабдување со книги за библиотеките, грижа за стручно усовршување на постојано вработените библиотекарски работници и др.

Со изградбата и вселувањето во новата зграда на 4.5.1978 г., Библиотеката е современ храм во светот на виртуелното работење, којашто ги следи сите современи технологии и пристапи со електронското комуницирање.

Елена Џимревска-Борисова
виш библиотекар

БИБЛИОТЕРАПЕВТСКИ РАБОТИЛНИЦИ ВО БИБЛИОТЕКИТЕ

Национална установа
Библиотека „Св. Климент Охридски“ - Скопје
(elenadzimre@gmail.com)

Апстракт

Библиотеките се институции коишто постојано се стремат кон подобрување и зголемување на бројот на услуги и активности коишто им ги нудат на своите корисници. Книгите не претставуваат само ризница на колективното знаење на човештвото и можност за негово пасивно пренесување на генерациите, туку воедно се моќни алатки коишто можат да влијаат врз размислувањето на луѓето, нивниот карактер, однесувањето и решавањето на секојдневните проблеми.

Библиотерапијата или „третманот со книги“ е процес којшто подразбира користење внимателно одбрана литература, со цел да им се помогне на луѓето да се справат со своите психолошки, социјални и емотивни проблеми. Таа може да биде институционална, клиничка и развојна. Во последно време, токму развојната библиотерапија се вбројува како новитет меѓу активностите коишто ги нудат библиотеките во соседните земји, а и пошироко. Се организираат библиотерапевтски работилници (групни или индивидуални) на одредена тема од животот, коишто се конципираат во зависност од возраста, интересот, проблемите на учесниците. Несомнено, клучна е улогата на библиотекарот библиотерапевт. Неговата интелектуална наобразба, личните квалитети и способности, како и подготовката на работилницата и изборот на вистинските книги за процесот на библиотерапија е од голема важност за нејзиното успешно изведување. Во ова изложување ќе наведам и примери за текот на неколку библиотерапевтски работилници, подготвени и водени од библиотекарите библиотерапевти.

1. Почетоци на библиотерапијата

Идејата за лекување со помош на книгите не е нова. Иако терминот библиотерапија настанал на почетокот од XX век, за терапевтското влијание на книгите се знаело многу порано. Уште во старите цивилизации била позната моќта на книгата. За тоа сведочи и натписот: *Место за оздравување на душата* на влезот на библиотеката во Теба, Античка Грција, а натписот: *Лек за душата* стоел на библиотеката на фараонот Рамзес II. Спомнувањето на книгите како лековити средства може да се најде и во приказните „1001 ноќ“, каде што во една од нив лекарот му препорачал на својот господар да ги „врти страниците на книгата“ и со тоа да се излечи. За значењето на книжевноста и влијанието што таа може да го има врз читателите расправале и големите умови на антиката. Според нивното мислење, книжевноста е начин на спознание, средство за воспитување и предмет на естетско уживање. Платон вели дека уметноста го доведува човекот до потполна внатрешна рамнотежа, но може да предизвика и немир. Аристотел, пак, посочил на односот помеѓу читањето и здравјето, читањето како процес за прочистување на емоциите – катарза. Анализирајќи ја трагедијата, тој открил дека поезијата може да го отстрани чувството на страв и страдање. Затоа за него книжевноста е и своевидна

терапевтско средство. Аристофан предложил да се читаат неговите комедии за да се поправат криминалците и луѓето со проблематично однесување, а Питагора, истакнат математичар и познат лекар, заедно со билки и музика, успешно користел и литература, особено поезија за лекување голем број болести.¹⁸

Авицена, научник, филозоф и доктор, во својата „Книга на лекување“ пишува за три средства во рацете на исцелителите, од кои првиот е *зборот*. Англискиот лекар Брус Брус-Портер напишал дека во доцниот среден век, во болницата на калифот Ал Менсур, свештениците деноноќно им читале делови од Куранот на болните.

Во Европа, почетокот на лекувањето со книги го поставиле првите црковни писатели и библиотеки. Еразмо Ротердамски, филозоф, теолог, писател на ренесансата, како лек препорачувал да се читаат хумористични книги. Библиотеките располагале со црковни книги, чија содржина им носела мир и спокој на верниците. И во Библијата има делови коишто може да се користат во библиотерапевтски цели, т.е. имаат терапевтско влијание. Тие нудат одговори за постоењето на човекот, неговото место во светот и смислата на животот. Библиотерапијата била под крилото на црквата сè до ренесансата. Оттогаш лекарите биле тие кои почнале да ја користат книжевноста за лечење на некои психички состојби. Така во XVIII век англискиот лекар Т. Сагејдем им препорачувал на своите пациенти да го читаат Дон Кихот од Сервантес. Во источната црква, пак, библиотерапијата е присутна и денес. Читањето на Псалтирот, псалмите и евангелските текстови е дел од духовниот развој и грижата за духовното здравје на секој православен христијанин.

Од 1802 година, библиотерапевтските идеи се ширеле и во Соединетите Американски Држави преку напорите на „таткото на американската психијатрија“ Бенџамин Раш.

Првото спомнување на библиотерапијата како *техника во лекувањето* е забележано во XIX век, а на почетокот на XX век, поточно во 1916 година, американскиот психијатар Семјуел Кротерс прв го употребил терминот *библиотерапија* (*biblion* – книга и *therapeia* – лечење, служење) во својата статија во месечникот „Атлантик“¹⁹.

Кротерс зборува за препишување на одредена литература на пациенти на кои им е потребна помош, како метод со кој полесно би нашле решение за своите проблеми.

Библиотерапијата го доживеала својот процут за време на Првата светска војна, кога во воените болници се отворале библиотеки и се спроведувало терапевтско читање меѓу повредените војници, со цел полесно да ги надминат трауматските случувања од војната. Утврдено е дека оние војници кои читале многу побрзо закрепнале. Со тоа библиотерапијата добила уште една потврда.

Во 1939 година се формира Американското здружение на библиотеки (American Library Association), во чии рамки се формира и посебен Оддел за библиотерапија (Committee on Bibliotherapy), со што библиотерапијата добила и службен статус во САД.

По Втората светска војна библиотерапијата се проширила на образовни, едукативни и психосоцијални подрачја. Во 1949 година, Каролин Шроудс ја одбрала својата докторска дисертација со наслов „Библиотерапија – теоретска и клиничка експериментална студија“, со што биле поставени темелите на научен пристап кон библиотерапијата. Овој труд претставува пионерско истражување и појдовна точка при проучувањето на библиотерапијата. Оттогаш библиотерапијата била вклучувана во различни видови терапии и рехабилитации.

Во шеесеттите години на 20. век библиотерапијата излегла од рамките на болниците и се

---

¹⁸ Гордана Стевић, „Библиотерапевтски активности у јавним библиотекама Русије: примери из праксе“, *Библиотекарство Српске. Часопис из области библиотекарства и библиотечко-информационе дјелатности*, Друштво библиотекара Републике Српске, Бр. 6, Вишеград 2017, 189-197

¹⁹ Јелена Митровић, „Развојна библиотерапија као вид промовисања креативног читања и њена примена у библиотеци“, *Глас библиотеке. Часопис за савремено библиотекарство*, Градска библиотека, Бр. 20, Чачак 2014, 84.

обидела да го пронајде своето место во едукативните и библиотечните сфери, како самостојна или помошна дисциплина. Списанието „Лајбрани трендс“ (Library Trends) во 1962 година ѝ посветило цел број на библиотерапијата, по што се организираат многу курсеви, конференции, семинари. Првата библиотерапевтска работилница во САД била одржана во 1964 година.

Лекувањето со помош на книгите во Русија, пак, започнало во 1836 година со појавата на учебникот „Општа терапија“ на Јустин Дјадковски, во кој ја промовира основната идеја: „на конкретен синдром му соодветствува определен текст од уметничката литература“.

Водечката улога во докажувањето на методите на библиотерапија ја одиграле делата на писателот, библиограф и просветител Николај Александрович Рубакин. Во својот труд „Меѓу книгите“, тој напишал: „Три големи сили се содржани во книгата – знаење, разбирање, расположение“. Во 1916 година, тој во женевскиот педагошки институт „Ј.Ј. Русо“ основал нова насока во науката на пресекот на психологијата, литературата и библиотекарската наука – библиопсихологија. Интересно е да се потенцира дека таа 1916 година е многу значајна за библиотерапијата. Двајца интелектуалци и научници, независно еден од друг, промовирале нова дисциплина. Семјуел Кротерс го вовел терминот „библиотерапија“ во научна употреба, а Николај Рубакин во Педагошкиот институт во Женева ја основал библиопсихологијата – нова научна и применета област.

За родно место на руската библиотерапија се смета Невропсихијатриската болница во Харков, каде што во 1927 година филозофот, доктор и учител Илја Велвовски почнал да го користи читањето како терапевтска алатка. Првиот кабинет за библиотерапија во Русија за рехабилитација на пациенти со невроза бил отворен во 1967 година во санаториумот „Березовски минерални води“ во регионот на Харков.

2. Дефиниција и видови библиотерапија

Во литературата денес има многу дефиниции за библиотерапијата, безмалку секој што ја проучувал дал и своја дефиниција за неа. Во 1941 година, терминот „библиотерапија“ беше вклучен во единаесеттото издание на медицинскиот речник „Дорланд“, каде што се дефинира како „употреба на книги и читање при лекување душевни болести“. Денес постојат повеќе од четириесет дефиниции за овој поим.

Станува збор за интердисциплинарен поим, којшто се користи во различни концепти. Еве неколку од тие дефиниции: „Интеракција меѓу читателот и ликот од книгата, при што на читателот му се дава можност да ги ослободи или подобро да ги сфати сопствените чувства“; „Ненаметлив начин на водење на луѓето кон соочување и решавање одреден животен проблем“; „Реедукативен и реконструктивен метод, којшто со примена на рецепт – книги го збогатува интелектот и овозможува и ослободување на напнатоста“; „Термин којшто се однесува на планска употреба на книжевниот текст (проза, поезија, митови, легенди, детска книжевност) и изразните средства (метафора, компарација, алегорија) заради олеснување и поттикнување различни начини за справување со стресот“; „Заемно делување коешто се развива меѓу книжевноста и читателот поттикнува поистоветување и емоционални реакции коишто водат кон катарзично искуство. Библиотерапијата е стара исцелувачка вештина во ново руво“. За сите нив заедничко е тоа што библиотерапијата ја сведуваат на употреба на книжевниот текст за решавање на личните проблеми и полесно справување со стресни ситуации.

Во зависност од амбиентот, т.е. опкружувањето во кое се одвива, како и од учесниците, библиотерапијата може да биде институционална, клиничка (тераписка) и развојна

(едукативна).²⁰

Институционалната библиотерапија се применува само во рамките на психијатриски институции и центри за ментално здравје, со хоспитализирани пациенти. Целта на оваа библиотерапија првенствено е стекнување увид во состојбата на пациентот и третирање на болеста. Ја спроведуваат психијатри, а улогата на библиотекарот во овој вид на библиотерапија е сведена на организација и водење на фондот, пристап до литература (најчесто дидактичка) и бирање дела според лекарска препорака. Овој вид на библиотерапија се применува само во библиотеците при болнички институции, а библиотекарите се едуцирани соодветно да одговорат на барањата во тие околности и опкружување.

Клиничката (терапевска) библиотерапија се спроведува на лица со психички и емоционални пореметувања, пречки во концентрацијата, проблематично однесување итн. Овој тип на терапија може да ја спроведува тим од психијатри, социјални работници и библиотекарите, а нивната тимска работа дава одлични резултати. Со тоа што можат да присуствуваат на терапијата, библиотекарите добиваат увид во карактерот и психичката состојба на пациентот и затоа полесно наоѓаат материјали во кои пациентот ќе се пронајде или ќе му се одвлечат мислите од проблемите.

Развојната библиотерапија (интерактивна, креативна, едукативна) третира секојдневни проблеми со кои се среќаваат луѓето во текот на животот. Наменета е за здрави луѓе кои во неа се вклучуваат доброволно, а се во потрага на решение за своите проблеми и се стремат подобро да се запознаат себеси. За нејзино водење не е потребен психијатар или некое друго медицинско лице, туку може да ја спроведат и професори, воспитувачи, педагози, социјални работници, како и библиотекарите во училишта, библиотеки, градинки, домови за стари лица. Најчесто се користи белетристика и дидактичка литература. Освен за решавање на веќе постоечки проблеми, таа честопати има и превентивна функција, односно спречување несакани дејства и постапки, особено кај децата.

3. Фази на библиотерапија

При секој библиотерапевтски процес читателот мора да помине низ четири фази: идентификација, проекција, катарза и увид. Доколку изостане некоја од овие фази, библиотерапијата нема да биде во потполност успешна.

Идентификација – ова е првата и најважна фаза од овој процес. Тоа е фаза на поврзување или поистоветување на читателот со некој лик или, пак, некое доживување или ситуација од неговиот живот со некоја ситуација или настан од текстот. Со читањето на текстот се активира фантазијата на читателот и се предизвикуваат емоционални реакции, така што делото може да стане дел од внатрешниот свет на читателот.

Доколку оваа фаза ја нема при читањето и читателот не успее да воспостави врска меѓу себе и она што го чита, нема да може да се изведат и другите фази, така што би било бесцелно да се продолжи со библиотерапевтскиот процес.

Проекција – втора фаза од процесот, во која читателот себе и своите чувства ги проектира во ликот со кој се идентификувал и ги испитува однадвор, без страв од сопствените ставови и реакциите на другите луѓе, станува лик зад приказната. Важен стадиум во кој читателот може „безболно“ да ги преиспита сопствените ставови, без страв од критика или носење погрешна одлука. Ова е начин читателот да излезе од сопствената кожа и да се набљудува себеси со очите на ликот од книгата.

²⁰ Ivana Bašić, *Biblioterapija i poetska terapija. Priručnik za početnike*, Balans centar, Zagreb 2011, 17; Подетално за ова: Tatjana Reščić-Rihar, Joze Urbanija, *Biblioterapija*, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo, Ljubljana 1999.

Катарза – трета фаза, во која читателот се ослободува од големиот емоционален товар, наталожен од секојдневниот стрес и проблеми. Читателот потсвесно ја дели својата приказна со ликот од текстот. Оној проблем којшто го мачи и кој не би го признал на други, а го согледал кај ликот од книгата, си го признава себеси. Ова е многу важен момент, бидејќи по него доаѓа чувство на емоционално растоварување и олеснување, се случува духовно прочистување, ослободување коешто доведува до духовна рамнотежа.

Увид – последна фаза, во која читателот низ настаните и реакциите на ликовите во делото стекнува увид во сопствениот проблем, што може да биде клуч за негово решавање. Книжевните дела му овозможуваат на читателот дистанца од стварноста, помагаат во проценката на сопствените проблеми и пронаоѓање начин за нивно решавање. Со увидот во својата состојба, читателот станува посилен и подготвен да се соочи со предизвиците што ги носи животот. Штом дојде до оваа фаза, читателот може да ги почувствува придобивките од библиотерапијата и да доживее позитивни промени во однос на себе, своето однесување и ставови.

5. Библиотерапија во библиотеците

Библиотерапијата во библиотеците, поточно развојната библиотерапија се спроведува преку организирање библиотерапевтски работилници. На овие работилници се обработуваат најразлични теми од животот, актуелни и интересни како за возрасните, така и за децата. Најчесто се организираат групни работилници, но може да се водат и индивидуални. Ги организира и ги води библиотекар библиотерапевт (може да се нарекува и библиотерапевтски консултант, библиотерапевтски водич). Откако ќе се определи темата на работилницата, библиотекарот библиотерапевт ја формира групата.

Следната фаза во организирањето на библиотерапевтските работилници е изборот на соодветни книги, т.е. библиотечен материјал. Предуслов за успешна библиотерапија е „изборот на вистинската книга во вистинско време за вистинскиот проблем“²¹. Притоа, библиотекарот библиотерапевт треба да се води според следниве неколку начела:

- мора добро да ги познава делата коишто ќе ги користи при библиотерапевтската постапка. Тоа значи дека самиот мора да ги проучи, да ги процени и да одреди за кого се наменети. Несоодветен избор на книги би значел и неуспешна библиотерапија;

- треба да ги согледа и да ги проучи проблемите на учесниците и да избере материјал, поврзан со конкретниот проблем;

- возраста на учесниците;
- читателските способности;
- читателските интереси на групата.

Книгите коишто се користат за библиотерапија се од доменот на:

- стручната литература;
- литературата за самопомош;
- белетристиката.

Во стручна литература спаѓаат брошури, лексикони, книги за телесни и душевни болести и нивните симптоми, здрава исхрана. Литературата за самопомош ја сочинуваат дела за медитации, позитивно размислување, смислата на животот и животната мудрост. Но, од овие три области најчесто се користи белетристиката. Романите, расказите, басните, поезијата и бајките²² се многу делотворни во процесот на библиотерапија.

Јелена Рудеж смета дека во библиотерапијата е соодветен секој литературен текст којшто содржи описи на оние емоционални реакции за кои се сака да се разговара без оглед на

²¹ Škrbina Dijana, *Art terapija I kreativnost*, Veble commerce, Zagreb 2013.

²² Škrbina Dijana, *Art terapija I kreativnost...*, 227.

литерарниот облик/форма (тоа може да бидат народни приказни, анегдоти, митови и легенди, бајки и басни, приказни и песни за деца или одломки од книги за деца или книги за возрасни). Ако станува збор за група деца, тогаш важно е главниот лик да биде некој кој е психолошки близок на децата, со кој што ќе можат лесно да се идентификуваат.

Освен книги, во библиотерапевтскиот процес може да се користат и аудиовизуелни материјали: филмови, аудиокасети, видеокасети, радио и телевизиски програми, видеоигри, стрипови. Овие материјали нудат многу можности при воспоставувањето комуникација со деца и адолесценти.

Откако ќе се одбере соодветниот материјал, се преминува на терапевтска обработка на текстот или „разговор за книгата“²³.

Терапевтската обработка²⁴ на текстот се состои од неколку чекори:

- читање текст;
- прераскажување на доживувањата од текстот;
- пронаоѓање, препознавање на емоционалните реакции на ликовите и разговор за нив;
- пронаоѓање релевантни теми од личниот живот и наведување/ давање сопствени примери;
- доаѓање до заклучок, поука, правила.

„Сакам да потенцирам дека ова не е како на час по англиски или час по книжевност во училиште. Не сме заинтересирани да го анализираме симболизмот или да разговараме за животот на авторот или причината поради која ја напишал приказната. Ние можеме да шпекуираме за тоа што мислиме дека се случило откако приказната завршила. Може да се обидеме да вметнеме детали коишто авторот ги оставил на имагинацијата. Генерално, нашите дискусии повеќе се на чувствително, емоционално ниво, отколку на интелектуално.“²⁵

Разговорите по читањето овозможуваат читателот да говори за своите впечатоци отворено. Може да се случи читателот да почне да размислува и да бара начини за решавање на проблемите на книжевниот лик, а своите проблеми не ги согледува бидејќи не ги размислува за нив.²⁶

Освен разговорот за книгата, во библиотерапевтскиот процес може да се користат и други техники, како на пример: рецитирање, драмски игри или драматизација на текстот, дебатирање, креативно пишување, како и ликовно изразување. На тој начин на учесниците им се овозможува уште подлабоко да ги анализираат ликовите на текстовите, проникнувајќи во нивните мисли и чувства и откривајќи ги мотивите за нивните постапки. Но, има и случаи кога овие техники се користат наместо дијалог, им помагаат на луѓето „да прозборат“, но не и да се изразат гласно пред другите, од едноставна причина што не сакаат или им е тешко да зборуваат за своите чувства, од срам или плашејќи се да не бидат исмеани.

6. Библиотекарот како библиотерапевт

Организирањето и водењето една библиотерапевтска работилница не е ни малку едноставна задача. Со библиотерапија не може да се занимава секој. Неа треба да ја спроведуваат

²³ Natalija Mikuletić, „Biblioterapija u školskoj knjižnici ili razgovor o knjizi“, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, Svezak 53, Br. 2 (2010), s.l., 133.

²⁴ Keresteš Gordana, „Biblioterapija i terapijsko obrađivanje literarnih tekstova“, in *Ratni stres u djece. Suzbijanje posljedice i liječenje*, ed. Miomir Žužul, Zora Raboteg, Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, Zagreb 1992, 143.

²⁵ Rhea J. Rubin, „Uses of bibliotherapy in response to the 1970s“, *Library trends*, Vol. 28, No. 2, Graduate School of Library and Information Science, University of Illinois at Urbana-Champaign, Fall 1979, 239-252.

²⁶ Natalija Mikuletić, „Biblioterapija u školskoj knjižnici ili razgovor o knjizi“, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, Svezak 53, Br. 2 (2010), 138.

личности кои ги познаваат и книгите и луѓето. Како што беше посочено погоре, библиотекарот во институционалната и клиничката библиотерапија е дел од стручен тим и неговата улога е ограничена. Библиотекарот библиотерапевт во развојната библиотерапија е посредник меѓу медиумот и читателот, но не е терапевт во класична смисла. Важно е да се потенцира дека развојната библиотерапија не е психотерапија, туку само начин на превенција или корекција на некои стресни ситуации и состојби, но во никој случај коректор на клинички состојби. Библиотекарот библиотерапевтот не поставува дијагноза, ниту, пак, одредува терапија. Негова задача е осмислување обработка на дела, коишто поттикнуваат експресија, делување и размислување. Во овој вид библиотерапија тој има целосна слобода на делување и може да даде најголем придонес. Во таа смисла, треба добро да го познава библиотерапевтскиот процес, но и да има широки познавања од други сродни области, како и лични позитивни карактерни особини, квалитети и способности. Покрај познавањето на книжевноста, коешто е клучно, библиотекарот библиотерапевт мора да има солидни знаења и од психологија и од психотерапија, педагогија, социологија, интерперсонална комуникација (вербална и невербална). Тоа треба да биде личност која ќе се стреми кон постојано збогатување на стекнатото знаење и личен интелектуален развој. Затоа се препорачува, пред да почне да се занимава со развојна библиотерапија и самостојно да ги води работилниците, библиотекарот библиотерапевт да помине низ соодветна обука.

Библиотекарот библиотерапевт треба да биде личност со емоционална стабилност и зрелост во проценувањето, да е способен за работа со луѓе, подготвен да препознае туѓа несреќа и да понуди помош, да може добро да ги интерпретира реакциите на поединците при читањето, како и да знае да го отфрли погрешното и неважното/непотребното и да носи оправдани и зрели одлуки, да пројавува искрен и постојан интерес за луѓето како поединци, да поседува одредени карактеристики: емпатија, доверба, трпеливост, да ги препознае случаите кога библиотерапијата веќе не е доволна и да го процени моментот кога во процесот треба да се побара помош од стручно лице од друга област, најчесто психолог.

Емпатијата претставува способност за пренесување во доживувањата, чувствата и мислите на другите луѓе и сфаќање на светот и реалноста од нивни позиции, односно способност да се „ставиме во положба на другите“, да се прифати широка морална перспектива, да се заземе морална точка на гледање, што значи да се гледаат работите од позиција на другите

Овој пријателски однос и пристап на библиотекарот библиотерапевт кон другите луѓе е апсолутно неопходен во процесот на библиотерапија.

Довербата меѓу библиотерапевтот и поединецот/групата е исто многу битна за успешна библиотерапија. Колку повеќе поединецот/групата му верува на терапевтот и колку повеќе нивниот однос е отворен и искрен, толку подобро за терапевтот, бидејќи тоа му го олеснува изборот на соодветна книга (материјал) за терапијата.

Работата со различни категории и карактери на луѓе бара навистина голема трпеливост, бидејќи на почетокот на работилницата, библиотерапевтот не може да претпостави со каков тип и карактери на луѓе ќе се сретне и ќе работи. Треба да биде подготвен со внимание да ги ислуша учесниците и да разговара со нив, без оглед колку време ќе треба да им посвети. Очекуваниот ефект можеби ќе се постигне веднаш, но можеби ќе се појави дури по неколку одржани работилници.

7. Примери за библиотерапевтски работилници

Библиотерапијата е дисциплина којашто наоѓа широка примена во многу земји во светот, како на пример во Израел, Англија, Шкотска, Шпанија, Финска, Русија, но и во земјите на Балканот – Србија, Бугарија, Словенија и Хрватска.

Во детскиот оддел на белградската Градска библиотека во 2015 година била организирана работилница на тема: *Кошмар*, наменета за деца од 5 до 8 години. Целта на оваа работилница

била децата да се запознаат со светот на соништата на пријателски, разбирлив и радосен начин. Лошите соништа ги вознемируваат децата бидејќи тие, на таа возраст, сè уште не ја знаат добро разликата меѓу соништата и реалниот свет.

По воведниот разговор со децата за кошмарите и чувствата, била прикажана и театарска претстава на сенки, вклучувајќи и раскажувачка техника, инспирирана од сликовницата „Малиот кошмар“ на авторката Ирена Зелена. Главните ликови од приказната оживеале пред очите на децата и тие можеле да сочувствуваат со неволјите на Малиот Кошмар и Добриот Сон и да разберат дека и хероите на приказната биле мали и исплашени суштества, желни за љубов и разбирање. По завршувањето на претставата децата биле поделени во две групи и ги цртале своите убави и лоши соништа, потоа ги споредувале своите цртежи, притоа помагајќи им на добрите соништа да преовладаат и на овој начин тие научиле да се соочат со своите стравови и им помогнале на своите другарчиња да го сторат истото.

2013-тата година е прогласена за Европска година на читањето на глас. По тој повод, во Градската библиотека во Загреб се извел особено интересен проект, под наслов „Зита чита – јас сум твоето куче, читај ми на глас!“ („Zita čita – Ja sam tvoj pas, čitaj mi naglas!“). Проектот бил наменет за деца до 12 години, особено за оние кои имаат говорно-јазични и емоционални тешкотии, нарушена концентрација, страв од јавен настап, желба за дружење со куче или страв од куче, дислексија, но и за хиперактивни деца. Интересно е тоа што главниот лик во работилниците од овој проект е кучето Зита, мелез од пекинезер и јазовичар и одличен пријател на децата. Нејзината сопственичка, Лиљана Сабљак, е библиотекарка со долгогодишно искуство во библиотерапијата, а воедно и иницијатор на овој проект. Во овие работилници Зита имала улога на помошник/олеснувач при читањето, т.е. им помагала на децата да го кажат она што инаку не можат. На овие работилници децата седнувале во полукруг, а детето кое требало да чита, излегувало пред Зита, која била сместена во skutot на еден од тројцата водители на работилницата и мирно седела и ги слушала. Во нејзина близина децата брзо почнале да се отвораат и спонтано да ги споделуваат мислите и чувствата. Читајќи ѝ на Зита, децата многу брзо ги занемариле другите присутни во просторијата и почнувале директна комуникација со кучето. Децата учесници на работилницата сами бирале што ќе ѝ читаат на Зита, многу сакале да ѝ рецитираат сопствени песни, но и да ѝ читаат делови од книги, како што е случајот со книгата „Авантурите на Арно и Цици“. Тема на оваа книга е едно големо пријателство меѓу момчето Арно и кучето Цици. На прашањето зошто ја избрале токму таа книга, децата одговориле дека Зита сигурно би сакала да слушне една „кучешка“ приказна за пријателство меѓу човек и куче. Секое дете читало од 3 до 5 минути. Доколку детето при читањето се уморело, згрешело, застанело или прескокнело некој збор, еден од водителите на работилницата го замолувало детето да го повтори читањето со објаснување дека кучето не слушало добро. На овој начин детето не се критикува ако згрешило. По читањето се водел разговор со децата. На овие работилници е прикажано дека децата сакале да му читаат и да му рецитираат на кучето и пред него се чувствувале похрабро. Тие читале и рецитирале текстови во кои се пронашле себеси. Оние деца кои биле затворени и срамежливи на овој начин, со читање пред Зита, почнале полесно се изразуваат и така да се ослободуваат од емоционалната напнатост. Едно девојче кое било прилично затворено на училиште, на Зита ѝ ги открило своите скриени тајни коишто не смеело да ги знаат ниту мама ниту тато. Зита се покажала како пријател кому може да му се довери или да му се каже некој проблем. Така се решаваат или барем на глас се изговараат тешкотиите со кои се среќаваме и ние возрасните. Овие работилници со Зита, кучето библиотекар, се пример за успешни работилници.

Освен со деца, во библиотеките може да се организираат и библиотерапевтски работилници за возрасни, но и за лица со посебни потреби.

Библиотерапевтските работилници за возрасни најчесто се изведуваат во групи. Заедно

со библиотерапевтот одлучуваат што ќе се чита и начинот на кој ќе се развива дискусијата, а библиотерапевтот самостојно одлучува дали делото ќе се чита пред или за време на работилницата и дали ќе биде прочитано гласно или ќе го чита секој за себе. Повеќето библиотерапевти дозволуваат разговорот по читањето да се одвива спонтано, со акцент на изразување на чувствата. Не смее да дозволи разговорот да добие „интелектуална димензија“. Најдобро е групата да брои од 6 до 12 лица, а времетраењето на работилницата да не биде подолго од час и половина.

Библиотерапевтски работилници за лица со посебни потреби – група луѓе на кои им е важно да се идентификуваат со ликовите од делото одбрано за процесот на библиотерапија, за да можат на некој начин да ги надминат своите тешкотии. Некои библиотеки организираат дружења, читателски клубови и библиотерапевтски работилници и им овозможуваат на овие лица квалитетно да го искористат слободното време, но и да стекнат нови познанства преку разговор за книгите, квалитетна комуникација и социјална интеграција.

Библиотерапевтски работилници за слепи и слабовидни лица – при планирањето и организирањето работилница, треба да се има предвид дека слепите и слабовидни лица не можат да користат стандардни книги. Потребно е текстовите да им се прилагодат на Брајово писмо, да се користат звучни книги или да им се чита на глас. Преку овие постапки им се дава можност за влез во свет којшто визуелно не можат да го доживеат.

Библиотерапевтски работилници за лица со потешкотии при читањето – дислексијата е специфичен вид на потешкотија во читањето. И покрај просечната и натпросечната интелигенција, некои лица кои имаат дислексија имаат проблеми да ги „декодираат“, односно да ги читаат зборовите и да ги поврзат со одредени звуци и комбинации од букви. При изведувањето библиотерапија со овие лица треба да се користат едноставни текстови, збогатени со сликовни прилози, за да се поттикнат нивните перцептивни способности, како и памтењето и разбирањето на она што го читаат. Следува разговор за прочитаното дело или прераскажување по правилен редослед.

Развојната библиотерапија сосема легитимно може да го најде своето место во библиотеките и може да биде значајна активност којашто ќе се додаде во списокот услуги што ги нудат библиотеките. Токму со овој вид библиотерапија може да се занимаваат и библиотекарите, кои имаат желба и сензибилитет за спој на книжевноста и секојдневните теми, кои кај луѓето предизвикуваат најразлични психолошки процеси, се разбира, доколку сакаат да напредуваат и да внесат новини во својата работа и доколку успеат на вистински начин да им ја презентираат на своите корисници. На овој начин би се зголемил бројот на читатели, а и улогата што ја имаат библиотеките во општеството нема да биде лимитирана само на „место каде што се чуваат и се издаваат книги“, туку тие ќе имаат активна и позитивна улога во градењето психички здрави личности.

Литература:

Vašić, Ivana. (2011). *Biblioterapija i poetska terapija. Priručnik za početnike*, Balans centar, Zagreb.

Brkić, Jasna. *Healing Books, Dedicated Librarians and Fearless Kids*, <https://www.ifla.org/node/10133> (8.9.2019).

Keresteš, Gordana. (1992). „Biblioterapija i terapijsko obrađivanje literarnih tekstova“, во *Ratni stres u djece: suzbijanje posljedice i liječenje*, ed. Žužul Miomir, Raboteg Zora, Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, Zagreb.

Krpan. Ketj, Klark Mršić. Iva, Cej Višnja. (2018). „Primjena razvojne biblioterapije u radu s djecom i mladima u narodnoj knjižnici“, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, Sveska 61, No. 1.

Mikuletić, Ivana. (2010). „Biblioterapija u školskoj knjižnici ili razgovor o knjizi“, *Vjesnik*

bibliotekara Hrvatske, Sveska 53, Br. 2.

Митровић, Јелена. (2014). „Развојна библиотерапија као вид промовисања креативног читања и њена примена у библиотеци“, *Глас библиотеке. Часопис за савремено библиотекарство*, Бр. 20.

Rešič-Rihar Tatjana, Urbanija Jože. (1999). *Biblioterapija*, Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo, Ljubljana.

Rudež, Jelena. (2005). „Biblioterapija“, *Hrvatski časopis za teoriju i praksu nastave hrvatskog jezika, književnosti, govornoga i pismenoga izražavanja te medijske kultura*, Sveska 3, Br. 1-2.

Rhea J., Rubin. (1979). „Uses of bibliotherapy in response to the 1970s“, *Library trends*, Vol. 28, No.2.

Стевић, Гордана. (2017). „Библиотерапеуске активности у јавним библиотекама Русије: примери из праксе“, *Библиотекарство Српске. Часопис из области библиотекарства и библиотечно-информационе дјелатности*, Свеска 1, Бр. 6.

Škiljić Ravenščak Ana. *To samo Zita smije čuti' - Dijete čita i vježba nastup, a pas – sluša*, <https://www.vecernji.hr/lifestyle/dijete-cita-i-vjezba-nastup-a-pas-sluca-916146> (8.9.2019).

Щербинина, Юлия. (2013). *Книга против Альтигеймера. История библиотерапии*. <https://gorky.media/context/kniga-protiv-altsgejmera/> (01.10.2019). Škrbina, Dijana, *Art terapija i kreativnost*, Veble commerce, Zagreb.

Abstract

Libraries are institutions that constantly strive to improve and increase the number of services and activities they offer to their users. Books are not only a treasury of humanity's collective knowledge and an opportunity for its passive transmission to generations, but are also powerful tools that can influence people's thinking, their character, behaviour and everyday problem solving.

Bibliotherapy or “book therapy” is a process that involves the use of carefully selected literature to help people cope with their psychological, social, and emotional problems. It can be institutional, clinical and developmental. Lately, developmental bibliotherapy has been considered as a novelty among the activities offered by libraries in neighbouring countries and beyond. Bibliotherapeutic workshops (group or individual) are organized on a certain topic of life, which are conceptualized depending on the age, interest, problems of the participants. Undoubtedly, the role of the librarian bibliotherapist is crucial. His/her intellectual education, personal qualities and abilities, as well as the preparation of the workshop and the selection of the right books for the bibliotherapy process are of great importance for its successful performance. In this presentation we' will also give examples of the course of several librarian workshops, prepared and led by librarians bibliotherapists.

Јелена Цветановска,

виш библиотекар

**СОДРЖИНСКА ОБРАБОТКА НА ЗНАЧАЈНИ МОНОГРАФСКИ ПУБЛИКАЦИИ ОД
ОБЛАСТА НА ЕТНОЛОГИЈАТА И АНТРОПОЛОГИЈАТА НА МАКЕДОНЦИТЕ ВО НУБ
НУБ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ – СКОПЈЕ**

(стручен труд)

НУ НУБ „Св. Климент Охридски“ – Скопје

(cvetanovskajelena@yahoo.com)

Апстракт

Во воведот на трудот, во кратки црти, ќе бидат презентирани основните информации поврзани со процесот на содржинска обработка (предметизација и класификација според УДК) на библиотечниот материјал.

По овој информативен дел, акцентот ќе биде ставен на анализа и содржинска обработка на значајни монографски публикации од областа на етнологијата и антропологијата на Македонците, и тоа според поделбата прифатена во науката на материјална, духовна и социјална култура. За таа цел, разгледани се околу 600 македонски изданија од фондот и базата во НУБ „Св. Климент Охридски“ – Скопје од кои се избрани оние публикации што задоволуваат научни стандарди и се добар пример за содржинска обработка. За нив ќе биде направена анализа на текстот и ќе биде предложено решение за содржинска обработка врз основа на направената анализа.

Клучни зборови: содржинска обработка, монографски публикации, етнологија и антропологија, Македонци

Содржинска обработка

Предметизација

Предметизација или предметен опис е процес на библиотечна обработка на документи чија цел е утврдување и презентирање на нивниот предмет. Производ на овој процес е предметниот каталог којшто претставува систематски попис на содржини (теми) застапени во одделни фондови и бази на податоци, а средени по предмети изразени низ предметни определници.

Предметната определница е нормиран предметен опис, односно запис којшто се состои од зборови со нормирана (утврдена) формулација, редослед и графичка презентација. Таа е јазична формулација што најкусо и најпрецизно искажува предмет на определен документ. Предметната определница честопати има сложена форма – определница со подопределница/и. И

додека основната идеја, тема или предмет се изразува со определница, нивните аспекти и форма или намена, доколку ги има, се изразуваат со подоопределница/и. Постојат пет основни групи определници: општи, именски, географски, временски и формални. Подоопределници се јазични формулации (зборови/изрази), што го утврдуваат опфатот на предметот во документот. Тие можат да бидат тематски, географски, временски и формални.

Во процесот на предметизација, пред да се утврдат определницата и подоопределницата/е, неопходно е да се открие предметот на одделен документ заради што е потребна негова темелна анализа. Во оваа фаза, суштествено е доброто познавање на научните дисциплини и нивните одделни аспекти коишто се предмет на документот што се предметизира. Втор битен предуслов за изготвување квалитетен предметен опис е владеење со правила за предметизација. За таа цел, во НУБ „Св. Климент Охридски“ – Скопје се користи Прирачникот за предметен опис и предметен каталог подготвен од Зорка Чекичевска и Јелена Фиданоска, долгогодишни библиотекарски советници во Библиотеката. Од голема полза за процесот на предметизирање би бил тезаурис на македонски јазик, но, за жал, тој досега не е направен и се налага потреба од неговото што побрзо изготвување.

Класификација според УДК

Универзалната децимална класификација е единствената класификациска шема што се користи за систематизирање на библиотечниот материјал во Македонија и во повеќето европски библиотеки, како и во голем број светски библиотечни збирки. Во Националната библиотека, во процесот на содржинската обработка се користат стандардните изданија на Конзорциумот на УДК, на англиски јазик, а од 2015 год. и Прирачник за универзална децимална класификација подготвен од Сенка Наумовска, долгогодишен систематизатор во НУБ, кој ја олеснува потребата од консултирање на комплетните УДК-таблици.

Универзалната децимална класификација (УДК), којашто историски е произлезена од Децималната класификација на Дјуи, е библиографско-библиотечна класификација што овозможува систематизирање на сите области на човековото знаење во еден кохерентен систем во кој научните области се меѓусебно поврзани. Таа претставува флексибилен систем за класификација на информациите и софистицирана алатка за индексирање и пребарување.

УДК се состои од два вида таблици: помошни таблици во кои се вклучени општи помошни броеви/ознаки и помошни знаци/симболи и главната таблица составена од главни броеви и специјални помошни броеви. УДК опфаќа девет главни групи во кои системски се средени сите области на знаењето.

За систематизирање библиотечен материјал од областа на етнологијата и антропологијата, од примарно значење е групата 3 (општествени науки), односно подгрупата 39 (етнологија, културна антропологија, фолклор), но и подгрупата 316 (социологија), а посебно бројот 316.7 којшто се користи за систематизирање публикации коишто ги проучуваат различните аспекти на културниот контекст на општествениот живот. Но, систематизаторот на публикации од оваа област мора да има познавања и од останатите групи и подгрупи, бидејќи етнологијата и антропологијата ги изучуваат сите креации на една заедница, односно сите сегменти на народната култура, во нејзиниот традиционален и сè повеќе во нејзиниот современ облик. Така, на пример, за систематизирање на народните претстави за време и простор се користи групата 1, поточно броевите 114 и 115. За народно градителство и архитектура потребни се познавања од групата 6, подгрупата 69 и од групата 7, подгрупата 72, додека за различни

занаети исто така треба да се владее со групата 6, подгрупите 67, 68 и групата 7, подгрупата 74 (броеви од 745 до 749) заради нивната уметничка димензија.

Може да се заклучи дека за успешно користење на сите постојни расчленувања при класифицирањето публикации од областа на етнологијата и антропологијата, покрај неопходното стручно познавање на научната област, нужно е темелно проучување на самата класификација и на можностите што ги нуди со својата специфична структура.

Публикации во НУБ

- Преглед, анализа и содржинска обработка -

Во прилог на анализата и содржинската обработка, во делот на материјалната култура, разгледани се монографски публикации чиј предмет на интерес се главно етнолошки предмети. Етнолошките предмети, како и обичаите и верувањата поврзани со нив, најчесто се презентирани во каталозите на музејските установи, но се и тема на истражување на посеопфатни студии. Тие се однесуваат на одделни региони или на цела територија на Македонија.

Во НУБ „Св. Климент Охридски“ – Скопје убедливо најбројни се публикациите коишто ја покриваат духовната култура на Македонците. Предничат публикациите во кои се собрани народни умотворби од сите жанрови (песни, раскази, поговорки, преданија, анегдоти, легенди, гатанки, мудрости, изреки, клетви, благослови), по региони или на целата географска и етнографска територија на Македонија, вклучувајќи ги Егејска и Пиринска Македонија и Мала Преспа и Голо Брдо, како и оние коишто се сè уште живи кај македонските иселеници во прекуокеанските земји. Од областа на народната книжевност особено внимание заслужуваат аналитичките студии на определена тема (иницијација, создавање на светот и животот, смрт и вечност, народен хумор и смеа, митски простор, етика, саможртва, политеистички тенденции и други), како и оние коишто се занимаваат со интерпретација на мотивите и поетските и семантичките фигури во народното творештво.

Другата група публикации со голем опсег од областа на духовната култура е онаа којашто ги истражува народните претстави и верувања, обичаи и обреди. Тие ги проучуваат категориите простор и време, народен календар и празници, религиски забрани, категориите близина и дистанца, демонски суштества, курбан (жртва), животен циклус (раѓање, свадба и смрт како обреди на премин), обреди под маски, обичаи, обреди и верувања поврзани со култни места. За одбележување се и новите потфати за изготвување Речник на македонските народни празници, обичаи и верувања, како и Речник на народната медицина на Македонците.

Најмалубројни се публикациите од областа на социјалната култура. Нивен предмет на интерес е: телото – нормирање, воспитување, надзор и казнување, народното казнено право, семејството, системот на сродството, сродничката терминологија, озборувањето како механизам за социјална контрола, интимен живот. Во оваа област се вбројуваат и публикации коишто истражуваат идентитет, вредносен систем, конфликти, мултикултурализам, супкултури (хип-хоп, турбофолк), социјални мрежи.

Од прегледаните публикации, за анализа и содржинска обработка, издвоени се три коишто се одделуваат по своето значење, и тоа по една од сите области на народната култура – материјална, духовна и социјална.

Материјална култура

Ѓорѓи Здравев, Македонски народни носии: ткаеници, везови, плетила, китење и накит, Матица македонска, Скопје, 2005. (К III 37553, ID= 61631754)

Анализа:

„Македонски народни носии“ од Ѓорѓи Здравев е најсеопфатна студија којашто го истражува овој сегмент од материјалната култура на Македонците. Таа дава преглед на народните носии (облековни делови и украси) на целата територија на географска Македонија во нејзините историско етнички граници, по етнографски целини коишто се верификувани во етнолошката наука.

Во неа, носиите се претставени како сублимиран одраз на народните традиции, чии корени се во етнокултурната историја на Македонците, во социјалните односи, во општествено-политичките околности, во некои елементи на народните верувања, како и во определени естетски погледи создавани низ вековите.

Публикацијата ги истражува следниве ликовно-естетски категории релевантни за македонските народни носии: ткаеници, везови, плетила, накит и разни форми на китење и украсување коишто се неразделно поврзани со специфични традиционални техничко-технолошки и креативни процеси и дисциплини.

Народните носии се презентираат и според нивната намена и функција во општеството (според полот, возраста, статусот). Посебен акцент се става врз обредната носија како материјална компонента во системот на обреди од животниот циклус: раѓање, свадба и смрт кога преку одделни облеку, облекувни делови, знаци и симболични дејствија, се манифестираат сите животни етапи.

За да се изразат сите наведени аспекти, освен бројот 391 којшто во таблицата е наменет за народни носии и неговите расчленувања 391.4 (облекувни делови) и 391.7 (китење и накит), потребно е да се употребат броеви од подгрупи за занаети, поточно броевите 677 (производство на текстил) и 687 (изработка на облеку), но и оној број којшто укажува на нивната уметничка димензија. Станува збор за број 746, во кој се вклучени ткаење, изработка на тантели, везење, кроење, шиене, плетење, нижење монистра и други креативни дејности, но не треба да се изостави ни бројот 739.2 којшто се однесува на уметничка изработка на накитот. За социјална функција на носиите најсоодветен е број 316.34 за општествена диференцијација во рамките на кој се предвидени броеви за пол, возраст и статус. Бидејќи публикацијата става акцент на носиите поврзани со обреди на свршувачка, свадба и погреб, нивната обредна функција треба да се означи со бројот 392.4/393 од етнологијата.

Предлог-решение:

Македонски народни носии – Облекувни делови, украси и накит

391.4/.7(=163.3)

739.2:391(=163.3)

Облеку – Изработка – Техничко-технолошки аспекти

677/687:391(=163.3)

Облека – Изработка – Уметнички аспекти

746:391(=163.3)

Македонски народни носии – Социјална и обредна функција

391(=163.3):316.34

391(=163.3):392.4/393

Духовна култура

Љупчо С. Ристески, Категориите простор и време во народната култура на Македонците, Матица Македонска, Скопје, 2005. (ОК III 307 114, ID= 61084170)

Анализа:

Оваа публикација зазема исклучително значајно место во истражувањето на духовната култура на Македонците, бидејќи е единствената студија којашто на сеопфатен начин ги проучува категориите простор и време во контекст на народната култура.

Во почетокот на публикацијата е направено теориско и појмовно дефинирање на народната култура, воопшто, и се презентирани базични елементи на народната култура на Македонците. Притоа се покажа дека митската свест и мислење се основните релевантни појави на народната култура врз кои е уредено вкупното религиско, општествено и економско живеење на луѓето. Просторот и Времето во митскиот мисловен концепт се две базични, комплементарни и можеби најзначајни категории врз кои се создадени вкупните митски претстави на Човекот за себе, за неговото опкружување и Светот воопшто. Овие митско-религиски претстави и знаења се поддржани од митско-религиски активности, односно обреди коишто ја создаваат или ја пресоздаваат митската реалност.

Низ контекстуална анализа, во која културните елементи се ставени во поширок контекст, а за што подобро да се разбере значењето и функцијата на просторно-временските претстави и обреди за нивна актуализација, во трудот е поместена културна топографија на човечкото тело, просторот на живеалиштето, селото, регионот и на крај Земјата и Космосот. Во вториот дел од публикацијата поопстојно се анализира културната перцепција на неколку основни категории Време: митското време на создавањето, цикличното време на денот, седмицата, месецот и годината, како и линеарното или историското време.

Бидејќи трудот ги разгледува категориите простор и време во рамките на народниот светоглед којшто претставува филозофија на народот за сите појави во светот, најсоодветни УДК-бројеви за негова класификација се 114 и 115 (време и простор) од групата I којашто ги третира филозофските прашања. Како што покажува анализата, категориите простор и време се истражуваат на ниво на митско-религиска мисла за која заради нејзината сеопфатност најмногу одговара број од религијата (2-264), како и на ниво на обредите коишто не се специфицирани во таблицата и за нив единствено може да се искористи бројот 398.3 којшто ги покрива народните обичаи и верувања. Категориите простор и време се истражуваат во контекст на народната култура којашто може да се дефинира со бројот 39.

Предлог-решение:

Македонци – Народна култура

39(=163.3)

Простор и време – Митска мисла – Контекстуална анализа

114/115:2-264]:39(=163.3)

Простор и време – Обреди – Контекстуална анализа

114/115:398.3]:39(=163.3)

Социјална култура

Јелена Цветановска, Гревот и казната: во народната култура на Македонците, Матица Македонска, Скопје, 2012. (К II 319409 , ID= 91141898)

Анализа:

Во македонската етнологија и антропологија ова е единствената сеопфатна студија којашто го проучува народното казнено право на Македонците. Истражувањето е пред сè засновано на теренските податоци на авторката од повеќе предели во Македонија, коишто се вкрстени со веќе постоечките скудни податоци во етнографската литература во земјава и пошироко на Балканот.

Студијата го истражува концептот на гревот и казната во македонската народна култура, со осврт на проблемот на злото и поимот на доброто, дефиниција, терминологија, тежина и искупување на гревот, како и на казнувањето во традициската заедница. Во тие рамки, акцентот е ставен врз институцијата село како суд чија функција е да ги санкционира оние припадници на заедницата кои не ги почитуваат воспоставените вредности и норми на однесување.

Истражувањето детално се занимава со следниве гревови и казни: убиство, крвна одмазда, кражба, поместување на меѓите, женскиот неморал, бегалка и грабена невеста, недозволен врски меѓу сродници, маѓесништво, проколнување, пакостите на вампирот. Освен крвната одмазда и проколнувањето, во студијата се анализираат и другите казни коишто селото ги применувало: смртна казна, тепање, казни во натура и пари (глоба), посрамотување, презир, изолација и протерување од семејството и селото.

Значајно е да се истакне дека истражувањето, наведувајќи бројни примери во контекст на гревовите и казните, јасно укажува на потребата од осветлување на митско-магискиот комплекс на народни верувања и обредни постапки при проучувањето на народното право.

За градењето на бројот за народно казнено право најдобра е комбинацијата на броевите 39 (народна култура) од етнологија и 343 (кривично право) од подгрупата 34 којашто ги покрива правните прашања. За истакнување на митско-магиската димензија на народното казнено право, на овие броеви треба да им се додаде бројот 398.3 којшто означува народни обичаи и верувања. Фактот дека во традициската заедница селото е надлежно за казнување во случај на непочитување на нормите и вредностите укажува на потребата од употреба на следниве броеви: 343.8 (казнување), 316.752.4/.754.4 (конфликт на вредности и норми) и 316.334.55 (селски заедници), коишто сите заедно ја дефинираат институцијата село како суд.

Предлог-решение:

Македонци – Народно казнено право

39:343(=163.3)

Село како суд – Конфликт на вредности и норми

343.8:316.752.4/.754.4]:316.334.55

Народни престапи и казни – Митско-магиски комплекс

39:343]:398.3

Како што покажуваат наведените примери, основен предуслов за продлабочена содржинска обработка е темелна анализа на текстот којашто ќе ги опфати сите најзначајни сегменти и аспекти за што е потребно добро познавање на научната дисциплина/и (содржински и термилошки) којашто е предмет на интерес на публикацијата. Кога содржината јасно ќе се утврди, многу е поедноставно последователното дефинирање на предметните определници и подопределници, како и соодветните УДК-броеви, во согласност со правилата за предметизација и класификација.

Користена литература:

Здравев Ѓ. (2005). Македонски народни носии: ткаеници, везови, плетила, китење и накит, Матица македонска, Скопје.

Наумовска С. (2015). Прирачник за универзална децимална класификација, НУ Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје.

Ристески Љ.С. (2005). Категориите простор и време во народната култура на Македонците, Матица Македонска, Скопје.

UDC: Universal Decimal Classification. (2005). Standard edition. 2 volumes. BSI, London.

Цветановска Ј. (2012). Гревот и казната: во народната култура на Македонците, Матица македонска, Скопје.

Чекичевска З., Фиданоска Ј. (2003). Предметен опис и каталог, Народна и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје.

Abstract

In introductory part of the paper, some basic information on content processing (subject processing and classification according to UDC) of library material will be presented.

The main part will be focused on analysis and content processing of important monographs in the field of ethnology and anthropology of Macedonians, having in mind the division on material, spiritual and social culture which is accepted in the science. For that purpose, about six hundreds Macedonian editions both from the fund and the basis of the NUL “St. Clement Ohridski”-Skopje are reviewed, aiming to choose those which fulfill scientific standards and are good examples for content processing. For these publications, thorough analysis of the texts will be made and on the basis of such analysis adequate solutions will be proposed.

Key words: content processing, monographs, ethnology and anthropology, Macedonians

м-р Владимир Илиевски,
виш библиотекар

ПРОМЕНИТЕ ВО ПУБЛИКАЦИЈАТА И ПОТРЕБАТА ЗА НОВ ОПИС (прилог кон каталогизацијата на континуираните извори)

*Одделение за комплетирање
и техничка обработка на библиотечен материјал
НУ НУБ „Св Климент Охридски“ – Скопје
(vilievski@gmail.com)*

Апстракт

За разлика од претходниот стандард ISBD(S), којшто предвидува изработка на нов опис секогаш кога се среќава промена во главниот стварен наслов, новиот стандард ISBD(CR) предвидува изработка на нов опис само кога ќе се случат поголеми промени на насловот, оставајќи доволно простор малите промени во главниот стварен наслов да не ја иницираат изработката на нов опис.

Клучни зборови: ISBD(CR), ISBD(S), континуиран извор

Една од поголемите тешкотии на каталогизаторите во обработката на континуираните извори е воочувањето на важните промени коишто се среќаваат кај публикациите. Честите промени и измени на битните податоците, но и на формалните карактеристики се едни од главните особини на континуираните извори. Тие ја потенцираат основната хронолошка природа на публикацијата, којашто егзистенцијално, но и каталошки не е затворена во еден определен момент на библиографска обработка. Хронолошката димензија на континуираните извори е предуслов за создавање специфични карактеристики на „публикациите“. Тие карактеристики исто така се променливи поради тоа што опстојуваат, функционираат во определени временски интервали коишто, пак, од своја страна се определени со општествени, културолошки, политички и техничко-технолошки фактори. Не може, а да не се истакне констатацијата дека во својот „век“ континуираниот извор трпи бројни промени од најразличен карактер, а пред каталогизаторите се наметнува прашањето: кои промени се предуслов за да се изработи нов каталошки опис?

За разлика од претходниот стандард ISBD(S), којшто предвидува изработка на нов опис секогаш кога се среќава промена во главниот стварен наслов, новиот стандард ISBD(CR) предвидува изработка на нов опис само кога ќе се случат поголеми промени на насловот, оставајќи доволно простор малите промени во главниот стварен наслов да не ја иницираат изработката на нов опис.

Од овој аспект, ISBD(CR) различно ги третира промените коишто настануваат кај сериските публикации и кај интегративните извори.

Кај сериските публикации, ако има важни промени на насловот се прави нов опис.

Со додавање, исфрлање или промена на редоследот на зборовите во првите пет збора од главниот стварен наслов се прави нов опис.

Примери:

стар опис ЗБОРНИК за генетика

нов опис ЗБОРНИК на Институтот за генетика

стар опис МАКЕДОНСКА економија

нов опис НАЦИОНАЛНА економија

стар опис МЕТАЛЛУРГИЈА и технологија

нов опис МЕТАЛЛУРГИЈА и машиностроение

стар опис ЕКРАН

нов опис TV екран

Ако со додавање, исфрлање, промена или промена на редоследот на зборовите во првите пет збора од главниот стварен наслов се менува значењето на насловот или се посочува на промена на содржината на публикацијата, се прави нов опис.

Примери:

стар опис ФИЛМСКА ревија

нов опис ФИЛМСКА и театарска ревија

стар опис МОДА и стил

нов опис МОДА и култура на живеење

стар опис TURISTIČKA revija

нов опис TURISTIČKA revija Srbije

Ако во насловот се промени името на колективното тело, се прави нов опис.

Примери:

стар опис [The] REGISTER of the Kentucky State Historical Society

нов опис [The] REGISTER of the Kentucky Historical Society

Промената на името на колективното тело коешто ја издава публикација со генерички наслов, условува нов опис.

Примери:

стар опис БИЛТЕН / Институт за географија

нов опис БИЛТЕН / Институт за географија и етнологија

стар опис ЗБОРНИК на трудови / Факултет за економија и бизнис

нов опис ЗБОРНИК на трудови / Факултет за бизнис економија

стар опис ГОДИШНИК / Сојуз на пензионери

нов опис ГОДИШНИК / Сојуз на пензионери и трудови инвалиди

Ако се промени податокот за издание и со тоа се посочи значајна промена на содржината или територијата за која е наменета публикацијата, се прави нов опис.

Пример:

стар опис СТОПАНСКИ адресар на скопскиот регион

нов опис СТОПАНСКИ адресар на Скопје

Физичката промената на медиумот, значи нов опис.

Пример:

стар опис MACEDONIAN veterinary review (печатен облик)

нов опис MACEDONIAN veterinary review (CD-ROM)

Ако подредениот стварен наслов стане главен стварен наслов, се прави нов опис.

Пример:

стар опис EXCERTA medica : gerontology and geriatrics

нов опис GERONTOLOGY and geriatrics

Ако сериската публикација настанува со спојување две или повеќе сериски публикации и ако две или повеќе сериски публикации настанале со поделбата на една сериска публикација, тогаш е потребно да се направат нови описи.

Примери:

Geografi i Bergen (*стар опис*)

се дели на Geografi i Bergen Serie A (*нов опис*)

и на Geografi i Bergen. Serie B (*нов опис*)

ПРИЛОЗИ. Физика (*стар опис*)

ПРИЛОЗИ. Хемија (*стар опис*)

ПРИЛОЗИ. Биологија (*стар опис*)

се спојуваат во ПРИЛОЗИ. Природни науки (*нов опис*)

И кај итеративните извори, ISBD(CR) предвидува давање нов опис во случаи кога: податоците за изданието се менуваат и посочуваат на поголема промена во содржината на публикацијата; кога се прави физичка промена на медиумот на публикацијата, кога изворот настанува со спојување два или повеќе други извори; и кога два или повеќе извори настануваат со поделбата на еден извор.

Наместо заклучок

Првиот поттик за овој стручен текст произлегува од специфичноста на обработката на континуитаните извори, односно на сериските или периодичните публикации, како што честопати во секојдневната практика ги нарекуваме. Соочени со конкретни работни ситуации, лесно забележуваме дека овој вид публикации се карактеризираат по својата долга и временски неограничена фаза на обработка. Библиотекарот кој ги обработува континуираните извори, може со една публикација да биде во постојан контакт, целиот свој работен век. Библиотекарите кои ги обработуваат сериските публикации „живеат со нив“, ги гледаат како се раѓаат, како растат, како се менуваат, како добиваат или губат општествено значање и честопати гледаат и како умираат, односно како престануваат да излегуваат.

Ние сме стручни сведоци на еден публикациски живот, а не сме само стручни сведетели на еден публикациски блесок.

Вториот поттик за текстов лежи во неодамнешното излегување од печат на стручниот прирачник „Каталогизација според ISBD(CR)“ (ISBN 978-608-232-226-1, COBISS.MK-ID

105606154) во издание на Националната и универзитетска библиотека „Св Климент Охридски“ – Скопје. Овој прирачник има јасна задача прецизно да ги објасни принципите, правилата и техниките на конкретната стручна активност и да понуди неопходна стручна помош во сите битни сегменти при процесот на каталогизација на континуираните извори.

Користена литература:

Илиевски, Владимир. (2018). *Каталогизација според ISBD(CR)* : прирачник. - Скопје : Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“.

ISBD(CR) : međunarodni standardni bibliografski opis serijskih publikacija i druge neomeđene građe. (2005). Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo.

ISBD(S) : меѓународен стандарден библиографски опис на периодични публикации и низи публикации. (1980). Скопје: Народна и универзитетска библиотека „Климент Охридски“.

Булатовић, Бранка. (1981). *Упатство за примену ISBD(S)*. Београд : Народна библиотека Србије.

https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/isbd/isbd-cr_2002.pdf

Abstract

Unlike the previous ISBD(S) standard, according to which a new description is provided whenever the title proper changes, the new ISBD(CR) standard prescribes providing a new description only when the title proper undergoes major changes, thus leaving plenty of space for the minor changes to the title proper not to initiate the making of a new description.

Keywords: ISBD(CR), ISBD(S), continuing resource

м-р Елени Новаковска,
библиотекар-советник

МУЗИКАТА, ЗБОРОТ И ШУМОТ ВО БИБЛИОТЕКИТЕ

(стручен труд)

*НУ - Национална и универзитетска библиотека
„Св.Климент Охридски“ – Скопје
(eleninovak@gmail.com)*

Апстракт: Трудот „Музиката, зборот и шумот во библиотеките“ се насочува кон презентација на само еден сегмент од работењето на „Збирката за музичка уметност“, којашто годинава прославува 50 години од своето постоење. Со нејзиното делување, во сферата на научно-истражувачката работа се признаваат нови факти коишто не само што ја менуваат испишаната историја на музиката во РС Македонија, туку и историјата на библиотечната дејност. Во неа се осврнуваме на проектот околу заштита на фонотечните добра, предизвиците, проблемите и начините на неговото извршување. Притоа, осврнувајќи се на музиката и зборот како негови производи, ќе допреме и мал сегмент на шумот како резултат на односот на државата кон библиотечната дејност.

Клучни зборови: аудиоснимки, дигитализација, библиотечна обработка

Вовед

Од 2005 г., со решение на министерот за култура, Националната и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“ – Скопје, станува овластен субјект за заштита на фонотечни добра. Фонотечните добра претставуваат изворен материјал на снимени звуци, односно оригинални музички и друг вид звучни записи. Поаѓајќи од фактот на нестабилноста на носачите на звук, „Збирката за музичка уметност“, уште од 2008 г. иницира процес на заштита, преку дигитализација на носачите на звук коишто го чинат нејзиниот фонд. Со оглед на непостоењето на соодветна опрема како за репродукција, така и дигитализација, дури во текот на 2017 г. се започнати проекти за заштита, односно дигитализација на дел од аудиофондот на библиотеката.²⁷ Дигитализацијата на аудиоматеријалите е извршена согласно со меѓународните стандардни и препораки, врз оние аудиозаписи, чија физичка состојба дозволува да се изврши тој процес.

Фондот на магнетни ленти при „Збирката за музичка уметност“ го чинат разновидни материјали, коишто претставуваат составен дел на повеќе колекции, како што се: Легат на проф. д-р Сотир Голабовски (подарен на Збирката во 2015 г.), Легат на проф. Благој Цанев (во фаза на дарување од 2017 г.) и магнетни ленти снимени од страна на библиотекарот од „Збирката за музичка уметност“ (која работи во НУБ од 1969 до 2002 г.), Јелица Тодорчевска. Овој фонд на магнетни ленти се состои од теренски записи на музички манифестации, научни конференции, концерти, трибини, интервјуа, настани одржани во НУБ и вон институцијата на територијата на целата земја.

Струшка музичка есен

Особено вредна колекција во рамките на фондот на магнетни ленти претставува збирката на аудиозаписи од музичко-научната манифестација којашто се одржува во земјава „Струшка музичка есен“. „Струшка музичка есен“ е формирана во 1975 г., од страна на Сојузот на композиторите на Македонија и претставува единствената манифестација во чии рамки научно

---

²⁷ Извршена е дигитализација на магнетни ленти од Легатот на проф. д-р Сотир Голабовски, магнетни ленти снимени од страна на библиотекарот од „Збирката за музичка уметност“, Јелица Тодорчевска и аудиокасети доставени по пат на задолжителен примерок

се истражува музиката, но и концертно се презентира актуелното македонско музичко творештво. Магнетофонските ленти содржат снимки од дел од настаните коишто се одвивале во рамките на манифестација, во периодот од нејзиното основање до 1980 година. Содржински, снимките ги чинат аудиозаписи од концерти (на кои настапувале Македонската филхармонија, Хорот на РТВ Скопје, Трио Лоренц (Словенија), бројни домашни и странски вокални и инструментални солисти и диригенти) и аудиозаписи од научниот дел на Музиколошката конференција (излагања на научните трудови и дискусијата по нив) на кои се забележани гласовите на научните работници и реномирани македонски и странски музиколози, етномузиколози, византолози и др. Меѓу останатите учесници забележани се излагањата и дискусиите по рефератите на академик Владимир Мошин, Тодор Скаловски, Трајко Прокопиев, Сотир Голабовски, Тома Прошев, Драгослав Ортаков, извршниот уредник на РИЛМ (Répertoire International de Littérature Musicale), Здравко Блажековиќ, и многу други.

Стручна и научна обработка на колекцијата на магнетни ленти

Процесот на обработка на материјалите со оглед на содржината којашто ја носат се одвива согласно со домашната законска регулатива, односно Законот за заштита на културното наследство (и подзаконските акти), библиотечните правила и стандарди, како и правилата од областа на дигитализацијата. Фазите на обработка вклучуваат документацијата на магнетните ленти (фото и наративна), дигитализација, обработка на звукот (доколку е неопходно), музиколошка и аудиолошка анализа, научно истражување на содржината и внес во COBISS. Затоа што се работи за оригинални аудиозаписи, односно теренски записи, обработката на материјалите се одвиваше во две фази. Првата фаза е дигитализација (односно конверзијата на аналогниот сигнал во дигитален), согласно со правилата на Меѓународната асоцијација на аудио и аудио-визуелни архиви, и тоа „Guidelines on the Production and Preservation of Digital Audio Objects IASA-TC 04“. Втората фаза претставува идентификација на снимениот материјал, аудиолошка анализа и компарација. Поради тоа што за голем дел од звучните снимки не постојат придружни пишани материјали, неопходно е да се изврши идентификација на сите учесници на манифестацијата (музичките уметници, диригентите, учесниците на конференцијата и дискусантите и др.). Притоа, неопходно беше да се откријат изведувачите, делата и авторите на делата, а доколку се има постоечки аудиозапис на изведените композиции, да се направи компарација и да се утврди соодветната брзина на снимање на материјалите. Проблемот на идентификација се јавуваше и при говорните аудиоснимки, односно препознавањето на точната боја, висина на звукот на гласот на излагачите на научната конференција. Во ретки случаи, беа извршени и софтверски модификации на дигиталниот аудиозапис.

Особен предизвик претставуваше дигитализацијата на магнетните ленти. Согласно со насоките за работа, препорачано е за дигитализација да се користи апаратот со кој било извршено снимањето. Во нашиот случај со оглед на неговата нефункционалност, при дигитализацијата се користени функционални аналогни магнетофони, а не примарниот магнетофон (тип UHER). Материјалот е снимен на магнетни ленти, од 6 мм, коишто по состав се поливинил хлорид или ПВЦ и многу ретко полиестер. Дел од нив, што е особено важно, се сместени во оригиналните опаковки, додека дел од ролните со магнетофонски ленти во несоодветна амбалажа (како што се пластични кеси). Дигитализацијата е извршена со опрема којашто ја поседува „Збирката за музичка уметност“²⁸ и позајмена опрема од приватни лица свесни за значењето на содржината на магнетните ленти.

²⁸ Компјутер Apple Mac Pro 2008, Yamaha HS5 активни монитори (Звучници), Philips N4414 магнетофонски ленташ, и опрема и софтвер позајмена од аудио инженерот Зоран Тевдовски кој ја врши дигитализацијата, како што се: аналогно /дигиталниот конвертор - екстерен интерфејс TC Electronics Konnekt 24D, софтвер за снимање и обработка на звук

Обработката во COBISS се одвива согласно со правилата за каталогизација на ИАСА (IASA Cataloguing Rules), затоа што се работи за оригинални непубликувани материјали.²⁹ При обработката на магнетните ленти, предвиден и применет е последниот меѓународен принципи за каталогизација на ИФЛА („Statement of International Cataloguing Principles (ICP) 2016“. За секоја магнетна лента, на која најчесто се забележани повеќе настани (неколку концерти со повеќе музички композиции, одржани во различни периоди и различни изведувачи, конференциски дел, како и интервјуа) беше креиран матичен запис согласно со стандардите во маската за некнижен материјал, а потоа секој настан е обработен како составен дел. Како што налагаат правилата на ИАСА, одделот за забелешки е богат со податоци за начинот на снимање на материјалот, состојбата во која тој се наоѓа, забелешки за евентуалниот придружен текстуален материјал и секако податоци за библиографски извори коишто го потврдуваат или го цитираат одржувањето на одредениот настан.

Музика

Иако библиотеките многу често забораваат, музиката е составен дел од нивните фондови, а поимот библиотека денес не го поседува истото значење од 19 век. Од тие причини, музиката како сегмент којшто е носител на уметничкото и културното битисување на еден наред, е значаен т.н. „примерок“ во библиотечните установи, коишто најчесто игнорантски се однесуваат кон неа.

Успехот да се дигитализираат магнетните ленти и да се сочува музиката како културно наследство, се поклопува и со фактот дека УНЕСКО и ИФАП (Information for All Programme) во соработка со ИАСА го покренуваат проектот „Аларм за магнетните ленти“ во кој јасно се посочува дека целокупниот материјал којшто се наоѓа на магнетни ленти (без разлика на тоа дали тие се отворени ролни, аудиокасети, видеоленти, дат-касети или сл.), мора да се дигитализираат до 2025 г., во спротивно нивната содржина ќе исчезне.³⁰ Дигитализацијата на музиката застапена на лентите од „Струшка музичка есен“ изнесе на површина голем број концертни настапи на реномирани музички уметници, како и премиерни изведби на композиции од македонските композитори. Кога се анализира од аспект на тоа дека музиката е времена уметност и единствениот начин да се забележи нејзиното постоење е или преку партитурите или преку аудиоснимките, а особено кога се знае фактот дека во РС Македонија, не постоела продукциска куќа којашто би ги снимала и би ги публикувала делата на македонските музички творци сè до 1992 г., а бројот на публикувани партитури од македонските композитори е минимален, тогаш овој процес на заштита којшто го врши „Збирката за музичка уметност“, е од особено значење не само за културата, туку и за историјата на РС Македонија. Пронаоѓањето аудиоснимки на композициите како што се: „Ептамерон алфа“ од Драгослав Ортаков, „Простор б“ од Сотир Голабовски во изведба на ансамблот за современа музика „Св. Софија“ под диригентската палка на Тома Прошев, или делата „Антимузика“ и „Мистерија“ од Кирил Македонски, ги менуваат сознанијата за македонското музичко творештво, а со тоа и историјата на македонската музика.

Зборот

Неодминлив факт е дека, како во колекцијата на магнетни ленти на „Струшка музичка есен“, така и во другите колекции коишто се во рамките на фондот на „Збирката за музичка уметност“, зборот, односно говорот е значаен сегмент. Преку истражувањето на содржината на

Logic Pro X, специјално изработен 5дин кабел со 2 ¼ конектори ; 2 магнетофонски ленташа тип Agia позајмени од Христо Стојановски (УГД Штип - Музичка академија)

²⁹ Правилата за каталогизација претставуваат баланс помеѓу англо-американските правила за каталогизација, *ISBD (NBM)*, *(ER)*, *FRBR May* 1996 (Draft report), *FIAF Cataloguing Rules for Film Archives*, *Rules for Archival Cataloging of Sound Recordings* и други.

³⁰ види: <https://en.unesco.org/news/magnetic-tape-alert-project-supported-ifap> (последно пристапено на 31.9.2019).

аудиозаписите на магнетните ленти, дојдовме до нови сознанија коишто се однесуваат на развојот на целокупната култура и научна мисла во земјата во одреден период. Од тие причини, вредно е да се истакне и поседувањето аудиозапис од *Советување* коешто во 1961 г. го организира Друштвото на библиотекарите на Македонија и Републичко културно-просветната заедница на Македонија. Овој аудиозапис го открива значењето на библиотеките во македонското општество во 60-тите години од минатиот век. На аудиоснимката се застапени дискусии од библиотекарите, директори на библиотечни институции, раководни кадри и претставници на републичката културно-просветна заедница, коишто фрлаат едно светло на заборавената функција на библиотеките во денешното општество. Записот од ова советување, содржи различни ставови пред сè на библиотекарите кои во тој период работат во земјата, од нивната позиција во општеството, начинот на работа, до историски податоци за првите подвижни библиотеки во 50 години, како и свесноста на општеството за дејноста којашто библиотеките треба да ја вршат.

Шумот

При истражувањето на кривките аудиоснимки, коишто по својата физичка состојба се на работ на уништување³¹ и во кои шумот почнува да преовладува и ги засенува вредните записи на делови од историјата, уметноста и културата на целокупното човештвото, се наметна размислувањето и за шумот во библиотеките или поточно библиотечната дејност. Иако основата на постоењето на овие институции е да ја прибираат, да ја обработуваат, да ја истражуваат и да ја даваат на користење физичката креација на човековата мисла и дух, да едуцираат, да бидат средини за социјална интеракција, со подеднаков пристап за сите, во суштина тие својата примарна функција само фрагментарно ја остваруваат.

Поразително делува податокот за финансирањето на библиотечните установи од ресорното министерство. Во Националната стратегија за развој во културата, 2018-2022, јасно се посочени одредени слабости во функционирањето на библиотечната дејност, со потенцирање дека „нема рационално објаснување“ за константното намалување на програмските средства во библиотечната дејност.

Министерство за култура : Програмски средства - Буџет по години									
Библиотечна дејност									
2006	07	20	008	009	2	010	011	2	20
									12
15.000.000	000.000	18.	1.000.000	1.500.000	2	8.000.000	6.451.000	1	16.000.000
2013	14	20	015	016	2	017	018	2	

³¹ Националната библиотека не поседува соодветни услови за чување на аудиоматеријалите, согласно со меѓународните стандарди.

12.345.000	236.000	12.	2.236.000	2.236.000	2.236.000	2.200.000	1
Музејска дејност							
2006	07	20	008	009	010	011	20 12
21.000.000	000.000	27.	9.000.000	4.000.000	4.500.000	8.199.000	75 .232.000
2013	14	20	015	016	017	018	2
64.500.000	5.000.000	10	01.342.000	0.342.000	9.500.000	3.500.000	9

Табела 1: Програмски финансирања по области од страна на Министерството за култура

Претставената табела го претставува движењето на финансиските средства издвоени за програмските активности од библиотечната дејност, од која за жал може да се согледа дека библиотеките очигледно не се во видливиот ракурс на општеството.

Наместо заклучок

Дали македонското општество заборава на библиотеките и нивната улога? Дали целокупната деградација на општествениот систем, вредности, знаење, претставуваат плодна почва за миноризирање на нивното значење. Во ерата во која доминираат лажните вести, зар не треба да се насочиме кон верификација на фактите во библиотеките. Зар не треба во периодот кога образовниот систем ни е на најниско ниво (докажано и со многубројните тестирања на Организацијата за економска соработка и развој, Меѓународното тестирање ПИСА, па дури и непостоењето на нашите универзитети на Шангајската листа) да се навратиме кон знаењето коешто овие институции го поседуваат? Во целата констелација, се чини дури и логична позицијата на библиотеките во сферата на шумот.

Можеби, пак, треба да ја преиспитаеме сопствената работа, посветеноста, знаењето. Ја развиваме ли дејноста на професионално ниво? Создаваме ли услови за чување, едукација и дисеминација на информации, овозможуваме ли еднаков пристап за сите?

Можеби е време библиотеките да почнат да создаваат шум, за да го привлечат вниманието на аудиторитумот и да посведочат за своето постоење. Создавањето на музиката е пак креативен процес, за кој можеби еден ден ќе смогнеме сили да го направиме.

Користена литература:

Закон за заштита на културното наследство (2004). *Службен весник на Република Македонија*. бр. 20, 2-38.

Национална стратегија за развој на културата во Република Македонија во периодот 2018 – 2022 година. (2018). *Службен весник на Република Македонија*, бр. 81, 2-66.

Решение за определување овластен субјект за заштита на фонотечни добра. (2005). *Службен весник на Република Македонија*, бр. 17, 6.

International Association of Sound and Audiovisual Archives. Miliano, M. (ed.).(1999). The IASA cataloguing rules (web ed.). International Association of Sound and Audiovisual Archives. <https://www.iasa-web.org/cataloguing-rules> (пристапено на 5.8.2019)

IASA Technical Committee. Bradley, K.(ed.). (2009). *Guidelines on the Production and Preservation of Digital Audio Object* (2 ed.). (=Standards, Recommended Practices and Strategies, IASA-TC 04). International Association of Sound and Audiovisual Archives. www.iasa-web.org/tc04/audio-preservation (пристапено на 5.8.2019)

IASA Technical Committee. Schüller, D и Häfne, A. (ed). (2014). *Handling and Storage of Audio and Video Carriers*. (= Standards, Recommended Practices and Strategies, IASA-TC 05). International Association of Sound and Audiovisual Archives. www.iasa-web.org/tc05/handling-storage-audio-video-carriers (пристапено на 5.8.2019)

IASA Technical Committee. Prentice, W. и Gaustad, L. (Co-ed.) (2017) *The Safeguarding of the Audiovisual Heritage: Ethics, Principles and Preservation Strategy* (web ed.) (Ver. 4) (= Standards, Recommended Practices and Strategies, IASA-TC 03). International Association of Sound and Audiovisual Archives.

www.iasa-web.org/tc03/ethics-principles-preservation-strategy (пристапено на 5.11.2019)

IFLA. Statement of International Cataloguing Principles (ICP) 2016. (2017). https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/icp/icp_2016-en.pdf (пристапено на 5.11.2019)

UNESCO. *Magnetic Tape Alert Project supported by IFAP* (2019). <https://en.unesco.org/news/magnetic-tape-alert-project-supported-ifap> (пристапено на 20.7.2019)

Summary:

The paper “Music, word and noise in the libraries” presents one part of the activities of the “Music collection” that in 2019, celebrates 50 years of existence. This paper is part of an ongoing project related to the digitization of open reel tapes, protection and processing of this audio collection. It aims to explore the challenges of the implementation of this project, from the process of digitization, through the cataloging of the audio recordings, and new scientific information brought to light. The music and word are its products, but the noise is masking the beauty of the sound recording. Therefore, we will use the term “noise” to present our perception of the state’s attitude towards the library activity.

Keywords: audio recordings, digitization, music, word, sound, library

м-р Томислав Каранфиловски,
библиотекар

КРИТЕРИУМИ ЗА СЕЛЕКЦИЈА ВО МЕЃУНАРОДНАТА РАЗМЕНА НА ПУБЛИКАЦИИ (ПРИЛОГ КОН ГРАДЕЊЕТО ОДРЖЛИВИ КОЛЕКЦИИ)

НУБ „Св. Климент Охридски“ – Скопје
(tomislav42@hotmail.com)

Апстракт: Меѓународната размена на публикации сè уште претставува значаен начин на набавување, особено во универзитетските библиотеки. Во трудот се претставени најважните критериуми за селекција на публикации понудени по пат на меѓународна размена. Овој тип на набавка има свои специфики, па оттука, потребно е да се дефинираат и специфични критериуми.

Клучни зборови: меѓународна размена на публикации, критериуми, селекција

Меѓународната размена на публикации како еден од начините за градење библиотечни колекции има своја историја уште во средниот век³², а овој метод е актуелен и денес особено кога се во прашање поголемите библиотеки од типот на националните, универзитетските, академиите, научно-истражувачките центри итн. Иако методот купување се смета за најчест кога е во прашање набавката и градењето колекции, сепак размената има сè уште свое значајно место и вреди да се анализира.

Ние во овој труд ќе се обидеме да укажеме на еден од најважните аспекти при градењето колекции, а тоа е процесот на селекција, со тоа што истиот го контекстуализираме во рамки на размената. Имено, станува збор за процес којшто е тесно поврзан со набавните политики, што значи организиран процес што се темели на одредени критериуми. Набавните политики се засноваат врз усвоени документи (правилници) коишто содржат стандарди врз основа на кои најчесто се градат колекциите. Тие стандарди произлегуваат од карактерот (видот) на библиотеката, што значи дека стандардите за набавка на една градска библиотека би се разликувале во одредена мера од оние на универзитетските библиотеки или специјалните библиотеки со оглед на контекстот во кој функционираат.

Селекцијата подразбира придржување до општите стандарди за набавка што се дел од секоја библиотека, но правењето квалитетна селекција има и други предуслови како што се деталните критериуми за селекција во одделенијата за набавка, анализите за потребите на корисниците коишто би се преточиле во конкретни планови за набавка, искуството на библиотечарот селектор и неговите знаења во одредени области за кои е специјалист итн.

Различни истражувачи во областа на градењето колекции посочувале критериуми врз кои треба да се заснова селекцијата, меѓутоа нема стриктни принципи коишто се еднаш засекогаш

---

³² Во трудот *History of the international exchange of publications*, авторката Џоана Лилја ги посочува почетоците на меѓународната размена коишто датираат од средниот век, но системски гледано, овој метод на градење колекции добива посериозни контури со почетоците на научното публикување. Авторката забележува: „Во 17 век објавувањето научни трудови и нивната размена во најголемиот број случаи беше иста работа. Меѓународната размена ги влече истите корени со кореспонденцијата помеѓу научниците или помеѓу научните општества/заедници. Научните центри се раѓаат во идеолошката клима на ренесансата. Еден од првите научни центри беше *Academia dei Lincei* основана во Рим во 1603 од принцот Федерико Цеси. Нејзината цел беше „собирање мудрост и знаење и нивно објавување“. Во 17 век беа основани повеќе научни центри во Европа кои промовираа научно истражување преку експерименти и индуктивно мислење (Lilja, 2006: 49-50). Авторката го посочува и периодот на Просветителството како значаен период за меѓународната размена со оглед на тоа што „универзитетите почнуваа да усвојуваат нови истражувачки методи“ (Lilja, 2006: 51).

дадени, така што слободно може да се каже дека станува збор за приказна без крај. Селекцијата во секој случај мора да гарантира дека набавните стандарди се испочитувани, а селекторите да треба се водат од објективните фактори, иако субјективниот (дури и емоционален) фактор на проценка апсолутно не може да биде исклучен докрај.

Авторите Рутлиц и Свиндлер (Rutledge, Swindler 1987) ги истакнуваат следните критериуми коишто треба да се земат предвид: **областа** од која се селектира, **интелектуалната содржина**, **потенцијалната употреба** на селектираниот материјал, **релацијата кон фондот** што ја воспоставува – неговата вклопливост, **јазикот** на материјалот, **библиографските аспекти** коишто се поклопуват со критериумот интелектуална содржина. Потоа, авторите ги рангираат овие критериуми со тоа што секој од нив носи бодови. Да речеме, критериумот област носи најмногу бодови, па критериумот интелектуална содржина итн.

Приоритети	Предмет	Интелектуална содржина	Потенцијална употреба	Однос кон фондот	Библиографски аспекти	Јазик
Прв приоритет	Директно ги поддржува наставните програми	Главна истражување во областа; Клучен автор; Главна критичка студија; Значаен нов придонес кон студирањето	На барање на корисниците; Можно е да биде им потребен на корисниците имајќи го предвид интересот за дадената област	Централен однос кон фондот; Има есенцијално значење за постоечкиот фонд; Го развива фондот	Истакнат издавач; Специјализиран издавач со висок квалитет;	Главен јазик за дадената тема; Главен странски јазик достапен за корисниците; Јазик/-ци на кој/-и најмногу се истражува
Втор приоритет	Има помошна улога во однос на наставните програми	Општ есеј; Потесно фокусирано истражување; Потесна интелектуална перспектива; Популарен однос	Општ интерес; Наслов препорачан од корисник без посебна потреба; Неверојатна непосредна употреба	Се вклопува во фондот и придонесува за негово развивање;	Специјализиран издавач; Објавена дисертација; Популарен издавач	Јазик/-ци на кој/-и се студира и истражува често;
Трет приоритет	Има далечна корелација со наставните програми	Материјали што не се издадени; Маргинални истражувања; Тривијална литература; Пропаганда	Проблеми со достапноста; Ретка употреба	Не се вклопува во постоечкиот фонд, ниту го го развива	Истражувачки извештај; Необјавена дисертација; Необјавени трудови, Памфлети	Јазик/-ци на кој/-и се студира и истражува поретко

Приказ 3. Критериуми на селекција

Приоритети	Предмет (30 поени)	Интелектуална содржина (25 поени)	Потенцијална употреба (20 поени)	Однос кон фондот (12 поени)	Библиографски аспекти (8 поени)	Јазик (5 поени)
Прв приоритет	30	25	20	12	8	5
	29	24	19	11	7	4
	28	23	18	10	6	0
	27	22	17	9	0	0
	26	21	16	0	0	0
	25	20	15	0	0	0
	24	19	14	0	0	0
	23	18	0	0	0	0
	22	17	0	0	0	0
	21	0	0	0	0	0
Втор приоритет	20	16	13	8	5	3
	19	15	12	7	4	2
	18	14	11	6	3	0
	17	13	10	5	0	0
	16	12	9	0	0	0
	15	11	8	0	0	0
	14	10	7	0	0	0
	13	9	0	0	0	0
	12	0	0	0	0	0
	11	0	0	0	0	0
Трет приоритет	10	8	6	4	2	1
	9	7	5	3	1	0
	8	6	4	2	0	0
	7	5	3	1	0	0
	6	4	2	0	0	0
	5	3	1	0	0	0
	4	2	0	0	0	0
	3	1	0	0	0	0
	2	0	0	0	0	0
	1	0	0	0	0	0

Приказ 4. Вредности за селекција

Меѓународната размена на публикации во современи услови може да биде од големо значење за набавката и градењето колекции во некои библиотеки, посебно од финансиски аспект. Имено, размената на публикации е добредојдена во услови на немање доволно буџет за купување нови публикации, па градењето на колекциите се прави преку овој тип на набавка. Тоа е една од предностите на меѓународната размена, како и одржувањето интеркултурни релации со партнерите, додека лимитираноста во изборот е еден од недостатоците. Овој тип на набавување во некои случаи може да предвидува и реципроцитет во размената, што е исто така ограничување на изборот. Ова значи дека и критериумите би се разликувале во одредена мера од критериумите коишто ги земаме предвид кога купуваме публикации.

Со оглед на тоа дека меѓународната размена е дел од меѓународната соработка, корисно би било библиотекарите да бидат добро запознати со културниот контекст со кој соработуваат. Во голема мера публикациите што ги нудат националните библиотеки имаат содржини коишто се дел од културно-општественото милје на односната држава. Оттука, еден од специфичните критериуми би бил селекцијата да опфаќа **вредни публикации коишто ја одразуваат традицијата, културното наследство на една држава, како и публикации коишто третираат значајни историски, но и современи културни, општествени, политички аспекти** поврзани со државите со чии библиотеки соработуваме. Оваа можност најчесто не ја користиме при купување публикации со оглед на тоа дека во тие случаи им даваме предност на некои други фактори, како што се потребите на корисниците, потребите на наставните програми итн.

Меѓународната размена во своите понуди вклучува публикации коишто третираат **теми што ги поврзуваат двете држави чии библиотеки соработуваат**. Темите можат да бидат од различни области: зборници од заеднички конференции, индивидуални научни дела коишто поврзуваат одредени аспекти помеѓу две држави, проекти од интеркултурен профил, на пример, такви се зборниците од типот македонско-српски јазични и книжевни врски, или македонско-германска културна соработка итн.

Исклучително важни се **публикациите на странските автори во кои се третираат одредени аспекти поврзани со културата на другиот** (поимот култура тука е даден во најопшта смисла). Во понудите се среќаваат **публикации во коишто се тематизираат значајни аспекти поврзани со домашната култура на други јазици**, што е од исклучително значење за библиотечниот фонд. Овие публикации се значајни и од национален аспект, но и заради меѓународното контекстуализирање на националното. Овој вид публикации може да бидат исклучително важни за научно-истражувачката заедница, со оглед на тоа што одредена проблематика се разгледува во еден поширок контекст.

Оттука, значајни се **преводите на домашни автори и публикации на странски јазици** коишто исто така не ретко се нудат во размената. Може да стане збор за белетристички дела, но и за публикации од истражувачки и научен карактер.

Користена литература:

Lilja, Johanna. (2012). *Challenging the Matthew effect: International exchange of publications in four Finnish learned societies until the Second World War*. Helsinki: The Finnish Society of Sciences and Letters.

Rutledge, J., Swindler, L. (1987). 'The Selection Decision: Defining Criteria and Establishing Priorities' *College and Research Libraries* [online] 48 (2), 123-131. достапно на <<https://crl.acrl.org/index.php/crl/issue/view/890>>

Abstract: International exchange of publications is still a significant way of acquisition, especially in academic libraries. The paper presents the most important criteria for selecting publications offered through international exchange. This type of acquisition has its own specifics, so it is necessary to define specific criteria.

Key words: international exchange of publications, criteria, selection

Славица Младеновић

Гордана Ивковић

НА КОЈОЈ АДРЕСИ ЈЕ БИБЛИОТЕКА?

Народна библиотека „Стеван Сремац“, Ниш

slavica@mladenovic.netgordanaivkovic@yahoo.com

Сажетак:

О појави, развоју и значају библиотечке професије кроз време могло би се, детаљним приказом и навођењем познатих чињеница, које у историјској ретроспективи сведоче о узвишеном раду са писаном речју, много причати.

Без намере да прича буде дуга као и наше задржавање у прошлости, навешћемо кратку генезу библиотекарства и библиотечке професије, наводећи, у историјском следу, битне утицаје на развој библиотечке делатности.

Доношење одређених законских прописа у области библиотекарства и убрзани развој информационах и комуникационих технологија, битно су утицали на развој библиотечке делатности и професије, а које су промене неминовне и у свести библиотекара и програмској концепцији библиотека, како би се очувао углед професије, задовољиле потребе корисника и осмислила њена будућност..., биће речи у овом раду.

Анализом развојног пута библиотечке делатности и стечених искустава из сусрета традиционалних и савремених вредности библиотекарства, установили смо да је Народна библиотека „Стеван Сремац“ у Нишу, активна на две, једнако значајне, адресе: **Боривоја Гојковића 9. Ниш и www.nbss.rs**.

Кључне речи: појава и развој библиотекарства, библиотечко законодавство у Србији, образовање библиотекара, савремено библиотекарство, промоција, место у друштву, Народна библиотека „Стеван Сремац“ Ниш

Увод

„Од Александрије до наших дана, библиотеке су својеврсна социјална легитимација заједница које свој идентитет заснивају на *култури знања*. Зато ће њихова мисија остати непромењена и у динамичном свету високих информационах технологија: подршка хуманитету и демократском развоју друштва, кроз слободан приступ јавном знању.”³³

Слике човековог посла својствене занимању библиотекара, постојале су много пре нас. Професија библиотекара везује се за саме почетке писмености и стварање првих библиотека.

33Жељко Вучковић : Постоје ли старе и нове вредности библиотекарства. - У: Темелне вредности савременог библиотекарства : међународна научна конференција (Београд : Библиотекарско друштво Србије, 2009). - Стр. 29.

Записи на камену (епитафи), на којима су уписана почасна звања, говоре о давном постојању библиотекара.

„Тако, на основу епитафа, сазнајемо за два библиотекара, који су живјели у вријеме владавине Тиберија, Калигуле и Клаудија. Један надгробни споменик овјековечује успомену на Тиберија Клаудија Скирта, Августовог ослобођеника, управника библиотеке. Скиртов надгробни споменик нам открива званичан назив *procurator bibliothecarum* у значењу управника библиотеке”.³⁴

Са појавом књига, бележе се и истакнути појединци који нису имали системско образовање библиотекара, али се нису задовољавали само читањем књига, већ су их сакупљали и сређивали, каталогизирали и чували.

Развој информационог друштва и појава веба и интернета, донео је велике промене у области библиотекарства. Промениле су се библиотеке као места, њихове зидове полако потискују информације, онлајн доступне 24 сата дневно, а библиотека поприма све више социјални карактер.

Неумитне и убрзане промене до којих је дошло последњих година, као последица нових технолошких примена, довеле су библиотеке, али и професију библиотекара, на улаз у нову еру која се битно разликује чак и од непосредне прошлости.

Савремени токови развоја информационог друштва захтевају од библиотекара да прерасту у информационе професионалце и савремене стручњаке, како у погледу корисника њихових услуга, тако и у погледу локалног, регионалног, националног и интернационалног окружења.

Историјски преглед библиотечког законодавства и библиотекарства у Србији

Професионални развој библиотекара у савременом друштву, у великој мери зависи од успостављања и правилног функционисања укупног система утемељеног на правним прописима. Доношење одређених законских прописа у институцијама система, није имало увек довољно стручне и финансијске подршке у њиховој реализацији.

Од првог Закона о Народној библиотеци и Музеју из 1881. године, донет је велики број закона и подзаконских аката којима се уређује библиотечка делатност у Србији. Овим законом су „први пут у Србији легализовани назив, правни положај, библиотечка делатност и управљање библиотеком и музејом као националним установама културе”³⁵.

Закон о Народној библиотеци, као један од најмодернијих закона у овој области у тадашњој Европи, донешен је 1901. године, а након 59 година, 1960. године на снагу је ступио нови Закон о библиотекама у новој држави (СФРЈ). Први и Други светски рат, донели су велика разарања и штете читавом свету и историјске прилике нису погодиле ни развоју законодавства у библиотечкој делатности ни саме библиотечке делатности. Заговарана идеја о оснивању професионалне библиотекарске школе у међуратном периоду, реализована је тек после Другог светског рата.

34 Максимовић, Милена : Традиционални и нови задаци данашњих библиотека. - У: Темелне вредности савременог библиотекарства : међународна научна конференција (Београд : Библиотекарско друштво Србије, 2009). - Стр. 34.

35 Драган Бараћ : Право у области књиге (Београд: Народна библиотека Србије, 2014). - Стр. 78.

Почев од 1946. године, организују се курсеви за обуку и оспособљавање радника у библиотечкој струци и доносе одговарајућа акта која одређују библиотечку делатност и струку. „Влада ФНРЈ донела је од августа до октобра 1947. Основну уредбу о библиотекарско-архивистичкој струци, која је садржала појам струке, звања, приправничку службу и хонорарну службу, а комитет за школе и науку ФНРЈ издао је 1948. Наредбу о увођењу нових звања библиотекарски техничар и библиотечки руковалац у библиотекарско-архивистичкој струци, као и више наредби о припадностима и одређивању основне плате за постојећа и ново уведена звања. Посебну пажњу привлачи Наредба о увођењу нових звања стручни сарадник и виши научни сарадник у просветно-научној струци, која се према тумачењу у Службеном листу могла примењивати и у библиотекарско-архивистичкој струци.”³⁶

Закон о библиотечкој делатности³⁷, доноси се 1977. године, а 1985. Закон о изменама и допунама Закона о библиотечкој делатности.³⁸ У Закону из 1977. године прецизира се да послове библиотечке делатности могу да обављају лица са високом, вишом и средњом стручном спремом и са положеним стручним испитом, који се полаже након обављене стручне праксе. Законом о изменама и допунама Закона о библиотечкој делатности наводи се да стручни испит организује и спроводи Народна библиотека. Закон о библиотечкој делатности³⁹ из 1994. године био је на снази 17 година, а донешен је у време велике кризе

након ратова на подручју бивше СФРЈ, сиромаштва и изолације и то се рефлектује на сам Закон.

У периоду од 1994. до 2011. године десиле су се значајне промене у друштву и у библиотечко-информационој делатности.

У циљу чвршћег законског утемељења делатности јавних библиотека у склопу доношења нових законских прописа у култури, средином 2011. године, донет је нови Закон о библиотечко-информационој делатности⁴⁰, у који су уграђена решења којима се прецизније одређују законске основе за прописивање мреже и просторних и других услова за обављање библиотечке делатности. Нови закон је требало ускладити са међународним, посебно европским стандардима и прописима и уважити развој информационих технологија и њихове примене у библиотекарству. Појам библиотечко-информационе, уместо библиотечке делатности, први пут је уведен у домаће законодавство.

Положај стручних радника у библиотечком законодавству не може се посматрати изван историјских и политичких превирања и убрзаног развоја информационих технологија, које су потпуно измениле улогу и организацију јавних библиотека. У процесу великих промена, веома су важне намере и иницијатива да се створи професионални, образовани и обучени кадар.

36 Десанка Стаматовић : О библиотекарској професији - историја и перспектива. - У: Библиотекарство на крају века: зборник радова (Београд: Библиотекарско друштво Србије, 1996). - Стр. 6.

37 „Закон о библиотечкој делатности”, *Службени гласник РС Србије* бр. 44(1977), 9(1984), 24(1985). - У: Драган Бараћ, прир., Збирка прописа о библиотечкој делатности и библиотекама (Београд: Минел-Привредно-финансијски водич, 1986), 11-18.

38 „Закон о изменама и допунама Закона о библиотечкој делатности”, *Службени гласник РС Србије* бр. 1(1985). - у Драган Бараћ, прир., Збирка прописа о библиотечкој делатности и библиотекама, 19-21.

39 „Закон о библиотечкој делатности”, *Службени гласник РС* бр. 34 (1994).

40 „Закон о библиотечко-информационој делатности”, *Службени гласник Републике Србије* бр. 52 (2011).

Образовање библиотечких радника у Србији

Предуслов квалитетног укључивања библиотекара у савремене токове развоја информационог друштва јесте активно прилагођавање свих видова њиховог образовања

новим захтевима и условима. Као један од основних проблема у развоју библиотекарства, намеће се застарелост различитих форми образовања.

Образовање библиотекара може бити формално и неформално.

„За обављање стручних послова у јавним библиотекама неопходно је обучено стручно особље као један од основних ресурса сваке библиотеке.

Према ИФЛА/УНЕСКО Манифесту за јавне библиотеке, јавну библиотеку је неопходно ефикасно организовати и одржавати професионалне стандарде рада, а да би се осигурале одговарајуће услуге незаобилазно је стручно усавршавање и континуирано образовање библиотекара.

Према ИФЛА/УНЕСКО Смерницама за развој јавних библиотека јавној библиотеци треба обезбедити одговарајуће образовно особље, са одговарајућом обуком, а да би се заједници пружио најбоља могућа услуга неопходно је да се одржава добро обучено и веома мотивисано особље.”⁴¹

Формално образовање библиотекара се појавило доста касно у односу на појаву првих библиотека. За библиотекаре су постављени обично угледни, учени, високообразовни појединци, којима су у административним и техничким пословима помагала лица са нижим образовањем.

Са настајањем српског библиотекарства као посебне делатности, озваничене указом кнеза Александра Карађорђевића из 1853. године, установљено је занимање библиотекара. Кнез је ово место поверио господину Филипу Николићу, првом правителственом библиотекарском, који се, прихватајући ову дужност, заклетвом обавезао на верност кнезу и исправност служби. Поверени посао библиотекара су, потом, доследно и достојанствено обављали и Ђура Даничић и Стојан Новаковић и дали значајан допринос развоју српског библиотекарства.

У почетку стварања професије, сматрало се да библиотекар мора поседовати универзална знања као и познавање неког страног језика. Са великим променама у друштву и наглим богаћењем фондова, почело се са организовањем краћих курсева и семинара како би се што више омасовила професија.

Систематско образовање библиотечких кадрова, у Србији, почело је средином 20. века. Између првог, декретом именованог библиотекара и библиотекара са дипломом високе школе, протекао је цео један век. Српско библиотекарство је релативно рано добило два закона, али питање професије, односно услова за стицање звања библиотекара или обавезе за школовање стручног кадра, није поменуто.

Услови за запошљавање у библиотекама, као ни потребна школска спрема и услови за стицање стручних звања, законски, дуго нису били дефинисани, тако да квалификациона структура запослених у библиотекама, често није била адекватна.

„Тај недостатак, ублажен делимично тек 1928. године доношењем *Правила о полагању државног стручног испита*, прво само за библиотечки кадар националне библиотеке, Народне

41 Владимир Шекуларац, „Мрежа јавних библиотека Србије у периоду од 2000. до 2015. године”, https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=4853 (преузето 03.08.2019.).

библиотеке у Београду, а касније и за све библиотекаре – није могао да замени редовно школовање, посебно не на академском нивоу.”⁴²

После Другог светског рата, почињу да се стварају услови за образовање запослених у библиотекама. Већ 1946. године почиње се са организовањем кратких курсева за оспособљавање библиотечких кадрова при библиотекама, а доношењем Основне уредбе о библиотечно-архивистичкој струци, 1947. године, дефинисани су појам струке, звања и радни односи. Исте године формирано је и прво стручно удружење запослених у библиотекама, а већ 1948. године почиње да излази и гласило Друштва, Библиотекар.

Средња библиотекарска школа основана је у Београду 1948. године, као трогодишња средња школа, а већ 1950. године прераста у четворогодишњу школу.

„Из потребе да се библиотечки радници не едукују само на курсевима и семинарима у организацији библиотека, у Београду је 1948. године отворена трогодишња средња библиотекарска школа са 21 предметом, од којих је 6 било ужестручних. Године 1950. прерасла је у четворогодишњу ...”⁴³

Школовање библиотечног кадра, на високошколском нивоу у Србији, почиње 1963. године, када је на Филолошком факултету у Београду основана Катедра за библиотекарство. На катедру су уписане само две генерације а дипломирало је седамнаест студената. Катедра за библиотекарство и информатику, обновљена је 1990/1991. године.

Реформом високог школства и модернизацијом наставе, 1978. године на Филолошком факултету је уведено неколико смерова за трећу и четврту годину студија, међу којима је Смер за библиотекарство.

Основне академске студије за школске библиотекаре у трајању од три године (шест семестара), установљене су 2005/2006. године на Педагошком факултету у Сомбору и Новом Саду. Циљ студијског програма је образовање стручњака који ће, на основу стечених библиотечких, педагошко-психолошких и информатичких знања, као и познавања савременог менаџмента информација, моћи да компетентно обављају послове у школским библиотекама.

Као посебан вид образовања издваја се стручни испит као процес стицања стручних квалификација потребних за посао. Стручни испит у Србији, организују и спроводе Народна библиотека Србије и Библиотека Матице српске у Новом Саду. Према важећем *Закону о библиотечно-информационој делатности*⁴⁴, министар надлежан за културу доноси *Правилник о Програму стручних испита у библиотечно-информационој делатности, начину њиховог полагања и висине накнаде за рад чланова Комисије за полагање стручних испита.*⁴⁵ С обзиром на недовољан број факултетски образованих библиотекара, стручни испит представља неку врсту дошколовања и припреме за стручне послове стручњацима из других области образовања.

У неформално образовање спадају сви облици континуираног стручног образовања, усавршавања уз рад и доживотног учења. Више није довољно имати потврде о највишем формалном степену образовања као доказ спремности за обављање савремених текућих послова

42 Десанка Стоматовић : Десет година катедре за библиотекарство и информатику Филолошког факултета у Београду : (1991-2001). - У: Сарадња, образовање, квалитет. Други скуп библиотекара балканских земаља. (Београд: Филолошки факултет Универзитета : Народна библиотека Србије, 2012). - Стр. 98.

43 Александра Вранеш : Иззови образовања библиотекара. - У: Инфотека. Год. 6, бр. 3, (2005). Стр. 206.

44 Закон о библиотечно-информационој делатности, *Службени гласник РС*, бр. 52/2011.

45 Правилник о Програму стручних испита у библиотечно-информационој делатности, начину њиховог полагања и висине накнаде за рад чланова Комисије за полагање стручних испита. - У: *Службени гласник РС*, бр. 123/2012.

у библиотеци. Многа знања која се траже данас у библиотекама нису ни постојала пре годину или две, тако да је неопходно стално учење.

Професионални развој библиотекара и унапређење библиотекарске професије у савременом друштву

„Библиотеке су у средишту развоја информационог друштва јер су суштински значајне за информисаност грађана, за њихово усавршавање и индивидуални развој, неопходне су за развој образовања, науке и културе, покретач су свеукупног развоја слободног демократског грађанског друштва.”⁴⁶

Брзина промена у развоју информационих технологија, а посебно промена које нам доноси интернет, доводи до тога да и студенти, који су недавно завршили студије, схватају да ће доста тога што су научили у школама, брзо застарети и да им је неопходно доживотно стручно усавршавање.

У литератури се наводе три вида образовања – доживотно учење, учење на радном месту и професионални развој. Континуирано образовање се може дефинисати као стручни развој појединца током самог рада, кроз едукационе активности намењене развоју праксе и знања библиотекара и информационих стручњака у институцијама, односно кроз обезбеђивање обуке за постојећи кадар за нова поља знања у домену њихове струке.

„Најопштије гледано, континуирано образовање се спроводи на лицу места или на даљину. Стручни скупови, курсеви, семинари, радионице, округли столови... су облици рада на лицу места који захтевају физичко присуство учесника. Учење на даљину није новост, његов рудиментарни облик су дописни курсеви, али је са технолошким променама и употребом интернета доживело праву трансформацију. Оно омогућава учесницима да прате одређени курс употребом нарочито осмишљених наставних материјала (мултимедијални, материјали за самостално учење, материјали који се користе преко интернета) и динамиком

која њима одговара.”⁴⁷

Библиотекари су принуђени да признају да доживотно учење представља интегрални део њиховог посла и каријере. Професионални развој библиотекара у савременом друштву, подразумева стално учење и стручно усавршавање, као и активан однос према личном развоју, а детерминисан је функционисањем система утемељеног на правним прописима.

Обавеза сталног стручног усавршавања од шест сати на годишњем нивоу, у складу са програмом чију акредитацију врши Народна библиотека Србије, унета је у најновији *Закон о библиотечко-информационој делатности*. Средства за стално стручно усавршавање обезбеђује оснивач библиотеке у којој запослени ради.

Да би се побољшало и осавременило пословање библиотека, неопходно је модернизовати је кроз реализацију програма континуираног образовања за библиотечке стручњаке, започети увођење нових садржаја, активности и модела понашања и рада и остварити добру сарадњу и координацију са другим библиотекама и институцијама које су активне у области образовања библиотекара.

---

46 Закон о библиотечко-информационој делатности, *Службени гласник РС*, бр. 52/2011.

47 Гордана Љубеновић : Континуирано образовање библиотекара : пројекат школе Б+. - У: Сарадња, образовање, квалитет. Други скуп библиотекара балканских земаља. (Београд : Филолошки факултет : Народна библиотека Србије, 2002). - Стр. 265.

За унапређење библиотечке делатности, неопходно је ангажовати интелектуални и стручни потенцијал библиотекара, како би се, надлежним структурама задуженим за финансијске обавезе према библиотеци, благовремено указало на потребе материјалног улагања ради побољшања услова за успешан рад и развој библиотека, струке и професије.

Савремено опремање библиотека, укључујући техничку и информациону структуру, средства за квалитетну набавку публикација, уз поштовање закона и националних и међународних стандарда о потребном обиму набавке грађе и извора, обезбеђење материјалних, техничких и организационих услова за потпуну аутоматизацију пословања библиотека, неопходни су параметри за функционисање библиотека у савременом друштву. Библиотека која се у савременом окружењу жели успешно прилагодити и дати одговоре на све захтеве, мора уложити знатна средства у напредну технологију и технику, у обнављање књижног фонда, у приступ базама података, у усавршавање запослених. С обзиром на врло брз развој дигиталне технологије, с правом можемо говорити о важности дигиталне компетентности у свакодневном библиотечком пословању.

Улога савремене библиотеке је да у сложеном друштвеном окружењу, које одређује тежња за интеркултуралним разумевањем и дијалогом, одговори на потребе свих својих корисника. на основу унапређења информационе понуде, онлајн сервиса и разноврсности услуга за кориснике, испитивање потреба грађана за услугама библиотека и усаглашење понуде са потраживањем.

У професионалном раду библиотекара, ствара се сложен систем узајамно условљених моралних односа, у којима учествују четири фактора којим добар професионалац до савршенства треба да влада:

16. Законска основа професије
17. Однос библиотекара према читаоцу
18. Однос стручних библиотечких радника према колегама
19. Однос стручних библиотечких радника према савременом друштву.

Професионални библиотекар би, својим радом и особинама, требало кориснике, који су главна тема свих библиотека, да доведе у библиотеку у што већем броју и пружи им такву врсту услуге која ће их задржати и подстаћи да искуство из библиотеке користе као позивницу за друге.

Посебно треба нагласити улогу библиотечких удружења, асоцијација и етичких кодекса, који имају изузетну улогу у потврђивању професионалне библиотечке етике и утичу на то да се запослени у области библиотекарства добро котирају, како у својој професији тако и у друштву.

Библиотекарство се деценијама заснивало на традиционалним вредностима, али би требало да се помера у правцу нових облика рада. Традиционалне вредности су основа на коју се и даље ослања савремено библиотекарство и неопходно је да буду присутне у професији. Као најпогоднија професионална делатност за обављање сложених информатичко - образовних задатака, мора своје традиционалне вештине и знања да прилагоди и трансформише према захтевима информатичке епохе. Брзина и спремност библиотека да своје циљеве прилагоде технолошким и друштвеним променама данас и убудуће, представљаће меру њихове виталности и друштвеног статуса и утицаја.

Маркетинг у библиотекама, библиотекар на делу, корисници у библиотеке

„Повећање видљивости у друштву, а тиме и утицаја библиотека, неопходно је остварити репозиционирањем у савременом, умреженом свету. Тај задатак, у времену нових информационих изазова, неминовно налаже примењивање нових медијских парадигми, које

нужно морају одговорити на императиве савремених видова комуникације, оличених у интерактивности, непосредности, партиципативности, поштујући притом темељне поставке библиотеке као установе културе, са својом традиционалном улогом и вредностима које заступа.⁴⁸

Да би се обезбедило и унапредило функционисање библиотеке и обезбедио њихов опстанак на тржишту информација, неопходно је да библиотекари, осим што обављају законом дефинисане послове, добром комуникацијом остваре свој бољи имиџ. Рад у режиму тишине један је од великих непријатеља библиотеке.

Продор електронских информација као и конкурентност и комерцијализација, који су завладали на пољу на коме се обавља библиотечко пословање, довели су до промене корисничких навика, потреба и очекивања. Јавне библиотеке нису више у положају да комотно очекују корисника који мора да дође у библиотеку по информацију.

У великој гужви, која влада на тржишту информација, библиотекари морају да наметну библиотечке ресурсе, сервисе и услуге, по којима су ексклузивни (билтени приновљених књига, блогови, мејлинг листе усмерене на привлачење колега из сродних струка који ће вест проширити на особе из свог пословног окружења, плакати намењени особама које нису активне на мрежи, информисање на огласним таблама сродних установа, оглашавање на Facebook-страницама и сајтовима, оглашавање преко медија, у новинама, у радијским емисијама, гостовања у локалним телевизијским емисијама, учествовања на стручним скуповима, и конференцијама, ...).

Већина потенцијалних корисника често није упозната са могућностима које библиотека пружа. Промотивним активностима, библиотека мора да оствари комуникацију и са њима, доведе их у библиотеку и од њих створи својеврсне гласнике.

Од момента настанка Интернета, могућност да библиотека постане видљивија, велика је. Професија библиотекара добија на озбиљности и захтевности и пружа прилику да се на нов начин покаже креативност и изрази личност. Креативност се, свакако, не може остварити без стварне основе, а то су образовање и стално усавршавање. Стицањем научних и стручних знања, библиотекари ће моћи да одговоре на изазове струке и моћи ће квалитетније и конструктивније да обављају библиотечко-информациону делатност.

„Основна мисија сваке библиотеке, односно сваке библиотечко-информационе јединице или система, јесте да буде што успешнији посредник, медијатор између информационих ресурса и потребе постојећих и потенцијалних корисника. Дугорочни циљ или сврха библиотеке јесте да производи одређене исходе, последице, сврхе, резултате значајне за развој заједнице коју услужује.”⁴⁹

Традицијом заштићене, библиотекама мир руши актуелна реалност. Без стратегије развоја, укључења у светске библиотечке токове и поштовања закона, подзаконских аката и стандарда у библиотечко-информационој делатности, библиотеке не могу обезбедити своју сигурну будућност.

Наступом и начином рада библиотекара промовише своју библиотеку. Пред библиотекаре се постављају све сложенији захтеви у којима особине, знање и квалитет библиотекара све више

---

48 Драгана Јовановић : Употреба савремених медија у промоцији библиотеке: ставови запослених у Библиотеци Матице српске. - У: Читалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства бр. 29 (новембар 2016). - Стр. 67– 68.

49 Жељко Вучковић: Вредновање учинка библиотечких услуга у друштву знања. Библиотечке услуге. - У: Зборник радова (Београд: Заједница матичних библиотека Србије, Градска библиотека Суботица, 2008). - Стр. 13.

долазе до изражаја. „Библиотекар мора да разумије садржај документа, психолошке карактеристике процеса повезаних информација, како би могао да пренесе знања читаоцу и да умије да рукује новим технологијама, базама података и удаљеним ресурсима. Комуникација библиотекар – читалац доводи до јачања значаја библиотекара, али и до сложенијег рада и посједовања већих способности. Према томе, треба да постоји јасна визија развоја библиотекарства, као и државна подршка том процесу. Ми нисмо ту због нас нити тренутно, него због свеукупног развоја информација на глобалном нивоу.”⁵⁰

Много знања, вештине и воље, потребно је да кориснику библиотека постане сигурна кућа, а да то и остане, можда све то, у много већој мери... !?

Сустрет традиционалног и савременог у Народној библиотеци

“Стеван Сремац” у Нишу

Након ослобођења Ниша од Турака, 11. новембра 1878. године, по новом календару, у тек ослобођени град, дошли су просветни радници и интелектуалци, који су заједно са трговцима, занатлијама, официрима, државним чиновницима и свештенством, допринели успостављању новог културног модела и преображају оријентало-балканске касабе у град, постављен по западноевропском друштвеном и културном узору.

Годину дана касније, на иницијативу професора Гимназије, у оквиру школе, основана је библиотека са читаоницом, коју су, осим ученика, могли да користе и грађани Ниша. Своја врата је отворила и грађанству, 1879. године, те се та година сматра почетном у развоју нишког библиотекарства.

Почело се са скромном читаоницом, с једним орманом за књиге, столом и неколико столица, са 45 поклоњених књига и 22 домаћа и страна листа и часописа и са 107 чланова, према извештају секретара (деловође) Стевана Сремца, професора Гимназије.

Данас је Народна библиотека у Нишу, савремени, културно-информациони центар локалне заједнице, који се, у домену стручних послова, руководи принципима савременог библиотекарства. Организованим приступом информацијама, настоји да унапреди културни живот грађана, допринесе њиховом усавршавању и индивидуалном развоју. У оквиру својих одељења, у којима су послови подељени по стручним областима, на организован начин чува и пружа драгоцену знање и културу. Поседује завидан број публикација у свом фонду, као и сопствена штампана издања и е-публикације. Своју делатност стално покушава да унапреди, осавремени, свим категоријама корисника приближи и препозна потребе нових корисника.

Располаже фондом од преко 300.000 монографских, 1.800 наслова серијских публикација из свих научних области, богатом завичајном збирком, Кабинетом графике, Дигиталном библиотеком подељеном у више колекција.

Веб-сајт Библиотеке, се редовно ажурира и корисницима благовремено пружа веродостојне информације и годишње забележи око 140.000 посета. Библиотечки профили на Фејсбуку додатно доприносе видљивости библиотечких активности. Веб сајту се приступа и са рачунара и са мобилних телефона. Путем веб-сајта могуће је претражити електронску базу библиографских података као и дигиталну библиотеку.

Профил корисника ове јавне Библиотеке је хетероген, а тражена литература прилично разноврсна. Тражи се и електронска публикација, али је то још увек скромна мера, како због профила корисника, тако и због услова и околности у којима се функционише.

Интернет читаонице, у Одељењу стручне књиге и Одељењу серијских публикација, са

---

⁵⁰ Милена Максимовић : Традиција и промјене у библиотекарству (Источно Сарајево: Матична библиотека, 2016), - Стр. 86.

инсталираним *Линукс* оперативним системом на свим рачунарима, корисницима пријављеним преко налога за кориснике, пружа могућност да посећују разне интернет локације, прибављају информације, проналазе мултимедијалне садржаје, обилазе друштвене мреже, проверавају своју електронску пошту, користе електронске базе података, приступају онлајн часописима.

Библиотекари, поштујући *Закон о ауторском и сродним правима*, стално прате где се и под којим условима појављују онлајн доступне верзије стручних, научних и других електронских издања и преузимају их за потребе учења корисника.

Наше библиотечко пословање, у складу са Законом, снажно је усмерено на проналажењу свог друштвеног смисла увођењем нових библиотечких услуга, ширењем корисничке популације, развојем техничке инфраструктуре и развојем кадровских капацитета.

Процес креирања дигиталне библиотеке, један је од одговора на захтеве корисника модерног доба. Дигитална библиотека, у којој су смештене око 142.392 дигиталне копије размештене у 5.938 фолдера, капацитета је 126,80 GB и из сигурносних разлога, смештена је на хард дисковима два NAS уређаја (подаци преузети из Извештаја о раду за 2018. годину).

Дигитализована грађа одабрана је на основу: вредности библиотечко-информационе грађе и извора за културно и научно наслеђе, физичког обележја и стања оригиналне грађе, учесталости коришћења, степена комплетности и обрађености оригиналне збирке, ограничености приступа оригиналној грађи. Организована је у шест колекција: Сликковна грађа, Периодика, Књиге, Мултимедија, Кабинет графике и Разно.

Дигитални документи су електронски обрађени и доступни су кроз електронски каталог. Обезбеђен је приступ дигиталној збирци, а дигитални објекти, који је чине, доступни су корисницима, како у физичком простору Библиотеке, тако и у виртуелном простору путем интернета.

Дигитални формат повећава доступност библиотечких јединица корисницима. Сваки корисник Библиотеке има слободан онлајн приступ дигиталним збиркама нишке библиотеке. Улога библиотекара у повезивању корисника и дигиталних збирки јако је важна, а континуирана промоција дигиталних збирки је неопходна.

Библиотека, у свом фонду, поседује и сопствена штампана и електронска издања.

Као јавна библиотека, орјентисана је према кориснику, обогаћивању својих фондова новим насловима, промовисању књиге и писмености, читања и доживотног учења, доступности и поузданости информација, слободној комуникацији, подизању културне свести, усмерености ка технолошким иновацијама и активној професионалној домаћој и међународној сарадњи.

Савремено пословање Библиотеке захтева од библиотекара континуирано образовање и усавршавање са нагласком на практичну применљивост стечених знања и вештина. Осим редовних, законом прописаних, а подзаконским актима дефинисаних послова из области библиотечке делатности, библиотекари се намеће обавеза увођења нових садржаја, активности и модела понашања и рада, као и успостављање добре сарадње и координације са другим библиотекама и институцијама које су активне у области образовања библиотекара.

Императиви савременог доба, намећу улогу приступне тачке и библиотекарима и библиотекама, код усмеравања корисника у коришћењу правих извора библиотечко-информационе грађе. Проналажење нових начина за мерење коришћења свих фондова и понашања корисника, да би се предвиделе и испуниле потребе корисника, приоритетан је задатак савремене библиотеке и библиотекара у ново информатичко доба.

Резиме:

Традиционалне библиотеке, места где су човек и живот оставили траг, постављене су са релативно чврстом хијерархијском структуром. Савремене технологије мењају организацију и систем рада у библиотекарству, долази до формирања и изградње новог профила библиотекара, који осим традиционалног знања мора овладати и савременим системом комуникације.

Библиотекар, стручњак за набавку, каталогизацију, пружање информација..., сада библиотечко-информациони стручњак, поред формалног образовања, мора поседовати иницијативу за перманентно самообразовање. Имплементација савремених технологија пружа нове могућности за развој библиотека. Библиотекар, професионалац у струци, поштујући традиционалне вредности библиотекарства и користећи све алате које му савремена технологија нуди, у законским оквирима, треба те могућности применити.

Још увек заступљеније у библиотекама, штампане публикације имају привилеговану позицију традицијом обезбеђену, коју сада морају да бране. Користећи предности дигиталног доба и библиотечких сервиса којима располаже, фонд класичне књиге може постати видљивији, значајнији и атрактивнији (промоција фондова путем виртуелних изложби националних и завичајних збирки, аудио и видео предавања и веб конференције...)

Савремена и традиционална библиотека могу живети у заједничком дому са две адресе и са истим циљем. Циљеви и приоритети традиционалне и библиотеке у новом дигиталном окружењу, су орјентација према кориснику и његовом интересовању.

Да ли ће библиотека у савременом информатичком свету „преживети“, зависи, пре свега, од брзине прилагођавања насталим променама. Профил библиотеке, одређује њене задатке и улоге.

„Обавезно је да све старосне групе могу да нађу грађу и информације који одговарају њиховим потребама. Колекције и услуге обавезно треба да обухвате све врсте одговарајућих медија и модерних технологија, као и традиционалну грађу. Од темељног значаја је да буду веома доброг квалитета и да одговарају локалним потребама. Сви извори обавезно треба да одражавају савремена кретања и еволуцију друштва, као и сећања на прошле људске подухвате и напоре духа”⁵¹

Народна библиотека „Стеван Сремац“ у Нишу, свесна својих задатака и чињенице да се налази у додиру традиционалног и модерног, налази начине да, поштујући традиционалне вредности, ухвати корак са захтевима новог информатичког доба. Својим богатим књижним фондом и промотивним активностима, Библиотека је освојила велики број корисника, али и даље користи све могућности да електронске изворе приближи што већем броју корисника, како би осигурала своју бесмртност.

Литература:

Бараћ, Драган. (2014). *Право у области књиге*. Београд: Народна библиотека Србије. стр. 78.

Вранеш, Александра. (2005). „Изазови образовања библиотекара“. *Инфотека*. Год. 6, бр. 3. стр. 206.

---

⁵¹ IFLA/UNESCO Манифест за јавне библиотеке, <http://www.ifla.org/VII/s8/unesco/manif.htm> (преузето 08.08.2019.).

Вучковић, Жељко. (2008). „Вредновање учинка библиотечких услуга у друштву знања“. *Библиотечке услуге: зборник радова*. Београд: Заједница матичних библиотека Србије, Градска библиотека Суботица. стр. 13.

Вучковић, Жељко. (2009). „Постоје ли старе и нове вредности библиотекарства“. *Темељне вредности савременог библиотекарства : међународна научна конференција*. Београд : Библиотекарско друштво Србије. стр. 29.

Извештај о раду за 2018, годину са финансијским пословањем. (2018). Народна библиотека „Стеван Сремац“ Ниш.

Јовановић, Драгана. (2016). „Употреба савремених медија у промоцији библиотеке: ставови запослених. *Библиотеци Матице српске*“, *Читалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* бр. 29. стр. 67–68.

Љубеновић, Гордана. (2002). „Континуирано образовање библиотекара : пројекат школе Б+“. *Сарадња, образовање, квалитет. Други скуп библиотекара балканских земаља*. Београд : Филолошки факултет : Народна библиотека Србије. стр. 26.

Максимовић, Милена. (2009). „Традиционални и нови задаци данашњих библиотека“. *Темељне вредности савременог библиотекарства : међународна научна конференција*. Београд : Библиотекарско друштво Србије. стр. 34.

Максимовић, Милена. (2016). *Традиција и промјене у библиотекарству*. Источно Сарајево: Матична библиотека. стр. 86.

Стоматовић, Десанка. (2012). „Десет година катедре за библиотекарство и информатику Филолошког факултета у Београду (1991-2001)“. *Сарадња, образовање, квалитет. Други скуп библиотекара балканских земаља*. Београд: Филолошки факултет Универзитета : Народна библиотека Србије. стр. 98.

Стаматовић, Десанка. (1996). „О библиотекарској професији - историја и перспектива“. *Библиотекарство на крају века: зборник радова*. Београд: Библиотекарско друштво Србије. стр. 6.

Извори

IFLA/UNESCO Манифест за јавне библиотеке,

<http://www.ifla.org/VII/s8/unesco/manif.htm> (преузето 3.8. 2019 године).

Шекуларац Владимир: Мрежа јавних библиотека Србије у периоду од 2000. до 2015. године, https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=4853 (преузето 3.8.2019).

Закони и правилници

„Закон о библиотечкој делатности“, *Службени гласник СР Србије* бр. 44(1977), 9(1984), 24(1985). - У: Драган Бараћ, прир., *Збирка прописа о библиотечкој*

делатности и библиотекама (Београд: Минел-Привредно финансијски водич, 1986). - Стр. 11-18.

„Закон о изменама и допунама Закона о библиотечкој делатности“, *Службени гласник СР Србије* бр. 51(1985). - У: Драган Бараћ, прир., *Збирка прописа о библиотечкој делатности и библиотекама*. - Стр. 19-21.

„Закон о библиотечкој делатности”, *Службени гласник РС* бр. 34 (1994).

„Закон о библиотечко-информационој делатности”, *Службени гласник Републике Србије* бр. 52 (2011).

Правилник о Програму стручних испита у библиотечко-информационој делатности, начину њиховог полагања и висини накнаде за рад чланова Комисије за полагање стручних испита. - У: *Службени гласник РС*, бр. 123/2012.

Abstract

It could be talked a lot about the emergence, development and importance of library profession through time with detailed representation and mentioning important facts, which in a historical retrospective testify to the sublime work with the written word.

Without the intention of the story being as long as our retention in the past, we will outline the brief genesis of librarianship and the library profession, outlining, in historical trace, significant influences on the development of library activity.

Adoption of certain legal regulations in the field of librarianship and accelerated development of information and communication technologies have significantly influenced the development of the library services and profession, which changes are inevitable and in the awareness of librarians and the programmatic conception of libraries, in order to preserve the reputation of the profession, satisfy the needs of users and design her future, ..., will be the words in this paper.

By analyzing the developmental path of library activity and lessons learned from the meeting of traditional and contemporary values of librarianship, we have found that the National Library "Stevan Sremac" in Niš is active at two equally important addresses: **Borivoja Gojkovica 9. Niš and www.nbss.rs** .

Key words: emergence and development of librarianship, library legislation in Serbia, education of librarians, promotion, place in society, National Library "Stevan Sremac" Niš

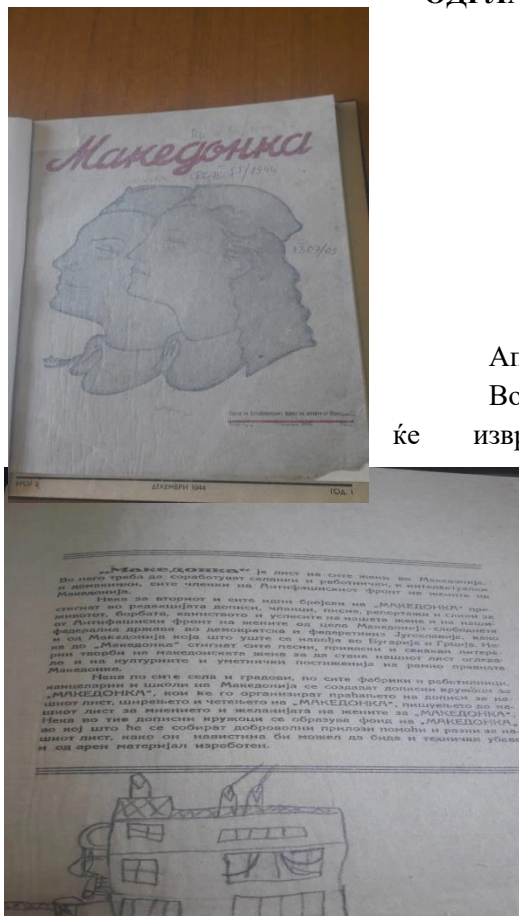
д-р Марина Мијаковска

ОДГЛАСОТ НА МАКЕДОНСКАТА ЖЕНА ВО РЕТКАТА ПЕРИОДИКА

(прегледна статија)

НУБ „Св. Климент Охридски“ – Скопје

(mijakovskam@gmail.com)

Апстракт

Во „Одгласот на македонската жена во ретката периодика“ ќе извршиме приказ на весникот „Македонка: орган на антифашистичкиот фронт на жените от Македонија“, а коешто е првото женско списание во Македонија. Тоа е значаен наслов од фондот на Збирката за ретка периодика при НУБ „Св. Климент Охридски“ во Скопје. Ова списание има големо културолошко, историско, книжевно и библиотечно значење. Тоа е историски сведок за отпорот на жените кон фашизмот и нивната борба за еманципација и стекнување еднакви права.

Клучни зборови: антифашистички фронт на жените, жени, партизанки, женски права, ретка периодика.

ОДГЛАСОТ НА ЖЕНИТЕ ВО ПЕРИОДИКАТА

Во време на активните феминистички движења на жените во Европа во времето на Буржоаската револуција (1789-1800), балканските жени се на маргините од општествениот систем. Бунтот и учеството на балканските жени преку весници, прогласи и манифести е забележано подоцна во периодот и по Првата светска војна. Во периодот на Втората светска војна, жените маршираат паралелно со мажите во борбените редови и нивната борба против фашизмот е заговарање отпор против окупацијата. Уште на почетокот на војната во 1941 година и потоа, Македонките активно се вклучиле во обезбедувањето облека и храна, илегални засолништа и курirsка служба. Во НОБ од Македонија биле вклучени 5752 партизанки, а од нив 300 загинале на фронтот, 7 жени станале народни херои, а 141 биле величани преку спомен-обележја. Македонките активно учествувале во НОБ и преку пишување статии, прогласи, манифести со политички содржини. Затоа во Македонија во 1944 година се појавил весникот „Македонка“ како прв одглас на македонските жени, а содржините се слични на „Жена данас“.

1.1. „МАКЕДОНКА“ – ПРВО ЖЕНСКО СПИСАНИЕ ВО МАКЕДОНИЈА

Ова списание е вклучено во фондот на Збирката за ретка периодика со сигнатурна ознака РС IV 55. Тоа е прво македонско списание за жените во кое уредници се жени и содржините се наменети за женскиот аудиториум. Неговото значење е културолошко, историско, политичко, книжевно итн. Токму ваков весник е првиот одглас на македонската жена во периодиката и е заложба за политичка еманципација на жените. Ова списание е презентација на жените низ женски очи, жените се самопрезентираат и ја испишуваат историската вистина, а со тоа стануваат општествено присутни, рамноправни субјекти. Авторките се по дух „југословенки“ кои заеднички се борат за добивање право на глас, еднаква плата, рамноправност во бракот, општествениот живот, уметноста и културата во тогашна Југославија. На почетокот АФЖ не бил формиран за да ги застапува правата на жените. Меѓутоа, целта била да се вклучат жените во борбата. Првата клучна задача на жените авторки, уреднички и партизанки од „Македонка“ било ослободувањето на жената од револуционерното организирање и нејзиното активно вклучување во општествениот живот. Целта била жените да влезат во политичкиот живот, а со самото тоа стануваат видливи нејзините недостатоци како патријархална жена и тие политички дејствуваат за стекнување права. Преку овој наслов тие повикуваат на организирање курсеви за описменување, за учење на мајчиниот јазик, за образување на децата. Се повикува на неформално образование – вечерни школи, курсеви и обуки наменети за жените, а за подигнување на свеста. Првиот број на „Македонка“ излегол во ноември 1944 година. Печатено е во с. Врановци, Прилеп и Битола. Списанието излегувало на македонски јазик како тромесечник, а подоцна има неопределена периодичност. Тоа е така бидејќи списанието се одржувало со донација и доброволни прилози собирани од жените кои биле дел од штабовите на АФЖ. Прва уредничка била Веселинка Малинска. Таа го напишала и првиот програмски текст *Нашиот пат*. Во него уредничката на весникот вели дека на 2 август 1944 година во Јајце, Антифашистичкото собрание на народноослободителната војна на Македонија (АСНОМ) издава решение во кое жената во Македонија се изедначува во сите права со мажите. Во број 1 има програмски текстови за борбата против фашизмот: *Како се бореа белградските жени* (Брана Петровиќ); *Тито* (Л.); *Да го зајакнеме антифашистичкиот фронт на жените во Македонија* (Веселинка Малинска); *Писмо на советските жени* (Антифашистички комитет на советските жени); *Се ближи II-от конгрес на Антифашистичката младина на Македонија* (Васка Дуганова), но содржи и текстови со креативен женски израз: *За живот красен, светол час* (Лиљана Савелиќ); *Жената во Скопска Црнагора* (Одборите на АФЖ); *Советската жена во големата татковинска војна* (М. Кришкова); *Нивната крв е нашата клетва!* (текст за партизанките); *Вера Циривири Трена* песна од Венко Марковски; *Два гроба в планина*; писмото *До една мајка во Словенија* од Мара Гадол; *Нашите ранети и болни војници* (Ленче Иванова); *Баба Мара зборуе* (Илија Топаловски); *Македонската муслиманка се разбудуе* (Кефсер Шукри); *Новата училишна година во слободна Македонија* (Нада Ачкоска); *Црвен крст на Југославија*. Доста се интересни рубриците *Сакаме да знаеме* и *Хроника*, коишто се сместени на крајот на весникот. Во нив жените објаснуваат што е федеративна Југославија и дават хроника за настани од историско значење за жените. Во „Македонка“ пишуваат текстови жените од различни националности, интелектуалки и домаќинки, пасивните и бунтовните жени, партизанките и патријархалните жени. Сите авторки објавуваат репортажи, писма, вести, прилози коишто се огледало на културните и уметничките достигнувања на жените од тој период. Во сите канцеларии, фабрики, школи, жените бараат да се создадат дописни кружоци коишто ќе го дистрибуираат списанието и ќе собираат доброволни прилози за нивното излегување. Цената била 50 лева. Во првиот број речиси сите текстови се напишани од жени, а исклучок е песната на Венко Марковски и текстот на Илија Топаловски.

Бројот 2, декември 1944 г., год. I, го подготвиле Славко Јаневски и Василие Поповиќ – Цицо. Од овој број списанието добива поднаслов и излегува како „Македонка: орган на антифашистичкиот фронт на жените од Македонија“. Од вториот број, списанието добива нови рубрики и содржини во кои се вклучени и мажи автори кои се бореле во НОБ. Во овој број се сместени револуционерните прогласи: *Сè за фронтот – сè за победата* (Нада Ачкоска); *Текст за славење на Сталин*; *Ние ја поздравивме I-та македонска ударна бригада од Грција* (Милица Маслинковска); *Нашиот првоборец и учител Димитар Влахов* (Филја Марковска); *Главна конференција на АФЖ од Македонија*; *Реч на другарката Мара Нацева*; фотодокументација од првата конференција на АФЖ во Македонија; *Денешните задачи на АФЖ во Македонија* (од рефератот на другарката Васелинка Малинска); *Еве како работат нашите другарки од Белград* (апел за собирање волна и алишта за војската). Книжевните текстови: песната *Мајка Угра* (Венко Марковски); *Бугарските жени пишуваат на своите сестри во Југославија*; *Селанките од Велешко даваат пример како се организира работата*; *Иља Еренбург*; текст од штабот на кумановската дивизија, прават репортажа на партизанката Фана Кочева. Во рубриката *Сакаме да знаеме* се објаснува што е терминот партизан, а во рубриката *Хроника* се прикажани важни настани на жените од Македонија.

1.2. ТЕМАТСКИ И СОДРЖИНСКИ ПРОМЕНИ ВО 1945 ГОДИНА

Кои промени ги носи списанието „Македонка: орган на антифашистичкиот фронт на жените од Македонија“? Вклучувањето на жените во борбата носи промени и во репрезентацијата на жените. Жената војинка, партизанка, станува нова слика за балканската жена. Жената е војинка и мајка; партизанка во едната рака со пушка, а во другата рака со дете. Оваа репрезентација на жената ја руши традиционалната митска претстава на жената како божица-мајка. Списанието гради култ кон ваков тип на новата револуционерна жена што е потребна во општеството. Редакцијата не е постојана, туку се менува низ годините. Во секој број се појавуваат нови авторки. Како се менуваат интересите на жените, така се менуваат и содржините и темите.

Во бр. 3-4, јануари-февруари 1945 г., год. II, списанието добива тематски и содржински промени бидејќи се вклучени мажите во креирањето на броевите. Во содржината се следниве прогласи: *Пазењето на братството и единството на нашите народи тражи од нас поголемо политичко просветување* (Веселинка Малиновска); *Тито ни рече* (М.); *27-годишнината на Црвената армија* (Деса Милјовска); *Во дневниот детски дом на првиот реон во Скопје*; приказни за Ленин; *Мајка Ружа од Маврово* (Илија Топаловски); фотодокументација на активностите на жените кои посетиле болница во Штип; песната *Љубов* од Ацо Шопов; *Се одржа II-от конгрес на Антифашистичката младина на Македонија*; текст од жените од Хрватска и Србија; *Албанската жена чекори по новиот пат* (Ленче Јовановска); одломки од романот *Непокорени* на Борис Горбатов. Во рубриката *Сакаме да знаеме* се дефинира терминот народната кооперација, рубриката *Хроника* претрпува промени и станува рубрика *Низ нашата татковина* и *Новини од целиот свет*. Во овој број е објавена и вест за радиоemisija на АФЖ. Жените ја зголемуваат нивната медиумска покриеност. Од 14 февруари 1945 година, секоја среда од 6.30 до 7.10 ч. навечер, на радио Скопје, одела emisija за АФЖ во Македонија. И во 1945 година жените преку гласникот „Македонка: орган на антифашистичкиот фронт на жените од Македонија“ собираат донации со храна и облека за војниците. Гласот на жените е сè погласен. Тие повикуваат на борба и ослободување на сите луѓе. Физичката борба е и идеолошка борба.

Во бр. 5-6, март-април 1945 г., год. II, се случува ослободување од фашизмот, а жените се стекнале со право на глас. Во овој број се следниве револуционерни текстови: *Првите слободни избори во Македонија* (Ленче Јованова); *Изборите во Кочани и Радовиш*; *Неколку кандидатки изгласани на изборите*; *Прв 8 март во слобода*; *За премакнување на неписменоста кај жените*

(Нада Ачкоска) и *Победа над фашистичка Германија е сосема блиска*. До 1941 година било забрането прославувањето на 8 Март, а во овој број е прикажано како бил одржан митинг од жените. Во овој број преовладуваат повеќе книжевните прилози и културолошките статии: објавена е песна од Бранко Чопиќ и Венко Марковски; *И нашите мајки беа со нас*; *Како настанал 8 Март?*; *Жените од Поречје ја помагаат својата војска*; *Смртта на А. Толстој*; *За здравјето на родилките и новородените*. Жените почнуваат да се интересираат за наука и уметност. Затоа се укинува рубриката *Сакаме да знаеме* и се вметнува по една научно-просветна страна со текстот *Што е тоа вселена?* (Г. А. Ѓурев).

Во бр. 7, мај 1945 г., год. II, насловната корица е со ликот на Сталин, а тоа говори за општествените случувања и сталинизмот. Темите и содржините се темелат врз комунизмот. Во овој број се текстовите: *9 мај – денот на победата над фашиска Германија* (Деса Милјовска); *Се образова првата македонска народна влада* (Л. Ј.); *Првите славјански просветители* (Блажо Конески); *Во нашите фабрики настапи нов живот* (Горица Даскалова); *Од митингот на АФЖ во Црна Гора*; *Нашето бојно другарство* (Перса Стошиќ); *Песните Ленка и Проштевање* на К. Рацин и песна од Ацо Шопов; *На Викторија Поп-Јорданова*. Тука има и нова рубрика *Популарна медицина* со текстот *Пегав тифус–пегавец* (Мандиловиќ). Научно-просветната страна е посветена на *Солнце, земја и месечина* (А. Смирнов и Н. Дороватовски). Редакцијата вели дека редовно ќе објавува по 1 страница за наука, култура и уметност. Посебно е маркантна новата рубрика *За вашите деца* – текст со примери за престилки и лигавчиња за деца. Од овој број цената е 9 динари.

Во фондот недостасуваат бр. 8, 9, 10, 11, 15 и 16 од 1945 година. Поради воените состојби можно е тие броеви да биле изгубени и затоа ги немаме во фондот на Збирката за ретка периодика.

Бр. 12-13 октомври-ноември 1945 г., год. II, е двоброј во којшто ги има следниве содржини: *Манифестен текст на АФЖ – Мајки, жени и сестри од Македонија*; *Телеграми на Тито до Сталин*; *Гаранција за правото на жените*; *Белград празнуе* (Мара Маркова); *Како го спечеливме правото на глас* (Деса Миљовска); *И туркињата ќе гласа* (Шукри Рамо); *Ние Македонците Тито си го сакаме, за него ќе гласаме* (Р. Д.); *Изборите и жената* (Радка Узуновска); *Ние се грижиме за нашите инвалиди* (Родна Никова); *Низ нашата татковина* (Дивна Нешова и Антигона Панева, Ружа Лешоска, Јорданка Граоркова); *Прв пат гласаме, затоа да пазиме зашто и за кого гласаме* и *Ослободење Цвете Андиќ* песна од Десанка Максимовиќ. Овој број го најавува и Меѓународниот конгрес на жените што ќе се одржи на 26 ноември 1945 година во Париз. Токму од овие содржини се забележува дека е важно правото на глас што го имаат жените, бидејќи и тие одлучуваат за политиката. На задната корица стои слоганот: „Смрт на фашизмот – слобода на народот“ што е слоган на комунизмот. Цената на тој број е 10 динари.

Во бр. 14 декември 1945 година, год. II, на насловната страница е Тито. Најголем број од содржините се поддршка за Тито за тој да биде избран за претседател од народот на Југославија. Во содржините се следниве идеолошки текстови: *Декларација за прогласот на Федеративна народна република Југославија*; *Жените и нацртот на уставот некогаш и сега*; *Значењето на остварувањето на демократскиот сојуз на жените од целиот свет* (Митра Митровиќ); *66-от роденден на Великиот Сталин* (Д. Миљовска); *Народниот херој Мирче Ацев*; *11 ноември наши најголем празник* (Велка Попова); *Децата на падналите борци и задачите на АФЖ за нивното збринување* (Нада Богданова); *Жени народни пратеници за уставотворната скупштина* – фотопретставување на Мара Нацева, Цана Бабовиќ, Анка Берус, Љиљана Чаловска, Веселинка Малинска, Вида Томшиќ, Митра Митровиќ, Вера Ацева, Кериме Муча. Многу од содржините се за образованието: *Во борба против неписменоста* (Мира Галикович); *Пат во животот* Јуриј Нагибин; научната страница: *Потеклото на човекот* (М. Писацкиј); *За нашите домаќинки* – прилог со рецепти и за работата во кујната и *Ние ја градиме нашата татковина* – фоторепортажа за жените во фабриките.

1.3. СВРТУВАЊЕ ОД ЈАВНАТА КОН ПРИВАТНАТА СФЕРА ВО 1946 ГОДИНА

Во броевите од 1946 година се прави свртување од јавната кон приватната сфера. Прикажани се теми за работничките: тутуноберачки, текстилни работнички и учителките. Промените се однесуваат на вклучувањето на жените што пишуваат на турски и албански јазик со статии на мајчин јазик. Борбата на македонските жени е и борба за жените од цела Македонија. Во двобројот 17-18, март-април 1946, год III, насловната страница е со фотографија од младинка од првата Македонска младинска работна бригада, а на задната корица две пионерки се учат да цртаат. Во содржината се следниве објави: *Участието на нашите жени во обновата и изградбата на земјата; Од прославата на овогодешниот 8 Март; Жените на Македонија во првомајското натпреварување*. Интересен е активот на жените за библиотечната дејност. Тие формирале библиотеки во селата низ Македонија и учествувале во собирање и купување книжен фонд. За тоа говори текстот *За помоќ на селските библиотеки* (Нада Ачкова). Низ страниците се зголемува бројот на прилози за мода, домаќинство, образование и наука: *Колку убаво било да знаеш да четеш – аналфабетски курс; Рецепти; Мода како да направиме сами чанта, плетена блуза, фустан; расказот Од советскиот сојуз Кјерка на народот* (Олга Петухова); *Потеклото на човекот* (фељтон); *Краток политички преглед*.

Од бр. 19, мај 1946 г., год. III, списанието има технички промени – импресум и содржина на весникот. Од овој број во средината на весникот се сместени прилозите на албански и турски јазик. Во него ги има следниве содржини: *9 мај денот на победата; Истра песна* од Славко Јаневски; *54 роденден на Тито; Некои резултати од првомајското натпреварување* (Благојка Демниева); *Пред првиот конгрес на АФЖ за Македонија; Сандански поема* на Коста Рацин; *Гоце Делчев* (Благој Поповски); *Вести за отворање на детски домови, училишта; Куклен театар* (Слава Цветкова) – текст за првиот ваков театар во Скопје. *Марина Сапронова* (Н. Федоренко); *Прашања и одговори; Потеклото на човекот* (М. Плисецкиј); рубриката *Фустани за секое време и Детска страна*.

Во бр. 20, јуни 1946 г., год. III, се сместени следниве содржини: *Вечна слава на М. И. Калинин* (Лиљана Мојсова); *Жените на Македонија се готват за својот прв конгрес; Активноста на нашите организации; Закон за бракот* (Иванка Ковачевиќ); *Рамноправност во бракот; III-от конгрес на народната младина на Југославија* (Иван Мазов); *Тие се први ученички во средно-техничкото училиште* (Слава Цветкова); *Јубилеј во Колхозот* (одломка од Борис Зубавин, превел Блаже Конески); *10 години од смртта на Максим Горки; Да ја прославиме жената мајка* (М. Горки); *Овоштите треба да биде правилно искористено; Прашања и одговори; Фустани за идните мајки и Народни мотиви како украс на фустани*.

Во бр. 21-22, јули-август 1946 г., год. III, се сместени следниве содржини: *Делегатките на Првиот конгрес на АФЖ од Македонија упатуваат писмо до Тито; репортажа за I-от конгрес* (С. Цветкова); *Албанската жена на работа за изградување на земјата* (Јоланда Клоси); *На средина се делегатките на АФЖ на Македонија со фотографии; Илинден; Грижа на советскиот сојуз за мајката и детето; Новиот главен одбор на АФЖ на Македонија; Наука и празноверие* (И. Сергејев). Сега има свртување од јавната кон приватната сфера: домаќински рубрики: *Како да свариме мармалад без шеќер; Практични фустани за плажа; Вести; Совети на младите мајки и Модели за лето за плажа*.

Бр. 23 септември 1946 г., год. III, е последниот број од ова списание што го имаме во Збирката за ретка периодика. На корицата има слоган: „Сите на избори“. Македонката сега е еманципирана жена со право на глас, образование, работа и таа е вклучена во политиката, културата, уметноста. Во овој број се следниве содржини: *Сите на избори за уставотврното собрание на Македонија; Жени кандидати за народни пратеници и за заменици на народни*

пратеници; Кандидати на народниот фронт за Уставотворното собрание на Македонија; Од I-от конгрес на народниот фронт на Македонија; Македонскиот народ се бори против невидениот терор на монархофашистите (Деда Миљовска); Низ цела Македонија народот со воодушевление ги предава на народната власт житните вишкови (М. Тортески); Да се приготвиме за новата кампања против неписменоста (Рада Галева); Во брвеничката трудова кооперација (Вера Николова); Ослободуењето на жените (Светозар Марковиќ); Од активноста на АФЖ; Од младинска пруга писмо од дете до мајката; Деца од Пиринска Македонија на летен одмор кај нас; Грижата на АФЖ за децата; Совети за мајките: како се дои правилно; Совети за готвење и зимница итн.

Користена литература:

Весковиќ-Вангели, В. (1994). *Антифашистичкиот фронт на жените на Македонија (1943-1945) зборник на документи*. LXI. Скопје: Организација на жените на Македонија, Одбор за одбележување 50 години на АФЖ;

Весковиќ-Вангели, В. (1982). *Жената во револуцијата на Македонија. 1941-1945*. Скопје: Институт за национална историја, Завод за унапредување на стопанството во СРП;

Жена данас. (Бр. 1, октомври 1936). [pdf]. Орган антифашистичког фронта жена Југославије. Достапно на: <[http://gerusija.com/downloads/Zena%20Danas_br.1%20\(1936\).pdf](http://gerusija.com/downloads/Zena%20Danas_br.1%20(1936).pdf)> [Пристапено на 21 август 2019];

Мокров, Б. (1980). *Развојот на македонскиот печат и новинарство: од првите почетоци до 1945 година*. Скопје: Комунист;

Мокров, Б. (1993). *Преглед на македонскиот печат: 1885-1992*. Скопје: Студентски збор;

Наумоски, Б. (1998). *Библиотекарски лексикон*. Струга: Мис-прес;

Хациевска, И. (2019). *Македонка меѓу мит и рудиментација : оглед кон „Македонка“ - орган на антифашистичкиот фронт на жените во Македонија*. [Online] p.1-9. Достапен на: <https://www.academia.edu/33898978/_%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%BA%D0%B0_%D0%BC%D0%B5%D1%93%D1%83_%D0%BC%D0%B8%D1%82_%D0%B8_%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0_Macedonian_Woman_between_myth_and_lagging> .

Abstract

The magazine "Makedonka: Organ of the Anti-Fascist Front of Women from Macedonia" is an important title of the Collection of Rare Periodicals. This title is particularly relevant to women's writing in history, culture, politics, etc. It came out from 1944 to 1952 in a 9-year timeframe and a total of 83 numbers. It changed the title for three times.

Keywords: anti-fascist front of women, women, partisans, women's rights, rear periodicals.

м-р Мариче Боздоганова,

советник-библиотекар

ПРОФЕСИЈА БИБЛИОТЕКАР – ДА СЕ БИДЕ ИЛИ НЕ!?

НУ библиотека „Григор Прличев“, Охрид
(mbozdoganova@yahoo.com)

Апстракт

Сложеноста на библиотекарската вештина се наметнува со новото време. Додека, пак, новото време наметнува нова визија на библиотечното работење, како и стручноста и поткованоста на библиотекарот на 21 век. Тоа е личност со широки погледи без предрасуди, свесна, самостојна, образована, културно издигната личност, информациски писмена до толку да може да го носи багажот на традиционалната библиотека и храбро да чекори во предизвикот на новото дигитално време.

Клучни зборови: библиотекар, професионалност, комуникација, компетентност

Само пред 20 години, да се биде библиотекар значеше познавање на сложениот систем УДК за класификација и каталогизација на книгите, потоа системот за заштита и физичкото уништување на книгите, заштитата од бактерии и инсекти. Интересно е да се каже дека сликата за традиционалниот библиотекар претставуваше човек опкружен со многу книги кој само седеше зад пултот и ги разменуваше книгите со корисниците. Најсложена задача во библиотекарството претставуваше изработката на библиографии којашто подразбира подолготраен истражувачки процес, потоа изработката на каталожни картони и детална класификација за изработка на предметниот каталог.

Поголемиот дел од нас знае колкав труд и време е потребно за да се стане професионалец во својата работа, но занимањето самото по себе е императив. Професионализација на занимањето ќе има тогаш кога членовите на комисиите за библиотекарство ќе најдат примерни одговори на прашањето за идентитетот и иднината на библиотекарите и библиотекарството. Се поставува прашањето за зрелоста на занимањето библиотекар, отворено да се зборува за проблемите, отворен пристап до информациите и развојот на комуникациски вештини во ова информациско општество.⁵²

Должност на библиотекарот е да се услуги универзалното човеково право на образование и знаење. Информациски стручњаци има повеќе видови, но библиотекарите се тие кои би требало на најкомпетентен начин да ја презентираат содржната на матичната библиотека.

Овој труд има за цел да даде преглед на професијата библиотекар денес, како се вреднува оваа професија и што се смета за важно кај ова мисионерско занимање. Главно едногласно е мислењето дека библиотекарите мора да бидат образовани луѓе, а сложените работни обврски треба да ги извршуваат библиотекарите со развиени информациски вештини, бидејќи тие ги упатуваат корисниците на релевантни извори. Станува збор за восприемање стручност и компетентност од страна на библиотечниот тим, што, пак, обврзува на полагање стручен испит, но истовремено и создавање можности за напредување во библиотекарската професија. Кај ова занимање неизоставен дел е чувството на хуманизација за управување со знаењето. Денес пред

---

52 Horvat, Aleksandra. Profesionalizacija bibliotekarskoga zanimanja. Pozvano predavanje na stručnom dijelu skupštine HBD-a, Dubrovnik, 12-14. travnja 1989. Достапно на: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/horvat1.htm>

библиотекарите се испречуваат голем број задачи, а нивното квалитетно завршување зависи од степенот на образование, самосвесност, професионална и стручна одговорност, како и сервисот што го опслужува во својата околина.

Со појавата на компјутерите настанаа и многу промени во библиотекарството. Библиотечните софтвери овозможуваат автоматизирани пописи на книгите и нивна класификација според вметнатите податоци. За првпат библиотеките се вмрежуваат и се обединуваат во заедничка база на податоци достапна и до своите корисници. Со овие промени, да се биде библиотекар без познавање на компјутерските вештини станува тежок и сложен процес.

Задачата на современиот библиотекар се менува, пред него се море од информации коишто тој лично треба да знае да ги пребарува, да ги класифицира и да ги управува, одговорно и точно да им ги пласира на корисниците. Сега имаме библиотека без граници, без сидови, слобода за пребарување информации низ базите на податоци. Да се биде библиотекар не значи само да се чува споменот од незаборав и идентитетот на заедницата, туку и да се биде активен учесник во мисијата и привлекувањето што поголем број корисници на услугите на библиотеката.⁵³

Ако сакаме да продолжиме да опстојваме и да растеме како библиотекарите, мора да имаме чувство на одговорност во односот на професијата. Треба да ја зајакнеме способноста за препознавање на потребата на корисникот што му е неопходна за поврзување во секојдневието. Значи, да се биде библиотекар не значи само работа, туку и повик, професија којашто треба да нè храни секојдневно, да нè исполнува и да ни биде предизвик.

Автоматската обработка на податоци, т.е. компјутерите преземаат многу активности, како набавка, обработка, пребарување и изнајмување книги. Тоа овозможува креирање и одржување многу електронски бази на податоци. Овозможен е пристап на оддалечени бази на податоци преку интернет. Затоа е неопходно стекнување вештини за информациска писменост и пребарување низ базите на податоци, како и помагање на корисниците во развивањето на тие вештини.⁵⁴

Но, не се доволни само образован кадар и стручно изградени библиотекарите за да имаме квалитетен библиотекарски систем во заедницата. Многу фактори влијаат врз развојот и ефикасноста на библиотекарскиот процес. Меѓу другото, квалитетен софтвер, компјутерски опремен и мрежно поврзан систем за меѓубиблиотечна соработка, комуникациска достапност до базите на податоци, како и отвореност кон корисниците.

Друг важен елемент во синџирот на библиотекарскиот процес е работниот простор и условите во кои се одвиваат секојдневните активности. Иако постојат стандарди по кои се уредуваат библиотеките, некои од нив не ги задоволуваат тие стандарди, дали поради недоволно простор, или поради слаба опременост и организираност, па така настануваат тешкотии во остварувањето на секојдневните активности. И покрај сите недостатоци, ентузијазмот на библиотекарите ја движи библиотеката низ времето. Во повеќето библиотеки се работи и сменски, што дополнително дава можности за поголема транспарентност и достапност до корисниците.

Доколку библиотекарот поседува добри организациски способности, доза на педантност и прецизност, способност за комуникација со луѓето, јасно и прецизно изразување, леснотија во однесувањето со корисниците, љубезност и услужливост – квалитети на еден добар библиотекар – тогаш лесно ќе ги надминува недостатоците во своето опкружување.

Со други зборови, да ја надминеме традиционалната мисла за библиотеката како голема зграда со студени сидови, отсуство на комуникација и фрустрација за комуникација со

53 independent.academia.edu/VaskaSotirovDjukic

54 https://www.academia.edu/12000137/21st_Century_Library_and_Information_Professional?fbclid=IwAR1yDobVL_alcwBcYcQaehaeyiADT7-L6zi8aPR6VYG9-DNhD9FclyZhYck

библиотекарот и да создадеме топли библиотеки, библиотеки по мерка на корисниците, користење на сите облици на информации и создавање еден непосреден однос меѓу библиотекарот и корисникот. Важна е мисијата на библиотекарот на водич низ времето и просторот.

За да функционира библиотекарството како професија мора да постојат и да се почитуваат прописи предвидени со Законот за библиотеките на Република Северна Македонија.⁵⁵

Заклучок

Колку и да изгледа професијата библиотекар статична и монотона за корисникот, таа повлекува низа одговорности, истражувања и ажурирања на податоци. Во себе содржи динамичност и предизвици што ги обликуваат библиотечните услуги, обработката на податоци, како и нивното зачувување во базите на податоци.

Да се биде библиотекар во 21 век е храбар предизвик на иднината, за кој е вреден секој направен чекор. Да им дадеме шанса на идните генерации, да ја отвориме вратата кон светот на книгата, а со тоа и кон библиотеките без сидови.

Користена литература

Horvat, Aleksandra. (1989). „Profesionalizacija bibliotekarskoga zanimanja“. *Pozvano predavanje na stručnom dijelu skupštine HBD-a*. Dubrovnik, 12-14.

independent.academia.edu/VaskaSotirovDjukic

[https://www.academia.edu/12000137/21st_Century_Library_and_Information_Professional?fbclid=IwAR1yDobVL_alcwBcYcQaehaeyiADT7-L6zi8aPR6VYG9-DNhD9FclyZhYCKfile:///D:/Users/User/Downloads/Zakon_za_bibliotekite%20\(2\).pdf](https://www.academia.edu/12000137/21st_Century_Library_and_Information_Professional?fbclid=IwAR1yDobVL_alcwBcYcQaehaeyiADT7-L6zi8aPR6VYG9-DNhD9FclyZhYCKfile:///D:/Users/User/Downloads/Zakon_za_bibliotekite%20(2).pdf)

Abstract

The complexity of the library skill is pushed by the new age. While the new era is imposing a new vision of library work, as well as the expertise and dedication of the 21st century librarian. He is a broad-minded, non-judgmental, self-reliant, educated, culturally-minded person, information literate so that he can carry the luggage of the traditional library and take the brave step of challenging the new digital age.

Keywords: librarian, professionalism, communication, competence

---

⁵⁵ [file:///D:/Users/User/Downloads/Zakon_za_bibliotekite%20\(2\).pdf](file:///D:/Users/User/Downloads/Zakon_za_bibliotekite%20(2).pdf)

Соња Манева,
библиотекар

РАЗВОЈ НА БИБЛИОТЕКАРСТВОТО И БИБЛИОТЕКАТА ВО ШТИП СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА РОДНОКРАЈНОТО ОДДЕЛЕНИЕ

НУ-УБ „Гоце Делчев“ – Штип

()

Апстракт

Библиотекарството како дејност и библиотеките имаа свој долг историски развој и предуслови за нивно појавување. Поаѓајќи од фактот дека тие се чувари на националното богатство и извори на информации, за да почнат да ја вршат својата функција, секако дека најпрво требало да се исполнат одредени предуслови, т.е. да се појават пишани документи, од една страна, и луѓе кои ќе знаат да ги користат, од друга страна.

Меѓу буквите на книгите и животот патот е прекраток, одвај изнесува една воздишка. А секоја книга, пак, е една голема воздишка во која е собрана сета животна мудрост. Книгата е извор на сите знаења, затоа и библиотеките се непроценливи и непроникливи вротоци на тие состојби. Со развојот и промените во општеството, се менува и нивната функцијата, па така тие денес со основната дејност којашто ја вршат сè повеќе прераснуваат во информативни и мултимедијални центри. Токму затоа од огромна важност е и нивното здружување во Библиотекарско здружение коешто ќе ја унапредува библиотекарската дејност, не само во земјата, туку и надвор од неа.

Клучни зборови: библиотекарство, библиотеки, здружение.

Вовед

Штип, како во минатото, така и денес претставува важен стопански, образовен и културен центар во источниот дел на Македонија, пред сè поради својата географска положба и се наоѓа на место кое претставува раскрсница на важни патишта што воде преку Штип од Солун за Скопје и Централна Европа, што придонесува за голем проток на стока и луѓе. И покрај сите превирања коишто се случувале на политички план на овој простор, сепак младата македонска граѓанска класа прави напори да се сочува духовниот живот, на што укажуваат податоците за отворање училишта, читални, за работа на културни друштва. Во сета таа животна сторија од бројни ропства до конечна слобода, штипската граѓанска класа и интелигенција имала и играла значајна улога, точно во размавот на она што се вика култура и образование во поширока смисла и популаризирање и развој на библиотекарското дело, во потесна смисла на зборот.⁵⁶

---

56 Национална установа библиотека „Гоце Делчев“ – Штип / редакција Мишко Китановски и др. – НУ „Гоце Делчев“ – Штип, 2006, стр. 14.

Со средства на црковно-школската општина, на чие чело стоел штипскиот првенец Хаџи-Костандин, била изградена специјална зграда за читалиште и театар во која се предвидувало членовите на читалиштето да изведуваат сценски некои од приказните за кои владее голем интерес. Зградата се наоѓа во строгиот центар, тогашното маало Варош, а сегашен Дом на култура „Ацо Шопов“.

Во таа зграда, во септември 1872 година, во Штип е отворено првото градско читалиште со библиотека под име „Дјелатност“ (активност), вест којашто била објавена и во тогашниот периодичен печат. Дека штипските занаетчии – еснафи и трговци, уште во првата половина на XIX век имале изграден однос кон книгата, поточно ја сфаќале нејзината полезност, покажуваат повеќето конкретни примери. Станува збор за граѓани кои со свои средства придонесле за печатење книги од македонски автори на црковнословенски македонски јазик.⁵⁷

Токму отворањето на оваа читалиште се зема како почеток на библиотекарство во Штип. Од тогаш па до денес таа ги преживува и се справува со сите бури коишто ги носат промените во општествениот живот, расте, се развива, ги следи новините и ги вградува во своето работење, сè со една цел, на најдобар можен начин да ги задоволи потребите на своите корисници.

Најдолг период (1945-2005) е со називот „Народна библиотека“, којшто во меѓувреме има промени и во матична и градска, но за кратко потоа се преименува во „Национална библиотека“ (2006-2011), а со отворањето на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип, со цел да се задоволат потребите и на оваа целна група корисници, станува придружна членка на Универзитетот, со отвора универзитетска читална и го променува својот назив во Национална установа – Универзитетска библиотека „Гоце Делчев“ – Штип. Денес, Библиотеката по повеќе селења е сместена во објект изграден за таа намена, којшто е пуштен во употреба на 4 мај 1978 година, пуштен од страна на Ацо Шопов, штипски поет, академик и преведувач и клучот со кој ја отвора Библиотеката и ја пушта во употреба го добива во трајна сопственост, а во оваа зграда таа функционира до ден денес. Бидејќи е единствената библиотека во градот, таа е од отворен тип и ја врши улогата на јавна библиотека.

Роднокрајното одделение – Ацо Шопов

Во склоп на Библиотеката функционираат повеќе одделенија, но целта на овој труд е да ја изнесам улогата и значењето на Роднокрајното одделение. Роднокрајното одделение е еден вид колективна меморија на градот, а Штип како град може да биде горд на многу истакнати личности кои дале посебен придонес како во развојот на градот, така и пошироко и нивните дела се вистинско духовно богатство и извори на информации. Исто така, сакам да ги изнесам и да ги сочувам од заборав и сеќавањата на Трајко Пиков, еден од директорите на Библиотеката со најдолг мандат, доајен во библиотекарството, еден од иницијаторите за отворање на ова одделение и еден од четворицата библиотечни работници застапени во „Малата југословенска библиотекарска енциклопедија“ во издание на „Нова книга“ – Белград, 1988 година. Во 1952 година кога Библиотеката сè уште била сместена во објектот на сегашната „Комерцијална банка“, Трајко Пиков и Љупчо Стојменски први дошле на идеја преку периодични публикации да прибираат библиографски единици за Штип и штипјани. Оваа идеја се надградува и со прибирање библиотечни материјали и друг вид извор на информации и од странство, во кои има

⁵⁷ Национална установа библиотека „Гоце Делчев“ – Штип / редакција Мишко Китановски и др. – НУ „Гоце Делчев“ – Штип, 2006, стр.16.

податоци за личности од Штип и за Штип како град. Како библиотекар повремено работи Ражанков⁵⁸. Со вселувањето во новиот објект се создадени поволни услови за отворање на едно вакво одделение и најпосле идејата се остварува, односно започнува со работа Роднокрајното одделение коешто е сместено во посебна просторија на долниот кат и по смртта на Ацо Шопов во 1982 година во негова чест истото го добива и назовот „Ацо Шопов“. Продолжува прибирањето книги и други пишувани материјали од штипски автори или, пак, автори кои пишувале за Штип. Во оваа акција уште на почетокот на работата биле собрани 600 наслови на книги и ракописи со што се создава солидна база за уште поголеми истражувачки резултати во докомплетирањето на фондот за штипски автори или кои пишувале за Штип.⁵⁹ Со самото отворање на Роднокрајното одделение со големо задоволство голем број истакнати штипјани како од градот, така и оние кои живеат надвор од него, па дури од други држави, позитивно одговориле на поканата за доставување на своите објавени книги, одбрани докторски и магистерски трудови, реферати и други пишани материјали коишто ги објавиле како посебни изданија или ги печателе на страниците од бројните списанија и зборници или, пак, им останале како ракопис. Особено се драгоцените ракописните материјали со кои авторите се претставиле на бројни научни симпозиуми во земјата и во странство. Се продолжува со афирмација и популаризација на ова одделение со отворање колумни во Штипски весник за животот и делата на истакнати штипјани на полето на литературата од страна на Трајко Пиков и Делчо Везенковски, кој веќе бил назначен и како библиотекар во оваа одделение во кое работи и до крајот на својот работен век, односно до неговото пензионирање, а паралелно се започнува и со истражување на библиотечниот материјал за Штип и штипјани во градови во Србија и Бугарија. Зголемувањето на збирките на библиотечен материјал од штипски автори е причина да се издаде и првата библиографија „Штип и штипско во периодичните публикации од 1860 до 1980 г.“ и она што е битно според кажувањата на Пиков, е тоа што таа е прва библиографија не само на Роднокрајното одделение, туку и прва во Р Македонија и била промовирана во склоп на програмата за ослободување на градот, и тоа од страна на заменик-директорот на НУБ „Св. Климент Охридски“ – Скопје, Рада Митревска.⁶⁰ Во Библиографијата се регистрирани печатени и на друг начин умножувани материјали од СР Македонија, како и материјал издаден во нашата земја и надвор од неа, со опфатен временски период од 120 години. Библиографијата е средена според системот на МДК (Меѓународна децимална класификација), а во рамките на класификацијата, библиографските единици се подредени по азбучен ред. Секоја библиографска единица е систематизирана по МКД и се нумерирани прогресивно.⁶¹

Составувачи на библиографијата се: Трајко Пиков, Марија Грнева, Санда Митевска и Делчо Везенковски.

Денес во Роднокрајното одделение по рафтовите на витрините се сместени огромниот број книги, брошури, одбранети докторски дисертации и магистерски теми, сепарати и учебници, публикации и зборници од научни симпозиуми и други пишувани и печатени материјали, коишто недвосмислено зборуваат за огромниот потенцијал на штипските автори, независно од тоа каде живеат и дејствуваат и за нивното учество во духовната сфера на Македонија, па и пошироко. На рафтовите во Роднокрајното одделение се сместени делата на Киро Глигоров – првиот претседател на независна Македонија, на првиот премиер и академик со потекло од Штип – Никола Кљусев, на академиците Ацо Шопов, Михајло Апостолски, Јордан Поп Јорданов, делата

58 Изјава на Трајко Пиков, поранешен директор.

59 Национална установа библиотека „Гоце Делчев“ – Штип / редакција Мишко Китановски и др. – НУ „Гоце Делчев“ – Штип, 2006, стр. 127.

60 Изјава на Трајко Пиков.

61 Библиографија „Штип и штипско во периодичните публикации од 1860 до 1980 / составувачи Трајко Пиков, Марија Грнева, Санда Митевска и Делчо Везенковски – Народна библиотека „Гоце Делчев“, 1985, стр. 3.

на Ванчо Апостолски, Александар Грличков, Михаил Ренцов, Србо Ивановски, Љупчо Стојменски, Ристо Лазаров, Шукри Рамо, д-р Марија Кукубајска, д-р Душко Цацков, д-р Блаже Китанов, Трајче Кацаров, Благој Самоников, на д-р Методи Чеперганов, д-р Илија Џонов, д-р Коста Балабанов и многу други автори чие набројување би ни одзело многу простор. Делата на сите автори кои се застапени во роднокрајната збирка стануваат едно јадро за почнување со системска научно-истражувачка работа. Обемниот материјал којшто го создале плодните штипски автори станал предизвик за вработените библиотекарски кои биле доволно обучени за да започнат со изработка на персонални библиографии и било одлучено првата персонална библиографија да биде во чест на едно од најзначајните книжевни имиња со потекло од Штип – писателот Михаил Ренцов.

Делото „Михаил Ренцов: Библиографски профил“ опфаќа над илјада библиографски одредници, што претставува уште една потврда дека со докомплетирањето на делата на одделни автори на Роднокрајното одделение се создаваат реални услови за издавање други библиографии за штипски автори како на Коста Балабанов и тоа се покажа со издавањето две персонални библиографии пред две години, и тоа за д-р Методи Чеперганов и за д-р Душко Цацков во чест на неговиот 80-ти роденден.

Со појавата на повеќепартискиот систем, во роднокрајната збирка се собираат и материјали од програмите на градоначалниците и пратениците во Собранието на РМ.

Значајни културни настани

Роднокрајното одделение, покрај тоа што претставува духовна ризница од дела на роднокрајни автори, во негова организација се изведуваат и голем број настани за популаризација на овие дела и доближување до читателот, а во исто време давање почит кон ликот и делата на авторите. Една од позначајните манифестации која почнала да се организира во склоп на Програмата за одбележување на денот на ослободување на градот, 8. Ноември, се „Митровденските средби“ на доктори на науки со потекло од Штип со намера да се истакнат достигнувањата на градот на полето на науката и образованието, а во исто време да се соберат во родниот град, а градоначалниците да остварат средба со нив и да го искористат нивниот интелектуален и научен потенцијал за развој на Општината. Манифестацијата се одржува од 2002 година и станува традиционална и оваа година во организација на Роднокрајното одделение ќе се одржи 18-тата по ред средба на нови доктори на науки. Досега се промовирани 198 доктори на науки.⁶²

Големиот интерес за Роднокрајното одделение во градот и пошироко е повод да се изготват и да се презентираат изложби на истакнати книжевници и научни работници од Штип и развојот на самиот град. Позначајни такви изложби коишто заслужуваат внимание се изложбата на фотографии „Штип – некогаш и денес“ и Изложбата на духовни и книжевни наследници на Брегалничката епархија, којашто ја отвориле д-р Балабанов и г. Стефан, тогашен митрополит брегалнички.⁶³

---

62 Архива на Библиотеката.

63 Изјава на Трајко Пиков, поранешен директор.

Се организираат и голем број промоции на книги од роднокрајни автори, сеќавања за нивното творештво и лик, се изведоа програмски активности во чест на Ацо Шопов, со наслов – Денови на Шопов под мотото „Верувам во моќта на поезијата“.

Заклучок

Вистинско задоволство е да се престојува во Роднокрајното одделение на НУ-УБ „Гоце Делчев“ – Штип, каде што на рафтовите се наредени делата на истакнати штипјани и да се прочита нивната содржина, да се научи од нив многу, да се добијат голем број информации. Оваа одделение предизвикува голем интерес кај штипјани, коишто по неговото отворање со посебен интерес го посетуваат и на самото место се запознаваат со достигнувањата и влогот на штипските автори, научни работници и литературни творци, во збогатувањето на македонската научна и стручна мисла и литературно творештво. Тоа ќе биде цел на интерес и внимание на библиотекарски работници и посетители од Македонија и пошироко, а овој труд е само една мала ретроспектива за значењето на оваа одделение како за нашата библиотека, така и за градот, а, пак, овие конференции во организација на Библиотекарското здружение коешто сè повеќе добива меѓународен карактер и има за цел да придонесе за унапредување и развој на библиотечно-информациската дејност, како и за модернизација и промоција на оваа професија, се најдобра можност за тоа.

Користена литература:

Национална установа – библиотека „Гоце Делчев“ – Штип / [Редакција Мишо Китановски и др.] – Штип: НУ Библиотека „Гоце Делчев“, 2006.

Библиографија Штип и штипско во периодичните публикации од 1860 до 1980 година / составувачи Трајко Пиков, Марија Грнева, Санда Митевска, Делчо Везенковски – Штип, 1985.

Изјави на Трајко Пиков – поранешен директор на Библиотеката земени на 8.8.2019 година.

Архива на библиотеката.

Илина Смоковска,
соработник за библиотечно работење

ПРИДОБИВКИ И ЗНАЧЕЊЕ НА COBISS ЗА РАЗВОЈОТ НА БИБЛИОТЕКИТЕ НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ – СКОПЈЕ И НИВНАТА БИБЛИОТЕЧНА ДЕЈНОСТ

Филозофски факултет – Скопје
(ilina@zf.ukim.edu.mk)

Апстракт: Филозофскиот факултет во 1928 година ја основа првата библиотека којашто ја направи и прва јавна библиотека во градот и денес се труди да ги следи промените коишто се случуваат во библиотечната дејност и библиотечното работење. А денес во пресрет на 100-годишнината од основањето на Филозофскиот факултет, како најстара високообразовна институција, нејзините библиотекари се јавуваат како водачи во примената на промените и иновациите во библиотечната дејност со примена на знаење, вештини и компјутерска технологија. Библиотекарите и раководните кадри се тим предводен од деканот, проф. д-р Ратко Дуев, кој повторно ги отвора вратите на сите консументи, љубители и истражувачи на библиотечниот материјал, но овојпат преку електронскиот виртуелен свет на sobib.mk и соработката со НУБ „Св. Климент Охридски“ како водач во воведувањето и развивањето во тој свет. Библиотеките на Филозофскиот факултет како една од многуте ризници за библиотечен материјал и влогот на високо обучениот кадар кој се создаваше години наназад се одзвaa на повикот за глобално поврзување и инвестирање во технологија сè со цел да се достигнат светските трендови коишто овозможуваат за краток временски период да дојдеме до саканата информација и нашиот библиотечен материјал да е достапен на глобално ниво. Но, за да се постигне тоа не е потребна само технологија, туку и соработка со институции коишто низа години наназад го развивале библиотекарството, дигитализацијата и создавале кадри за нивен напредок. Од олеснителен аспект е и членството во Библиотекарското здружение на Македонија кое нè прими со задоволство во својот круг, место и поддршка за размена на информации, идеи и искуства коишто ќе ги преточуваме во проекти. Еден од нив е и дигитализацијата на нашите ретки книги.

Сметам на нашата иновативност и креативност, сработеното да ѝ го презентираме на широката јавност, предностите коишто ги нуди базата sobib.mk, но најпрво пред нашите студенти и професорскиот кадар како најголемиот консумент на библиотечниот материјал и како до што поголем број податоци за краток период. Ќе се насочиме кон следење на светските информатички системи и следење на светските трендови и овозможување за најкус временски период достапност, како и простор во читалната за истражување на посакуваниот библиотечен материјал.

Клучни зборови: Филозофски факултет, библиотечен материјал, библиотеки, библиотекари, развивање, достапност, промоција, презентација, дигитализација, придобивки од sobib.mk.

Вовед

Првобитното библиотекарство во Македонија се развило по манастирите и црквите каде што се пишувани, препишувани, чувани и ширени книгите. Основите на првобитното манастирско библиотекарство во Македонија се поставени од словенските просветители

Климент и Наум Охридски уште во X век. Манастирските библиотеки, сè до средината на XIX век, биле единствените извори за развојот на културата и просветата во тој период.⁶⁴

Развивањето на библиотечната дејност во високообразовните институции на почвата на Македонија започнува со Филозофскиот факултет и продолжува.

Библиотеките се еден од основните поими на нашата цивилизација, коишто придонесуваат за развивање на културата, градење на духовниот континуитет и помагање во остварувањето на визиите на создавачите на разни творби и дела. Библиотеките постојат за да им служат на своите корисници, а за да ги поддржат нивните потреби за информации, мора да откријат кои се тие корисници, како и да ги земат предвид нивните разновидни потреби.⁶⁵

Денес, библиотекарите на Филозофскиот факултет – Скопје, не само што се грижат за книжниот фонд, туку претставуваат мост помеѓу читателот и авторот, односно библиотечниот материјал.

Историјат на Филозофскиот факултет

Филозофскиот факултет во Скопје, првата високообразовна институција во новата историја на Македонија, бил основан по завршувањето на Првата светска војна, во 1920 година⁶⁶. На 1 ноември истата година, преку оглас се барале слушатели за книжевност, лингвистика, историја, филозофија и педагогија, се пријавиле 21 студент. Истата година професорите на Филозофскиот факултет биле иницијатори за формирање на музеј и на првата историско-археолошка збирка. Во исто време во просториите на Факултетот се отвора првата студентска универзитетска и јавна библиотека чија читална била отворена за сите граѓани со библиотечен фонд во 1928 година. Според службените податоци од март 1928 година, бројот на книгите се зголемил на околу 60 000 била покажувана голема грижа за збогатување на книжниот фонд во факултетската библиотека и семинарските библиотеки.⁶⁷

За да може да се развие научноистражувачката работа пред научната јавност и пошироката јавност, се презентирале одделни научни и стручни сознанија од повеќе области: историја, географија, етнологија, филозофија и други, уште во 1921 година била покрената иницијатива за формирање посебно научно друштво на филозофскиот факултет под име „Скопско научно друштво“. Додека, во текот на 1936 година се одвивала активност на студентите Македонци поддржани од своите колеги од другите краишта за регистрација на културно-просветното друштво „Вардар“, како дел од активностите за афирмација на историјата и културата на сите народи во државата, но управата по мислење на политичките власти во Белград не дозволила негово формирање.

Поради почетоците на Втората светска војна во 1941 година, Филозофскиот факултет престанува со работа, до тој период на Факултетот дипломирале 1800 студенти.

---

⁶⁴ М. Георгиевски, Културно-просветната и политичката улога на библиотекарството во Вардарска Македонија меѓу двете светски војни, Скопје, 1989, стр. 5.

⁶⁵ П. Клејтон, Управување со изворите на информации во библиотеките: управување со фондовите во теорија и пракса, Скопје, 2009, стр. 13.

⁶⁶ Д. Петревска, Филозофскиот факултет во Скопје од 1920 година, ФЗФ, Скопје, 2016, стр. 17.

⁶⁷ ИСТО, стр. 27.

Првата зграда на Филозофскиот факултет во Скопје на кејот на Вардар

Новата ера на Филозофски факултет започнува по завршувањето на Втората светска војна, како прва единица на првиот македонски универзитет во 1946 година со закон на Владата на Р Македонија. Првите предавања биле одржани на 16 декември 1946 година. За првиот работен ден на Филозофскиот факултет, но и за групата по историја, весникот „Нова Македонија“ на 17 декември 1946 година го објавил следново: „Пред вхотот на факултетот, внатре по столбите, низ одниците, во слушалните, насекаде владее живот и радост каква што не се помни до денес меѓу нашите студенти... Живост како во кошница... Ти, што група имаш? – Праша слабечкав студент другар до себе си. - Историја на македонскиот јазик, а ти? – Хемиа, одговори оној. – Јас зедев Национална историја... Во групата по историја на македонскиот јазик предава млад професор. „За прв пат ние денес учиме и говориме на својот мајчин јазик... зборуе, без да може да ја запре радоста што прелива. Минуе првиот час... Првиот ден во факултетот заврши. Студентите се враќаат дома. Утре тие ќе дојдат пак, ќе дојдат и прекуутре, ќе идат секој ден“⁶⁸

Од Филозофскиот факултет или со негова помош се создадени и Институтот за национална историја, во 1948 година и Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ во 1953 година. Филозофскиот факултет има значајна улога во формирањето на Македонската академија на науките и уметностите (формирана во 1967), бидејќи тој го дал основниот кадровски елемент.

На самиот праг на вселувањето во новата зграда во Универзитетскиот комплекс, изградена според плановите по земјотресот, Филозофскиот факултет се подели на два отсека – филозофско-историски и филолошки, следејќи некои искуства од балканските земји, но не водејќи сметка за погодностите на заедничко опстојување на семинарите од овие наставно-научни области.

⁶⁸ Нова Македонија, Скопје, 1946 година, стр.7.

Филозофскиот факултет во Скопје

Во есента 1974 година, Филозофскиот факултет и Филолошкиот факултет се вселија разделно во иста зграда, којашто беше предвидена за нивна единствена организација.⁶⁹ Филозофскиот факултет стана дел од новоформираниот центар за општествени науки на Универзитетскиот центар. Со осамостојувањето на Македонија во 1991 година на Филозофскиот факултет се случуваат големи промени, има 12 институти, 12 библиотеки со преку 1 000 000 книги и соработка со 40 странски универзитети.

Работата на библиотеките на Филозофскиот факултет

Денес, во пресрет на 2020 година во која на 16 декември ќе ја прославиме 100-годишнината од формирањето на Филозофскиот факултет, со 18 студиски програми на прв циклус, 25 на втор циклус и 11 на трет циклус, сакајќи да ја зачуваме традицијата на претходните генерации и втемелувачите на трајните вредности коишто се наша мисија што сакаме да ја исполниме и да ја продолжиме како Одделението за библиотечно работење со обучен тим од библиотекари-координатори. Наша цел е да им помогнеме и да им олесниме со достапноста на целиот библиотечен материјал на поголем број на млади истражувачи, а со тоа ќе дадеме придонес во создавањето голем број квалитетно високообразувани луѓе кои ќе градат напредна држава. Веруваме во знаењето како највисока доблест што може да се стекне од професорскиот кадар на Факултетот.

Библиотеките во состав на Филозофскиот факултет се високо професионално организирани. Изминатите децении книгите ги снабдувавме, ги сместувавме, ги обработувавме, ги каталогизиравме и ги промовиравме изложбено на разни манифестации и годишници на институтите. Изложбено, библиотечниот материјал којшто е во издание на Филозофскиот факултет беше промовиран на Конференцијата одржана по повод 70-годишнината од формирањето на Институтот за историја на Филозофскиот факултет, со што ги правевме достапни за консуменскиот објект, односно за учесниците на Конференцијата и за студентите.

⁶⁹ К. Темков, Филозофскиот факултет во Скопје како прва високошколска институција во слободна Република Македонија, 2006, стр. 60.

Слика од изложбата на меѓународната конференција по повод 70-годишнината од формирањето на Институтот за историја на Филозофскиот факултет, одржана на 13 и 14 декември 2016 година

Слика од Меѓународната конференција по повод 70-годишнината од формирањето на Институтот за историја на Филозофскиот факултет, одржана 13 и 14 декември 2016 година

Придобивките и значењето на cobiss.mk за развојот на библиотеките на ФЗФ

Започнавме со трансформација на нашите библиотеки во модерни централизирани библиотеки. Со оглед на потребата од обработка на библиотечниот материјал и негово внесување во cobiss.mk, Филозофскиот факултет во соработка со НУБ „Св. Климент Охридски“ од Скопје со договор за полноправно членство во cobiss.mk на 21.11.2018 година, април 2018 година, кога за првпат студентите од Филозофскиот факултет се здобија со студентски членски легитимации за користење на библиотечниот материјал во НУБ „Св. Климент Охридски“, каде што без ограничувања се отворија вратите за нашите студенти од генерацијата 2018/2019 година и се прошири соработката меѓу библиотекарите. На Филозофскиот факултет сите заинтересирани истражувачи од сите области од општествените науки, студентите и професорскиот кадар на

најбрз начин ќе вршат истражување на библиотечниот материјал во библиотеките, којшто е многуброен и вредно и ретко културно наследство. Соработката продолжува.

По успешно поминатите обуки на библиотекарите, се вклучивме во локалната база на Кооперативниот библиографски систем и сервис (COBISS.MK), односно превемање библиографски записи од локалната база *cobib.mk* и додавање атрибути на класата „Поле 996/997“ и креирање локални бази на податоци (каталози) на библиотеките од Филозофскиот факултет со тенденција за проширување и преземање записи од базите на податоци од националните библиотеки на Словенија, Босна и Херцеговина, Србија, Црна Гора, Бугарија, Албанија, Косово.

Дел од библиотеките на Филозофскиот факултет (библиотеката на Институтот за историја, Семејни студии, Родови студии, Педагогија, Дефектологија, Историја на уметност и Археологија) се опремени со современа информациска опрема што овозможува пребарување преку *cobib.mk* во библиотеките на саканиот библиотечен материјал. Пребарувањето информации се врши преку Националната и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“ – Скопје во заемната библиографско-каталожна база на податоци *cobib.mk* на Филозофскиот факултет, односно на следнава врска:

<http://www.vbm.mk/scripts/cobiss?ukaz=GETID>

Библиографско-каталожната база на податоци *cobib.mk* на Филозофскиот факултет е од голема вредност, односно со нејзина помош се намалува периодот за пребарување, односно истражување, а сето тоа влијае врз процесот на развивање, проширување на знаењата на студентите, севкупниот развој на општеството и целосната достапност на нашиот библиотечен материјал на потенцијалните корисници.

Пребарувањето, односно истражувањето на библиотечниот материјал може да се врши по следниве барања:

1. Основно,
2. Изборно и
3. Командно.

Пребарувањата може да се вршат според: издавачот, којшто за нас е многу значаен, бидејќи нашиот факултет е издавач на голем број на библиотечен материјал, а со тоа се прави негова промоција, потоа, литературниот код, кодот за видот на содржината, кодот за видот на граѓата, видот на писмото, ISBN, кодот за авторство, УДК за пребарување, предметната определница, местото на издавање, годината на издавање, дел од наслов, презиме на автор, клучен збор. Во тек сме со презентација на видовите на пребарувања пред студентите и средношколците, кои се потенцијални студенти на општествени науки.

Иако се работи за краток период, во проектот влеговме многу амбициозно и професионално и за краток временски период постигнавме многу. Во соработката со Одделението за финансиско-сметковотствено и материјално работење, библиотекарите и на достапноста до библиотечниот материјал и добро уредените депоа, односно полици со библиотечен материјал пристапиме со обработка, односно со преземање записи од локалната база коишто беа потребни за нашиот библиотечен материјал. Првично, започнавме со обработка на библиотечниот материјал од поново формираните институти, односно нивните библиотеки. Го обработивме библиотечниот материјал во библиотеката на Институтот за родови студии којашто е формирана во 2008 година и библиотеката на Институтот за семејни студии. Со оглед на тоа дека се работи за новоформирани библиотеки коишто немаат голем библиотечен материјал работата и имаат мал број на странска литература којашто остана необработена, односно непреземена, таа, којашто е во голем број, ќе биде обработена со стекнување лиценца за преземање записи од тие бази. Креирањето на записите одеше брзо. Во процес на обработка се

библиотеките на институтите за педагогија и одбранбени и мировни студии коишто располагаат со околу 20 000 наслови.

Вкупниот библиотечен материјал на Филозофскиот факултет според инвентарните книги изнесува над милион наслови, но со крајната обработка на библиотечниот материјал од сите библиотеки на Факултетот ќе ја дознаеме и точната бројка на библиотечен материјал со која располагаме. На тој начин добиваме централизирани библиотеки благодарение на sobibi.mk.

Еден од проектите е и дигитализацијата на библиотечниот материјал во издание на Филозофскиот факултет, монографии, учебници, списија и докторски дисертации, магистерски дисертации и годишен зборник коишто благодарјќи на Комисијата на ИКТ и професорскиот кадар на Факултетот, се дигитализирани и се поставени на Репозиториумот на трудови на УКИМ и периодика на ФЗФ, односно на следниве врски:

[http://periodica.fzf.ukim.edu.mk/godzb/GZ19\(1967\)/gz19.html](http://periodica.fzf.ukim.edu.mk/godzb/GZ19(1967)/gz19.html)

<https://repository.ukim.mk/handle/20.500.12188/18?locale=mk>

Заклучок

Од големо значење е соработката на Филозофскиот факултет – Скопје со НУБ „Св. Климент Охридски“ – Скопје и обезбедување пристапност на библиотечниот материјал во локалната база на Кооперативниот библиографски систем и сервис (COBISS.MK), односно во sobib.mk со што обезбедивме пристап на сите корисници до широк избор на материјали преку компјутерски систем, организирајќи ги своите активности во презентации во PowerPoint надвор од ѕидовите на библиотеката во средните училишта, односно потенцијалните идни студенти, провоцирајќи ги сите корисниците и оние коишто не се членови во библиотеките, односно членови на заедницата, без оглед на нивното потекло, јазик и култура и да им се обезбедат информации на соодветниот јазик и писмо, истражувачи, консументи на нашиот библиотечниот материјал. Обезбедивме централизација на библиотеките, промоција на дигитализираниот библиотечен материјал којшто е во издание на нашиот факултет. Разбудивме поттик за посета на библиотеките коишто располагаат со квалитетен и многуброен библиотечен материјал и се опремени со информатичка технологија. Се разбира нашите придобивки се големи – зголемување на бројот на истражувачи, поедноставување на работата на библиотекарите, намалување на времето за истражување и обезбедување простор за професионален развој на библиотекарите.

Користена литература:

Клејтон, П. (2009). *Управување со изворите на информации во библиотеките : управување со фондовите во теорија и пракса*. Скопје.

Петревска, Д. (2016). *Филозофскиот факултет во Скопје од 1920 година*. ФЗФ, Скопје.

Нова Македонија, Скопје, 1946 година.

Темков, К. (2006). *Филозофскиот факултет во Скопје како прва високошколска институција во слободна Република Македонија*.

Abstract

In 1928, the Faculty of Philosophy founded the first library to make the first public library in the city and today it strives to follow the changes that occur in library activity and library operations. And today, on the eve of the 100th anniversary of the establishment of the Faculty of Philosophy as the oldest higher education institution, its librarians are emerging as leaders in the application of changes

and innovations in the library business by applying knowledge, skills and computer technology. Bureaucrats and senior executives are a team led by Dean d-r Ratko Duev, who reopens the doors to all consumers, lovers and researchers of library material, but this time through the electronic virtual world of cobib.mk and the collaboration with NUB „St. Clement of Ohrid“ as a leader in the implementation and development in that world. Hi Libraries of the Faculty of Philosophy as one of the menu treasures of library material and the stakes of highly trained staff that have building up for years have responded to the call for global connectivity and technology investment in order to catch up with world trends that allow for a short period of time to the desired information and make our library material available globally. But to achieve this, not only technology is needed, but also collaboration with institutions that have been developing libraries, digitalizing and developing staff for many years. From a facilitation point of view, membership in the Library Association of Macedonia is also welcomed in the circle, place and support for digitalization of our rare books.

I count on our innovation and creativity to present our work to the general public, the advantages that the cobib.mk database offers, but first of all to our students and professors as largest consumer of library material and as much data in a short period of time. We will focus on following the world information systems and keeping up with the world trends and providing the shortest amount of time available and providing space in the reading room for the desired library material.

Key words: Faculty of Philosophy, library material, libraries, librarians, development, promotion, presentation, digitalization, benefits of cobib.mk.

Соња Стрезоска-Велјановска,
библиотекар-советник

СЛИКАТА НА СВЕТОТ ЗА НАС - АНОТИРАЊЕ ВО „МАКЕДОНИКА“

(стручен труд)

НУ НУБ „Св. Климент Охридски“ –
Скопје

(sonjastrezoska@yahoo.com)

Апстракт

Анотациите се голем предизвик за библиографот бидејќи за нивно креирање патот е многу долг, меѓутоа големо е задоволството кога ќе се најде нешто за Македонија и Македонците, и тоа сублимирано ќе ѝ се претстави на македонската јавност. За „Македоника – информативен билтен“, најважниот елемент во описот на книгата или статијата е анотацијата. Таа се формира за подобро да се разбере текстот бидејќи станува збор за многу јазични подрачја и многу наслови од кои не може да се открие ништо конкретно за предметот којшто е од интерес на службата „Македоника“, а тоа е Македонија и Македонците. Од анотациите, македонскиот читател може да ја види сликата на светот за нас. Во овој труд ќе се најде одговор на две прашања. Што значи анотација и како се формира во „Македоника – информативен билтен“?

Клучни зборови: „Македоника – информативен билтен“, анотации, формирање.

„Македоника – информативен билтен“ започна да излегува во 2002 година. До 2019 година се излезени 10 билтени во печатена форма. Од 2015 година започна и презентирањето на материјалот на веб-страницата на НУБ „Св. Климент Охридски“ – Скопје со цел истражениот, селектиран и обработен материјал да биде што подостапен за корисниците. Истражувањата и селекцијата се вршат преку мрежни бази на податоци. Се следи целокупната издавачка продукција во странство од сите области од интерес за „Македоника“. Со текот на годините бројот на истражени бази на податоци од интерес за „Македоника“ се зголемува.

За „Македоника – информативен билтен“ најважниот елемент во описот на книгата или статијата е анотацијата. Во оваа статија ќе одговорам на две прашања. Што значи анотација и како се формира во „Македоника“?

Зборот анотација има латинско потекло од „annotatio“ што значи белешка. Според енциклопедиска дефиниција тоа значи белешка додадена на насловот или друго библиографско известување за документот, како и објаснување на кој било елемент на библиографскиот опис, или, пак, елементи од содржината на делото. Анотацијата може да го прошири библиографското известување или да ја опише содржината, темата или предметот на делото. Нема строги правила на изработка (www.enciklopedija.hr).

Анотацијата ни овозможува подобро да го разбереме текстот којшто е од наш интерес, бидејќи станува збор за текстови од многу јазични подрачја. Во анотацијата се сублимирани моментите коишто авторот ги пишува за Македонија и македонскиот народ. Таа е исклучиво на македонски јазик и има за цел што подобро да се запознае читателот со делот во материјалот којшто се однесува на Македонија, независно од тоа од кого, каде, кога и на кој јазик е напишано.

Анотациите се голем предизвик за библиографот, бидејќи за нивно креирање патот е многу долг, меѓутоа големо е задоволството кога ќе се најде нешто за Македонија и Македонците, и тоа да ѝ се претстави на македонската јавност. Во нив се забележува главната мисла и поента на авторот. Тие се формираат врз основа на наслов, содржина, предметни определници, клучни зборови, апстракти, дескриптори, резимеа. По фазата на истражување, се врши голема селекција, односно за една иста книга во која сме утврдиле дека има нешто за Македонија прво се бара изворната форма, значи каде е печатена и независно од јазикот на кој е пишувана, таа ни е појдовната точка. Потоа, истата таа книга се бара во други бази на податоци каде што покрај основниот библиографски запис се гледа дали има нешто повеќе во смисла, содржина, па да видиме во која глава има нешто што е од наш интерес, се гледа дали има дескриптори, резимеа, или повеќе предметни определници, па и од нив се црпат информации за Македонија или за Македонците.

Во содржината може да се најдат и македонски автори кои пишувале цела глава во книгата и независно од тоа дали темата е за Македонија или е сосема друга тема којашто нема врска со Македонија, тогаш во анотацијата се цитира таа глава и авторот за кој е утврдено дека е Македонец. Во овој случај, авторот влегува во анотацијата затоа што е Македонец, бидејќи еден од критериумите за селекција во „Македоника“ е Македонец кој твори во странство. На читателот му се дава претстава за тоа што твори тој Македонец.

Во анотацијата влегува и превод на дело на македонски автор во странство, тогаш се бележи дека станува збор за превод на делото.

Може да се најде книга или статија каде што насловот укажува сосема јасно и доволно за содржината на текстот, и тоа конкретно за Македонија, но и тогаш библиографот не застанува тука, туку продолжува со истражување и доколку се најдат расположливи елементи коишто се пошироки и коишто го надополнуваат текстот, тогаш се прави анотација без разлика што насловот е доволно јасен. Значи библиографот работи во интерес на читателот, да му даде што повеќе детали, точни и навремени информации.

Многу често насловот не ни открива дека има нешто за Македонија, па тогаш ги користиме другите помошни алатки. „Ако книгата се однесува на целиот свет, Европа или Балканот, тогаш се истражува во кој дел има нешто за Македонија. Многу е важно информациите во анотацијата да не бидат пристрасни или субјективни, туку да бидат непристрасни и објективни, онака како што ги презентираат авторите. И овде е важна големата умешност и професионалност на библиографот да остане неутрален, треба да се ограда од лични коментари од типот – бугарски гледишта, српски гледишта, грчки гледишта.“ (Стрезоска-Велјановска, 2017 : 50).

Од сите расположливи средства за формирање анотации, библиографот мора реално да ја претстави содржината на книгата или статијата. Библиографот треба да се ограда од политизирани коментари, со што ќе дојде до израз професионалноста и заштитата на библиотекарската дејност.

Во дневниот печат, особено во новинарските колумни многу често известувањето може да биде субјективно. Во принцип, најтешки за аотирање се текстови од областа на политиката и историјата, особено кога странски автори во современото време на живеење ги коментираат политичките, економските, еколошките и социјалните случувања во Македонија.

За библиографот олеснителна околност и голема среќа е ако дотичната книга или статија е дигитализирана. Може да се случи да не се дигитализирани сите страници но сепак од расположливите дигитализирани материјали да се најде што има за Македонија. Може да се најдат дигитализирани само индекси, односно предметни регистри или регистар на автори, тогаш и тие се користат како помошна алатка во истражувањето односно, во формирањето на аотацијата.

Кога државата или библиотеките би одвојувале доволно финансиски средства, најкомплетно и најидеално за истражувачот на овие материјали би било пребарување на самото место (де визу) во различни земји, па да се открие во која форма е застапена Македонија и да се направи опсежна аотација во која ќе се застапи секој детаљ којшто се однесува на Македонија. Но, бидејќи ние живееме во држава во која културните вредности и културното наследство не се ценат, во моментот мора да се задоволиме со истражување книги и списанија преку интернет-врски, влегувајќи во разни бази на податоци, е-книжарници, библиографии и каталози.

Значење на аотирањето

Аотирањето е многу значајна фаза во обработката на истражените и селектирани материјали поради фактот што токму од тие аотации се гледа **сликата на светот за нас**. Од нив се гледа како размислува светот за историјата и за актуелните состојби во Македонија и што мисли за македонскиот народ. „Затоа е важна Македоника, сите тие гледишта, особено од областа на историјата и политиката, да останат собрани на едно место и идните генерации историчари, политиколози, новинари, социолози... да го толкуваат сетоа тоа“ (исто стр. 50). Токму затоа многу значаен момент е да се креираат објективни и независни аотации, за следните генерации да можат да пишуваат трудови за тоа како не перципира светот, односно каква е реалната **слика на светот за нас**.

Користена литература:

Стрезоска-Велјановска, С. (2017). „Библиографија Македоника“– Историски преглед, актуелна состојба и перспективи. Библиотекарство, 34 (1-2), стр. 50.

Стрезоска-Велјановска, С. (2004). Истражување, селекција и обработка на „Македоника – информативен билтен“. Библиотекарство, 22 (2), стр. 84-86.

www.enciklopedija.hr.

Abstract

The annotations are a great challenge for the bibliographer because the road to their creation is very long, but it is a great pleasure when something is found about Macedonia and the Macedonians, and it is sublimated and presented to the Macedonian public. For “Makedonika – information bulletin”, the most important element in the description of the book or article is the annotation. It is formed to better understand the text because this is a case of many language areas and many titles from which nothing specific can be revealed about the subject that is of interest to the service “Makedonika”, these being Macedonia and the Macedonians. From the annotations, the Macedonian reader can see how the

world sees us. This paper aims at finding the answers to two questions. What does annotation mean and how is it formed in “Makedonika – information bulletin”?

Keywords: “Makedonika – information bulletin”, annotations, formation.

м-р Јелена Петровска,

библиотекар-советник

БИБЛИОТЕКАР ФУТУРИСТ: НОВИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ И ПРОФЕСИОНАЛИЗАЦИЈА НА СТРУКАТА

„I believe there will always be a role for libraries to play as long as we focus on what we can contribute to our communities.“ David Lankes
„Верувам дека библиотеците секогаш ќе играат улога сè додека се фокусираме на она што можеме да го придонесеме за нашите заедници.“ Дејвид Ланкес

(стручен труд)

НУ УБ „Св. Климент Охридски“ Битола

(jelena.petrovska@nuub.mk)

Апстракт

Ние не можеме со сигурност да ја предвидиме иднината, но за библиотекарите ќе бидат отворени многу можности коишто треба да ги насочат кон подобро позиционирање во светот на информации. Поврзувањето на физичкиот и дигиталниот свет сè повеќе станува реалност и ги проширува хоризонтите на библиотечната професија. Библиотеците внимателно ги следат промените и се трансформираат во места за учење, дружење и задоволување на општествените, економските и социјалните потреби.

Клучот за идното позиционирање на библиотекарите во општество коешто учи лежи во нашата способност да ја прошириме информациската перспектива, да се менуваме и да се отвораме кон новите технологии и генерациски барања на библиотечните корисници. Библиотекарите во новиот милениум ќе се развијат во вистински професионални пребарувачи и аниматори со нови и секогаш актуелни работни компетенции.

Клучни зборови: библиотека, футурист, информациско-комуникациски технологии, библиотечни компетенции, професионализација.

Вовед

Во денешното време на глобализација, развој на информациско-комуникациските технологии и измени во технолошкото опкружување, библиотечарите добиваат проактивна и комплексна улога во корисничката заедница, а библиотеките стануваат професионални портали за потребни информации и места за социјални и рекреативни собирања. Речиси е и невозможно предвидување како ќе изгледаат идните библиотечни услуги и пребарувања на корисниците, поради самиот факт што ние уште не ни знаеме на кој начин ќе се одвива процесот на учење, или, пак, кои ќе бидат барани занимања.

Претпоставуваме дека библиотеките ќе се концентрираат на тоа да бидат агилни, подвижни и приспособливи на потребите на локалната заедница, со осмислување програми коишто ќе ги користат потенцијалите на заедницата, особено во области како што се здравството, финансиите и социјалните услуги, каде што ќе бидат ангажирани лица надвор од библиотеката. Соочена со секојдневните промени во областа на заштитата на културното наследство, дигитализацијата на библиотечниот материјал и пред сè новите трендови во библиотечното работење, една од најстарите и најкомплексните професии мора да го унапредува своето работење кон новонастанатата ситуација во дигиталниот свет на информации.

Во тоа светло библиотечарите во иднина добиваат конкуренција во услови на реструктурирање на општеството како во информациска смисла, уште повеќе во техничкиот напредок и појавата на сеприсутните пребарувачи на информации. Но, тоа не е доволно за да бидеме успешни, па е потребно како и во секоја професија, да се предвиди и да се проектира стратегија на идниот развој.

Вештините, искуствата, обуките и знаењето на библиотечарот се нераскинливо поврзани со книгата, но услугите што се во постојан подем се диктирани од т.н. хибридна средина (традиционална и електронска), каде што библиотечарот е исправен пред неизвесната иднина. Тој треба да ги искористи алатките и технологиите што ни се сега достапни за да најде подобри и поефективни начини за поврзување на луѓето со книгите и информациите. Доколку ги развиваат своите компетенции, библиотечарите и библиотечарството имаат долга и светла иднина, за да не се случи другите да ја преземат нашата улога во општеството. Професионализацијата на кадарот е задолжителна за реструктурирање на библиотечното работење од традиционалното кон современо, инспирирано од потребите на корисниците.

Затоа е потребно библиотечарот да го ставиме во контекст на постојани промени и како футурист, постојано да работи на проекција на нови компетенции, знаења и усовршување на структурата.

Футуристички пристап

Размислувањето за иднината, за развојот на одделни професии е дел од деловната култура на секој сегмент од човековиот опстанок. Всушност, ако зборуваме за предвидувањата како ќе изгледа нашата професија и кои се идните компетенции на библиотечарот, претпоставуваме т.н. футуристички пристап кон професијата.

Тој не се состои во предвидување што ќе биде со професијата библиотечар, туку се однесува на проекција на целосните можности и предизвици коишто ќе го дефинираат профилот на идниот библиотечар. Единствена сигурна работа во иднината е промената. Креативноста, истражувањето и поврзувањето на релевантните точки во формирањето на новите модели се критични компоненти за успехот. Во тоа светло, библиотечните експерти поучени од примерите на големите компании коишто ги предвидуваат промените во професијата, се обидуваат да ги предвидат потребите на своите корисници и да ги решаваат проблеми и пред да се појават.

Ориентиран кон иднината, библиотекарот футурист не седи и не чека да види како ќе се расплетува иднината, туку е активен учесник во обликувањето на својата професија, прашувајќи се кои се најдобрите патишта за нејзиниот опстанок или трансформација. Додека сè поголем број податоци, содржини и технологии се во подем и допрва ќе се множат, библиотекарите остануваат со базичната цел за ширење и примена на знаењето и служење на заедницата.

Познатиот и влијателен футуролог, Едвард Корниш (Edward Cornish), истакнува дека „предвидливоста ни овозможува да претпоставиме многу ризици и можности што можат да ни се случат, ни дава време да одлучиме што да правиме пред тие да се „срушат“ врз нас“.⁷⁰ Затоа сме исправени пред предизвикот постојано да сме присутни во глобалниот свет на информации и следејќи ги промените во сите влијателни сфери врз професијата, да градиме соодветен пристап кон можните фактори на ризикот. Библиотечарите, пред сè менаџерите треба да гледаат секогаш помалку пред своето време, да имаат отворен ум за промени, со што би можеле да ги подготват библиотеките за воведување нови сегменти во работењето. Исто така, многу важно е да се следат промените во дејностите коишто се природно поврзани со библиотечното работење, како што се областите на печатарството, образованието, особено високото образование, културните и општествените прилики, техничко-технолошкиот напредок итн. Одлуките коишто се донесуваат во развојот на библиотечната дејност не треба да бидат краткорочни и без визија. Следејќи ги актуелните трендови, но и можности на средината каде што се наоѓа библиотеката, се креираат библиотечни програми коишто пред сè имаат за цел градење на т.н. „библиотечна публика“ (корисници).

Футуристот во библиотечната дејност треба да ги согледа непристрасно сите понудени аспекти на развојот на професијата, да се мисли локално, но да се делува пошироко врз основа на т.н. „когнитивен радар“, развивајќи ги идеите од различни перспективи, водени од новите пристапи и компетенции во библиотечната струка. Мотивирачка сила на библиотеките останува желбата да помогнеме во подготвување на луѓето да бидат активни и ефективни учесници во општеството што катадневно се развива.

Претпоставуваме дека во иднина неписмени луѓе нема да бидат оние кои не знаат да читаат или да пишуваат, ниту оние кои не се информациски писмени, туку сите оние кои нема да имаат одредени способности за учење, ревидирање на наученото и ослободување од непотребни информации. Футуристот Томас Фреј (Thomas Fray) предвидува дека во иднина работењето со машини ќе биде исклучиво засновано врз гласовна комуникација, а вештините на читање и пишување во 2050 година сосема ќе бидат избришани. Што значи тоа за библиотечната професија останува да покаже времето. Библиотеките се тесно поврзани со човечката цивилизација, така што кога човекот ќе стигне до ѕвездите, библиотеката ќе биде тука.⁷¹

Како и во другите професии, така и во библиотечната струка се отвораат нови насоки поврзани со напредната технологија и со начините на пребарување информации. Вештачката интелигенција, роботиката и заменувањето на некои сегменти од работните задачи на луѓето стануваат дел и од нашата иднина. Кога додаваме машински вештини во биографијата на една личност, завршуваме со многу различна равенка. Тоа значи дека наредните децении ќе се фокусираме на програмирање на машини во полза на човекот и на брзината на пребарувањето. Се отвораат можности за библиотекарите да го пополнат просторот којшто во иднина ќе биде

---

70 Brian Mathews, Associate Dean, Virginia Tech. (2014). Published in: portal: Libraries and the Academy. Volume 14, Number 3.

URL: https://vtechworks.lib.vt.edu/bitstream/handle/10919/49667/Librarian_as_Futurist_Mathews_July2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y (2019-08-20)

71 N. Gromow, Libraries working for the future: education and services, text of the speech at the Library Union Conference in National Library, Warsaw, 20-24.10.2019

отворен за нови иновативни програмски решенија. За да ги одбегнат можните ризици и закани во остварувањето на новата улога на библиотеката во иднина, тие ќе мораат да имаат компетенции за истражување, дизајнирање, проценка и донесување важни одлуки коишто се однесуваат на развојот на библиотечното работење. Идните библиотекарски ќе бидат во позиција да донесуваат мудри одлуки коишто ќе ги оптимизираат резултатите и ќе ја намалат неизвесноста. Се работи за брза транзициска база на вештини, каде што професионално ќе ги идентификуваме празнините и ќе ги обучиме библиотекарите да ја пополнат.

Нови компетенции за новото време

Патот на концептот за организација на модерна, виртуелна библиотека во иднина води кон вградување нови компетенции и искуства во работењето на современите библиотечни сервиси. Библиотеките во поново време станаа вистински центри за учење, а фокусот е насочен кон „библиотека дестинација“ (англ. destination library) дефинирана со повеќе простор, но и користење лични врски (библиотекар–корисник–услуги). Се креираат променети програми како што се дигитализација, одржливост, флексибилност и ангажман во заедницата што како краен резултат има корисничко искуство како темел за иновативни и креативни програми. Дигиталните содржини и програми се основа на сè, каде што т.н. генерација Z⁷² вреднува корисничко технолошко искуство, пред сè информации во сопственото искуство за учење, работа, средби итн.

Во библиотеките се појавуваат нови работни места коишто одат подалеку од конзервативниот начин на водење на библиотеките. Новите задачи предвидуваат познавање мноштво бази на податоци во различни медиуми, пребарување во нив, познавање различни ресурси за информации преку интернет, користење целосен интернет-простор, вештини за понапредно барање информации и нивното оценување, одржување на веб-страниците на библиотеката, постојано формулирање содржини што ќе ги привлечат корисниците, каталогизација на електронските документи и изнаоѓање најдобри решенија, преиспитување на стандардите, добро познавање на информатичката технологија и управување со дигиталните информации. Новата состојба ќе ги соочи библиотекарите и со нови проблеми на дефинирање нова библиотечна терминологија, а професијата станува повеќевалентна. Описот за работата на денешниот библиотекар се однесува на современ библиотекар кој треба да биде истражувач, советник, планер, менаџер, супервизор, лидер, член на тимот, решавател на проблеми, секогаш отворен за нови знаење и вештини. Високоценети карактеристики се комуникациските вештини и лесен контакт, вештините за тимска работа, флексибилноста, љубезноста и посветеноста, како и јазичните вештини и можноста за користење информатички технологии. Библиотекарите во новиот милениум ќе бидат во улога на медијатори и специјалисти за одредени области особено како водичи низ нови технологии, коишто ќе ги развиваат компетенциите за работа со различни етникуми, маргинализирани групи и лица со попреченост во услови на еднакви можности за сите.

Постојните традиционални професии во библиотекарството не се доволни, па така во многу земји следејќи ги промените во професијата наоѓаме мошне изменети и сложени услови за вработување на идните библиотекарски. Терминолошки, особено во Америка библиотекарите ги извршуваат и задачите на ИТ-секторот и се појавуваат како мрежни навигатори (англ. net navigators), ИТ-стручњаци (англ. IT gatekeepers), информативни консултанти (англ. Information consultant), менаџери за информации (англ. Information managers), едукатори (англ. educators),

---

72 Забележителна карактеристика на оваа генерација е широко распространетата употреба на интернет уште од рана возраст. Членовите на генерацијата Z се сметаат за многу снаодливи со технологија, а интеракција на страниците за социјално вмрежување е значајна форма за нивното дружење.

мултимедијални специјализирани библиотекарски (англ. multimedia services specialist) итн.⁷³ Покрај класичното знаење за библиотекарство и она што денес го нарекуваме „просечен библиотекар“, вештините и знаењата коишто се дел од новиот милениум ги обединуваме во полето на едукација, учејќи како да ги поврзуваме стекнати знаења во една целина.

Професионализација на кадарот

Библиотекарите во иднина ќе мораат да бидат дел од хибриден, физички и виртуелен простор, со врвни технологии и културни мапи на светот, за да им помогнат на корисниците да ги развијат своите интереси, да ги пронајдат врските едни со други и да го најдат своето место во менувачкиот дигитален свет.

Во Македонија библиотечната професија е на маргините, недоволно експонирана и непозната за носителите на општествените одлуки, зависна од дневната политика и депласирана во пошироката заедница. Современите концепти во библиотечното работење како автоматизација на процесите во библиотеката и нови библиотечни сервиси недоволно придонесуваат за промена на општествено мислење, делумно заради самата информациска писменост на населението, но повеќе поради неангажираноста и непрофесионален и стихиски однос кон новите вработувања во оваа професија. Како последица од игнорирање на светските трендови во библиотечното работење и недоволното стручно оспособување на идните библиотекарски произлегува несоодветното место на библиотечната професија во општеството, термилолошкото определување на професијата и како краен резултат демотивираноста за работа. Многу битни фактори се и пристојните услови за работа, материјалната безбедност и можноста за професионален развој. Исклучително важно за работењето на библиотеката е свесно изградување професионален и разновиден тим на вработени. Во согласност со стандардите донесени од ИФЛА, 30% од вработените во библиотеката треба да бидат библиотекарски соодветно т.н. „теренско образование“, а остатокот специјалисти од други полиња коишто се занимаваат со иницирање, организирање и спроведување разни форми на општествени активности. Библиотеките во иднина ќе бидат дизајнирани како мултифункционални центри коишто се грижат за потребите на корисникот и со тоа за остварување на своите програми мора да имаат високо обучен и мотивиран кадар кој ќе има добри услови за работа и професионален развој, за што се потребни значајни финансиски средства. Без добар и задоволен тим, библиотеката како институција нема да има соодветно место во заедницата.

Заклучок или чекор кон иднината

Од денешната перспектива, библиотеките ќе останат единствените институции коишто професионално се занимаваат со грижа за сместување и одржување големи збирки на печатени книги и друга библиотечна граѓа достапна за користење за голем и разновиден број корисници. Хибридниот свет каде што луѓето читаат во печатена и дигитална форма ги става библиотеките во улога надвор од нејзината традиционална функција, со што таа сè повеќе станува мост помеѓу печатените и електронските формати. Библиотеката денес ја перципираме како своевидно „искуство“⁷⁴ како за оние што се нови во дигиталниот свет, така и за оние нови технологии коишто постојано се појавуваат, со што прераснува во отворен локален и глобален јавен простор. За да бидат успешни и да преживеат во глобалниот свет на информации, по пример на големите

73 J., Stojanovska, D., Sraga. Knjižničarska struka u svijetlu novih informacijskih tehnologija.

URL:https://bib.irb.hr/datoteka/569557.Knjiznicarska_struka_u_svjatlu_novih_tehnologija_Sraga_Stojanovski.pdf (2018-09-17)

74 N. Gromow, Libraries working for the future: education and services, text of the speech at the Library Union Conference in National Library, Warsaw, 20-24.10.2019

компанији коишто вложуваат значителни ресурси во предвидување на нивното работење и библиотеките треба постојано да работат на нови и иновативни содржини и програми, внимателно следејќи го развојот на технологијата и промените во печатарската индустрија. Со тоа незапирливо ќе се развиваат и новите компетенции на библиотекарите, ќе се промени терминологијата на професијата, што ќе доведе до професионализација на библиотечниот кадар.

Времето ќе покаже дали библиотеките ќе успеат да се изборат со технолошките иновации и со сè поголемиот обем на информации и изменетото работење, или, пак, ќе се отвори простор за поинаква перцепција на библиотеките во периодот што е пред нас. Едно е сигурно, дека библиотекарството како една од најстарите професии ќе биде дел од човековата цивилизација каква и да биде таа во иднината.

Користена литература:

Gromow, N. (2019). Libraries working for the future: education and services, text of the speech at the Library Union Conference in National Library Warsaw. (20-24.10.2019)

Mathews, Brian Associate Dean, Tech, V. (2014). Published in: portal: Libraries and the Academy. Volume 14, Number 3 (пристапено на 23.9.2019).

Stojanovski, J., Sraga, D. Knjižničarska struka u svijetlu novih informacijskih tehnologija. URL: https://bib.irb.hr/datoteka/569557.Knjiznicarska_struka_u_svijetlu_novih_tehnologija.pdf (пристапено на 17.9.2018).

Tirziman, Elena, The librarian-a redefined profession for the 21st century. https://www.researchgate.net/publication/323912918_The_Librarian_-_A_Redefined_Profession_for_the_21st_Century. (пристапено на 12.10.2019)

Frey, Thomas. (2019). Futuristic advancements we can expect within the next decade. <http://www.impactlab.net/2019/11/18/futuristic-advancements-we-can-expect-within-the-next-decade/> (пристапено на 17.4.2019).

Abstract:

We cannot predict the future with certainty, but there will be many opportunities for librarians to better position themselves in the information world. Connecting the physical and digital world is increasingly becoming a reality and expanding the horizons of the library profession. Libraries closely monitor change and transform themselves into places for learning, socializing and meeting social, economic and social needs.

The key to the future positioning of librarians in the learning society lies in our ability to expand the information perspective, to adapt and open up to new technologies and generation requirements of library users. Librarians in the new millennium will develop into truly professional browsers and animators with new and always up-to-date work competencies.

Key words: library, futurist, information and communication technologies, library competencies, professionalism

м-р Теута Османи,

виш библиотекар

ЗНАЧЕЊЕ И ЕФЕКТИ НА COBISS ЗА БИБЛИОТЕКАТА ВО ГОСТИВАР (ПРЕДНОСТИ, ПРОБЛЕМИ И ПРИДОБИВКИ)

НУЦК „АСНОМ“ ГОСТИВАР – Градска библиотека – Гостивар

(sejfulaosmani@yahoo.com)

Апстракт

Системот за електронски запис – регистар на книги, COBISS, во библиотеката во Гостивар претставува една од најголемите трансформации и позитивни промени коишто се случиле во последните две децении. Сигурно почетокот, па и денешното нормално функционирање биле и сè уште се предизвик за вработените, како и за управата на НУЦК „АСНОМ“ Гостивар, но недостатокот на техничка опременост и средствата предвидени за одржување и унапредување на системот се голем проблем. На почетокот сериозен проблем претставуваше и обуката на професионален кадар кој е подготвен за успешно воведување и употреба на електронскиот информациски систем.

Клучни зборови: КОБИСС, НУЦК „АСНОМ“ - Гостиварска библиотека, систем за професионална регистрација - евиденција за книги

1. ИСТОРИСКИ ОСВРТ И ПОТРЕБАТА ЗА ИНСТАЛИРАЊЕ НА COBISS ВО БИБЛИОТЕКАТА ВО ГОСТИВАР

Системот на електронска регистрација на издаваштвото, а посебно на книгоиздавачката дејност е поодамнешна цел на професионалната библиотекарска фела.

Иако се направени повеќе обиди за овој предизвик, Словенечкиот институт за иновации и развој „ИЗУМ“ Марибор успеа да изгради опстојлива компјутерска програма на библиотекарските регистри. Овој институт е создавач и покровител, како и носител на авторските права за веќе доста познатиот систем за инвентарни книги и друга научна литература и издаваштво, COBISS, којшто е најшироко распространет и употребуван од сите држави на поранешна СФРЈ и Албанија.

Како иницијална година се смета 1989 година и оваа година се слави јубилеј 30 години на COBISS, но не во сите библиотеки овој систем е прифатен и операционализиран од самите зачетоци.

Библиотеката во Гостивар за првпат има инсталирано софтвер за оперативниот систем на регистрација на книги и публикации во 2008 година. Претходно, во 2007 година, во библиотеката со договор на дело преку Агенцијата за привремени вработувања се вработени

четири лица со високо образование, со донација од Министерството за култура се обезбедени два компјутери на кои е инсталирана системската компјутерска апликација на COBISS.⁷⁵

Како лица кои ќе работат на каталогизација на книги во COBISS се определени двајца привремено вработени во НУЦК „АСНОМ“, Теута Османи е назначена како одговорна за воведување и операционализирање на новиот систем на автоматаизирана COBISS платформа и внесување на библиотечните наслови, публикации, книги и др. (ISBD, ISSN).

Споменатите вработени, со посета на неколку курсеви, почнувајќи од основните обуки (техничка обработка, монографски публикации, сериски публикации) во втората фаза се обучени за користење и работа во системот COBISS 2, а изведени се и други обуки коишто беа неопходни за започнување и ставање во функција на системот. Како и секоја нова техника и при воведувањето на COBISS имало и има големи тешкотии, а безрезервна помош и поддршка во целиот процес е дадена од Националната универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“ – Скопје.

2. ТАБЕЛАРЕН ПРЕГЛЕД НА РЕГИСТРИРАНИ НАСЛОВИ И КНИГИ ВО COBISS ВО БИБЛИОТЕКАТА ВО ГОСТИВАР

Во форма на табеларен нумерички приказ ќе се обидеме да дадеме една подетална слика за работеното во периодот од 2008 до 2018 година (табела 1).

Табела 1⁷⁶

ГОДИНА	ВКУПНО КНИГИ	ОДДЕЛ ВОЗРАСНИ	ДЕТСКИ ОДДЕЛ
1980	4.398	2,302	2,096
1981	1.129	905	224
1982	480	301	179
1983	133	113	20
1984(-1990)	2.620	241	(2.379)
1985	611	611	/
1986	485	485	/
1987	87	87	/
1988	203	203	/
1989	310	310	/
1990	150	150	/
1991	502	131	371
1992	1.421	643	778
1993	422	89	333
1994	22	7	15
1995	1	1	/
1996	683	219	464
1997	362	205	157
1998	1.198	603	595
1999	846	561	285
2000	1.182	602	580
2001	1.188	561	627
2002	988	429	559
2003	1.278	1.055	223
2004	451	241	210
2005	642	624	18
2006	907	706	201

75 Опрема доделена од Министерството за култура на РСМ.

76 Извор, инвентарни книги на Библиотеката при НУЦК „АСНОМ“.

2007	818	578	240
2008	1.316	1.103	213
2009	1.848	1.666	182
2010	604	534	70
2011	1.242	1.042	200
2012	643	639	4
2013	2.889	2.686	203
2014	2.858	2.511	347
2015	1.290	804	486
2016	1.613	978	635
2017	1.270	990	280
2018			
ВКУПНО	<u>40.089</u>	<u>26.905</u>	<u>13.174</u>

Независно од тешкотиите и пречките кои се јавуваат, во библиотеката во Гостивар од 2008 година до денес се заведени сите книги и наслови коишто ги поседувала и ги поседува библиотеката, поаѓајќи од публикациите во 1980 година, па сè до денешен ден.

Ако се направи една анализа на овие нумерички податоци, лесно може да се заклучи дека вработените ја завршиле својата работна обврска со тоа што независно што не креираат, презеле голем дел од книгите коишто се внесени во системот, и тоа како резултат на нивната работа се внесени 54.119 книги.

Во Библиотеката во Гостивар се внесени вкупно 54.119 книги, во возрасниот оддел и во детскиот оддел има 13 486 книги, а во роднокрајната литература се работи со посебни инвентарни броеви и досега се внесени 144 книги. За библиотека каква што е гостиварската, не е мал бројот на електронски записи, а имајќи предвид дека никој од вработените нема лиценца за креирање. Сепак може да се каже дека доколку би се создале и некои дополнителни технички и технолошки услови, оваа бројка би се зголемила значително.

НУЦК „АСНОМ“ има голем број простории и во релативно краток рок доколку се оствари планираната инвестиција, библиотеката ќе добие читална и агол за фотокопирање, што ќе значи давање дополнителни услуги за читателите, а воедно и заокружување на потребите на Библиотеката.

3. ПРОБЛЕМИ ПРИ ПРИМЕНА НА COBISS

Како и во сите други државни установи, и во библиотеката во Гостивар којашто е дел на НУЦК „АСНОМ“ Гостивар, доста се ограничени средствата за унапредување и инвестирање во напредни и современи технологии и дигитални системи, што се светски и европски трендови во библиотекарството. Библиотеката со обезбедените сопствени средства коишто се собираат од годишната членарина што ја плаќаат редовните читатели, се обидува да направи што е можно повеќе, поаѓајќи од интервентна набавка на лектури за Детскиот оддел, некои наслови коишто се актуелни и најбарани од возрасното читателско членство и други помали инвестиции во основните тековни потреби, без кои таа тешко може да функционира.

Од Министерството за култура се одобруваат по 250.000 денари за библиотечен фонд што не само што не е доволно, туку со овој износ на средства не се покриваат ниту најосновните потреби за набавка на книги и друга литература.

Сакам да појаснам дека само Детскиот оддел има потреба за набавка на нови наслови на три јазици: македонски, албански и турски јазик, а со истите средства се набавуваат и книги коишто спаѓаат под белетристика и да не споменуваме дека нашата библиотека нема дневна

читална, апарат за фотокопирање и ред други основни потреби како што се малиот број простории за вработените, проблемот, односно недостатокот на греење во зимски услови и др.

Политичкото влијание и неефикасните развојни политики на Министерството за култура се главната причина и најголемата пречка за создавање современи библиотеки слични на оние коишто ги среќаваме по сите европски градови.

Тренд во современиот свет на библиотекарството е читателите да имаат што полесен и поедноставен пристап до книги и литература, па затоа во многу поразвиени градови среќаваме кафе-библиотеки каде што може да ги најдете и да ги прочитате сите нови наслови на книги, меѓу кои и најбараните, најпродавани книги и романи, а во некои држави се среќаваат и т.н. прирачни библиотеки (селски, регионални, зимски центри, летувалишта и сл.), што значи библиотеката е однесена до читателот, а не обратно. Овој пристап кај нас во РС Македонија е речиси невозможен и неостварлив поради индиферентноста на Министерството за култура, а проблемот е уште поизразен во библиотеките коишто се дел од националните културни установи.

Што се однесува до понатамошното усовршување и унапредување на професионалниот кадар за COBISS – нашата библиотека нема средства да ги надомести паричните обврски за инсталирање и примена на ажурирана програма, а за обука на стручните лица средствата се обезбедуваат од Министерството за култура.

Авторката на овој труд, со свои финансии учествуваше во минатогодишната конференција во Марибор. Тука сакам да го нагласам и тоталното игнорирање од страна на националните координатори на програмата КОБИС.

Библиотеките, како што е Јавната библиотека во Гостивар, може да ја рашират мрежата по школските библиотеки. Во Гостивар има четири средни училишта и повеќе од дваесет основни училишта, но ниту една од нивните библиотеки не е членка на COBISS.MK.

4.ПРЕДНОСТИ ОД ПРИМЕНАТА НА COBISS

Со примената на COBISS, библиотеката во Гостивар има фатено чекор со сите други сериозни библиотеки во РСМ, но и пошироко. За читателите е овозможено полесно и поедноставно обезбедување на книгите и другата литература којашто им е потребна за нивните професионални и читателски потреби.

Мрежата на библиотечните информациски системи и информациските системи за истражувачка дејност брои вкупно 1.347 библиотеки. Во табелата 2 ќе го прикажеме поединечно, во секоја држава, бројот на библиотеките што се поврзани.

Табела 2⁷⁷

<i>ДРЖАВА</i>	<i>Број на поврзани библиотеки</i>
<i>Словенија</i>	915
<i>Србија</i>	214
<i>Босна и Херцеговина</i>	86
<i>Северна Македонија</i>	60
<i>Црна Гора</i>	38
<i>Албанија</i>	32
<i>Бугарија</i>	2

77 Извор COBISS.NET

Во локалните бази на податоци COBISS.NET се креирани 29 милиони записи до 17.7.2019 година, а во сите локални бази на податоци во мрежата се внесени над 41 милион единици граѓа до 30.4.2019 година.

Мрежниот автоматизиран систем COBISS.MK како крајна цел го има поврзувањето во единствен информативен систем на сите библиотеки со значајни фондови и развивање на библиотечните услуги, со што на корисниците на библиотеките на организиран и рационален начин, би им се обезбедил квалитетен пристап до информациите било тие да се создале во самиот систем на библиотеката, или со посредство на системот да се пристапи до специјализирани информации на кој било компјутер приклучен на интернет⁷⁸.

Користењето на библиотечниот фонд на библиотеката, како и пребарувањето на насловите е многу поедноставено, а и за вработените е доста олеснета работата.

5. ЗАКЛУЧОК

Во овој труд имав за цел да направам едно авторезиме на работата на Библиотеката во Гостивар, со посебен осврт на околностите во кои беше инсталиран COBISS, почетните маки и проблеми за започнување со работа на овој систем.

Акцентот беше ставен на укажувањето на предностите на системот, но и на слабите точки на библиотеките во примената на COBISS, коишто бараат решение што е можно побрзо.

Но, најважното е нагласувањето на корисноста и ефикасноста на платформата и потребата од понатамошно унапредување и усовршување на програмата, којашто за нашата библиотека претставува додадена вредност, а верувам и за сите други библиотеки ширум земјата, па и пошироко во регионот.

Abstract

The System for electronic registration- book record in the Bibliotec Gostivar represents one of the biggest transformations and positive changes that have taken place in the last two decades; certainly the beginning and today's normal functioning have been and still are a challenge for the staff as well as for the NUCK administration "ASNOM" Gostivar", lack of technical equipment and resources provided for maintenance and improvement of the system are major problems. Initially, training of professional staff prepared for successful implementation and use of the electronic registration system was a serious problem.

Regardless of the difficulties and obstacles that occur, the library in Gostivar from 2008 to date are registered all the books and titles that the library owned and owns, starting from the publications in 1980 and up to the present day. Using the library fund as well as searching for titles is much simpler and makes the job easier for staff. The purpose of this paper is to point out the advantages of the COBISS registration system itself, to highlight the weak points that require a solution, but the most important point is the need to further enhance and refine the program, which is an added value for the Gostivar library, and I believe in all other libraries across the country, and beyond the region.

Keywords: COBISS, NUCK "ASNOM" -Gostivar Library, professional registration system - book record.

---

78 Библиотечно работење – прирачник за сите видови библиотеки, Николов Благој ; НУ – Библиотека „Григор Прличев“ Охрид , 2009

Магдалена Кочовска-Салтирова,

виш библиотекар

ИНФОРМАЦИСКА ПИСМЕНОСТ – ЗНАЧАЈНА КОМПОНЕНТА ВО СОВРЕМЕНОТО БИБЛИОТЕЧНО РАБОТЕЊЕ

(стручен труд)

ЈОУ Библиотека „Искра“ –
Кочани

Апстракт

Дејствувајќи според Главните стратешки насоки и клучни иницијативи наведени според ИФЛА, овозможување на „слободниот пристап до информации, без оглед на медиумот и границите“, а познавајќи ги и насоките на Лионската декларација за пристап до информации и развој, овозможувањето континуирана професионализација на библиотечниот кадар, којшто стекнувајќи нови вештини за работа, планирајќи и изведувајќи програми за развивање на информациската писменост и кај своите корисници, ќе води до неизбежни промени на библиотеките во активни центри за поддршка на развојот на знаењето, центри на заедницата и социјални инкубатори.

Со изведувањето програми со корисниците за стекнување вештини за информациска писменост, ќе се постигне тие да се насочат кон успешно користење и пребарување во различните бази на податоци и информирање за достапноста на сите ресурси со кои располага библиотеката, а истовремено библиотеката ќе им го олесни процесот на стекнување знаења и индивидуален развој.

Клучни зборови: корисници, информациска писменост, библиотечно-информациски услуги, вештини на библиотекарот.

Поимот информација има широк спектар на негово користење, но во суштина се поврзува со сознавањето и човековата комуникација. Формулацијата за информацијата е запишана како сознание коешто е регистрирано во пишана (печатена или дигитална), усна или аудио-визуелна форма на некој вид медиум.⁷⁹

На потребата за информираност на една индивидуа и интересот којшто таа го изразува треба да се одговори позитивно, независно дали се работи за денешниот временски период на дигиталната ера или се случувало во временскиот период во минатото, кога поголем дел од информациите доаѓале во пишана форма и најчесто се наоѓале во библиотеките. Визијата на современата библиотека денес подразбира овозможување навремена и релевантна информација, како и посочување на изворите на информациите на своите корисници. Бидејќи групите корисници во јавните библиотеки доаѓаат од сите општествени, културни и економски категории, комплетирањето на библиотечниот фонд и изборот на библиотечниот материјал ќе ја одржуваат таа рамнотежа. Библиотеката којашто настојува да му одговори на профилот на својата средина ќе се обидува да ги задоволи образовните, информациските и рекреативните барања на сите

79 Le Koadikl, Iv-F. Nauka o informacijama. Beograd: Clio, 2005, стр. 8

старосни групи, на сите нивоа на образование, култура и интересирања коишто се присутни во неа.⁸⁰

Во ова време на дигитализација на содржини од секаков вид и достапност на информации насекаде со креирање во библиотеките на развиен библиотечен – информациски систем и присутноста и ангажираноста на обучен библиотечен кадар којшто ги посочува сите релевантни извори на корисникот, се овозможува тој да добие брза услуга на информации во библиотеката.

Информациската писменост, според Дејвид Боден, Информациона и дигитална писменост, преглед концепта, Лондон 2001⁸¹ се дефинира како способност за критичко лоцирање, проценка и користење на информациите. Информациската писменост има три перспективи или три слоја:

1. Дисциплина којашто ја проучува културата на информацијата и обликот на проучување на информацијата;

2. Општествено-политичка перспектива како цел на образовната политика;

3. Когнитивна перспектива како облик на лични способности.

Информациската писменост претставува многу повеќе од компјутерска писменост, со која често и ја поистоветуваме. Во склоп на високото образование, често наведена дефиниција за информациската писменост е онаа со која се дава редоследот на активности и способности со кои се идентификува: потребата за информација > пронаоѓање на информацијата > проценка и вреднување на информацијата > ефикасна употреба на информацијата.

Во тој тек на активности за извори на информацијата не можат во никој случај да се земат само интернетот како извор, туку и сите други извори на информации како библиотеките со своите извори на располагање, службените извори и специјализираните установи и организации, медиумите. Во оваа дефиниција повремено се додавале и други елементи од кои како значаен додаток во напредокот е етичкиот елемент. Така Шила Вебер (Shela Webber), стручњак во областа на информациската писменост од британскиот универзитет во Шефилд, во последниот елемент на ефикасна употреба ја вклучува следнава конструкција „мудро и етичко користење на информациите во општеството“⁸². Со тоа, таа нема додадено само етички елемент, туку и социјална природа на информацијата и одговорност на поединецот кон другите при пренесување некоја информација.

Информациската писменост тежнееме да ја поистоветуваме со информатичката писменост. Поради сè поголемиот број информации во електронски облик, поединецот којшто е информациски писмен, користи и вештини на компјутерска писменост. Поединецот којшто користи дури само и еден вид на извор (книга) поседува основна и функционална писменост во висока мерка и има развиено критичен однос кон изворите на знаење, многу е полесно да постигне информациска писменост, отколку поединец којшто има висок степен на информатичка писменост, а останатите писмености ги занемарува. Тоа најчесто води и до погрешното убедување дека младите и децата се информациски пописмени од возрасните само затоа што немаат страв од работа со компјутер.

Се смета дека информациската писменост се стекнува во процесот на учење, критичкото размислување и етичкото користење информации. На пример, студентот којшто знае да ја пронајде информацијата, ја вреднува како потребна и ја вметнува во својата содржина, но не се

80 Клејтон, Питер; Горман, Г.Е. Управување со изворите на информациите во библиотеките: Управување со фондовите во теорија и пракса

81 www.casopisbibliotekar.wordpress.com/2012/08/09/информациона-писменост-и-раѓање-дигиталне-културе, Славица Јурић

82 www.casopisbibliotekar.wordpress.com/2012/08/09/информациона-писменост-и-раѓање-дигиталне-културе, Славица Јурић

грижи за нејзината интелектуална припадност, не би можело во целост да се нарече информациска писменост.

Односот на информациската со дигиталната и медиумската писменост

Во денешното време на развиена технологија дигиталното не се ограничува и не се однесува исклучиво на компјутерот, туку дигиталното денес се користи како ознака за една култура – дигитална, којашто ги опфаќа моменталните комуникации, медиуми и глобални можности за вклучување. Дигиталното денес не е само компјутерот, туку цела една низа на технологија, дигитален филм, дигитална телевизија, електронска музика, видеоигри итн., според наведувањата на Чарли Гир во своето дело „Дигитална култура“, Београд, 2011.⁸³

Дигиталната писменост не оспособува за разбирање на таквата дигитална култура во која живееме и во којашто, во дигитална форма, може да се најде во кој било вид којшто до вчера претставувал традиционална граѓа. Основите на информациската писменост по кои информациите се читаат, се разбираат, се селектираат, се вреднуваат и етички се користат, лесно можат да се применат на целата дигитализирана граѓа. Ова нè носи до заклучок дека дигиталната писменост претставува најпривлечна и најнов вид на информациска писменост.

Медиумската писменост се однесува на поттикнување критично размислување во интерпретативниот пристап кон сите видови пораки коишто доаѓаат од масовните медиуми, коишто се претставени со слика, звук и јазик. Промовирањето медиумска писменост значи поттикнување на критичкото и аналитичкото размислување и развој на граѓанската свест, што, пак, ја надополнува традиционалната писменост со медиумска. Таа е длабоко навлезена во образовниот процес користејќи ги придобивките од дигиталната технологија и новите медиуми.⁸⁴

Начини на информациско описменување

Насоките коишто се дадени во склоп на проектната програма CALIMERA (Cultural Applications: Local Institutions Mediating Electronic Resource Access)⁸⁵, којашто има витална улога во примената на иновативни технологии и стратегии за усовршување на услугите кон корисниците во локалните културни институции, содржат преглед на методи и техники за информациско описменување, а дел од нив се следниве: учење на далечина и учење на мрежи (електронско учење); учење ориентирано кон ученикот; учење основано на решавање на проблемот, на логично заклучување и на истражување; развивање компјутерска писменост; комбинирано учење (англ. blended learning); учење во тим; електронско тестирање и полагање испити; е-туторство и менторство, е-истражување итн.

Техники и постапки коишто можат да се користат за подигнување на нивото на информациската писменост можат да бидат: снимки на екранот со звучни упатства, електронско портфолио, мултимедиуми, веб-страници, социјални мрежи, електронски табли за дискусија, блог, чет, игри, социјални обележувачи итн.

Информациската писменост како концепт е настаната со развојот на ИКТ во 1974 г. Терминот за првпат го има користено Пол Зуровски, дефинирајќи го како ефикасно користена информација во решавање на проблемот.⁸⁶

Американското библиотекарско здружение ги поставило општоприфатените Стандарди за информациска писменост во високото образование коишто се дефинирани како:

1. Способност за одредување на природата и обемот на потребната информација;

83 www.casopisbibliotekar.wordpress.com/2012/08/09/информациона-писменост-и-раѓање-дигиталне-културе, Славица Јурић

84 www.medium.edu.mk/mediumska_i_informaciska_pismenost

85 www.cordis.europa.eu/project

86 www.citaliste.rs, Стокић Симончић, Гордана- Књига, култура и образование у дигиталном добу

2. Брз и ефикасен пристап т.е пронаоѓање на информацијата;
3. Проценка на информацијата и нејзиниот извор и критично вклучување на избраната информација во своите претходни знаења и вредносниот систем;
4. Користење на информацијата за одредена цел;
5. Познавање на економските, правните, социјалните и другите услови коишто овозможуваат информацијата да се користи во склад со етичките и правните норми.⁸⁷

Може да се носи заклучок дека информациски писмен поединец е оној којшто во своето знаење постојано внесува промени од сите видови.

Библиотеката и библиотекарот којшто ја дава информацијата мора да обезбедат висок стандард на библиотечно-информациска практика преку едукација и обука. Како основни и приоритетни цели на еден библиотечно-информациски сектор се поставуваат:

- промовирање и подобрување на услугите во рамките на библиотечната и информациската средина и
- изведување обуки на библиотекарите кои работат и се ангажирани во библиотечно-информативниот сектор за успешна работа со корисниците на услугите.

Библиотечниот и информацискиот сектор во склоп на библиотеката им служи на потребите за информирање на демократското, технолошки прогресивното и културно разновидното општество. Цел на секторот е да им се овозможи на луѓето да се поврзат со светот на информациите, да комуницираат и да користат информации во сите аспекти на нивниот живот. Секторот го поттикнува доживотното учење, личното исполнување, подобро донесување одлуки, развој на знаења, иновации, имагинација, креативност и културен континуитет.

Библиотекарите од информациската служба на библиотеката (библиотекари, информатичари) бараат знаење стекнато преку образование за да обезбедат во библиотеката квалитетни информациски услуги. Со задоволување на потребите за информирање на своите корисници, поттикнувајќи ги да се стекнат со вештини на информациска писменост за да бараат, да лоцираат и да користат информации, исто така им го олеснуваат и создавањето на знаење. Развиените библиотеки, пак, обезбедуваат и стратешко планирање, иновации и лидерство, како и давање на дополнителна поддршка преку планирање, спроведување и оценување на услугите.

Во ова време на апсолутна дигитализација на содржини од секаков вид, како и време на достапност на информацијата насекаде и веднаш, библиотеките треба да ги следат и да ги обезбедат сите технолошки и технички(комјутерски) услови коишто ќе им бидат достапни на корисниците во библиотечните простории во нивниот процес на информирање и истражување. Со изведување програми за обуки за корисниците за работа на комјутерите истовремено ќе се насочат и ќе се оспособат успешно да ги користат и да пребаруваат во различните бази на податоци коишто ги има на располагање на библиотеката.

Преку мрежата на библиотечни информациски системи и информациските системи за истражувачка дејност, COBISS.Net, библиотеките коишто се поврзани во регионот, му се овозможува на корисникот да ги истражи информациите за содржините коишто нему му се потребни и претставуваат нивен интерес.

---

⁸⁷www.casopisbibliotekar.wordpress.com/2012/08/09/информациона-писменост-и-раѓање-дигиталне-културе, Славица Јурић

Националниот систем E-CRIS исто така може да им биде понуден на корисниците како систем којшто вклучува база на податоци за истражувачи, истражувачки организации и одделенија, како и проекти коишто се поврзани со истражување. Овој систем е значаен за следење и вреднување на резултатите од истражувањата во рамките на повеќе национални библиотечно-информациски системи од мрежата на COBISS.Net. (<http://e-cris.mk.cobiss.net/>).

Во текот на своето долгогодишно постоење, поставени како лидери во нудењето на библиотекарските услуги се и базата на податоци EBSCO којашто во текот на своето дејствување се грижи за растот на своите технологии и продукти за корисникот којшто ги нуди. Базата на податоци EBSCO има воспоставено и изградено контакти со библиотеците, издавачите и други предлагачи на стручни и научни трудови и содржини во електронска форма.

Услугата за давање информации, независно дали се изведува преку работата на посебен оддел или во склоп на друг оддел во библиотеката, најчесто во склоп на Одделот за зајмување, го упатува корисникот за самостојно користење на изворите на информации, и тоа на :

- заемниот електронски каталог, COBISS + на библиотеките;
- јавните/читателските каталози на Библиотеката со каталожни картончиња;
- други извори на информации со кои располага Библиотеката.

Потребно е креирање и изведување програми за обука на корисниците за самостојно користење на изворите на информации коишто ќе опфаќаат различни целни групи (студенти, средношколци, ученици во основното образование, возрасни корисници).

Водени од општествено-политичката перспектива на информациската писменост, како цел на образовната политика, библиотеката преку нудењето на информациските услуги за своите корисници има задача да ги привлече корисниците во библиотеката, да ги задржи презентирајќи им релевантни и навремени информации, а во исто време посочувајќи им ги различните видови ресурси со кои ќе се стекнат со потребната информација и сознание за одредена проблематика.

Меѓународната федерација на библиотечните асоцијации (ИФЛЈА) прокламирајќи го „слободниот пристап до информации, без оглед на медиумот и границите“, треба да биде поставена како една од основните приоритети на библиотеката и библиотечниот кадар. Библиотеката треба да го поддржи правото на корисникот да бара информации по сопствен избор. Преку современата поставена технолошка опрема и слободен интернет-пристап, библиотекарот може непречено да комуницира со своите корисници, да учествува во е-курсите од областа поврзани со својот професионален развој, да праќа и да прима датотеки потребни на корисниците или на самата библиотека, да ги следи електронските списанија од областа на библиотекарството, образованието и друго.

Библиотекарот во библиотечно-информацискиот сектор во склоп на библиотеката треба да биде успешен во: управувањето со пристапот и пронаоѓањето на информациите (го разбира, го анализира и го интерпретира контекстот од кој потекнуваат информациите), складирањето, организирањето, ширењето и зачувувањето на информациите; Развивање, доставување и оценување на информациските извори и услуги како одговор на потребите на корисникот; Планирање на идните насоки за секторот усогласен со корпоративните, социјалните и културните цели и вредности; Ангажирање со корисниците и останати релевантни вклучени субјекти, изведување едукативни обуки за информациска писменост кај корисниците и развој на информациски вештини во заедницата; Идентификување и истражување на потребите на корисниците за информации и информациското однесување на поединци, групи на заедницата, организации и бизниси преку креирање, соработка и партнерства; Продолжување на доживотното учење преку шема за професионален развој; Да покаже посветеност кон

подобрување на професионалната практика преку култура на истражување, информативна практика заснована врз докази и задржување знаење; Да покажат ефективни и соодветни вештини за создавање и управување со таксономија и метаподатоци и др. Библиотекарите исто така треба да поседуваат атрибути како: ефективни комуникациски вештини, општествена одговорност, вештини за управување со проекти, креативно размислување, вештини за решавање проблеми, маркетинг, вештини за човечки ресурси, способност за градење партнерства, вештини за самостојно управување, посветеност на доживотното учење и други.⁸⁸

Современите библиотеки градат простори коишто можат привремено да се приспособат, како во случајот со некои јавни библиотеки што им овозможуваат на привремените истражувачи да изградени „станица“ или втор дом. Во тој контекст библиотеката претставува центар во којшто секој корисник има можност да стигне до други мрежи и материјали. Ова значи дека библиотечните простори се на дофат на заедниците, потенцијално добивајќи нова вредност како јазли и центри за културно поврзување и производство.⁸⁹

Дејствувајќи според Главните стратешки насоки и клучни иницијативи на кои не насочува IFLA⁹⁰, а исто така познавајќи ги насоките и на Лионската декларација за пристап до информации и развој⁹¹, остварувањето програми за развивање на информациската писменост кај корисниците ќе води до неизбежни промени на библиотеките во активни центри за поддршка на развојот на знаење, центри на заедницата и социјални инкубатори. Преку онтинуираната соработка со други локални и регионални, државни и меѓународни културни институции, со креирање и нудење библиотечни содржини и услуги коишто ги следат потребите на корисниците, библиотеката ќе претставува главен „поттикнувач на позитивни промени во заедницата“⁹².

Користена литература:

Клејтон, Питер. (2009). *Управување со изворите на информации во библиотеките*. Напрес, Скопје.

Менсел, Робин; Штајмилдер, Едвард. (2009). *Мобилизирање на информатичкото општество*. Издавачки центар Три, Скопје.

Le Koadikl, Iv-F.Nauka o informacijama. Beograd:Clio, 2005

Николов Благој, Галевска Жаклина. (2006). „Национален библиотечно-информациски систем Cobiss.mk (почетоци, развој и тековни активности)“. *Библиотекарство*, вол. 24 бр. 2, стр.5-9.

Дадасовиќ, Миодраг. (2012). „Информациско интервју во онлајн референтни системи - Информациски извори и служби“. *Библиотекарство*. вол. 29 бр. 1-2, стр. 11-18.

<https://www.huffingtonpost.com/carla-leitao/library-information-knowledge>

<https://www.alia.org.au/about-alia/policies-standards-and-guidelines/library-and-information-sector-core-knowledge-skills-and-attributes>

<https://www.ebsco.com/public-libraries>

---

88 <https://www.alia.org.au/about-alia/policies-standards-and-guidelines/library-and-information-sector-core-knowledge-skills-and-attributes>

89 <https://www.huffingtonpost.com/carla-leitao/library-information-knowledge>

90 www.library.ifla.org

91 www.lyondeclaration.org

92 <https://www.ifla.org/publications/iflaunesco-public-library-manifesto-1994>

www.library.ifla.org

<https://www.ifla.org/publications/iflaunesco-public-library-manifesto-1994>

www.lyondeclaration.org

<https://e-cris.mk.cobiss.net>

Abstract

Acting according to the Key Strategic Guidelines and Key Initiatives listed under the IFLA, ensuring "free access to information, regardless of media and borders", and also knowing the guidelines of the Lyon Declaration on Access to Information and Development, enabling continued professionalism and career development of library staff, who by acquiring new work skills, planning and implementing information literacy development programs and their users, will lead to inevitable changes of the libraries into active knowledge development support centers, community centers and social incubators.

By implementing user information literacy programs, users will be able to successfully use and search the various databases and be informed of the accessibility of all available library resources and at the same time the library will facilitate the process of knowledge acquisition and individual development.

Keywords: beneficiaries, information literacy, library information services, librarian skills

м-р Гордана Андреева,

библиотекар-советник

МЕНАЏМЕНТ (УПРАВУВАЊЕ) СО ЗНАЕЊЕТО ВО БИБЛИОТЕКИТЕ

(стручен труд)

ЈУ Градска библиотека „Браќа Миладиновци“, Скопје

(gordana.andreeva@gmail.com)

Апстракт: Суштината на овој стручен труд од самиот почеток е детектирање и дефинирање на основните поими, односно елементи коишто го сочинуваат менаџментот на знаење, а тоа се информацијата и знаењето, како и објаснување на поимот управување со знаењето, како дисциплина од менаџментот којашто се појавува во последната деценија на минатиот век и запознавање и вовед во темата на управување со информациите и знаењето во библиотеките.

Управувањето со знаењето стана една од основните техники на модерниот менаџмент којашто им обезбедува и на профитните и на непрофитните организации оптимална употреба на овој вреден ресурс, како и градење на нивниот успех со помош на знаењето. Поимот управување првенствено е најактивен и најзастапен во областа на економијата, но библиотекарството како непрофитна дејност сè повеќе го презема начинот на работењето на профитните организации коишто носат успех во практичното работење. Всушност, со тој начин на современо функционирање, можеме да ги увидиме напорите на библиотеките во поставувањето на своето работење и грижата за корисниците на највисоко ниво.

Целта на процесот на управување со знаењето е да ја направи библиотеката што е можно поинтелигентна и покомпетентна во барањето алтернативни начини за стекнување и користење на знаењето, за да се обезбеди долгорочна одржливост на самата организација и пред сè, задоволни корисници.

Клучни зборови: информација, комуникација, знаење, менаџмент, библиотеки.

Вовед

Што е значи поимот информација, а што поимот знаење?

За да можеме воопшто да зборуваме за начинот на управување, односно менаџирање со знаењето најпрвин мораме да го дефинираме поимот информација. Информацијата е компонента од којашто произлегува знаењето, додека самата информација произлегува од податокот или од збир на податоци. Тие две компоненти, податокот и информацијата во денешно време претставуваат најважен организациски ресурс.

„Податоците се големи факти, без понатамошно објаснување, додека информациите се обработени, објаснети и прочистени податоци, при што се добива увид за она што е важно“.⁹³

Информациите, пак, се пораки во форма на документи, визуелни или аудиокомуникации. Информациите се збир на податоци што носат одредено значење и стануваат знаење само кога се применуваат и имаат вредност. Информациите се движат на организиран начин, преку формални и неформални комуникациски канали⁹⁴.

Знаењето, пак, од друга страна е збир на факти, информации и вештини стекнати преку едукација, односно образование или искуство, сè со цел да се реши одреден проблем. Иако знаењето како такво е неопипливо, сепак тоа претставува вредно нематеријално богатство без

93 Lasić-Lazić, J., Znanje o znanju, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Filozofski fakultet, Zagreb, 1996., str. 79.

94 Đula, Lj. Upravljanje znanjem: trendovi i izazovi. // Ekonomski vjesnik. 23(2010), 1 ; str. 226-227. <http://hrcak.srce.hr/file/87610>. (2019- 09-18)

кое не е можно квалитетно работење во рамките на самата организацијата. Исто така, знаењето е динамична категорија бидејќи тоа се создава со конкретни интеракции помеѓу поединците и самите организации и зависи од начинот на неговата употреба. Знаењето е секогаш се надградува со ново знаење и затоа го дефинираме како динамично и никогаш не стагнира.

Во системот на создавање на човековото знаење, некое знаење секогаш умира за да се појави друго знаење коешто вреди да се знае. Во неговиот развој, некои знаења станаа глобални. Историските наслојки на човечкото искуство претставуваат знаење во целина, а вредноста на таквото знаење е толку поголема, колку што е поголем неговиот придонес за промовирање и унапредување на културата.⁹⁵

Знаењето не се чува само напишано во документи или бази на знаење, туку станува дел од организациските процеси и организациската култура. Знаењето претставува практично разбирање на одреден предмет. Стекнувањето знаење вклучува процеси на перцепција, учење, комуникација и заклучоци.

Постојат три вида пристапи кон знаењето со кои се среќаваме денес, и тоа технолошки, еволутивен и културолошки пристап. Технолошкиот пристап го проучува проблемот со управувањето со знаењето од технолошка гледна точка и се фокусира на подобар пристап до информациите. Тој е многу корисен бидејќи става акцент на напредните методи за користење документи, како што се бази на податоци, пребарување текстови и сл. Следниот пристап кон знаењето е културолошкиот пристап којшто е заснован на потребата за промена на деловната култура, каде што акцентот е ставен на образованието и креативноста на човечкиот фактор. Последниот пристап е еволутивен пристап кон знаењето којшто ниту безусловно ги негира постојните вредности, ниту прејудиира нови концепти.⁹⁶

Првите зачетоци на менаџирање на знаењето и видови знаења

Историјата на управувањето со знаењето датира уште од најраните цивилизации, од Сумерските архиви во тогашна Месопотамија, па пишаните архиви откриени во Ебла, Сирија, пред повеќе од 4.000 години, коишто секако биле обиди да се организираат записи за постоењето на нивните цивилизации за да може овие исклучително вредни информации да бидат сочувани и да се спречи нивното исчезнување од генерација на генерација.

Чувањето на знаењето по секоја цена, исто така, довело до создавање на некои од најпознатите антички библиотеки, а најпозната меѓу нив е Александриската библиотека во Египет, основана околу 200 п.н.е., па сè до славните Арапи кои, под изговор дека сите потребни знаења се содржани во Куранот, го запалиле тоа скапоцено складиште на античко знаење и уметност.

Инаку, самата дисциплина менаџмент со знаењето исто така низ вековите, а посебно во последната деценија од 20-от век, настанала со комбинирање и користење различни науки како што се психологија, економија, филозофија и социологија.

Меѓутоа менаџментот на знаење како дисциплина и ден денес е релативно нов поим којшто не е во целост академски истражуван, па дури и ретко користен систем во нашата држава. Бидејќи не е целосно истражен, тој со себе носи и голем потенцијал, но и една голема обврска и потреба за понатамошно истражување, дисеминација на знаењето и негово активно користење во практиката.

Управувањето со знаењето главно се фокусира на организациските цели, како што е подобрување на резултатите во работењето, конкурентска предност, иновации, дисеминација на наученото знаење и постојано унапредување на организацијата. Управувањето со знаењето се

---

95 Vican, D. Znanje vrijedno znanja - znanje vrijedno poučavanja. Pedagogijska istraživanja, 4 (2), str. 232. URL: <file:///C:/Users/user-pc/Downloads/DVhrv.pdf> (2019-09-20)

96 Đula, Lj. Upravljanje znanjem : trendovi i izazovi. // Ekonomski vjesnik. 23(2010), 1 ; str. 226-227.

преклопува со организациското учење, а може да се препознае затоа што го нагласува сподедувањето и дистрибуцијата на знаењето и му дава приоритет на ова.

Инаку, знаењето денес се класифицира на два начина, коишто лесно ги препознаваме, а тоа се очигледно, јасно или експлицитно знаење коешто е формално и систематизирано и лесно може да се пренесува и да се дели и индивидуално, односно имплицитно знаење коешто уште се нарекува и тацитно или премолчено (немо) знаење.

„Експлицитното знаење е формално, лесно разбирливо, коешто се наоѓа запишано во книгите, видео и аудиозаписи, бази на податоци, извештаи, итн.“⁹⁷

Таквото знаење се пренесува многу едноставно преку различните пишани форми преку кои се пренесуваат информации. Едноставно е за чување и затоа е зачувано од страна на организациите во бази на податоци или системи за управување со знаење за да бидат достапни во секој момент.

Имплицитното знаење е индивидуализирано, тешко може да се сподели, содржи уверувања, сознанија, ментални модели, перспективи; се разбира и се применува на потсвесно ниво, а потекнува од индивидуални набљудувања и искуства.⁹⁸

Имплицитното знаење е неизговорено знаење коешто го поседува единствено поединецот никаде не е напишано и затоа се јавува проблем со менаџирањето на оваа знаење коешто произлегува единствено од практичното работење на поединецот.

Имплицитното, односно искуственото знаење претставува проблем за организациите затоа што тешко може да се собере и да се сподели, па со самото тоа секоја организација би имала проблем во потполност да го употреби тоа знаење. Секако, најдобро решение би било, иако тој процес е исклучително бавен, кога самиот вработен кој поседува голема количина на искуствено знаење би бил внимателно набљудуван, при што би се анализираше неговата работа, а самиот вработен би имал време и волја да ги подучува другите свои колеги и на тој начин би дошло до пренос на знаењата.

Управување со знаењето во библиотеките

Една од дефинициите којашто јасно ја покажува улогата на менаџментот со знаењето во секоја модерно ориентирана организација е:

*Управувањето (менаџментот) со знаењето е дефинирано како колективно знаење (вклучувајќи искуство, вештини, податоци и информации) на една организација. Вклучува внатрешно (интерно) знаење и знаење коешто селективно се собира од надворешни извори за да се подобрат остварувањата на организацијата.*⁹⁹

Теоретските основи на библиотекарството се засноваат, меѓу другото, на проучувањето на процесите во кои каталожните и библиографските системи се структурираат и се користат на таков начин што тие максимално се приспособуваат на човечкиот капацитет и способноста за ефикасно користење на забележаното (публицирано) знаење. Во оваа смисла, задачата на библиотекарот е да управува со знаењето засновано врз теории за методите и основите на човековото знаење, особено во однос на границите, вредноста, примената и употребата на знаењето во општеството и нејзината култура.

Библиотекарството мора да биде многу повеќе од збирот на вештини и процедури за изнаоѓање одредена книга, одредена полица, за одреден корисник со конкретно барање, доколку

97 Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=67357> (23.09.2019.)

98 Исто.

99 Orr, R.H. Measuring the goodness of library services: A general framework for considering quantitative measures. Journal of Documentation.. Vol. 19 (1973). стр. 316.

тоа е со сите свои потенцијали ориентирано кон развој на општеството. Сосема е сигурно дека библиотекарството мора да ги вклучи споменатите процедури, но тоа е, во својата суштина, нешто повеќе – управување со знаењето, со цел човекот да го искористи за целосно разбирање на светот во кој живее.

Публицираното знаење, предметната обработката и класификацијата не се само инструментални или практични техники на библиографска работа, туку и еден вид интерпретација на односите и содржината на документи и претпоставката дека објавените знаења и искуство стигнуваат до корисниците на најбрз и најефикасен начин.

Библиотекарот како менаџер на знаењето

Клучен концепт на денешното општество е управувањето со знаењето. Водечките економисти велат дека основниот економски ресурс не е повеќе капиталот, ниту природно богатство, ниту труд. Тоа во суштина е – знаењето. Имајќи предвид дека една од дефинициите за управувањето со знаењето е:

„Тоа е дисциплина којашто промовира и интегрира пристап до идентификација, пронаоѓање, вреднување, давање на користење и задоволување на сите информациски потреби на корисниците или организациите“¹⁰⁰

можеме да заклучиме дека ова е исто така дефиниција за улогата на библиотекарската наука во општеството.

Главниот проблемот денес е тоа што библиотекарите во свеста на луѓето се поврзуваат со книгите како носители на знаењето коешто е забележано на хартија, што ја попречува перцепцијата на библиотекарот како менаџер на знаењето.

Целите на управувањето со знаењето се: да му обезбеди сè што му е потребно на корисникот за да ги постигнува своите цели, на местото и начинот на кој корисникот го сака тоа, односно да добиете информации насекаде каде што постои мрежа, 24 часа на ден, 7 дена во неделата, да се добијат информации на хартија, во електронска книга, во ПДФ, ХТМЛ-формати итн.

Теоретичарите укажуваат дека досегашниот принцип на управување со информациите треба брзо се трансформира во управување со знаењето, односно библиотекарите треба да ја прифатат улогата на менаџер на знаењето. Ова вклучува мерење на употребата на библиотечните фондови и проценка на степенот на задоволување на потребите на корисниците во библиотеката, како и неизбежната потребата од константно професионално усовршување на библиотекарите. Главната цел на сето тоа е да има што помалку посредници помеѓу корисникот и информацијата, а тоа може најдобро да се оствари со зајакнување на образовната функција на библиотекарот, односно преку информациско описменување на корисниците, соработка на библиотеката во кооперативна изградба на бази на податоци и портали и дваесет и четири часовна услуга за корисниците. Тековните трендови се корисни за библиотекарите: зајакнување на меѓубиблиотечното заемање, дигитализација, координирање на набавките на книжен фонд со сродните библиотеки, едноставна обработка на електронски извори и употреба на електронски извори на информации.

Ако библиотекарите не ги исполнат овие цели, тие ќе бидат заменети со нова професија – менаџер на знаењето, додека библиотекарите ќе останат само со менаџирање на информациите коишто се забележани на хартијата. Слични работи се случиле многупати во историјата на

---

100 Filipi-Milutinovic, Stela. Novi trendovi u bibliotekarstvu. // Infoteka, 3, 1-2 (2002). URL:

<https://www.znrfak.ni.ac.rs/SERBIAN/050->

[BIBLIOTEKA/BIBLIOTEKARSTVO/Filipi%20Matutinovic%20Stela,%20Novi%20trendovi%20u%20bibliotekarstvu.pdf](https://www.znrfak.ni.ac.rs/SERBIAN/050-BIBLIOTEKA/BIBLIOTEKARSTVO/Filipi%20Matutinovic%20Stela,%20Novi%20trendovi%20u%20bibliotekarstvu.pdf)
(2019-09-24)

библиотекарството, односно работните места за кои биле најквалификувани излегуваат од библиотеката и стануваат работни активности на комерцијалните компании, затоа што библиотеките не беа во можност брзо да се трансформираат и да ги задоволат зголемените потреби на корисници. Затоа се смета дека императив за библиотеките би требало да биде систематското приспособување на потребите на корисниците во новото време и интензивна меѓусебна соработка.¹⁰¹

Заклучок

Еден од главните ресурси на што се заснова работењето на денешните организации е токму тоа, знаењето, што е „моторна сила“ во модерните организации. Организациите почнаа да инвестираат сè повеќе и повеќе во вработените како капитал што можат да го поседуваат. Основни ресурси на секоја организација се само способни и квалификувани вработени. Организација којашто инвестира во знаењето и вештините на своите луѓе, на вработените, за возврат добива мотивирани и задоволни работници.

Принципите на современиот менаџмент се засноваат на стекнување знаење и учење, како тие да се користат и како да се управува со тоа знаење.

Библиотеките како организации коишто работат главно на традиционален начин, исто така, треба да создадат нова атмосфера што ги охрабрува библиотекарите да споделат знаење и да создаваат повеќе организациска култура заснована врз учење.

Пасивното и неискористено знаење не придонесува за создавање нова вредност и развој на интелектуалниот капитал на библиотеката којашто, доколку се користи, создава нови вредности и ја подигнува вредноста на организацијата.

Секоја установа којашто го засилува учењето, којашто ги почитува и ги познава своите скриени ресурси, создава услови и организациска култура и ги мотивира вработените да учат, ги учи на тимска работа, размена на знаење и искуство и развој на креативноста и иновациите.

Користена литература:

- Adižes, Isak. (2002). *Menadžment za kulturu*. Novi sad: Adižes Institut.
- Dragičević – Šešić, Milena, Stojković Branimir. (2007). *Kultura: menadžment, animacija marketing*. Beograd: Clio.
- Đula, Ljubo. Upravljanje znanjem : trendovi i izazovi. // *Ekonomski vjesnik*. 23 (2010), 1 ; URL: file:///C:/Users/user-pc/Downloads/Pages_from_ek_vjesnik_10_1_16.pdf (2019-09-30)
- Filipi-Milutinovic, Stela. (2002). „Novi trendovi u bibliotekarstvu“. *Infoteka*, 3, 1-2. URL:<https://www.znrfak.ni.ac.rs/SERBIAN/050-BIBLIOTEKA/BIBLIOTEKARSTVO/Filipi%20Matutinovic%20Stela.%20Novi%20trendovi%20u%20bibliotekarstvu.pdf>. (2019-09-24)
- Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=67357>
- Lasić-Lazić, Jadranka. (1996). *Znanje o znanju. Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti*. Filozofski fakultet. Zagreb.
- Софронијевић, Адам. (2017). *Нова парадигма сарадње у библиотекама*. Београд: Универзитетска библиотека «Светозар Марковић».
- Orr, R.H. (1973). „Measuring the goodness of library services: A general framework for considering quantitative measures“. *Journal of Documentation*. Vol. 19.
- Tompson, Rouzmeri (2000). *Veština rukovođenja*. Beograd: Clio.

---

101 Исто.

Vican, Dijana. Znanje vrijedno znanja - znanje vrijedno poučavanja. Pedagogijska istraživanja, 4 (2). URL: <file:///C:/Users/user-pc/Downloads/DVhrv.pdf>

Abstract

The essence of this thesis from the very beginning is devoted to detecting and defining the basic terms or elements that constitute knowledge management, that is information and knowledge, as well as explaining the term knowledge management as an emerging management discipline during the last decade of the last century as an introduction and enter point to the topic of information management and library knowledge.

Knowledge management has become one of the fundamental techniques of modern management that provides both for-profit and non-profit organizations the optimal use of this valuable resource and their success building on knowledge. The term management is primarily the most active and widespread in the field of economics, but librarianship as a nonprofit area is increasingly taking over the way like profitable organizations do in succeed in doing business. In fact, with this way of modern functioning, we can see the efforts of libraries to bring their work and customer care to the highest level.

The purpose of the knowledge management process is to make the library as intelligent and as competent as possible in seeking alternative ways of acquiring and utilizing knowledge, to ensure long-term sustainability of the organization itself and above all, satisfied users.

Keywords: information, communication, knowledge, management, libraries

Тања Гошева,
советник-библиотекар

ПРОФЕСИОНАЛИЗАЦИЈА И ЗАШТИТА НА БИБЛИОТЕКАРСКАТА ПРОФЕСИЈА

Локална установа библиотека „Благој Јанков Мучето“
Струмица

Резиме

Професионализацијата на библиотекарската професија е можна доколку членовите на професијата пронајдат соодветни одговори на клучните прашања во врска со идентитетот и иднината на библиотеците и библиотекарите, односот со блиските, но карактеристични професии и односот со модерната технологија и неговата примена.

Клучни зборови:

Уверени дека библиотеците се места за размена на информации, мисли и идеи, а свесни за улогата на библиотекарот и неговата одговорност за заштитата и развојот на цивилизацијата, како и за развојот на нашето општество, ние, библиотекарите во Република Македонија, се обврзуваме да ги почитуваме и да се однесуваме според следниве начела, така стои во етичкиот кодекс на библиотекарите во Република Македонија.

Со својата дејност го овозможуваме и го поттикнуваме слободниот проток и размена на идеи, мисли и погледи, без разлика на сопствената животна определба.

Сè во интерес на корисникот, за кого и постоиме.

Должност ни е да ги извршуваме своите задачи високо професионално: да им овозможиме на корисниците квалитетни услуги; да дејствуваме на комплетирање авторитетни и актуелни фондови; да вршиме стручна обработка, заштита и чување на библиотечниот материјал и да обезбедуваме пристап и користење на сите видови документи и информации. Тоа е професионално вкоренето кај секој библиотекар, којшто со љубов и посветеност го работи она што го сака најмногу, а тоа е да биде во полза на сите пред сè на корисниците.

Во стручната работа ги почитуваме и ги применуваме меѓународните и националните стандарди, правила и други инструменти за работа, заради вклучување во светските библиотекарски текови и општо, унапредување на библиотекарството. Во интерес на нашето усовршување, следејќи ги новините.

Се спротивставуваме на секаков вид цензура или други ограничувања при набавката и при користењето на библиотечниот материјал. Секој библиотечен фонд е добредојден за корисникот.

Се залагаме за слободен проток на библиотечен материјал и информации и не сме одговорни за последиците од нивната употреба. Размислувајќи дека на некој корисник тоа ќе му биде добредојдено.

Ја гарантираме приватноста на корисникот во однос на информациите и документите што ги бара тој. Професионално постоиме за корисниците.

Односот кон корисникот го темелиме врз принципите на рамноправност, непристрасност и почитување на човековите права, без оглед на полот, расата, националното и социјалното потекло, политичкото и верското убедување и општествената положба и очекуваме соодветен однос и од страна на корисникот.

Библиотекарот треба да се почитува за залагањата кон корисникот.

Должни сме да ја афирмираме и да ја поддржуваме заштитата на авторските права. Едно од примарните начела за авторски права.

Должни сме да правиме разлика меѓу личните и професионалните интереси, придонесувајќи на тој начин за развој на професијата. Библиотекарот секогаш е бесценет професионалец.

Наша обврска е да им даваме на корисниците точни, квалитетни, непристрасни и ефикасни одговори. Одговорите се дел од библиотекарот.

Без оглед на сопствените интереси, не смееме да работиме против интересот на корисникот, на своите колеги и на библиотеката или на нивна сметка да остваруваме личен материјален профит. Библиотекар со традиција води сметка за својот рејтинг.

Комуникацијата со колегите, соработниците и корисниците ја остваруваме со почитување на достоинството на личноста и правото на поинакво мислење, а без примитивизам, недоличност или насилство. Библиотекарски интелект.

Секогаш ги штитиме интересите на својата институција, а евентуалните проблеми ги решаваме во самата институција, со отворен дијалог. Во јавноста сме лојални кон библиотеката и библиотекарството, а со својата работа и однесувањето придонесуваме за нивна афирмација и углед. За подигање на угледот на библиотеката се грижиме и надвор од неа, со тоа што се залагаме за висок степен на личниот професионален и морален углед. Моралот пред сè.

Се залагаме за сестрана соработка со колегите во библиотеката, Републиката и надвор од неа, јавно ги презентираме своите професионални знаења и ставови, почитувајќи ги знаењата и мислењата на другите колеги, заради унапредување на библиотекарството. Сепак сме дел од културата.

Должни сме да го штитиме библиотечниот материјал од уништување и од оттуѓување, без оглед на нашите примарни работни задачи. Уништувајќи го *библиотечниот материјал, уништуваме генерации.*

Постојано се унапредуваме во структурата, согласно со развојот на библиотекарството и воведувањето на новите технологии во библиотечното работење. Ако нема унапредување, библиотеката нема да постои.

Должни сме да ги прошируваме своите општи знаења со запознавање на културните вредности, следење на културните, научните, општествените и политичките настани и достигања, а со цел да се доградуваме како личности способни за задоволување на разновидните барања и интересите на корисниците. Во сопствен интерес се надградуваме, но и се информираме.

Со своите чест и морал се обврзуваме да ги применуваме, да ги развиваме и да ги збогатуваме овие начела и преку свој личен пример, да им укажуваме и на другите колеги да ги почитуваат и да ги применуваат. Дел од реалната неизбежна примена.

Непочитувањето и повредата на начелата на етичкиот кодекс повлекува морална одговорност. За непочитувањето на начелата на овој кодекс решава надзорниот орган на Библиотекарското друштво на Македонија.

Професијата мора да развие етички кодекс што регулира спроведување на членството, но исто така служи како основа за добивање дозвола од општеството за занимавање со

специјализирана активност. Етичкиот кодекс ѝ е познат на јавноста и му овозможува на корисникот соодветна услуга.

Библиотекарството во нашата земја и во светот ги има сите карактеристики на професија: врши јасно дефинирана активност различна од онаа на другите професии; постои експертиза што член на професијата мора да ја стекне за да може да ги извршува своите деловни активности. Библиотекарството е ориентирано кон услугата и затоа е алтруистички мотивирана; има систем на образование којшто, во принцип, ја контролира професијата, специфична професионална терминологија, комуникациски канали (списанија, стручни публикации, професионални состаноци и сл.) и професионалното општество. И покрај ова, во литературата многу често се споменува како полупрофесионално или како занимање што само се професионализира.

Причината зошто библиотекарството тешко се конструира како професија понекогаш е поврзана со карактеристиката на знаењето на библиотекарите што е скриено од корисниците, бидејќи тие најчесто не ја гледаат работата што се прави зад сцената.

Знаењето на библиотеката е споредливо со она на наставникот или социјалниот работник; лаикот може или верува дека може да суди и да се процени себеси. Ова знаење е помалку езотерично и помалку специфично од специјализираното знаење коешто професијата мора да го има, а лаиците го немаат. Поради овие причини, прегледот на врсниците во библиотекарството е помалку значаен и во најголем дел им е препуштен на професионалните бирократски институции.

Недоволната професионализација на библиотекарството од некои автори им се припишува на фактот дека библиотекарството е во висок процент женска професија. Роси вели дека секоја професија во која има висок процент жени има посебен недостаток, објаснувајќи дека „жените го минимизираат статусот на секоја професија затоа што нивната позиција во општеството е ниска“.

Некои автори „вината“ им ја припишувале на психолошките карактеристики на луѓето кои се посветуваат на професијата библиотекар. Библиотекарството, според овие студии, е „женска професија“ без оглед на реалниот пол на библиотекарот. Таквите истражувања се засноваат на претходно утврдените „женски“ и „маски“ карактеристики, коишто треба да се примат со претпазливост, бидејќи типичните „женски“ карактеристики вклучуваат, на пример, „љубов кон книгата“ или „бенефит за библиотекарство“. Валидноста на ваквите истражувања беше сериозно оспорена од Јујмиер во неговата работа во 1976 година. Сликата на библиотекарството како женска професија има потекло од тестовите за психолошка личност од 1950-тите и 1960-тите години во САД. Сепак, културната пристрасност на овие тестови, заснована на стереотипните разлики меѓу жените и мажите од почетокот на векот и оттогаш се повторува, без оглед на промените во социјалните услови, и ги прави всушност неупотребливи.

Недостатокот на авторитет, исто така, се смета како причина за тешкото конституирање на библиотекарството како професија. Недостатокот на авторитет е повторно поврзан со недостаток на знаење што го бара библиотекарската професија, но и со имицот на тоа што библиотекарот му го дава на јавноста. Тоа е слика на еден вид безопасен човек кој, се разбира, може да помогне, но да не му наштети. Библиотекарот не смее да ја негира услугата, ниту да ја пропишува; крајниот избор е секогаш корисникот.

Ставот на Даниел дека причината за недостаток на професионализација на библиотекарството во отсуство на колегијална контрола и нејзина замена со институционалната, е особено интересен затоа што го зема предвид влијанието на социјалното опкружување врз библиотекарството.

Библиотекарите работат во стручни институции – библиотеки, коишто како и сите социјални институции, се организираат хиерархиски. Унапредувањето во деловната библиотека всушност значи напуштање на професионални работни места и вклучување во административна работа. Покрај тоа, секоја библиотека како институција има свои специфични цели што можат да бидат во спротивност со нормите на професијата. Конфликтот помеѓу лојалноста кон професијата и лојалноста кон институцијата може да создаде тензија. Ако таа избере лојалност кон институцијата, библиотекарката престанува да биде професионална и станува вработена. Фактот дека највисоките и највисоко платените работни места во библиотеката се всушност административни (планирање, обезбедување финансирање, воспоставување политика на институцијата) го става креативниот или потенцијално креативниот професионалец во подредена позиција. Професионалната работа всушност е помалку ценета.

Поради меѓусебната поврзаност на работењето на библиотеките во поголемите библиотеки каде што има поделба на трудот, невозможно е да се процени работата на поединецот и да се утврди нејзината вредност. Не е можно да се одделат одделни акции на поединци во финалниот производ на дело на библиотека. Квалитетот на ова зависи од премногу индивидуи. Со други зборови, библиотекарот не може да го види производот на својата работа, затоа што тој не е само негов производ.

Во малите библиотеки, каде што работи едно или повеќе лица, библиотекарката мора да ја заврши целата работа, вклучително и оние што лесно може да се извршат од страна на парапрофесионалец. Тој смета дека овие работни места се товар што постојано го спречува да ѝ се посвети на креативната работа. Асхајм го дефинира овој конфликт како постојан конфликт помеѓу бирократската организација на библиотеките и можноста на поединечен библиотекар да функционира како креативен професионалец во неговата организација.

Недостаток на контрола од врсниците и нејзина замена со институционална контрола се исто така карактеристични за нашето библиотекарство. Теоретски, професијата има контрола врз системот за стручно образование и обука, што значи дека има можност да го дефинира корпусот на знаење што кандидатот за професија мора да го совлада и можност да ги утврди критериумите за избор на кандидати и наставници кои пренесуваат знаење. Во нашата земја, сепак, постојат голем број различни можности да влезат во професијата.

Според тоа, кандидатот за библиотечна професија може да влезе во оваа професија или со полагање стручен испит или со завршување додипломски студии или завршување постдипломски студии.

Правните или институционалните одредби изедначуваат стручен испит, диплома и магистерски студии со стручни квалификации.

Ситуацијата е уште позбунувачка и покритична поради фактот што влегувањето во професијата е практично отворено за секого. Едно лице вработено во библиотека не мора да го положи стручниот испит или да заврши додипломски студии или магистерски студии, а законот го нарекува професионален библиотечен работник.

Односот помеѓу библиотекарството и активностите поврзани со информации не е јасно утврден, ниту, пак, е врската помеѓу двете соодветни науки врз кои се темелат активностите. Библиотекарството постои како професија по формални критериуми (Закон за библиотечни активности и библиотеки, едукативни програми, номенклатура на професии), но заради недоволна контрола или монопол во донесувањето одлуки во однос на професијата. Професијата за информации штотуку започнува да се препознава според формалните критериуми (едукативни програми), но постои силен социјален печат дека тој се конституира како професија.

Што се однесува до односот помеѓу двете науки, библиотекарството сега е една од десетте дисциплини што ја сочинуваат областа на информатичките науки.

Затоа, библиотекарската професија мора да го прифати фактот дека одлуките за иднината на професијата се носат во моментот и дека професијата не е доволно вклучена во нивното изготвување. За да има контрола врз сегашноста и иднината, библиотекарството прво мора да го реши прашањето за неговиот идентитет. Кој е библиотекар?

За да се одговори на ова прашање, професијата мора да го знае сопственото минато, што, пред сè, ќе покаже дека времето на големите промени што предизвикуваат криза на идентитетот не е карактеристика само на овој момент. Библиотекарството е стара професија, иако никогаш не била кариера.

Енциклопедиската нота за Калима е индикативна: „Калима е научник кој добил репутација со производство на каталози“.

До 17 век, библиотекарот бил научник, библиограф и филолошки критичар, честопати и автор на своите дела. Тој работи во патронажниот систем. Оној чија библиотека се грижи има моќ да диктира какви услуги сака.

Куртиј ја смета средината на 18 век како почеток на новата литературна традиција во Европа, а со тоа и почетокот на новиот 21 век. Овој период се карактеризира со зголемување на печатениот материјал и зголемување на бројот на корисници на библиотеката, што исто така бараше нов лик за библиотекарите. Собирачот и чуварот на книги, супервизорот на скриптите, библиографот и филолошкиот критичар се заменети со човекот кој прво мора да ја организира работата за да може ефективно да се користи.

Во прирачникот за обука на библиотекарот, Еберт ги наведува знаењата што библиотекарот мора да ги има за да може воопшто да прифати библиотекарска работа: идниот библиотекар мора да знае грчки, латински, германски, англиски, француски, италијански, а можеби и шпански и португалски, а некои и хебрејски. Мора да ја знае историјата на литературата, библиографијата и основите на дипломатијата. Мора да има уреден и брз ракопис; некои знаења за подврзување за да можат да поправаат книги и некои познавања од столарството за да можат да ги поправаат полиците за книги. Ова е првично знаење, а библиотекарот мора да најде свој систем на организирање книги додека работи во библиотеката.

Иднината на библиотекарите во откривањето нови техники коишто ќе кулминираат со работата започна пред векови со создавањето каталог. Библиотекарот за иднината исто така треба да биде одговорен за производство на книги или за идентификување на празнините во некои области на знаење. Тоа е задача на библиотекарот да ги избере вистинските, вредни книги за индивидуалните корисници; тоа овозможува научна работа со избирање и опишување материјал што зборува за идејата од нејзиното основање до нејзиното напуштање. Но, библиотекарството влезе во својата зрела фаза како професија и мора да ја преземе одговорноста на една зрела личност.

Ако денес професијата е во клучно време, важно е да знаете како ја гледа библиотекарката од утре, онаа што таа ја образува денес. Двојноста на образовните програми се чини дека ја покажува нашата несигурност. Библиотекарот е прво специјализиран субјект со општо познавање на библиотекарството – тој ја познава организацијата и бизнисот на библиотеките, теоријата на информации и комуникација, социологија, психологија до тој степен што треба да работи со корисниците, историјата на книгите и библиотеките за да знае нешто за сопственото минато и со тоа да може да го процени денешниот ден компетентно, информатички техники до тој степен што му треба ова знаење да го примени во библиотеката.

Друг библиотекарски профил е специјалист за информации кој се решил да работи во библиотеката. Тој има исто професионално знаење за библиотека како првиот профил, освен тоа што неговото знаење е тесна специјализација. Професијата денес се соочува со две парадигми: една ја замислува библиотеката на иднината како библиотека без идоли, мрежа на специјализирани бази на податоци поврзани со телекомуникациите, библиотека заснована врз

нови и релевантни информации. Структурата на оваа библиотека е, спред сè, основни, научни и технолошки информации неопходни за развој на секоја земја и нејзината политичка независност.

Библиотеката што обезбедува пристап до такви информации е клучна институција за социјален развој. Донесувачите на политики сметаат дека таквата библиотека е неопходна; библиотекарите можат да се одлучат за тоа со надеж дека ќе го подобрат својот статус или ќе ја зголемат моќта на професијата. Ако развојот и иновацијата навистина зависат само од нови, релевантни информации и ако науката и технологијата беа доволни за развојот на општеството, тогаш оваа парадигма би била соодветна. Но, историјата, вели Батлер, е распространета со примери на културни непогоди кога зборот наука се користеше само во смисла на природните науки или само во смисла на техничката или само во хуманитарните науки. Науката ги опфаќа сите три компоненти, а самото по себе е само една компонента на силата на кохезија којашто го сочинува општеството: култура.

Сепак, библиотеката со културна функција не нуди моќ, таа обезбедува само мудрост.

Професијата библиотекар сега се соочува со избор. Таа мора да каже дека ги предвидува библиотеката и библиотекарката во блиска иднина и мора да го направи својот избор. Таа треба да ги знае аргументите на другите за да може да се брани од своја страна. Доколку библиотекарството е професија, што значи професија којашто се контролира себеси, таа мора да стекне знаење за себе и за социјалното опкружување. Стекнувањето на ова знаење е предуслов за целосна професионализација.

Користена литература:

- Asheim, Lester. (1978/79). „Librarians as professionals“. *Library trends* 27. 225-257.
- Dunkerley, David. (1975). *Occupations and society*. London : Routledge & Kegan.
- Daniel, Evelyn H. (1974). „Values, norms and the role of librarian“. *Reader in introduction to librarianship*. ed.by M. Reynolds., 555-566.
- Goode, William J. (1961). „The Librarian: from occupation to profession“. *Library quarterly* 31, 306-320.
- Newmyer, Jody. (1976). „The image problem of the librarian: femininity and social control“. *Journal of library history* 11. 44-67.
- Norris, Dorothy M. (1939). *A history of cataloguing and cataloguing methods : 1100-1850*. London : Grafton.
- Ortega y Gasset, Jose. (1961). „The mission of the librarian“. *Antioch review* 21. 133-154.
- Winger, H. W. (1961). „Aspects of librarianship: a trace work of history“. *Library quarterly* 31. 321-335.

Abstract

The professionalization of librarianship is envisaged if librarians can find proper answers to the vital questions concerning identity and future of the librarianship and librarians, its relation towards related but distinct professions, such as the information profession, the acceptance of modern technology and its place in libraries.

Keywords:

м-р Жаклина Ѓалевска

библиотекар советник

Континуираното образование како основа за квалитет на системот COBISS.MK

НУБ „Св. Климент Охридски“ – Скопје
Национален COBISS-центар

(zaklina@nubsk.edu.mk)

Апстракт

Во овој труд дава преглед на активностите на националниот COBISS-центар во однос на организирањето и спроведувањето на континуирано образование на корисниците на програмската поддршка COBISS, од неговото формирање во почетокот на 2005 г. до денес, што е клучно за постигнување квалитет на библиотечно-информацискиот систем COBISS.MK. Се дава осврт на курсевите што се одржуваат, предусловите за учество, нивната меѓусебна поврзаност. Се објаснува постапката на стекнување лиценци за заемна каталогизација во системот COBISS, како и постапката за стекнување лиценца за предавач на курсевите за користење на програмската поддршка COBISS. Во текстот се дадени и статистички податоци во однос на бројот на одржани курсеви и учесници во изминатите 15 години. Во кратки црти е прикажан и порталот Образование, преку кој се води евиденција на сите корисници на програмската поддршка COBISS, одржани курсеви, доделени привилегии и дозволи за заемна каталогизација. На крајот, во заклучокот се осврнува на неколкуте чинители чијашто меѓусебна соработка е од клучно значење за успешно спроведување на континуираното образование на библиотекарите за работење во системот COBISS.

Клучни зборови: библиотеки, библиотекарите, библиотечно-информациски систем, COBISS.MK, COBISS.Net, национален COBISS-центар, континуирано образование, курсеви COBISS, заемна каталогизација, дозволи за заемна каталогизација, квалитет на записи, портал Образование

Вовед

Еден од суштинските предуслови за успешно работење и развој во која било дејност е ангажирање соодветно образован и обучен стручен кадар. Вработувањето лица со соодветно завршено образование е само појдовна точка во намерата за постигнување квалитет во работењето. Само со континуирано образование на стручниот кадар и следење на новитетите во дејноста една институција може да го постигне бараниот квалитет и успех.

Ова е особено важно во областа на информациските системи и системите на бази на податоци, каде што обезбедувањето брзи, точни, навремени и релевантни информации е од суштинско значење. За правилно и квалитетно функционирање на информациските системи и системите на бази на податоци нужно е потребно да постои воедначеност и конзистентност на внесените податоци. Тоа може да се постигне само и единствено доколку со него работи и управува квалитетен и добро оспособен стручен кадар. Тоа, секако, важи и за националниот библиотечно-информациски систем COBISS.MK, кој во моментот поврзува повеќе од 50 библиотеки и други јавни установи.

Како што е добро познато, COBISS претставува организациски модел на поврзување на библиотеките во национален библиотечно-информациски систем со примена на принципот на заемна каталогизација, со заемна библиографско-каталожска база на податоци COBIV и локални бази на податоци на библиотеките учеснички, база на податоци за библиотеките COLIB, нормативна база на податоци CONOR, како и бројни други функции.

Стручните основи и технолошките претпоставки за правилно и квалитетно функционирање

на системот се:

6. стандардизирана и заемна обработка на библиотечната граѓа и воедначено водење на каталозите и библиографиите,
7. соодветна оспособеност на стручните работници за заемна каталогизација,
8. компјутерска и комуникациска поврзаност на библиотеките.

Процесот на заемна каталогизација се базира на принципот на целосна обработка на библиотечната граѓа само еднаш, на едно место, од еден каталогизатор. Записот што притоа се креира во локалната база на податоци на библиотеката, истовремено се ажурира и во заемната библиографска база на податоци COBIB, кој преку неа станува достапен за сите учесници во системот и во мрежата COBISS.net.

Земната каталогизација е многу сложена и одговорна работа која можат да ја извршуваат само за тоа оспособени и специјализирани библиотекарски-каталогизатори. Имено, нивната работа влијае и врз работата на другите библиотеки и каталогизатори во системот. Ова всушност значи дека доколу каталогизаторите во процесот на обработка во своите локални бази на податоци креираат записи со висок квалитет, кои ги задоволуваат барањата на применетите библиотечни стандарди, како и барањата на системот COBISS, тогаш и сите други библиотеки што ја имаат истата библиотечна граѓа, со преземање на таквите записи ќе постигнат висок квалитет во своите локални бази. И обратно, доколку каталогизаторот во својата локална база на податоци креира записи кои не ги задоволуваат потребните барања, со тоа „придонесува“ и другите библиотеки, со преземање на неговите записи, да креираат локални бази на податоци со понизок квалитет. Со оглед дека сите системи COBISS меѓусебно ги споделуваат записите преку мрежата COBISS.Net, квалитетот или неквалитетот на записите се пренесува и во другите системи. Ова, пак, ќе резултира со намалување на квалитетот на услугите што библиотеките им ги нудат на своите корисници, како и врз квалитетот на тековното работење на самите библиотеки, што се рефлектира при водењето статистики, подготовка на извештаи, контрола на работењето.

Од тие причини во системите COBISS се посветува особено внимание на континуираното образование на библиотекарите според програма која ја подготвува и утврдува Институтот за информациски науки од Марибор, Словенија (ИЗУМ). Курсевите за користење на програмската поддршка COBISS и форматите COMARC што се применуваат ги изведуваат лиценцирани предавачи од националните COBISS-центри, доколку за изведувањето на одделни курсеви имаат добиено потребна дозвола (лиценца) од ИЗУМ, а во спротивно, ги одржуваат инструктори од ИЗУМ. За учество на курсевите COBISS библиотекарите треба да имаат соодветно знаење во однос на користењето на каталожките правила и библиотечните стандарди. Таквите курсеви, пак, по правило ги изведуваат матичните одделенија на надлежните национални библиотеки.

Курсеви за користење на програмската поддршка COBISS

По официјалното имплементирање на системот COBISS во Македонија и формирањето на национален COBISS-центар (ВБМ-Центар) во Националната и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски" - Скопје во декември 2014 година, во рамки на проектот Виртуелна библиотека на Македонија, процесот на континуирана обука на библиотекарите за користење на програмската поддршка COBISS започна да се спроведува систематично, во соработка со ИЗУМ. Програмата за обука се организира согласно потребите на библиотеките-членки и развојните планови на системите COBISS во рамки на проектот COBISS.Net, а врз основа на програмата дефинирана од ИЗУМ.

Во процесот на организирање и одржување на обуките за користење на програмската поддршка COBISS беше искористена и можноста да се стекнат со лиценца за предавач на одделен курс COBISS соработници од националниот COBISS-центар, како и надворешни соработници од библиотеки-членки во системот COBISS. Стекнувањето на лиценците за предавач се врши согласно пропишана постапка од страна на ИЗУМ. Имено, кандидатот за лиценциран предавач

треба да ги исполнува следните услови:

- да има високо образование
- да има предзнаење од областа на библиотекарството (формално образование или стручен испит)
- практично искуство во областа која е опфатена со курсот за кој аплицира
- да учествувал на курсот COBISS/Каталогизација - почетен
- да поседува лиценца за заемна каталогизација во системот COBISS
- пожелно е да има андрагошко образование

Доколку кандидатот ги исполнува условите, постапката на стекнување лиценца за предавач предвидува кандидатот да го ислуша курсот за кој аплицира, доколку претходно го нема ислушано, два пати да асистира на инструктор од ИЗУМ при одржување на тој курс и, конечно, самостојно да го одржи курсот во присуство на инструктор од ИЗУМ кој потоа го оценува со позитивна или негативна оценка. На ваков начин, за 12 одделни курсеви COBISS за двете платформи - COBISS2 и COBISS3, со лиценца за предавачи се стекнаа 4 стручни соработници.

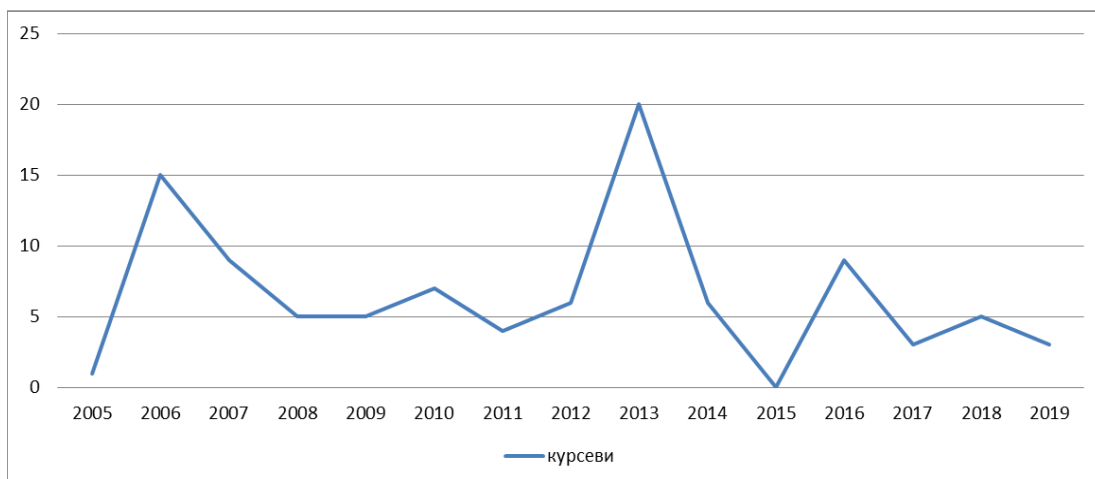
Во изминатите 15 години, за обука на библиотекарите за користење на програмската поддршка COBISS, ВБМ-центарот одржа серија курсеви и тоа:

- за платформата COBISS2 во периодот од 2005 заклучно до 2014 година:
  - a. COBISS2/Каталогизација – почетен курс
  - b. COBISS2/Каталогизација – напреден курс
  - c. COBISS2/Каталогизација – монографски публикации
  - d. COBISS2/Каталогизација – сериски публикации
  - e. COBISS2/Каталогизација – редакција
  - f. COBISS2/Зајмување

20. за платформата COBISS3, почнувајќи од 2010 г. до денес:

- COBISS3/Преземање записи и Фонд (и COBISS3/Фонд)
- COBISS3/Фонд– сериски публикации
- COBISS3/Каталогизација – почетен курс
- COBISS3/Каталогизација – напреден курс
- COBISS3/Набавка – монографски публикации
- COBISS2/Зајмување

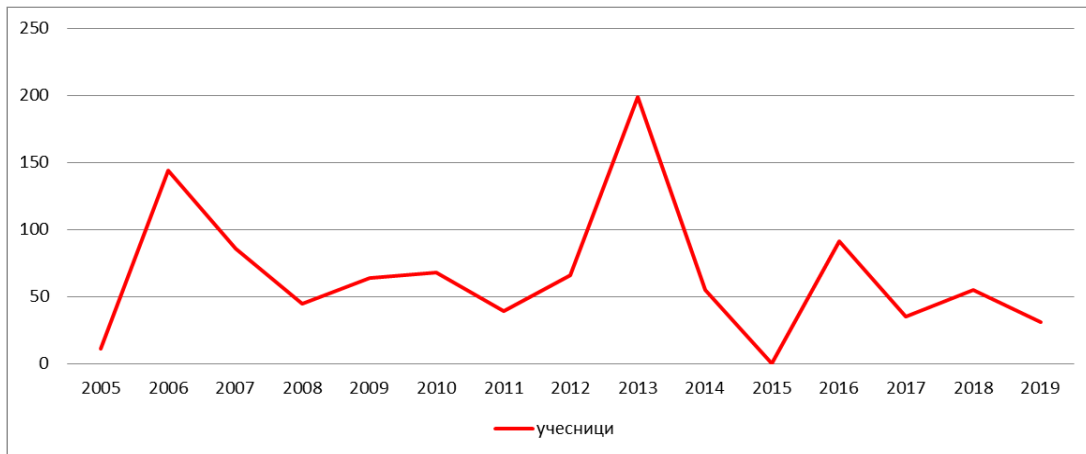
Вкупниот број на одржани курсеви во периодот од 2005 до 2019 година изнесува 98 курсеви, при што за програмската поддршка COBISS2 47, а за програмската поддршка COBISS3 51 курс.

Сл. 1

Како што може да се види од графиконот прикажан погоре, најголем број курсеви

организирани и одржани во една година, дури 20 курса, е во 2013 година, кога библиотекарите-членки започнаа со постепено преоѓање од платформата COBISS2 на платформата COBISS3, со имплементирање на првите два сегменти од платформата COBISS3, сегментите COBISS3/Фонд и COBISS3/Займување. На второ место по бројност на организирани и одржани курсеви за COBISS е во 2006 година кога, во рамки на реализацијата на втората фаза од проектот COBISS.Net, се спроведуваа акција за вклучување на високошколски/универзитетски и специјализирани библиотеки. Тогаш, за потребите на обука на библиотекарите за користење на програмската поддршка COBISS, беа организирани и одржани 15 курса.

Сл.2

Од аспект на број на библиотекарите кои учествувале на сите досега одржани курсеви, вкупниот број на библиотекарите е 989, од кои за користење на програмската поддршка COBISS2 учествувале 471 библиотекар, а за користење на програмската поддршка COBISS3 учествувале 518 библиотекарите. Во однос на гореспоменатите години со најголем број одржани курсеви, бројот на учесници за 2013 година изнесуваше 199 учесници, а за 2006 изнесуваше 144 учесници.

Предуслови за учество на курсевите COBISS

За да учествуваат и да можат успешно да ги следат курсевите за користење на програмската поддршка COBISS библиотекарите треба да имаат претходно знаење за стандардите, прописите и правилата на работење на библиотечните процеси коишто се опфатени и се тема на одделен курс. Затоа, националниот COBISS-центар соработува со Одделението за матична дејност и развој на библиотекарството во Националната и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски" - Скопје, со кое води сметка дали библиотекарите успешно ги завршиле потребните курсеви од основната обука за библиотечно работење, кои ги организира и ги води ова одделение. Доколку ги немаат, библиотекарите задолжително треба да ги поминат потребните основни курсеви кои се предуслов за да се пријават за учество на курсевите за COBISS.

И самите курсеви за користење на програмската поддршка COBISS се меѓусебно условени. Ова е од причини што се цени дека за да се постигне квалитет и добра оспособеност, секој нов корисник на COBISS треба постепено да се воведува во работењето со програмската поддршка. При пријавување на библиотекарите за одделен курс COBISS за кој предуслов за учество е друг курс COBISS, националниот COBISS-центар врши проверка во својата евиденција и во Централниот регистар на корисници на COBISS дали библиотекарот ги исполнува условите за учество и врз основа на тоа ја прифаќа или не ја прифаќа пријавата за учество.

Во продолжение се наведени условите за учество за секој од курсевите за COBISS кои треба да ги исполнува библиотекарот, во смисла на успешно завршени или ислушани курсеви, соодветен степен на образование и поседување лиценца за заемна каталогизација:

- за курсот *Користење на програмската поддршка COBISS3/Преземање записи и фонд*:

- успешно завршен курс *Техничка обработка на библиотечен материјал* од Основната обука за библиотечно работење
- успешно завршен курс *Каталогизација на монографски публикации* од Основната обука за библиотечно работење
- за курсот *Користење на програмската поддршка COBISS3/Каталогизација – почетен*:
  - високо образование (степен VII/1 односно 240 ЕКТС кредити)
  - ислушан курс *Користење на програмската поддршка COBISS3/Преземање записи и фонд*
  - успешно завршен курс *Систематизација и предметизација на библиотечен материјал* од Основната обука за библиотечно работење

Овој курс е услов за стекнување дозвола А за заемна каталогизација на монографски публикации - книги, која се стекнува според пропишана постапка.

- за курсот *Користење на програмската поддршка COBISS3/Каталогизација – напреден*:
  - добиена дозвола А за заемна каталогизација
  - успешно завршен курс *Каталогизација на сериски публикации и др. континуирани извори* од Основната обука за библиотечно работење
  - успешно завршен курс *Каталогизација на некнижен библиотечен материјал* од Основната обука за библиотечно работење
  - успешно завршен курс *Библиографска обработка на библиотечен материјал* од Основната обука за библиотечно работење

Овој курс е услов за стекнување на другите дозволи за заемна каталогизација (B1, B2, C и D)

- за курсот *Користење на програмската поддршка COBISS3/Фонд – сериски публикации*:
  - ислушан курс *Користење на програмската поддршка COBISS3/Преземање записи и фонд*
- за курсот *Користење на програмската поддршка COBISS3/Набавка – монографски публикации*:
  - ислушан курс *Користење на програмската поддршка COBISS3/Преземање записи и фонд*
- за курсот *Користење на програмската поддршка COBISS3/Займување*:
  - ислушан курс *Користење на програмската поддршка COBISS3/Преземање записи и фонд*

Дозволи (лиценци) за заемна каталогизација

За постигнување квалитет на системите COBISS суштинска улога имаат каталогизаторите кои во овој систем на заемна каталогизација креираат и/или редактираат библиографски записи во локалните бази на податоци. Тие треба да се соодветно опсособени, што се верификува со стекнување дозвола за заемна каталогизација за одреден вид библиотечна граѓа. Добивањето дозвола (лиценца) за заемна каталогизација се врши според пропишана постапка идентична во сите системи во мрежата COBISS.Net. Во нашиот систем постапката се применува од 2005 година, согласно дефинираните правила за функционирање на националните COBISS-центри, а во 2010 година беше срочена во облик на Правилник за доделување дозволи за заемна каталогизација.

На старата платформа COBISS2 постапката за стекнување дозвола за заемна каталогизација се спроведуваше само за монографски публикации (она што во сегашната платформа COBISS3 се дефинира како дозвола А), додека привилегиите за заемна каталогизација на останатиот вид библиотечна граѓа се стекнуваа по ислушување на курсот *Користење на програмската поддршка COBISS2/Каталогизација - напреден курс*. Меѓутоа, повеќегодишното искуство добиено со тековната контрола на работењето на каталогизаторите и на квалитетот на креираните библиографски записи за различни видови библиотечна граѓа што се спроведува во системите COBISS, како и измените во принципот на функционирање на заемната каталогизација на новата платформа COBISS3, наложија постапката за стекнување лиценца за заемна каталогизација да започне да се спроведува и за другите видови библиотечен материјал. Така, со преоѓање на новата платформа COBISS3, се воведоа следните категории дозволи/привилегии за креирање на библиографски записи:

- дозвола А – привилегии за заемна каталогизација на монографски публикации (книги)
- дозвола В – привилегии за заемна каталогизација на составни делови и континуирани извори, и тоа:
  - В1 – привилегии за заемна каталогизација на составни делови
  - В2 – привилегии за заемна каталогизација на континуирани извори (за каталогизатори кои го слушале курсот *Користење на програмската поддршка COBISS2/Каталогизација - напреден*)
  - SER - привилегии за заемна каталогизација за сериски публикации (за каталогизаторите кои го слушале курсот *Користење на програмската поддршка COBISS2/Каталогизација - сериски публикации*)
- дозвола С – привилегии за заемна каталогизација на некнижна граѓа
- дозвола D – привилегии за заемна каталогизација на антикварна граѓа

Дозволата А е задолжителна, и без неа не можат да се добијат другите дозволи за заемна каталогизација.

Сите наведени дозволи вклучуваат и привилегии за преземање записи од форматот MARC 21 (WorldCat, ISSN...) и привилегии за редакција на записите во COBISS.

Условите што еден библиотекар треба да ги исполнува за да може да се стекне со барем една од дозволите за заемна каталогизација се:

- за дозвола А:
  - да има завршено високо образование
  - да ја завршил обуката која е задолжителна за добивање на дозволата А и е дефинирана во програмата за обука за заемна каталогизација
  - во тестната околина на системот COBISS.MK самостојно да креирал најмалку 30 библиографски записи за различни видови монографски публикации

- за дозвола В1, В2, С или D:
  - да има добиено дозвола за заемна каталогизација А
  - да го завршил оспособувањето кое е задолжително за секој вид дозвола и е утврдено во програмата за обука за заемна каталогизација на националниот COBISS-центар
  - во тестната околина на системот COBISS.MK самостојно да креирал најмалку 10 библиографски записи за доволата В1, В2, С или D

Доколку кандидатот ги исполнува условите, постапката предвидува проверка на квалитетот на доставените тестни записи. Записите мора да ги задоволуваат правилата за каталогизација и правилата на форматот COMARC. Ако тестните записи не го задоволуваат потребниот квалитет, кандидатот добива известување и записник со наведени грешки, врз основа на кој треба да ги изврши потребните корекции. Кандидатот има право да ги поправи записите и да ги даде на повторно прегледување најмногу уште двапати. Ако записите и по третата проверка не го задоволуваат бараниот квалитет, кандидатот мора одново да ја започне обуката за стекнување лиценца. Доколку, пак, записите ги задоволуваат потребните критериуми, кандидатот полага испит, на кој треба за период од најмногу 120 минути да креира 3 записи за соодветниот вид библиотечен материјал со потребниот квалитет. Доколку записите ги задоволуваат критериумите за квалитет, кандидатот се стекнува со соодветната дозвола. Во спротивно има можност уште еднаш да го полага испитот. Ако и по вторпат полагањето е неуспешно, кандидатот мора од почеток да ја започне постапката за стекнување лиценца. Подетално за постапката и условите може да се прочита на порталот Образование на страницата за Лиценци за заемна каталогизација (<https://obrazovanje.mk.cobiss.net/>).

Обука за преод на сегментот COBISS3/Каталогизација

Преодот на COBISS3/Каталогизација значеше воведување на технолошки посовремен кориснички интерфејс, а воедно и промена во концептот на ажурирање на локалните бази на податоци и на заемната база на податоци COBIV. Во платформата COBISS2, корекциите и дополнувањата на библиографските записи се запишуваа во заемната библиографска база COBIV само на барање на каталогизаторот, кој мораше да поседува посебни редакторски привилегии. Доколку не се зададеа соодветни наредби, корекциите и дополнувањата остануваа само на ниво на локалните библиографски бази. За разлика од тоа, во платформата COBISS3 сите корекции и дополнувања на библиографските записи во локалните бази на податоци автоматски се запишуваат и во заемната библиографска база COBIV, односно секој каталогизатор со дозвола за заемна каталогизација е истовремено и редактор на библиографските записи во системот COBISS.

Ваквиот начин на функционирање е направен со цел да се подигне нивото на квалитетот на библиографските записи во COBIV и да се намали потребата за дополнително поправање и дополнување на записите при нивно преземање во локалните бази на податоци. Секако, ова значи дека се очекува каталогизаторите што ги креираат и ги редактираат записите да бидат соодветно оспособени за работа на новата платформа.

Со цел да се запознаат со начинот на кој функционира заемната каталогизација на новата платформа COBISS3, во периодот 2016-2017 година, беа организирани и одржани 7 курсеви за преод на COBISS3/Каталогизација, на кој зедоа учество 72 каталогизатори кои поседуваа лиценци за заемна каталогизација и активно работеа на платформата COBISS2. На овој курс

каталогизаторите се запознаа со интерфејсот за каталогизација, методите за работење со библиографските записи и работењето со библиографските податоци.

По ислушување на курсот, согласно дефинирана постапка, следуваше проверка на оспособеноста на каталогизаторите и потврдување на одделни дозволи за заемна каталогизација за кои аплицираа. Вкупно беа прегледани повеќе од 1600 записи и беа доделени дозволи за заемна каталогизација од сите категории, и тоа:

- дозвола А беше доделена на 72 каталогизатори
- дозвола В1 беше доделена на 16 каталогизатори
- дозвола В2 беше доделена на 11 каталогизатори
- дозвола SER беше доделена на 2 каталогизатори
- дозвола С беше доделена на 40 каталогизатори
- дозвола D беше доделена на 11 каталогизатори

Проверка на квалитетот на записите

Националните COBISS-центри, во чија надлежност е грижата за квалитетот на заемната библиографска база на податоци COBIB, имаат обврска да го следат работењето на каталогизаторите во системот и да го проверуваат квалитетот на библиографските записи што каталогизаторите ги креираат и/или редактираат во процесот на заемната каталогизација. Постапката е регулирана во Правилникот за стекнување дозволи за заемна каталогизација, а се состои од проверка на 50 записи избрани по случаен избор за секој каталогизатор одделно. Контролата се врши 2 пати годишно. Се проверува дали записите ги задоволуваат правилата за каталогизација, како и правилата на форматот COMARC. Доколку записите не се во согласност со правилата, му се укажува на каталогизаторот, со доставување Известување кое во прилог содржи и записник за евентуалните грешки и пропусти кои каталогизаторот ги направил во избраните записи. Известувањето за извршената проверка на работењето на каталогизаторот се испраќа и до раководното лице. Доколку и по трета последователна проверка се утврди дека записите се со лош квалитет, на предлог на лицето кое ја врши ревизијата на квалитетот на записите може да му се одземе лиценцата за заемна каталогизација на каталогизаторот.

Важење на дозволите за заемна каталогизација

Важењето на дозволите за заемна каталогизација е регулирано со чл.15 и 16 од Правилникот за стекнување дозволи за заемна каталогизација. Согласно правилникот, дозволите за заемна каталогизација престануваат да важат по 3 години неактивност на имателот на дозволата. Дозволата продолжува да важи доколку во периодот од 3 години каталогизаторот има креирано најмалку 100 библиографски записи.

Во случај кога се врши проверка на квалитетот на записите за даден каталогизатор, на предлог на лицето кое ја прави контролата на квалитетот, може да се одземе дозволата за заемна каталогизација, доколку и по трета проверка се утврди лош квалитет на записите.

Исто така, дозволата за заемна каталогизација може да се одземе за период од 3 години, доколку се утврди злоупотреба на овластувањата или откривање на корисничкото име и лозинка на трети лица.

За повторно стекнување на дозвола, доколку на каталогизаторот му истекло важењето на дозволата, ќе треба повторно да полага пред комисија, а доколку му е одземена дозволата од одредена причина, каталогизаторот ќе мора ја ја повтори постапката за стекнување дозвола од почеток.

Овие мерки, колку можеби и да звучат ригорозно, се со единствена цел да се обезбеди конзистентност, стандардизираност, воедначеност и висок квалитет на библиографските податоци во локалните и во заемните бази на податоци на системите COBISS. Од тие причини се води и контролата на квалитетот на записите, за навремено и континуирано да им се укаже на каталогизаторите за направените пропусти и да им се помогне во подобрувањето на квалитетот на нивното работење.

Портал Образование (<https://obrazovanje.mk.cobiss.net>)

Начинот на водење евиденција на континуираното образование на библиотекарите за користење на програмската поддршка COBISS, доделените кориснички имиња, привилегии и дозволи за заемна каталогизација е прецизно дефиниран. Евиденцијата се води преку порталот Образование, кој за таа намена во Македонија беше поставен во почетокот на 2015 година. Подготовките за инсталирање на порталот Образование започнаа во 2013 година, и опфатија бројни активности. Беше дефинирана иницијална база на податоци на корисниците на COBISS т.е. Централен регистар на корисници (ЦРК), во кој беа внесени податоците на сите дотогаш евидентирани библиотекарски корисници кои поседуваа корисничко име за работење во системот COBISS, и тоа нивни иницијални лични податоци, податоци кои курсеви COBISS посетувале и кои привилегии ги поседуваат. На сите библиотекарски корисници им беа отворени иницијални кориснички сметки и беа повикани да ги дополнат со лични податоци, кои се користат и при изготвување разни исписи преку порталот, како што се барања за доделување кориснички имиња, барања за започнување постапка за стекнување дозвола за заемна каталогизација, за печатење на потврди за учество на курс COBISS или стекната дозвола итн. Вкупниот број на евидентирани корисници на програмската поддршка COBISS досега е повеќе 500 корисници. Беше извршен превод на интерфејсот на порталот и на ЦРК на македонски јазик. За образците на барањата се изготвија повеќе видови шифрарници: за степен и насока на образование, стручни звања, статус на вработување, поштенски броеви и места, согласно класификациите кои се водат во АВРМ, ДЗС и Министерството за култура. Сите податоци кои се евидентирани во ЦРК се заштитени согласно со Законот за заштита на личните податоци.

На порталот Образование корисниците во секое време, преку преглед на Календарот на курсеви, можат да добијат информации за термините на одржување на курсевите COBISS за тековната година и да се пријават за одреден термин со испраќање електронска пријава. Дадени се инструкции за начинот на пријавување, плаќање котизација и евентуално откажување на учеството. Корисникот има можност да направи увид во пополнетоста на курсевите и да го избере терминот кој е најповолен или во кој се уште има слободни места, бидејќи бројот на учесници на курсевите е ограничен. Во списокот на курсеви за конкретен курс може да ги погледне кратките информации за содржината на курсот, времетраењето на курсот, кои се условите за учество, кои привилегии се добиваат, кои се предавачи на курсот и која е потребната литература за совладување на материјата опфатена со тој курс. Корисникот, исто така, има увид во списокот на своите пријави и одјави кои ги испратил преку порталот Образование, и тоа за актуелните пријави за курсеви на кои треба да учествува, како и историјат на испратени пријави и одјави за поранешни курсеви. Доколку пријавата за учество на одреден курс е потврдена, корисникот има можност да го погледне и материјалот (презентацијата) која се користи за тој курс.

На порталот Образование се поставени и електронските прирачници за COBISS, до кои регистрираните корисници можат да пристапат во било кое време.

Доделувањето на корисничките имиња и привилегиите за работење во одделни сегменти на програмската поддршка COBISS го вршат администратори на националниот COBISS-центар. Се доделуваат по доставено барање на корисникот одобрено од раководителот на институцијата во која работи, а врз основа на евиденцијата за успешно посетен курс верифицирано со издадена потврда за учество. Исто така, се води детална евиденција за секој чекор од постапката на стекнување на дозволите за заемна каталогизација, потребни за работење во сегментот COBISS3/Каталогизација. По успешно спроведување на постапката, целокупната документација

за корисникот се архивира, резултатот се евидентира во ЦРК, преку порталот се подготвува и се издава потврда за стекнатата дозвола и се доделуваат соодветни привилегии на корисничкото име.

Порталот нуди и други можности кои се уште не се имплементирани, како на пример, можност за самостојно печатење копија од издадена дозвола за заемна каталогизација, преглед на сите каталогизатори кои поседуваат дозвола за заемна каталогизација, со датум на издавање и рок на важење на дозволата итн.

Заклучок

Од погоренаведеното може да се заклучи дека континуираното образование на библиотекарите за работење во системот COBISS е процес кој треба добро да се испланира, организира и спроведе, и за чија реализација е многу важна меѓусебната соработка на неколку чинители.

Националниот COBISS-центар, по својата функција, ги следи потребите и барањата на членките во системот COBISS. Во постојана комуникација со нив, согласно со потребите и барањата, ја планира и ја реализира програмата за обука на корисниците на COBISS.

Одговорните лица на институциите-членки во системот COBISS, како и на институциите кои планираат или се во постапка на зачленување во него, кои ја планираат и организираат работата на институцијата, во развојните планови и проекти треба да предвидат и да обезбедат услови за континуирано стручно усовршување на кадарот, вклучувајќи го и континуираното образование за работење во системот COBISS.

Интересот и желбата на библиотекарите стручно да се усовршуваат е значаен чинител во процесот на нивното стручно оспособување. Таквите библиотекарите сигурно ќе ги вложат сите напори тоа да биде препознаено кај одговорните лица и да биде земено предвид во изготвувањето на плановите за стручно усовршување на кадарот. Интересот и мотивираноста се основен предуслов и за успешно совладување на програмата за обука за користење на програмската поддршка COBISS. Но, обуката за COBISS е само основа во континуираното образование за работење во системот COBISS. Со оглед дека библиотечната дејност и библиотечните стандарди се жива материја, а истото важи и за програмската поддршка COBISS, од библиотекарот се очекува, покрај обуките, и самостојно да се ангажира, да ги следи и усвојува сите новитети и измени во библиотечното работење. Само на тој начин ќе може да го усовршува своето знаење и да го подигнува квалитетот на своето работење. Библиотекарот во тековното работење не треба да се однесува како обичен пренесувач на податоци кои ги наоѓа на публикациите што ги има пред себе, туку и како истражувач кој самостојно ќе истражува низ информациите во мрежата COBISS.Net и други бази на податоци достапни преку интернет, со цел да добие точни, прецизни и релевантни податоци потребни за при креирање и ажурирање на библиографските записи за библиотечната граѓа што се каталогизира.

Последен, но не и помалку значаен фактор за континуирано стручно образование на библиотекарите, е Министерството за култура. Како ресорно министерство, тоа ги поддржува потребите на библиотеките за стручно усовршување на библиотечниот кадар и за учество во националниот библиотечен систем. Сепак, согласно со постојната легислатива, не постои механизам со кој министерството на нововработените лица во библиотеките би им наложило задолжително да ја поминат обуката која ја врши Националната библиотека, како надлежна институција за едукација на библиотечниот кадар согласно закон, туку е тоа оставено на проценката на одговорните лица на институциите. Па затоа, во бројни ситуации кај библиотеките кои се вклучуваат во системот COBISS се сретнува библиотекарот, и покрај повеќе години работен стаж, воопшто да не бил на било каква обука за библиотечно работење организирана од Националната библиотека, туку знаењето за библиотечното работење го стекнал или од другите колеги со кои работи, или врз основа на свои согледувања од состојбата и документацијата која ја затекнал. Овие библиотекарите не можат веднаш да се вклучат во обуките за користење на програмската поддршка COBISS, бидејќи не поседуваат соодветни основни знаења за библиотечните процеси согласно стандардите за каталогизација на библиотечниот материјал. Овој проблем би можел да се надмине доколку и во нашата држава, како што е тоа случај во

другите држави во регионот, се вовеле задолжителен библиотекарски испит чиешто полагање ќе биде предуслов новонаеманите лица во библиотеките да се стекнат со неизборно стручно звање од областа на библиотечната дејност (библиотекар, библиотекарски помошник) и да го добијат работното место. Националната библиотека и Библиотекарското здружение на Македонија со години наназад укажуваа на потребата и бараа воведување на библиотекарски испит, но без успех. Со воведување на задолжителен библиотекарски испит би постигнала систематичност во образованието на библиотекарите, повисок степен на стручност, а со тоа и повисок квалитет, уште во самиот почеток на работењето на библиотекарите. Ова секако би се одразило и на работењето и подигнувањето на квалитетот на податоците содржани во библиографските бази на податоци во системот COBISS.

Литература:

COBISS.Net. "Платформа COBISS". <https://www.cobiss.net/mk/platforma-cobiss.htm>. Датум на пристап: 10.12.2019

COBISS.MK. "За COBISS. Показатели на прираст". <http://www.mk.cobiss.net/pokazатели/> Датум на пристап: 12.12.2019

COBISS.MK. "Лиценци за заемна каталогизација". <https://obrazovanje.mk.cobiss.net/EntryFormDesktopDefault.aspx?tabid=21&file=licence&type=licence>. Датум на пристап: 14.12.2019

Правилник за издавање дозволи за заемна каталогизација. https://obrazovanje.mk.cobiss.net/Language/mkd/obrazci/Pravilnik_licenci_VBM.pdf. Датум на пристап: 16.12.2019.

COBISS.MK. Портал Образование. <https://obrazovanje.mk.cobiss.net/> Датум на пристап: 16.12.2019

Continuing education as a basis for the quality of the COBISS.MK system

Abstract

This paper provides an overview of the activities of the national COBISS center with regard to the organization and implementation of continuing education of COBISS software users since its establishment in early 2005. to date, which is crucial to achieving quality of the COBISS.MK library information system. Reference is made to the courses being held, the prerequisites for participation, their interrelationship. The procedure for acquiring a shared cataloging permit in the COBISS system is explained, as well as the procedure for obtaining a trainer license for courses using COBISS software. The text also provides statistics on the number of courses and participants held in the past 15 years. It also briefly outlines the Education portal, which keeps track of all COBISS software users, courses held, privileges granted, and shared cataloging permits. Finally, it concludes with a number of stakeholders whose co-operation is crucial for the successful implementation of the continuing education of librarians working in the COBISS system.

Keywords: libraries, librarians, library information system, COBISS.MK, COBISS.Net, national COBISS center, continuing education, COBISS courses, shared cataloging, shared cataloging permits, record quality, Education Portal

Одржан 20. Републички натпревар Млади библиотекари

На 15.11.2019 година се одржа 20. Републички натпревар „Млади библиотекари“ во ЈУ Градска библиотека „Браќа Миладиновци“ во Скопје. На натпреварот учествуваа и се натпреваруваа 28 учесници од основните училишта на Република Северна Македонија. Петчлената комисија во состав: Јелисавета Костадинова, претседател, Маја Трајковиќ, член, Душанка Трпевска – член, Билјана Ациовска-Панџарова, член од домаќинот и Елизабета Коцева, член и претставник од присутните ментори на учесниците, ги прегледаа тестовите и утврдија дека на прво место, од вкупно 120 поени, е Ана-Марија од ООУ „Ј.Х.Песталоци“ – Скопје со освоени 108 поени под менторство на Ана Георгиева и Зорица Патарова, на второ место е Стефанија Цветановска од ОУ „Славко Лумбарковски“, с. Новаци – Битола со освоени 106 поени под менторство на Даниела Ристевска, и третото место го освои Едис Еминоски од ООУ „Добре Јованоски“ од Прилеп со освоени 104 поени под менторство на Панде Николоска. Честитки за наградените и за сите учесници на овој натпревар. Голема благодарност до учениците, нивните ментори и колегите библиотекари, а посебна благодарност до директорката на Градската библиотека „Браќа Миладиновци“, Сузана Данаилова којашто како овогодинешен домаќин на натпреварот овозможи пријатен прием и одлична организација.

За одржаниот напревар Млади библиотекари имаше и прилог на утринската програма на Македонската радиотелевизија.

Националната и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“ Скопје со пригодна програма и во присуство на претставници на Владата на Република Северна Македонија, дипломатскиот кор како и претставници од библиотеките на свечен начин го прослави патронатот и Јубилејот - 75 години од основањето на оваа врвна институција од областа на библиотекарството.

Во рамки на прославата а во духот на 75-годишниот јубилеј, директорот на НУБ „Св. Климент Охридски“ додели благодарница на Библиотекарското здружение на Македонија за континуирана успешна соработка. Голема благодарност до директорот и до колегите од НУБ. Од страна на Библиотекарското здружение на Македонија беше доделена наградата „Библиотека на годината“ за 2019 година на ЈУ Градска библиотека „Браќа Миладиновци“ - Скопје и на Општинската народна библиотека „Браќа Миладиновци“ Радовиш. Оваа награда библиотеките ја добија за своите достигнувања во развојот на библиотечната дејност и иновативност во работата.

Списанието „Библиотекарство“ волумен 36 (2020) бр. 1-2 е издадено со поддршка на Министерството за култура на Република Северна Македонија.